

Koncept rozvoje pro mezinárodní rozvojovou oblast Liberec – Žitava

Svazek 1

Regionální analýza

Tiráž

Zadavatel: Město Žitava
Markt 1, 02763 Zittau
Kontaktní osoba: Matthias Matthey, Tel.: +49 (0) 3583-752 363

Zpracovatel: **FUTOUR Dresden**
Dr. Johannes von Korff
Moritzburger Weg 67, 01109 Dresden
www.futour.com
Tel.: +49-351- 8838 3530

ve spolupráci:

Prof. ing. arch. Karel Maier, CSc.

Projektový tým:

Dr. Johannes von Korff

Dipl.-Geogr. Melanie Kniewel, M. A. Georg Thieme,

Dipl.-Geogr. Mandy Zimmer, B. A. Tanja Graeveling

Prof. ing. arch. Karel Maier, C. Sc.

Ing. arch. Veronika Šindlerová Ph. D.,

Ing. Mgr. Miroslav Vrtiška, Ing. Daniel Franke Ph. D.

Město Žitava, odbor plánování města (kapitoly 4.3, 4.7, 4.10
a 4.11, 4.12)

Překlad:

3T consult GmbH, organizační složka

Redakční uzávěrka: 29.07.2020

Upozornění ve smyslu zákona o rovném přístupu: Z důvodu snazší čitelnosti se upouští od specifické diferenciací pojmu dle pohlaví. Příslušné pojmy platí ve smyslu rovného zacházení pro obě pohlaví.

OBSAH

1	ZADÁNÍ	1
2	STRUKTURA PRŮZKUMU A METODIKA	3
2.1	Struktura průzkumu – přehled	3
2.2	Proces zpracování - přehled	4
2.3	Koncepční datové podklady	5
2.4	Statistická analýza	5
2.5	Rozhovory s odborníky dle rukojeti	5
2.6	Workshopy	7
2.7	Tvorba vize	10
3	MEZIOBOROVÉ POZNATKY Z ROZHOVORŮ S ODBORNÍKY	11
4	REGIONÁLNÍ ANALÝZA A ROZHOVORY S EXPERTY	15
4.1	Prostorová struktura šetřeného území	15
4.2	Inventura a synopse dostupných plánovacích koncepcí a dalších prostorově relevantních dokumentů	19
4.3	Posouzení prostorové struktury	40
4.3.1	Úvod	40
4.3.2	Výsledky expertních interview	41
4.3.3	Rozvojová oblast Liberec – Žitava v českém prostorovém plánování	43
4.3.4	Rozvojová oblast Liberec – Žitava v saském zemském a regionálním rozvojovém plánování	44
4.3.5	Příklady přeshraničního prostorového plánování v jiných spolkových zemích	46
4.3.6	Prověření námitek z rozhovorů s odborníky	47
4.3.7	SWOT Analýza	50
4.3.8	Shrnutí	51
4.4	Demografický vývoj	52
4.4.1	Vývoj počtu obyvatel	52
4.4.2	Věková charakteristika populace	59
4.4.3	Úroveň dosaženého vzdělání	64
4.4.4	Vzájemné vztahy: Češi v žitavě a Němci v Liberci	67
4.4.5	SWOT Analýza	67
4.4.6	Shrnutí	68
4.5	Bydlení a trh s byty	69
4.5.1	Vývoj počtu bytů a domů	69
4.5.2	Obydlenost domů a bytů	70
4.5.3	Stáří domovního fondu	71
4.5.4	Vývoj výstavby	72
4.5.5	Ceny nemovitostí a nájmy	74
4.5.6	Výsledky rozhovorů s experty na téma bydlení	75
4.5.7	SWOT Analýza	78
4.5.8	Shrnutí	80
4.6	Hospodářství a trh práce	81
4.6.1	Vývoj počtu ekonomických/právních subjektů	81
4.6.2	Hrubý domácí produkt	84
4.6.3	Trh práce	86
4.6.4	Úroveň příjmů	88
4.6.5	Průmyslové a komerční plochy	89
4.6.6	Výsledky rozhovorů s experty k tématu hospodářství a trh práce	91
4.6.7	Vzájemné vazby: podnikatelé, zaměstnanci a zákazníci	93
4.6.8	SWOT analýza	94
4.6.9	Shrnutí	95

4.7	Doprava	97
4.7.1	Vymezení tématu	97
4.7.2	Veřejná doprava/železniční doprava	97
4.7.3	Individuální doprava / silniční doprava	100
4.7.4	Cyklistická doprava	101
4.7.5	SWOT Analýza.....	101
4.7.6	Shrnutí	103
4.8	Vzdělávání a výzkum.....	104
4.8.1	Vzdělávání a výzkum v regionu.....	104
4.8.2	Výsledky interview s odborníky na téma výzkum a vzdělávání	107
4.8.3	Propojení vzdělávání a vědy	108
4.8.4	SWOT Analýza.....	109
4.8.5	Shrnutí	110
4.9	Kultura, volný čas a turismus.....	111
4.9.1	Analýza kulturních, volnočasových a turistických nabídek.....	111
4.9.2	Výsledky z rozhovorů s odborníky k tematickému okruhu kultura, sport a cestovní ruch.....	114
4.9.3	Vztahy a propojení.....	116
4.9.4	SWOT Analýza.....	117
4.9.5	Shrnutí	118
4.10	Identita a image.....	120
4.10.1	Význam identity a image pro rozvoj regionu.....	120
4.10.2	Trend, potřeby.....	120
4.10.3	Potenciální atraktivita regionu	121
4.10.4	Dosavadní identita a image regionu	122
4.10.5	Existuje přeshraniční regionální identita?	123
4.10.6	Výsledky z rozhovorů s odborníky k tematickému okruhu regionální identita	127
4.10.7	SWOT Analýza.....	128
4.10.8	Shrnutí	129
4.11	Jazyková bariéra	131
4.11.1	Analýza stávající jazykové bariéry	131
4.11.2	Možnosti pro překonání jazykové bariéry	134
4.11.3	Dvoujazyčné mateřské školy a školy v regionu.....	137
4.11.4	SWOT Analýza.....	140
4.11.5	Shrnutí	141
4.12	Zelené plochy jako důležitá součást města	142
4.12.1	Metodologie, zdroje dat	144
4.12.2	Popis zelených ploch	145
4.12.3	SWOT Analýza.....	147
4.12.4	Shrnutí	149
SEZNAM TABULEK		III
SEZNAM OBRÁZKŮ.....		IV
SEZNAM PŘÍLOH		V

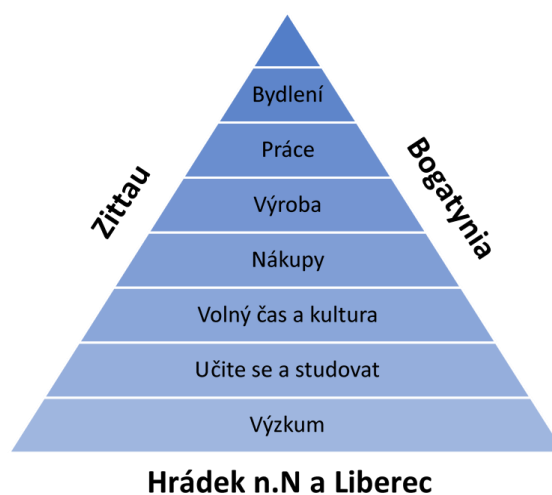
1 ZADÁNÍ

Města Žitava, Jablonec nad Nisou a Liberec, ležící v česko-saském příhraničním regionu patří do hustě osídleného území v srdci Evropy, které charakterizují vzájemné historicky úzké hospodářské a kulturní vazby. Zatímco po roce 1938 utrpěly sousedské vztahy vážné škody, zažily se vstupem České republiky do EU v roce 2004 nový rozkvět. Základem pro spolupráci mezi Libercem a Žitavou byla od té doby společná vize, spočívající v rozvoji v oblastech vzdělávání, výzkumu a hospodářství pro budoucnost jako centrálního místa pro obchod a služby v Euroregionu Nisa. Od té doby se rozvinula hustá síť četných kooperací mezi obcemi v Euroregionu, (vysokými) školami, podniky, spolky a soukromými osobami.

V prostorovém vnímání nejsou tyto úzké vzájemné vazby patřičně vyjádřeny. Namísto vnímání regionu jako přeshraniční rozvojové oblasti se územně plánovací dokumenty soustředí převážně na dílčí národní území a přeshraniční aglomerace není téměř nikde zmíněna. Kvůli tomuto čistě národnímu pohledu zůstávají významné rozvojové potenciály na obou stranách hranice nevyužity. To platí zvláště pro Žitavu, protože s přiřazením dle zemských územně plánovacích dokumentů ke kategorii venkovské oblasti se aktivity soustředí spíše jen na zajištění a uzpůsobení stávajících struktur. Naproti tomu české územní plánování počítá s propojením rozvojové oblasti Liberec směrem do Saska.

Na pozadí těchto skutečností má předkládaná rozvojová koncepce představovat společný akční dokument projektových partnerů Žitavy a Liberce, přičemž

- prověřuje přeshraniční rozvojové resp. aglomerační území Liberec - Žitava na základě územně plánovacích kritérií a stávajících vzájemných vztahů a
- poukáže na potenciály rozvoje a konkrétní návrhy aktivit, které mohou vést k nastolení resp. upevnění a silnějšímu vnímání přeshraničního rozvojového resp. aglomeračního území.

Obr. 1: Vzájemné vztahy v regionu Trojzemí

Zpracování této koncepce probíhá se zapojením relevantních odborných úřadů a veřejnosti.

Polští aktéři regionu Trojzemí (Bogatynia) se v rámci zpracování tohoto rozvojového konceptu podíleli informativně. V přeshraničním rozvojovém procesu je polská strana do budoucna nepostradatelným partnerem regionu Trojzemí; její aktivní zapojení je proto i nadále nutné.

Zkušenost koronavirové pandemie

V období mezi 14. březnem a 5. červnem uzavřela vláda České republiky (podobná situace byla v Polsku) kvůli koronavirové pandemii neočekávaně státní hranice. Byly obnoveny hraniční závory, hranice střežila i policie a armáda. Vize společného regionu Trojzemí s intenzivními každodenními přeshraničními vazbami se zdála být na míle vzdálená.

Nedošlo však pouze k uzavření hranic, zavřely se také dveře škol a školek, kulturních a volnočasových zařízení, byly zrušeny všechny akce. Drasticky omezena byla také svoboda pohybu uvnitř jednotlivých států. Na německé straně byly zakázány turistické cesty z Žitavy do Görlitz, stejně jako přeshraniční cestování z Žitavy do Liberce. Přátelé ze sousedního domu byli stejně nedostupní jako přátelé a známí na druhé straně hranic. Uzavření hranic bylo považováno za přechodně nutný krok a zpochybňováno bylo právě tak málo jako uzavření škol, stadiónů či divadel.

Opatření vedoucí k uzavření hranic jsou však v jednom ohledu velmi znepokojující. Zatímco pendleři z Liberce mohli nadále dojíždět za prací do Prahy a ke svým cestám mohli každodenně využívat veřejné dopravní prostředky, přeshraniční doprava se na dlouhé měsíce zcela zastavila. Dojíždět za prací do Žitavy nebylo možné ani vlastním automobilem, a to přesto, že měl zemský okres Zhořelec méně nakažených na 1000 obyvatel než například Praha, ale srovnatelně s Libereckým krajem.

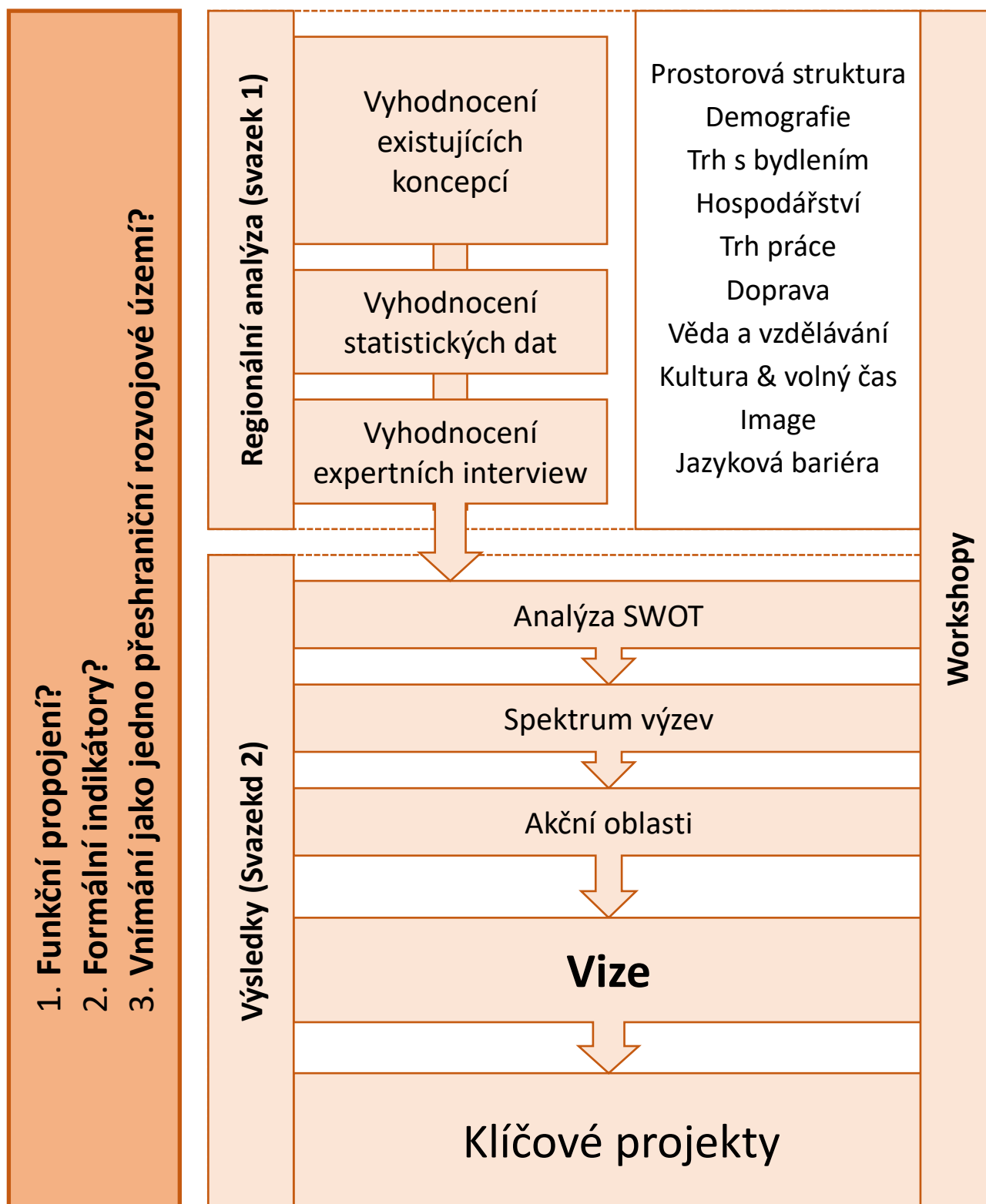
Alespoň částečnou naději přinesl úspěch intenzivní politické intervence, díky které mohli hranice nadále přejíždět zaměstnanci pracující ve zdravotnictví a nemuseli jezdit po 60 km dlouhé objížďce přes Jiříkov/Neugersdorf. Museli jen počítat se zhruba o 15 km delší trasou přes Petrovice/Lückendorf.

Koronavirové období ukázalo, jak důležitá je ještě užší spolupráce regionu, jak důležité je společné „přesvědčování“, tak aby byl region jak v Drážďanech, tak v Praze i ve Vratislavi prezentován a chápán jako nedělitelná a provázaná jednotka.

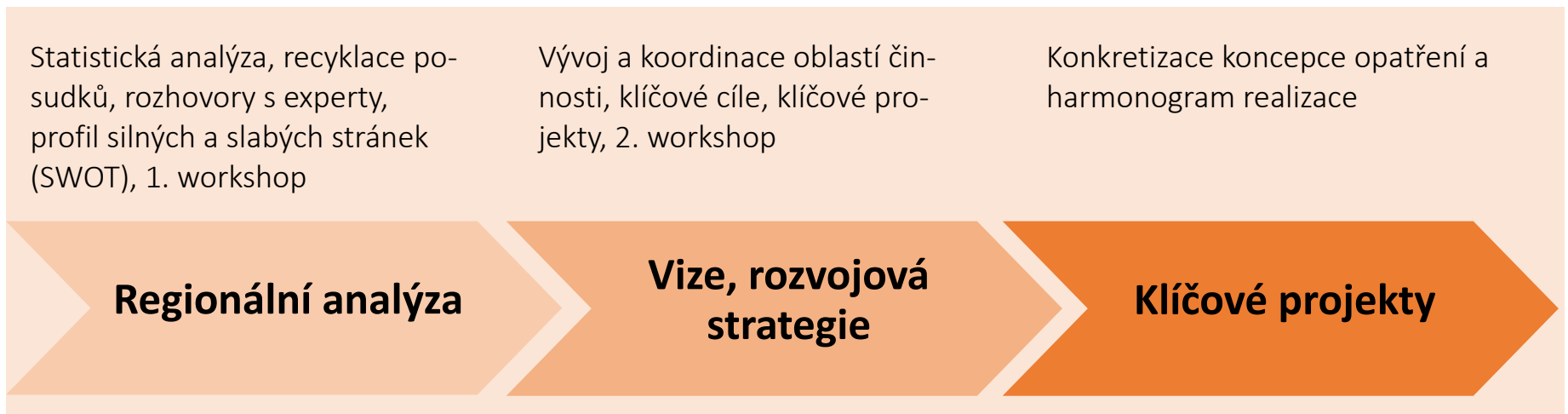
Přerušeni přeshraničního provázání života i práce, ke kterému přistoupily vlády, ale také částečně úspěšná intervence politických představitelů příhraničních regionů ukazují, že region do budoucna musí ve spolupráci s ostatními přeshraničními regiony ještě silněji poukazovat ve vztahu s národními vládami na přeshraniční propojenost života jakožto na nosný model pro budoucnost Trojzemí. Jen tak budou moci pendleři i ostatní, kteří mezi námi staví mosty, pracovat, být uznáváni a oceněni.

2 STRUKTURA PRŮZKUMU A METODIKA

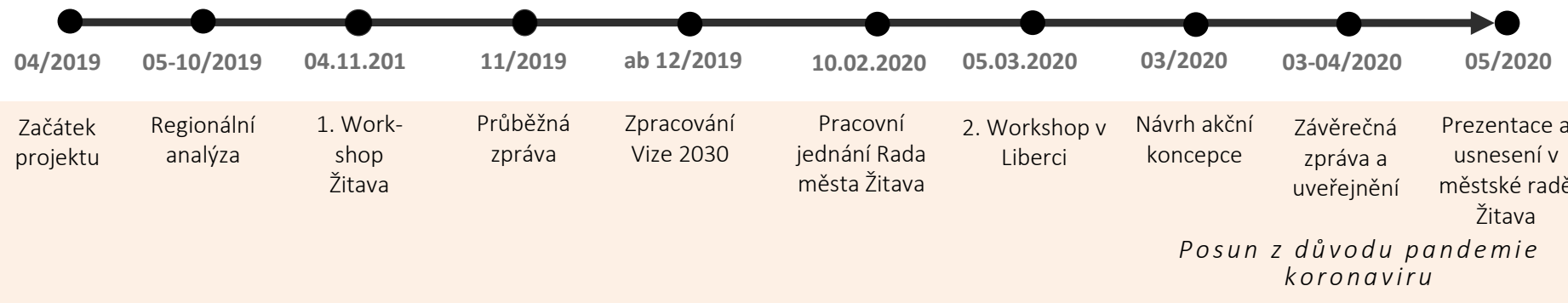
2.1 STRUKTURA PRŮZKUMU – PŘEHLED

Obr. 2: Schématické znázornění struktury průzkumu

Projednávání s objednatelem, pracovní jednání a participace relevantních aktérů

2.2 PROCES ZPRACOVÁNÍ - PŘEHLED

Obr. 3: Proces zpracování - přehled

2.3 KONCEPČNÍ DATOVÉ PODKLADY

Pro zkoumanou oblast je k dispozici velké množství nadřazených územně plánovacích dokumentů a komunálních rozvojových strategií a koncepcí. Zájmy a cíle této studie spočívají na zjištění, do jakých kategorií je region při přeshraničním pohledu územně, prostorově a strukturálně řazen a jak je hodnocen. Existující expertizy a plánovací dokumenty byly proto analyzovány s ohledem na relevantní výroky a následně byl formulován závěr (viz kap. 4.2).

Zahrnuty byly následující plánovací dokumenty:

Saský zemský rozvojový plán 2013 Zpráva o rozvoji Saska 2015	Regionální plán Horní Lužice a Dolního Slezska 2010, návrh k 2. celkové aktualizaci 2020	Studie rozvoje sasko-českého příhraničí 2013 Studie rozvoje sasko-dolnoslezského příhraničí 2019	Strategie rozvoje Euroregionu Nisa 2013
Společný rozvojový plán „Malý trojúhelník“ 2012	Strategie rozvoje LEADER Přírodní park Žitavské hory 2015 (3. změna 2019)	Kniha pro přihlášku města Žitavy o Evropské hlavní město kultury 2019	Atlas pro budoucnost Hospodářského prostoru Lužice 2018
Koncepce rozvoje města Žitavy 2008 a Liberce 2014	Strategie regionálního rozvoje (2013) a Politika územního rozvoje České republiky 82015))	Strategie rozvoje Libereckého kraje 2019	Integrovaný plán rozvoje území Liberec – Jablonec nad Nisou 2015

2.4 STATISTICKÁ ANALÝZA

Jak pro německou tak i pro českou část zkoumaného území byla sebrána a systematicky vyhodnocena rozsáhlá statistická data dotýkající se specifických relevantních vztahů a informací daného území.

2.5 ROZHOVORY S ODBORNÍKY DLE RUKOJETI

Výroky, získané v rámci rozhovorů s odborníky, doplňují regionální analýzu. Socioekonomická analýza stavějící převážně na statistických datech je tak kvalitativně doplněna expertní perspektivou.

V rámci řízených rozhovorů s odborníky byla použita společná osnova pro německé i české respondenty, předem projednaná a odsouhlasená s objednatelkou práce (viz Příloha 1).

Zpracovatelský tým vytvořil seznam respondentů navrhovaných pro rozhovory a předložil jej k odsouhlasení objednateli, který seznam doplnil o další osoby. Přehled institucí, z nichž pocházeli dotazovaní odborníci, dává Příloha 2. Výsledný seznam oslovených odborníků zahrnoval cca 60 osob (50 % z toho na německé a 50 % na české straně).

Byla v tom započítána určitá rezerva, protože dle zkušeností nebývají vždy všichni odborníci ochotni se interview účastnit. Nakonec bylo provedeno a vyhodnoceno celkem 50 rozhovorů s experty.

Předmětem rozhovorů s odborníky byly v kontextu přeshraniční spolupráce následující hlavní okruhy:

- Prostorové plánování a regionální rozvoj
- Trh s bydlením
- Hospodářství, trh práce a výzkum
- Kultura, volný čas / rekreace

Rozhovory v národních dílčích územích byly vždy vedeny českým resp. německým pracovníkem projektového týmu, zčásti též jako interview po telefonu. Dotazovaní partneri předem obdrželi písemné oslovení (viz Příloha 3) a také rukojeť se seznamem otázek pro interview. Všem interviewovaným partnerům byla přislíbena diskrétnost, tzn., že dokumentace interview neobsahuje identifikaci konkrétní dotazované osoby, ale pouze dané instituce. Rozhovory probíhaly od června do září 2019, trvaly každý 1 – 3 hodiny a byly zaznamenávány. Následně byly tyto záznamy z rozhovoru přepsány a přeloženy, takže byly dostupné pro interpretaci. Ohledně metodiky vyhodnocování a interpretaci viz Příloha 4.

Výsledky z interview byly zohledněny v různých rovinách této rozvojové koncepce:

- **Dokumentace** interview: Úplná zaprotokolovaná znění jsou k dispozici v excelovské tabulce k nahlédnutí, seřazena dle skupin odborníků a dle tematických kategorií (viz Příloha 5).
- **Hlavní sdělení** z interview jsou souhrnně představena formou tzv. „kotev/klíčových citátů“ (viz Příloha 6). Pro klasifikaci jako kotva/klíčový citát bylo zvoleno kritérium četnosti výskytu výroků v odpovědích, které obsahově odkazovaly stejným směrem, a dokládaly širší záběr jednotlivých témat.
- Otázky v rozhovorech ohledně silných stránek a deficitů byly zahrnuty do **SWOT analýzy**.
- Výsledky sloužily jako **obsahová inspirace pro teze diskutované** v rámci table-sessions 1. workshopu (zásobník tezí).
- Pomohly při **identifikaci problémového spektra a odvození akčních oblastí**.
- Poskytovaly také podněty pro **odvození vize**.

Připomínka ke kvalitativní metodě průzkumu: Je třeba vzít v úvahu, že zvolená metoda interview je kvalitativní metoda sociologického šetření. S tím souvisí určitá míra subjektivity. Proto je třeba připustit jistá omezení týkající se reprezentativnosti a úplnosti výstupů. Mimo to je třeba zohlednit, že se u výroků v rámci rozhovorů jedná zčásti také o citově zabarvené názory či popisy nálad. Obsahová správnost učiněných výroků může být omezená. Výsledky rozhovorů s odborníky také zrcadlí vnímání a názor partnerů rozhovoru. Vyhodnocení rozhovorů nemá za cíl **empiricky nebo odborně ověřovat výroky expertů, ale strukturovat je a agregovat**. Mnohem spíše má existující názorové spektrum a poukázat na obsahové dimenze a fazety jednotlivých témat. Během provádění rozhovorů bylo zjištěno určité obsahové nasycení. Protože se nadále neočekávaly žádné další významné dodatečné poznatky, bylo od přizvání dalších partnerů pro odborné rozhovory upuštěno.

2.6 WORKSHOPY

Koncepce 1. Workshopu v Žitavě, 04. 11. 2019

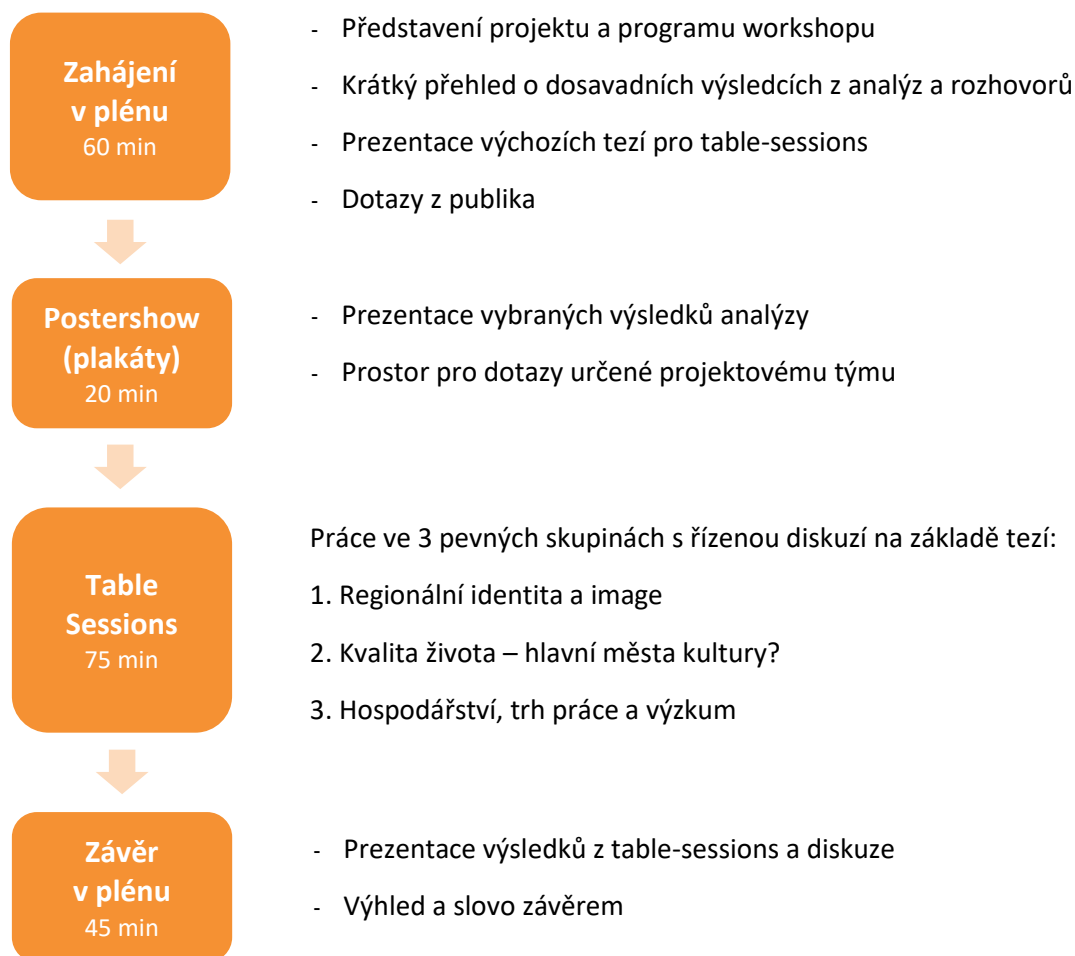
Stanovení cílů

Workshop byl založen jako koncepční část procesu získávání poznatků. Měl být součástí procesu zpracování rozvojové koncepce orientovanou na výsledky a stavět na dosavadních výsledcích regionální analýzy a rozhovorů s odborníky. Výsledky workshopu tak byly promítnuty do zpracování Vize a klíčových projektů (viz Svazek 2).

Okruh účastníků

Při sestavování okruhu účastníků bylo dbáno toho, aby byli zastoupeni relevantní klíčoví aktéři a experti z oblastí hospodářství, vysokých škol, kultury a mládeže a to jak z německé tak i z české strany. Ve smyslu trinacionální výměny se workshopu zúčastnili také zástupci polské strany. Pro převzetí zástity se jako politické představitele podařilo získat zemského radu okresu Görlitz a také hejtmana Libereckého kraje (viz Příloha 7).

Průběh workshopu

Obr. 4: Průběh 1. Workshopu dne 04. 11. 2019 v Žitavě

Úvodní plénum

Po krátkém přivítání a představení představil projektový tým pomocí prezentace (viz Příloha 9) vybrané výsledky regionální analýzy a rozhovorů z odborníků. Po té následovala expozice plakátů a table-sessions, kde byly prezentovány a diskutovány návrhy základních tezí.

Poster show (expozice s plakáty)

Poster show je metodou, pomocí které lze nejen prezentovat nejrůznější témata, ale také připravit a iniciovat živou a strukturovanou interakci. Je vhodnou metodou pro: výměnu informací, interní komunikaci, projekty.

Dvojjazyčné plakáty byly vytvořeny k následujícím tématům:

- Bydlení
- Hospodářství, trh práce a výzkum
- Kultura, lokální rekreace / turismus
- Regionální identita & image
- SWOT

V rámci konference byly tyto plakáty vystaveny a účastníci mohli klást otázky přímo projektovému týmu. Všichni účastníci se mohli po úvodním plénu procházet expozicí s plakáty. Tak se zajistilo, že všichni viděli (mohli vidět) každý plakát.

Výhody tohoto formátu: Přímá diskuze, lze prezentovat velké množství informací, aniž by se někdo nudil, otázky mohou být kladeny adresně. Tak vzniká intenzivní dialog nad tématy.

Table-Sessions

Účastníci se rozdělili do **tří skupin** a v rámci řízené diskuze na základě tezí a se zabývali různými tématy. Přiřazení jednotlivých účastníků k jednomu z tematických stolků proběhlo již předem, když byli účastníci již v rámci pozvánky – na základě jejich expertízy – pozváni specificky k účasti u jednoho určitého tematického stolku.

Na základě regionální analýzy a rozhovorů s odborníky byl vypracován **zásobník tezí a otázek**; ten představoval „**popis zadání práce**“ pro table-sessions (viz Příloha 11).

Každou table-session vedl **moderátor**. Na základě zásobníku tezí a otázek zahájil moderátor krátkým úvodním vstupem a řídil diskuzi tak, aby cílila k závěrům použitelným pro další postup prací. To jaké otázky přesně byly řešeny, bylo přenecháno citu moderátora. Výsledek byl zdokumentován a prezentován v závěrečném plénu.

Výhody tohoto formátu: V malých skupinách se mnohem dříve rozvine konstruktivní diskuze než ve velké skupině a délka tohoto formátu se drží na odpovídající a zvládnutelné úrovni.

Závěrečné plénum

V závěrečném plénu prezentovaly skupiny vždy výsledky své práce a daly je k diskuzi. V závěru prezentoval hlavní řešitel způsob, jak budou výstupy z workshopu využity v dalších pracích na zpracování katalogu opatření s příslušným akčním plánem a kompetencemi v rámci rozvojové koncepce.

Koncepce 2. workshopu v Liberci, 05. 03. 2020

Stanovení cílů

2. workshop měl motto „Další kroky k přeshraniční rozvojové koncepci“. Cílem tohoto workshopu byla **odborná diskuze** s účastníky ohledně návrhů **vize a klíčových projektů, které zde byly prezentovány**. Výsledky byly využity pro další konkretizaci klíčových projektů, zdokumentovány coby názor a zapracovány do celkového shrnutí k tématu klíčových projektů (viz Svazek 2, kap. 5).

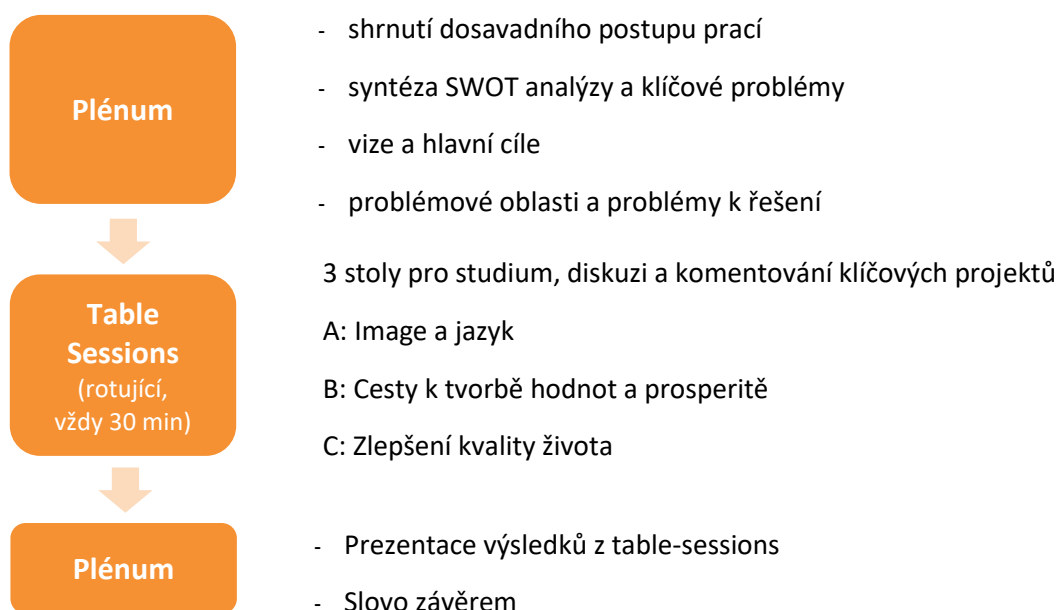
Okruh účastníků

Pozvánky se orientovaly dle okruhu účastníků z 1. workshopu, byly však doplněny, aby byla eventuálně zastoupena odborná expertiza ke všem akčním oblastem, které byly předmětem této akce. Pro převzetí záštity se jako politické představitele podařilo získat hejtmana Libereckého kraje a také zemského radu okresu Görlitz.

Spolu s pozvánkami obdrželi účastníci pro přípravu následující pracovní podklady:

- Analýza silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb (SWOT)
- Spektrum problémů
- Návrh vize pro Rozvojový region Liberec – Zittau:

Program

Obr. 5: Průběh 2. workshopu dne 05. 03. 2020 v Liberci

Table-Sessions

Tentokrát očekávaly účastníky table-sessions **s rotující průběhem**, tzn. každý měl možnost účastnit se u každého stolu prezentace a studia zde prezentovaných klíčových projektů a komentovat je pomocí poznámek na lepicích štítkách. Popisy projektů byly k dispozici také vytisknuté na stolech. Každou table-session vedl moderátor, který výsledky dokumentoval a následně je prezentoval v závěrečném plénu.

Participace online

V návaznosti na 2. Workshop v Liberci byla zřízena webová stránka, na které se mohli účastníci workshopu hlouběji seznámit s vybranými materiály, jež byly pro workshop vypracovány, a vyjádřit k nim doplňující návrhy a komentáře. Pro tyto účely byl vytvořen formulář, který byl k dispozici do 25. 3. 2020 (viz Příloha 12).

Představeny byly tyto materiály (vždy v češtině a němčině):

- SWOT analýza
- Návrh vize pro rozvojovou oblast Liberec-Žitava
- Seznam nejdůležitějších projektů a podrobný popis projektů

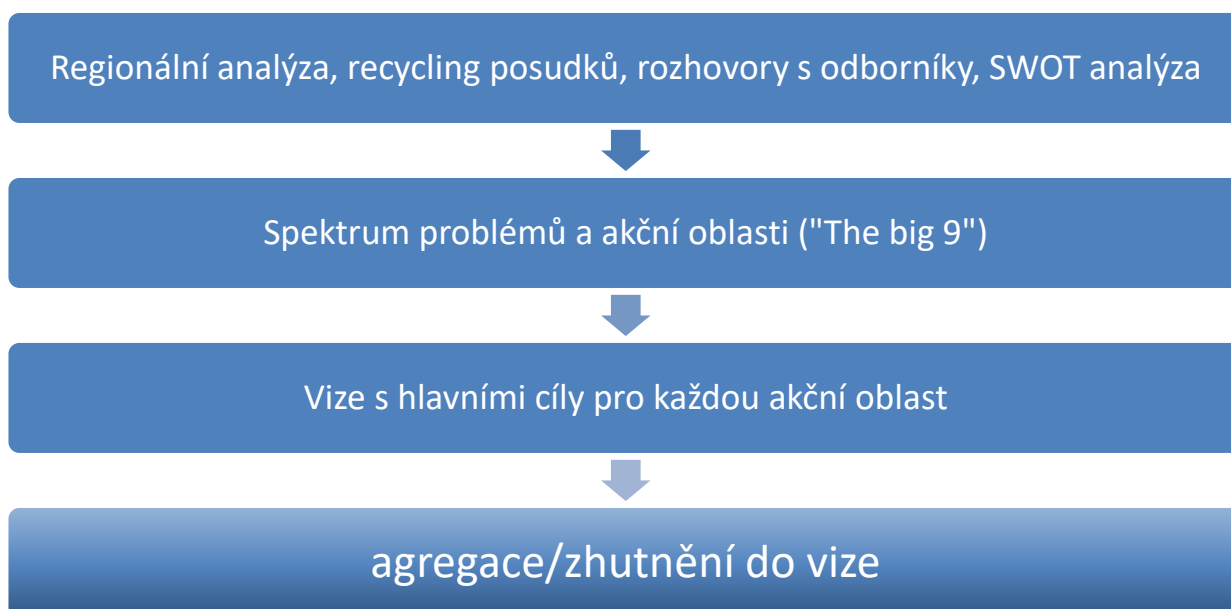
Teoreticky je možné využít této možnosti pro účast občanů také při dalších příležitostech.

2.7 TVORBA VIZE

V návrhu vize (viz Svazek 2) jsou agregované poznatky z:

- regionální analýzy
- rozhovorů s odborníky
- SWOT analýzy
- workshopů
- stávajících koncepcí („recyklace odborných posudků“)

Základem pro hlavní vizi jsou vize odvozené pro jednotlivé akční oblasti. Tyto vize pojmenovávají koncentrovaně žádoucí cílový stav formou snadno zapamatovatelných sloganů. Tyto budou následně dále obsahově rozčleněny. Hlavní cíle poukazují na různé aspekty vize a následuje popis cílového stavu.

Obr. 6: Tvorba vize

3 MEZIOBOROVÉ POZNATKY Z ROZHovorŮ S ODBORNÍKY

Vedle výsledků úspořádaných dle jednotlivých témat mají být zachyceny výsledky mezioborové, které se vztahují k relevantním společenskopolitickým rozvojovým tendencím.

Z následně prezentovaných citátů lze dovodit, že se ve zkoumaném území zrcadlí také národní a mezinárodní trendy a rozvoje.

- negativní vývoj počtu obyvatelstva, odliv mozků (zvláště na žitavské straně)
- procesy adaptace na klimatické změny (odklon od uhlí, strukturální změna Lužice)
- požadavek hospodářské, sociální a ekologické udržitelnosti
- nacionalistické a protievropské tendence

Demografický vývoj nebude lepší ani v budoucnosti..., je těžké zůstat optimistou. Odkud má přijít „duchovní elita/intelektuálové/akademici/odborné pracovní síly?“

„... věřím, že společný zájem by měl být v ochraně životního prostředí, vč. těžby v povrchovém dole Turów, příprava měst na klimatické změny a boj se suchem a také pak krizový management např. v případě povodní (jsme na stejné řece).“

„jedná se o jeden prostor na území 3 zemí. Problémem je sousedství s polským výběžkem, kde vše je podřízeno těžbě hnědého uhlí a výrobě elektrické energie, a ještě dlouho bude.“

„... řešení problému Turów!“

„Pro všechny 3 strany je Turów palčivý problém.“

„Tři národy, v nichž jsou patrné silné antievropské síly, na sebe narážejí – Někdy ta velká politika příliš přibarvuje.“

Z obou stran v rozhovorech stejnou měrou zaznívalo téma negativního vývoje počtu obyvatelstva v Žitavě. Velmi výrazně, zvláště z české strany, je v hledáčku povrchový důl na polské části Trojzemí, protože povrchový důl má zcela bezprostřední dopady na životní prostředí a kvalitu krajiny – což jsou charakteristické faktory lokality, které mají enormní význam pro cestovní ruch a v neposlední řadě také spoluurčují kvalitu života obyvatel regionu Trojzemí.

Obavy ohledně nacionalistických a antievropských tendencí byly patrné v celé řadě interview (jak na německé, tak na české straně), zvláště s ohledem na „koncentraci“ takových tónů ve všech třech státech regionu Trojzemí.

Napříč všemi odbornými skupinami jak z německé, tak i z české strany se zčásti i velmi emotivně hovořilo o dlouholetých a důvěryhodných profesních (a osobních) kontaktech, přeshraničních sítích a výměnách zkušeností. Zde se na jedné straně ukázalo i to, jak emočně nabitě toto pohraničí ještě stále je. Na straně druhé z toho lze odvodit, že emoce jsou důležitou hnací silou pro přeshraniční spolupráci, také v oblasti hospodářství. Témata setkávání a sítě jsou i proto velmi významná.

„Setkáváme se pro výměnu zkušeností a pro inspiraci, jak to může jít.“

„Bariéry jsou především v hlavách. Každý má bariéru sám v sobě.“

„... emoce nejsou měřitelné, ale působí!“

Rozhovory vždy končily otázkou dotazovaným po spontánních asociacích s Žitavou a Libercem. Pro vyhodnocení byly odpovědi mj. vizualizovány (viz plakát na následujících stránkách). U této otázky jsme vědomě zacílili na „pocitovou rovinu“; způsob interpretace správně, špatně nebo logické nebo nelogické by proto nikam nevedl. Výsledky mohou mnohem spíše obohatit diskuzi o vizi a společném image.

Na závěr této kapitoly mají dostat slovo primátor Žitavy Thomas Zenker a hejtman Libereckého kraje pan Martin Půta. Jejich výroky míří do budoucnosti s optimismem:

„... že se chce moje dcera (ve věku základní školy) jako samozřejmě sama od sebe naučit česky, aby se mohla bavit se svými českými protějšky v rámci školního partnerství (a pak to i skutečně udělá).“

„Oblast Žitavska je pro mě částí regionu Liberecka. Z Hrádku vidím věž v Žitavě.“

nic se neděje
 kurvige Motorradstrecke
 Reformation
 divadlo nichts los
 fehlende Eigeninitiative
 poklidně
 Kleinstadtflair
 Schrottimobilien
 trasa pro motorky plná zatáček
kulturelle Vielfalt
 Hillersche Villa trochu mezinárodnosti
 ucházení se o Hlavní město kultury
 bisschen Internationalität
 Theater
 rozpadlé nemovitosti
 Baudenkmale
duch maloměsta
 Sportveranstaltungen
 chybějící vlastní iniciativa
 reformace
 niedlich Heimat-Tümelei
 netz Geschichtsbücher
 reformace
 milé
 domov
 přeshraniční možnosti
 historické knihy
 kleine Geschäfte
 netz
půvabné Altstadt
 althrwürdig
 Heimat
 grenzüberschreitende Möglichkeiten
historické centrum
 starobylé
 sportovní akce
kulturní rosmanitost
 užívání si domova
Oberlausitz
 stavební památky
malé obchůdky

potenciál grandhotel
kein Interesse
lange nicht mehr besucht
 volnočasová nabídka v Žitavských horách
poněkud chaotické rau
 schnelle Entwicklung schadhaft
jíž dlouho jsem tam nebyl
 nevlidné schlechte Ausschilderung
potenciál dynamischer Wirtschaftsstandort
brána do Jizerských hor
 historické centrum
 tschechische Moderne
prosperující
oper rychlý rozvoj na škodu
top organisierte Verwaltung
 skvěle organizovaná správa
 česká moderna
prosperierend sympatická atmosféra
Oper Oper
 velká změna
lední hokej bisschen chaotisch
Tor zum Isergebirge neuspořádaný obraz města
 ungeordnetes Stadtbild
 sympathische Atmosphäre
Potenzial
prosperující hervorragende Anbindung
špatné značení
Altitadt junge Stadt

4 REGIONÁLNÍ ANALÝZA A ROZHOVORY S EXPERTY

4.1 PROSTOROVÁ STRUKTURA ŠETŘENÉHO ÚZEMÍ

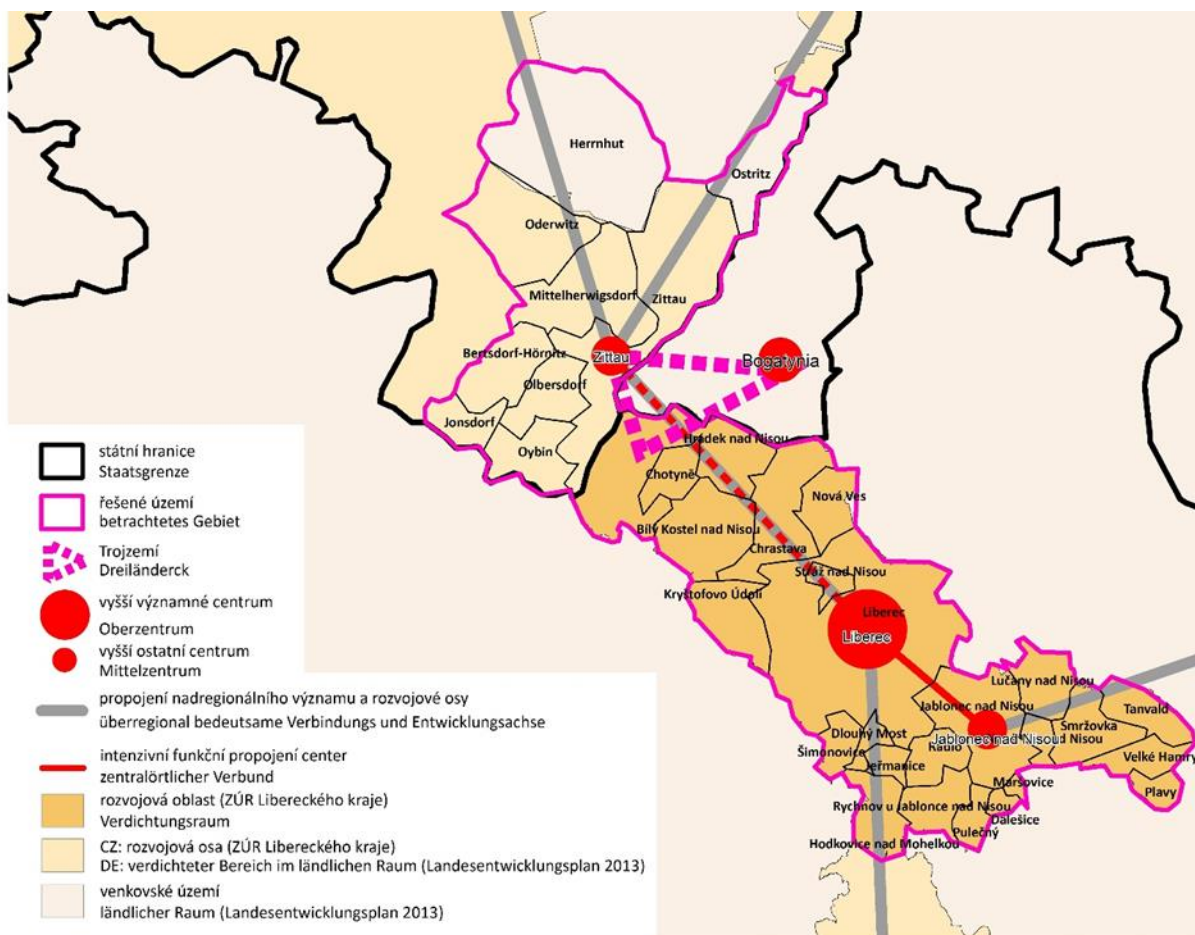
Řešeným územím je mezinárodní rozvojová oblast Liberec-Žitava (viz Obr. 7):

- na **české straně** zahrnuje vyšší centrum Liberec a střední centrum Jablonec nad Nisou a další města a obce okresu Liberec (Bílý Kostel nad Nisou, Dlouhý Most, Hodkovice nad Mohelkou, Hrádek nad Nisou, Chotyně, Chrastava, Jeřmanice, Kryštofovo Údolí, Liberec, Nová Ves, Stráž nad Nisou a Šimonovice) a okresu Jablonec nad Nisou (Dalešice, Jablonec nad Nisou, Lučany nad Nisou, Maršovice, Nová Ves nad Nisou, Plavy, Pulečň, Rádlo, Rychnov u Jablonce nad Nisou, Smržovka, Tanvald a Velké Hamry) a tím území definované „Strategií rozvoje Libereckého kraje 2006-2020“ jako rozvojová oblast republikového významu.
- na **saské straně** zahrnuje zkoumané území regionální oblast okolo středního centra Žitava (Zittau, Mittelherwigsdorf, Ostritz, Oderwitz, Olbersdorf, Bertsdorf-Hörnitz, Jonsdorf, Oybin) a také město Herrnhut nacházející se v dosahu města Žitava.
- S ohledem na prostorové souvislosti patří do řešeného území **polského města Bogatynia**, dle zadání je sledováno pouze informativně (např. s ohledem na dostupná statistická data a struktury).

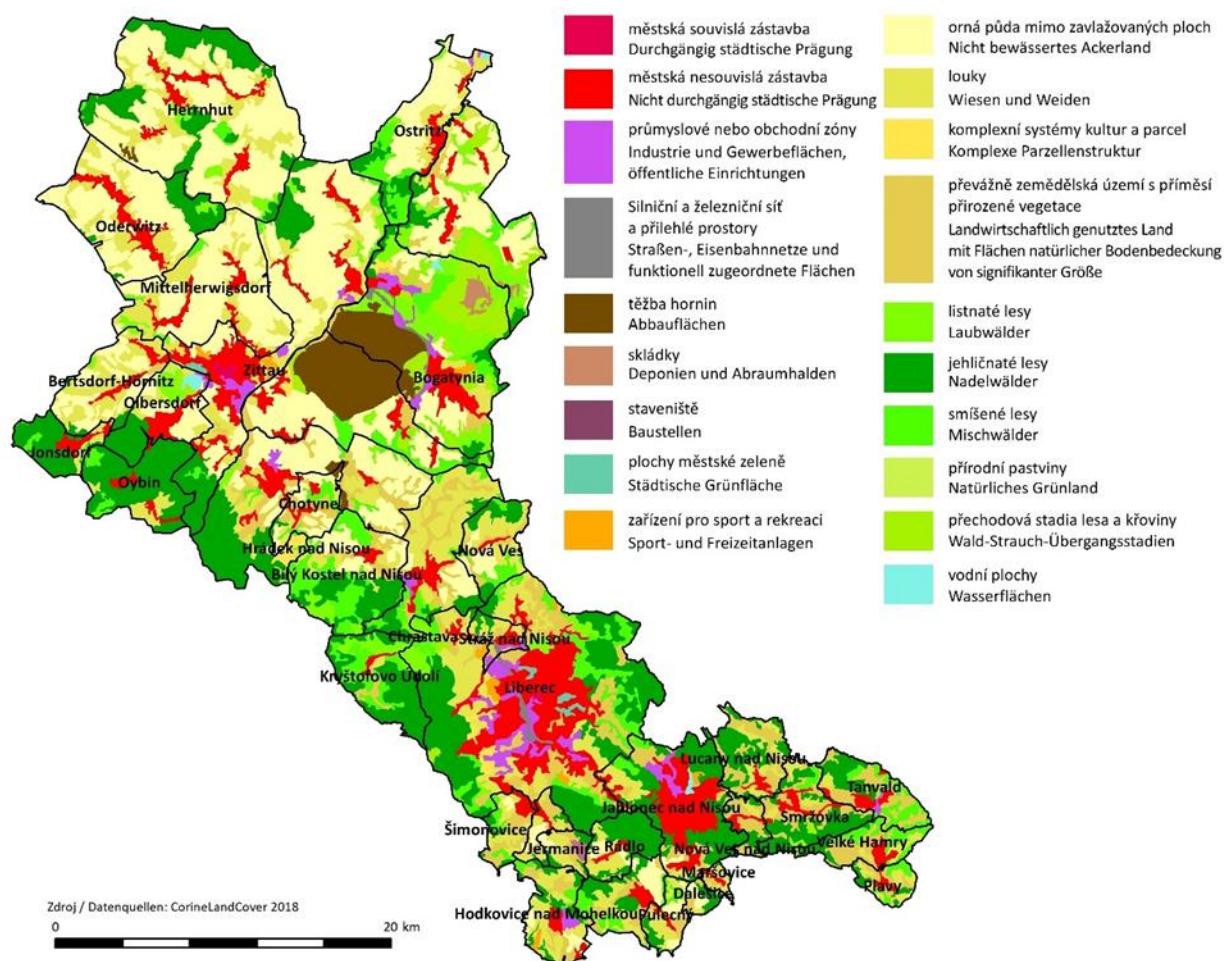
Hlavní centrum Liberec leží ve výhodné centrální poloze řešeného území.

Centrální osu řešeného území tvoří tok Lužické Nisy. Podél jejího horního toku se rozkládá **pás osídlení** řešeného území se svými centry Jablonec n. N., Liberec, Hrádek n. N. a Žitava. Na německé straně se pás osídlení dělí z Žitavy dále směrem na hornolužická centra Zhořelec a Budyšín. Na české straně zasahuje pás osídlení řešeného území oblast v okolí pramene Lužické Nisy a rozvodí Labe a Odry až po Smržovku a Tanvald.

Údolí Lužické Nisy sevřené zejména v horní části horskými **hřebeny Jizerských a Lužických hor** způsobuje relativní prostorovou izolaci řešeného území. V dolní části řešeného území je hlavní bariérou vazeb na okolí státní hranice a směrem do Polska i **důlní a energetický komplex Turów**. Polské město Bogatynia je s ohledem na prostorové a historické vazby k německým a českým sousedním městům integrální součástí pásu osídlení řešeného území.

Obr. 7: Přehled obcí v řešeném území

Obr. 8: Využití území řešeného území¹

Z širší územní perspektivy jsou urbánní centra podél celého česko-německého průběhu hranice oddělena hranicí, z části s významnými časy přepravy mezi sousedícími vedlejšími a hlavními centry. Přírodně geografická situace mezi Libercem a Žitavou je jiná. Bariéra horského hřbetu zde není. Díky tomu zde máme jediný přeshraniční urbánní prostor na celé německo-české hranici, který není rozdělen horským hřbetem. Doba jízdy autem² mezi Žitavou a Libercem činí 25 minut.

¹ UrbanAtlas.

² Prezentace sasko-české pracovní skupiny územní rozvoj 18.5.2018 k rozvojové koncepci pro mezinárodní rozvojovou oblast Liberec – Zittau.

4.2 INVENTURA A SYNOPSE DOSTUPNÝCH PLÁNOVACÍCH KONCEPCÍ A DALŠÍCH PROSTOROVĚ RELEVANTNÍCH DOKUMENTŮ

Pro řešené území je k dispozici velké množství nadřazených územně plánovacích dokumentů a rozvojových strategií a koncepcí. **Předmět šetření této studie se orientuje na to, jak je region při přeshraničním pohledu územně zařazen a prostorově a strukturálně hodnocen.** Existující expertizy a plánovací dokumenty byly proto posuzovány s ohledem na v tomto ohledu relevantní výpovědi a následně byl vyvozen závěr (viz Kap. 4.2).

Aby bylo možné srovnání, byly koncepce posouzeny dle následujícího schématu:

Název	
Stav	
Zveřejněno jako	
Relevantní obsahy	Výpovědi relevantní pro region Liberec-Žitava
Rozvojové cíle a akční oblasti	

Verzi s kompletními výsledky obsahuje Příloha 13, v níž jsou uvedeny všechny zdroje dotčených dokumentů. Níže uvádíme **vybrané obsahy**, totiž rozvojové cíle a akční oblasti formulované v těchto koncepcích, koncentrovaně znázorněné a vč. vyvozených závěrů.

Verzi s kompletními výsledky obsahuje příloha 13, v níž jsou uvedeny všechny zdroje uváděných dokumentů. V následujícím textu jsou souhrnně představeny vybrané obsahy, především rozvojové cíle a akční oblasti formulované v koncepcích a přeshraniční vztahy.

Tab. 1: Klíčová témata v plánovacích dokumentech s přeshraničními vazbami

Inventura plánovacích dokumentů: Klíčová témata s přeshraničními vztahy															
	Zemský rozvojový plán a Zpráva o rozvoji území Sasko (2013/2015)	Regionální plán Horní Lužice-Dolní Slezsko	Sasko-česká studie příhraničí 2013	Studie příhraničí pro Sasko-dolnoslezské příhraničí 2019	Rozvojová studie Euroregionu Nisa - 2013	(Společný rozvojový plán „Malý trojúhelník“ 2012	Rozvojová strategie LEADER Přírodního parku Žitavské hory 2019	Přihláška Žitavy o titul Evropského hlavního města kultury	Atlas budoucnosti Hospodářského regionu Lužice 2018	Koncept rozvoje města Žitava 2008	Strategie rozvoje statutárního města Liberec - aktualizace 2014-2020	Strategie regionálního rozvoje České republiky	Politika územního rozvoje České republiky - aktualizace č. 1 2015	Strategie rozvoje Libereckého kraje	Integrovaný plán rozvoje území Liberec – Jablonec n. N.
Veřejná správa															
Setkávání															
Vzdělávání/výzkum															
Hnědé uhlí/Turów															
Demografie															
Trojzemí															
Energie															
Energetická změna/obnovitelné zdroje															
Evropa															
Kvalifikovaná prac. Síla															
Dotace/financování															
Zdraví															
Identita															
Infrastruktura, sociální															
Infrastruktura, techn.															
Infrastruktura, doprava															
Kultura															
Kulturní krajina															
Kvalita života															
Marketing															
Národnosti															
Příroda															
Prostorová struktura															
Regionální síť															
Bezpečnost															
Sídelní struktura															
Jazyk															
Svazky měst a obcí															
Cestovní ruch															
Ochrana ŽP a klimatu															
Rozvojová oblast															
Hospodářství															
Bydlení															

**Landesentwicklungsplan und Landesentwicklungsbericht Sachsen (2013/2015)
(Zemský rozvojový plán a Zpráva o rozvoji území Sasko (2013/2015))**

Rozvojové cíle a akční oblasti:

- Rozvoj hospodářského a kulturního regionu Sasko-Čechy-Dolní Slezsko
- Projednávání přeshraničních plánů a opatření
- Posílení a výstavba spolupráce s Polskou republikou a Českou republikou
- Zachování a posílení lokální a regionální identity dílčích území
- Posílení regionální akceschopnosti prostřednictvím regionálních kooperačních sítí a spolupráce obcí
- Odbourávání deficitů v příhraničních oblastech podmíněných polohou
- Další rozvoj saského příhraničního regionu
- Zpracování přeshraničních koncepcí rozvoje města a vesnice
- Zajištění zapojení do transevropských sítí a evropských dopravních koridorů
- Rozvoj venkovských aglomerací jako sídelních, hospodářských a zásobovacích oblastí.

Shrnutí výpovědi s přeshraniční relevancí

Zpráva o zemském rozvoji (Landesentwicklungsbericht) vidí hospodářský a kulturní region Sasko-Čechy-Dolní Slezsko a tím i šetřené území jako významnou součást jádrového hospodářského prostoru v Evropě a hlásí se k cíli zintenzivnění územní spolupráce za optimálního využití stávajících potenciálů.

S dostupnými nástroji dotační politiky, s explicitně pojmenovaným samostatným cílem „přeshraniční spolupráce Sasko-Čechy-Dolní Slezsko“ a souborem (neformálních) nástrojů prostorového plánování se vypořádávají s problematikou příhraničí a jejími specifickými rozvojovými požadavky a potenciály (Sasko-česká studie příhraničí, sasko-česká pracovní skupina prostorové plánování“, projekt „CROSS-DATA“, akční oblasti Svazek měst Malý trojúhelník, Krajina podstávkových domů).

Žitava je zařazena jako regionální či vedlejší centrum, přilehlé území pak jako venkovská aglomerace (verdichteter Bereich im ländlichen Raum).

Vymezení prostorové kategorie probíhá bez ohledu na sousední aglomeraci Liberec. Tím při posuzování struktury území převažuje spíše defenzivní pohled, soutředící se na odbourávání deficitů, čímž dochází k tomu, že odvážnější pohled na potenciály příhraničí ve středu Evropy, který by přinesl nové impulzy, ustupuje do pozadí. Změnit perspektivu od periferie k centrálnímu pohledu (v kontextu Trojzemí) se neuvažuje. Příklady z jiných evropských příhraničních oblastí ukazují, že mohou od prostorového plánování přicházet i jiné signály (viz kap. 4.3.5).

Regionalplan Region Oberlausitz-Niederschlesien (Regionální plán Horní Lužice-Dolní Slezsko), druhá celková aktualizace, Regionaler Planungsverband, přípravný návrh po participaci dle § 9 ROG § 6 odst. 1 SächsLPlG, 16. červen 2015

Rozvojové cíle a akční oblasti:

- Rozšíření a zlepšení přeshraničních nadregionální významných spojení a rozvojových os:
 - železniční tratě, veřejná regionální a příměstská osobní doprava a napojení na polské a české sítě dálkové dopravy
 - Rozvoj a propojení německých s českými a polskými oblastmi integrovanou regionální dopravou, jednání mezi národními dopravními svazy a koordinátory veřejné dopravy, resp. úřady, příp. zajištění územních předpokladů pomocí prostorově plánovacích nástrojů (zařazení jako přednostní, resp. vyhrazená trasa)
 - Síť turistických cest v Žitavských horách
 - zlepšení dopravního napojení turistických oblastí Krkonoš, Jizerských a Lužických hor přes Žitavu (např. tzv. Sudetská silnice)
 - Přeshraniční dopravní infrastruktura
- Etablování přeshraničního propojeného území zvýšením účinnosti svazku měst Malý Trojúhelník Bogatynia – Hrádek n. N. – Zittau: Další rozvoj svazku měst se zapojením příměstské oblasti vedlejšího centra Žitava a skrze rozvoj přeshraničních vazeb s českým hlavním centrem Liberec
- Vytvoření, resp. zjednodušení rámcových podmínek pro přeshraniční přístup obyvatelstva k zařízením a službám sociální infrastruktury
- Zachování a rozvoj přeshraniční Krajiny podstávkových domů
- Spolupráce a přeshraniční projednávání v oblasti ochrany přírody a životního prostředí (plán péče a rozvoje)
- Formální a neformální jednání ohledně utlumení těžby na polské straně
- Zlepšení předpokladů pro přeshraniční cestovní ruch

Shrnutí výpovědí s přeshraniční relevancí:

Regionální plán vyzdvihuje význam vykazovaných nadregionálně významných spojení a rozvojových os Liberec – Žitava, které pokračuje přeshraničně v sousedních regionech prostorového plánování a států. Za zvláště důležité se považuje mj. propojení německých, českých a polských oblastí regionální dopravy, což by s sebou přineslo také zlepšení turisticky relevantních dopravních propojení. Zlepšení přeshraniční dopravy zahrnuje také vytvoření nových hraničních přechodů.

Pro lepší využití potenciálů by bylo možné zajistit prostorové předpoklady také s nástroji prostorového plánování (např. stanovení přednostní, resp. vyhrazené trasy). Celkem se zdůrazňuje, že realizace záměrů vyžaduje přeshraniční spolupráci i v oblasti prostorového plánování.

Pro založení přeshraničního propojeného území se iniciuje také plošné rozšíření svazku měst „Malý trojúhelník Bogatynia – Hrádek n. N. – Zittau“.

Dále se do zorného pole dostávají potenciály českého hlavního centra Liberec, a také prokazatelné vztahy vedlejšího centra Žitava s jeho zásobovací funkcí mimo jiné pro sousedící české obce.

Odhaduje se, že pouze přeshraničně založená koncepce může podpořit zachování a rozvoj cenných přeshraničních potenciálů, jako je například Krajina podstávkových domů.

Význam se přisuzuje také spolupráci a přeshraničnímu projednávání v oblasti ochrany přírody a životního prostředí. Na jedné straně ohledně ochrany přírody a krajiny v nivách řeky Nisy a v přírodním parku „Žitavské hory“ a také v navazující české CHKO „Lužické hory“. Orgány ochrany přírody jsou jedním z hlavních aktérů německo-českých kooperačních projektů v oblasti ochrany přírody a krajiny a také EVVO.

Jako zásadní je v rámci formálních i neformálních potřeb projednávání vnímán hnědouhelný důl na polské straně jako záměr relevantní pro životní prostředí a s významným přeshraničním dopadem.

Z pohledu cestovního ruchu se klade důraz na propojení volnočasových a rekreačních center prostřednictvím přeshraničního pokračování turistické cestní sítě, přičemž je považováno za nutné budovat nové a rozšiřovat stávající turisticky využitelné hraniční přechody. Mezinárodní zapojení by mohlo proběhnout prostřednictvím mezinárodní turistické autotrasy Via Montana, čímž by mohlo dojít k zlepšení dopravního napojení turistických oblastí Krkonoš, Jizerských a Lužických hor přes Žitavu.

Klášteř St. Marienthal v Ostritz se svým Mezinárodním setkávacím centrem (IBZ) má velký význam pro celý Euroregion Neisse-Nisa-Nysa. Ostritz se proto vykazuje jako obec se zvláštní obecní funkcí „přeshraniční spolupráce“.

Přihlášení se k tomu, že státní hranice nemá být v oblasti základních sociálních služeb pro obyvatelstvo vnímatelná, je explicitně formulováno ještě v právně nezávazném předběžném návrhu k druhé celkové aktualizaci regionálního plánu, čímž se tato odkazuje k výrokům Studie příhraničí a vytváří vizi pro Trojzemí. Za jak realistickou lze tuto vizi s ohledem na národně vnímané identity a vytrvalé administrativní hranice považovat, bude jistě předmětem diskuzí.

Téma přeshraničních propojení je enormě různorodé a následujeme-li vizi, že státní hranice již v každodenní skutečnosti obyvatel nemá být vnímatelná, dotýká se téměř všech oblastí života. Pro utváření a vnímání přeshraničního rozvojového území budou pravděpodobně třeba vedle jednání, spolupráce a neformálních prostorově plánovacích nástrojů, i formálně závazné plánovací dokumenty, které všechny tři státy v Trojzemí schválí a také ponese za jejich realizaci zodpovědnost.

S pohledem na prostorově významné rozvojové záměry (plánované záměry v souvislosti se strukturálním rozvojem Lužice) a na záměry s výrazným dopadem na životní prostředí (hnědouhelný důl), problematika ochrany přírody a krajiny, dopravní infrastruktury a také cestovního ruchu výrazně přesahuje řešené území Žitava – Liberec a řešení pouze v takto úzce vymezeném územním rozsahu nepovede k cíli a mělo by se územně rozšířit.

Regionální plán navrhuje plošné rozšíření a zahrnutí vzájemných vazeb a spojení s hlavním centrem Liberec. Pak by bylo již jen důsledné sloučit takto vzniklé spojitě území Liberec-Žitava do územní kategorie „rozvojové území“ dle Zemského rozvojového plánu (LEP).

S Mezinárodním centrem setkávání (IBZ), Centrem ochrany přírody Žitavské hory, Krajinou podstávkových domů a s dopravními svazy a koordinátory veřejné dopravy lze identifikovat záchytné body pro přeshraniční propojení.

Sächsisch-Tschechische Grenzraumstudie (2013) (Sasko-česká studie příhraničí - 2013)

Rozvojové cíle a akční oblasti:

- Projednání a realizace přeshraničního plánování a opatření dle zásad vzájemnosti a rovnocennosti
- Podpora identifikace obyvatelstva se společným tradičním sasko-českým hospodářským a životním prostorem
- Zohlednění požadavků demografických změn při rozvoji infrastruktur, zvláště využití synergií z přeshraničního projednaného rozvoje, respektive z odbourávání zdvojených struktur
- Vytvoření rámcových podmínek pro udržitelný rozvoj příhraničí
- Vytváření společných pohledů a vizí v přeshraničním prostorovém rozvoji
- Podpora rozvoje a využití regionálně specifických potenciálů v příhraničí
- Vytváření rámcových podmínek (vč. základních přeshraničních informačních a plánovacích dokumentů) pro nosnou přeshraniční spolupráci, která by odpovídala rozvojovým požadavkům (mj. přeshraničně účinná koordinace různých oblastí politik, aktérů, plánovacích postupů a mechanismů, soustředění se na projednaný prostorový rozvoj, zlepšení vnitroregionální přeshraniční mobility a napojení příhraničního regionu na metropole a sousedící regiony, rozvoj spolupráce v oblasti vzdělávání vč. jazykových iniciativ s cílem dvojjazyčnosti, přeshraniční regionální koncepce maloobchodu)
- Společný hospodářský rozvoj příhraničí (včetně rozvoje cestovního ruchu) se společným regionálním / destinačním managementem a marketingem (těžiště: Akvizice kvalifikovaných pracovních sil, rozvoj kooperací v oblasti vědy)
- Posílení vnějšího vnímání a vnitřní soudržnosti sasko-českého příhraničí
- Přeshraniční rozvoj ochrany přírody a životního prostředí, zvládnutí klimatické změny

Shrnutí výpovědí s přeshraniční relevancí

Opakovaně je zdůrazňován význam vertikální i horizontální mezioborové spolupráce. Extrémní důraz je kladen také na velmi úzké propojení aktérů v přeshraničním prostoru. Příklady dobré praxe v jiných regionech nabízejí dostatek inspirace pro vývoj vlastních konceptů.

Téměř ve všech pracovních oborech je doporučována koordinace národních strategických cílů a konkrétních opatření, někdy dokonce i přeshraniční odborné rozvojové koncepce a plánovací dokumenty. Jsou představeny akční oblasti a opatření pro každou oblast života a činnosti.

Studie příhraničí dokládá, že s ohledem na současné a budoucí výzvy není nutnost účinného propojování rozvojových aktivit v příhraničí a využívání synergických efektů, žádným novým poznatkem. Také popisované překážky při realizaci neztratily ničeho ze své aktuálnosti. Zásadní doporučení Studie příhraničí jsou v rámci rozvojové koncepce Liberec- Žitava uchopena explicitně. Nakonec však bude záležet na vůli politických zástupců s rozhodovacími pravomocemi a dalších aktérů, aby spolupráci skutečně posouvali dopředu.

Grenzraumstudie für den Sächsisch-Niederschlesischen Grenzraum (2019) – (Studie příhraničí pro Sasko-dolnoslezské příhraničí – 2019)

Rozvojové cíle a akční oblasti:

- Překonávání vnímání jako okrajové polohy díky posílení
 - Interkulturních kompetencí a překonání jazykových bariér
 - Výměnné a vzájemné vztahy mezi regionálními centry
- Cestovní ruch, kultura & přírodní prostředí
 - Rozvoj společných strategií pro přístup ke krajině po těžbě
 - Monitoring a řešení stávajících problémů kvality životního prostředí, mj. trinacionální strategie ke zvládnutí ekologických výzev
 - Rozvoj společných strategií pro ochranu klimatu, přizpůsobení se změnám klimatu a prevenci rizik

Shrnutí výpovědí s přeshraniční relevancí

Největší výzvou v sasko-dolnoslezském příhraničí je a zůstává strukturální změna bývalých uhelných dobývacích území a s tím spojené řešení problematiky životního prostředí. Zde pro to již existují přístupy a příklady dobré praxe, které by v případě Turów mohly být do budoucna součástí trinacionální strategie pro zvládnutí této problematiky.

Jako předpoklad pro plné využití specifických rozvojových potenciálů v přeshraničním prostoru se uvádí překonání ještě stále silné jazykové bariéry.

Rozvojový cíl „Překonání vnímání jako okrajové polohy“ nabízí důležitý přístup pro klíčové projekty v rozvojovém území Liberec – Žitava.

Studie příhraničí pro Sasko-dolnoslezské příhraničí myslí také širěji nežli jen na vlastní zkoumané území a do akčních oblastí zahrnuje vazby a vztahy v Trojzemí až do Liberce – na rozdíl od Sasko-české studie příhraničí z roku 2013. Výzvy a bariéry se však překrývají, resp. vzájemně podobají v obou oblastech, takže výměna zkušeností může padnout na úrodnou půdu i zde.

Entwicklungsstrategie Euroregion Neiße (2013) (Rozvojová studie Euroregionu Nisa - 2013)

Rozvojové cíle a akční oblasti:

1. Doprava

- Společné plánování a rozvoj silniční sítě, spolupráce v oblasti BESIP
- Investice do nových a zlepšení stavu stávajících přeshraničních silničních spojení
- Investice do nových a modernizace stávajících spojení veřejné regionální dopravy
- Vývoj, realizace a propagace společných dopravních nabídek
- Zjednodušení podmínek pro schvalování drážních vozidel v přeshraniční dopravě

2. Hospodářství a cestovní ruch

- Podpora inovací
- Podpora hospodářské spolupráce a prezentace společného hospodářského prostoru (propagace příhraničí jako atraktivního hospodářského prostoru)
- Koordinace turistického rozvoje (aktualizace rozvojové koncepce turistické vize, rozvoj a vytváření vhodných struktur pro spolupráci, vytváření vhodných marketingových strategií pro zlepšení image regionu, rozvoj spolupráce v destinačním managementu)
- Investice do turistické infrastruktury a služeb (např. iniciace prověřování kvality služeb v cestovním ruchu)
- Vytváření a propagace přeshraničních nabídek a produktů cestovního ruchu (prémiové produkty)

3. Ochrana životního prostředí a klimatu, energetika

- Spolupráce v oblasti ochrany životního prostředí a klimatu
- Udržitelné využívání zdrojů (nalezení konsenzu mezi relevantními aktéry)
- Spolupráce při přírodních katastrofách a jejich prevenci
- Vytvoření prostředí, které podporuje spolupráci v efektivním využívání energie, úsporách energií, ve využívání obnovitelných zdrojů energie a zavádění nových technologií

4. Management rizik (Byly iniciovány mezistátní smlouvy a partneři vypracovávali společné zásahové dokumenty.)

- Regionální smlouvy a legislativní úpravy ke krizovému řízení
- Vytvoření účinného systému krizového řízení
- Smlouvy a legislativní úpravy v oblasti záchranných složek
- Spolupráce zdravotnických záchranných služeb
- Výměna informací v oblasti veřejného zdraví
- Posílení spolupráce v oblasti bezpečnosti (zajištění veřejné bezpečnosti, utlumení přeshraniční kriminality)
-

5. Kultura, vzdělávání a vědění (vytvoření společné identity, posílení euroregionální kulturní identity, posílení regionální identity)

- Zachování a ochrana kulturního dědictví (zachování kulturní krajiny – mj. podstávkové domy – a jejich propagace)
- Spolupráce knihoven
- Rozvoj spolupráce v oblasti výchovy a vzdělávání
- Rozvoj jazykových kompetencí
- Spolupráce v oblasti poznávání a zprostředkovávání znalostí historie

6. Podpora přeshraniční spolupráce

- Vytváření a posilování přeshraničních vazeb
- Spolupráce statistických služeb

Shrnutí výpovědí s přeshraniční relevancí

Strategická akční doporučení uvádějí v první linii ty oblasti, u kterých lze očekávat největší možné účinky na příhraničí. Dokument je definuje jako oblasti, v nichž má rozvoj přeshraniční spolupráce největší přidanou hodnotu: Doprava, hospodářství & cestovní ruch, ochrana životního prostředí & klimatu, energetika, management rizik, kultura, vzdělávání & věda, podpora přeshraniční spolupráce.

Jako prioritní témata (1-3 z celkem 12) uvádějí okresy Zhořelec (Görlitz) a Budyšín (Bautzen) témata bezpečnost, cestovní ruch, celoživotní učení a vzdělávání.

Autoři uznávají, že se přeshraniční spolupráce, přestože dlouhodobě a skvěle funguje v rámci mnoha projektů z Fondu malých projektů, nerozvíjí vždy sama a automaticky. Hranice by i nadále představovaly bariéru. Přeshraniční spolupráci je dle autorů třeba aktivně iniciovat, podporovat, a doprovázet (odborné výměny regionálních aktérů, zajištění informačních toků přes hranice, zprostředkování kontaktů na všech úrovních).

Zkušenosti ukazují, že přeshraniční spolupráce přináší největší efekty, pokud se realizují konkrétní projekty s viditelnými výsledky.

Z výše uvedených rozvojových cílů a akčních oblastí jsou s ohledem na cíle zájmů této studie zvláště relevantní ty následující: společné **dopravní nabídky, marketing** příhraničí, koordinace rozvoje cestovního ruchu s přeshraničními produkty nejvyšší kvality (**destinační management**), **hledání konsenzu** všech aktérů na téma udržitelného využívání zdrojů, přenos zkušeností v oblasti inovativních energetických technologií, zajištění **bezpečnosti obyvatelstva**, téma **regionální identity**.

Upozornění na **důležitost „viditelných“ výsledků** bezpodmínečně podporujeme. Neboť pouze díky projektům, které se stanou každodenní **živoucí skutečností** pro obyvatelstvo v příhraničí, lze učinit krok od často teoretické koncepční přeshraniční spolupráce („obvykle podezřelých aktérů“, tzn. v placených funkcích) ke každodenní prožívané realitě pro *všechny*.

Téma **regionální identity** je **znázorněno relativně bez reflexe**. To se zrcadlí již ve zvoleném pojmosloví, které není jednoznačně definováno, a nelze je od sebe jednoznačně odlišit: *Vytvoření společné identity, posílení euroregionální kulturní identity, posílení regionální identity*. Co je tím přesně míněno? Zde se ukazuje, že k tomuto tématu chybí zásadní diskuze – i se zásadní otázkou, zda je nadnárodní identita vůbec možná, zda by vedla k cíli a zda si ji vůbec přejeme.

Že jsou **státní hranice i nadále bariérou**, je upřímný poznatek, který potvrzuje, že cesta k transnárodnímu regionu, ve kterém státní hranice nejsou prakticky již vůbec vnímány, i přes četné úspěšné projekty, je ještě **dlouhým rozvojovým procesem**. Prioritní zařazení akční oblasti **„celoživotní učení a vzdělávání“** tomuto poznatku odpovídá.

Setkávání, která souvisejí s cílem „podpora přeshraniční spolupráce“, jsou vedle mnoha formálně účinných a finančně vyúčtovatelných opatření, základním kamenem přeshraničního sblížení regionu, který nesmí být podceňován. **Důležité jsou také metodické pomůcky a harmonizace plánovacích dokumentů**, aby při spolupráci ohnisko spočívalo na obsahově-odborné koordinaci a hledání idejí a nemusel se vždy znovu ztrácet čas a energie kvůli dorozumívání se o administrativních kompetencích a nesrovnatelných datových podkladech.

Strategická akční doporučení Euroregionu Nisa – i přes (decentně) komunikované překážky – mají **pozitivní náboj**, který má být komunikován ve smyslu „**propagace**“ **úspěchu Euroregionu jako takového** i nadále.

Gemeinsamer Entwicklungsplan „Kleines Dreieck“ (2012) (Společný rozvojový plán „Malý trojúhelník“ - 2012)

Shrnutí výpovědi s přeshraniční relevancí:

Hlavní vize svazku měst: „Společně se podílíme na utváření našeho mladého regionu Trojzemí v srdci Evropy a jdeme příkladem pro evropské sblížení. Hledáme a zdůrazňujeme to, co nás spojuje a vnímáme rozdíly typické pro jednotlivé země jako obohacení pro jednotlivé oblasti života. Lidem v našem „Malém trojúhelníku“ se nabízí prostor s neomezenými možnostmi.“

„Společné vytváření“ Malého trojúhelníku je jádrem vize, a tudy vede jednoznačně cesta k cíli!

Klíčová témata

Analogicky k částem analýzy SWOT jsou definována široká pole činnosti trinacionální spolupráce, není však rozpoznatelné, jak (s jakými strategiemi a zdroji) se tyto pak mají „společně“ realizovat. Uchopeny jsou zde všechny aspekty regionálního rozvoje a tím sotva přehlednutelné spektrum, uvedeme například

- Územní plánování (více vzájemných informací o plánovacích záměrech jako společná činnost v územním rozvoji!)
- Přeshraniční veřejná regionální doprava ve svazku měst, konkrétnější je to pak u: zřízení zastávky Porajów pro možnost přistoupení do vlaku Žitava – Hrádek, rekonstrukce kolejové infrastruktury na polském území, prodloužení jednotlivých autobusových linek. Realizace těchto opatření byla dle aktualizace tohoto dokumentu pro rok 2015 očividně naplánována, nicméně dodnes nebyla realizována.
- Výstavba kapacitní dopravní infrastruktury (silnice), konkrétněji pak u tématu „mosty přes Nisu (PL-D)“
- Vývoj přeshraničního trhu s bydlením pro vyrovnávání převisů poptávky a nabídky v regionu Trojzemí
- Rozvoj vzdělávání a kvalifikovaných pracovních sil a opatření pro jejich setrvání
- Ochrana a rozvoj niv podél Nisy jako cenného přírodního a rekreačního prostoru a zachování přírodního charakteru a krajiny v Přírodním parku Žitavské hory a CHKO Lužické hory

Aktualizace plánu opatření:

- V dokumentu „Částečná aktualizace plánu opatření 2015“ není zcela patrné, u jakých opatření bylo mezi lety 2012 a 2015 dosaženo skutečného pokroku. Několik málo opatření oproti stavu dokumentu z roku 2012 vypadlo, dvě opatření byla doplněna.
- Přestože je v těchto dokumentech kladen velký důraz na klíčové téma „práce s veřejností/marketing“ a zde zvláště pak na internet („společná webová stránka“), je stupeň realizace očividně téměř nulový, ze strany internetových prezentací měst Žitava a Hrádek nad Nisou nejsou zveřejněny žádné informace nebo odkazy na společnou webovou stránku malého Trojúhelníku, z webové stránky města Bogatynia lze alespoň nalézt (velmi statickou) webovou stránku, nicméně s velmi skromným informačním obsahem.⁵

Ohledně **organizační struktury** pak očividně existují různé projektové skupiny z pracovníků tří městských úřadů, kteří pravidelně scházejí nad určitými tématy a informacemi o postupu projektů. Potud se zdá být cíl vzájemného seznámení se a rozvoje přeshraničních komunikačních kanálů mezi třemi partnerskými městy splněn.

Očividně byly úspěšně realizovány i společné **infrastrukturní projekty**.

Ostatní cíle se v mezidobí relativizovaly (z původního cíle společného rozvoje ploch pro usídlování průmyslu tak zůstala pouze vzájemná informace o příslušných záměrech) nebo se již dále nesledují (jako vývoj společného trhu s bydlením či snahy o zajištění kvalifikovaných pracovních sil).

Také o splnění cíle společného marketingu pro lokalitu malého trojúhelníku se neusiluje (alespoň to není patrné ze stávajících dokumentů).

Města Malého trojúhelníku si se svou původní Regionální rozvojovou koncepcí a její aktualizací **předsevzali** velmi **mnoho**, a sice celou paletu aktivit/akčních oblastí myslitelnou v rámci regionálního rozvoje. Bohužel neprobíhá s aktuální aktualizací (2015) plánu opatření žádná evaluace dosud dosažených výsledků projektu a ani žádné jednoznačně stanovení priorit pro budoucnost ani úprava cílů a plánu opatření v souvislosti na dostupné zdroje.

Z žádných dokumentů, které jsou k Malému trojúhelníku k dispozici, není bohužel patrné, které projekty z Regionální rozvojové koncepce byly ve skutečnosti vůbec realizovány. Pouze u některých projektů rozvoje technické infrastruktury (silnice, protipovodňová ochrana, voda/kanalizace, veřejná doprava) je jejich realizace patrná.

Potenciály a šance přeshraniční spolupráce jsou viděny v principu i pro ta těžiště, které dnes hrají důležitou roli také pro rozvojovou koncepci LiZi, zvláště společný management ploch a společný rozvoj stavebních pozemků pro průmysl/hospodářství a bydlení, pro rozvoj společného trhu s bydlením a pro společný marketing lokality, resp. rozvoj společné kampaně pro image.

⁵ <http://www.bogatynia-hradek-zittau.eu/index3.aspx?rub=596>

K tématu identity je zajímavá jedna poznámka z Knippschilda (2008) v rámci práce „Přeshraniční spolupráce: tvorba a management kooperačních procesů při rozvoji území německo-polsko-českého příhraničí“:

Další výzvou těchto tří měst je již zmíněná, historicky odsunem a dosídlením podmíněná chybějící regionální identita jejich obyvatel. Zvláště ve městě Bogatynia chybí obyvatelstvu z důvodu kompletní výměny obyvatel historické zakořenění s městem a regionem. Podpora přeshraniční regionální identity je vnímána jako společná výzva. Možné cesty ke společné identitě nabízejí příslušnost k Horní Lužici (Žitava a Bogatynia) nebo k Lužickým horám (Žitava, Hrádek n. N.) a také společný identifikační bod na Trojmezí.“

Ve stejné souvislosti je zajímavý další výrok z Knippschilda (2008): „... Tak vnímá třeba Žitava čím dál více Liberec jako své hlavní centrum a méně pak hlavní centrální svazek měst Budyšín-Zhořelec-Hoyerswerda v Sasku. Všechna tři města usilují o společný rozvoj a jsou si vědoma, že určité záměry v tomto území lze realizovat pouze společně.“

Na téma „prostorového plánování“ pak rozvojový plán pro Malý trojúhelník jinak nepřináší žádné relevantní výroky pro RK LiZi.

LEADER-Entwicklungsstrategie Naturpark Zittauer Gebirge (2019) (Rozvojová strategie LEADER Přírodního parku Žitavské hory – 2019)

Rozvojové cíle a akční oblasti:

- Posílení nadregionálních sítí a kooperací
- Zlepšení přeshraniční spolupráce s Českem a Polskem

Shrnutí výpovědí s přeshraniční relevancí:

Zvláště v kontextu cestovního ruchu platí, že je ve smyslu udržitelného hospodářského rozvoje regionu třeba více usilovat a zintenzivňovat přeshraniční práci. Sítě a společné přeshraniční produkty přitom hrají důležitou roli. Úspěšně realizované projekty jako Kulturpass Zittauer Gebirge – Lausitzer Gebirge (Kulturní pas Žitavské hory – Lužické hory) prokazují pozitivní synergické efekty, které vyplývají z takových kooperací.

Také oblasti vzdělávání & výzkumu a hospodářství nabízejí velký potenciál pro nadregionální a transnacionální spolupráci, plány společného rozvoje a přeshraniční projekty ve prospěch celého regionu.

Mnoho rozvojových opatření lze realizovat pouze ve spolupráci se sousedními regiony. To se týká mj. také oblastí hospodářské podpory, či podpory podnikání, obnovitelné zdroje energie, marketing cestovního ruchu a tvorba image.

Enormní význam pro pozitivní rozvoj regionu setrvale vysoká kvalita života. Pod tímto pojmem se slučují oblasti veřejné infrastruktury / základní a sociální infrastruktury na straně jedné a technické infrastruktury/mobility na straně druhé.

Vícejazyčnost tvoří důležitý klíč pro sbližování regionu, a proto se musí již od dětských krůčků stát samozřejmostí. Vzdělávání zaujímá v Trojzemí funkci mostů. Vysoké školy s mezinárodním směřováním představují magenty se silným vlivem i za hranicemi.

Vysoká kvalita života, regionální hospodářské koloběhy tvorby hodnot a přátelské prostředí k dětem a také pestrá kulturní krajina působí jako zdroj identity a tvoří předpoklady pro propojení s vlastním domovem.

Strategie LEADER by mohla být ideálním základem budoucího přeshraničního rozvoje Přírodního parku Žitavské hory. Obsahuje také **četná potenciální místa propojení s klíčovými projekty** Rozvojové koncepce Liberec – Žitava v oblasti krajiny a k přírodě šetrného cestovního ruchu.

Mohly by být využity **dotační prostředky** z programu LEADER a tak by mohla být rozvojová koncepce LEADER povolána **do služeb regionu Trojzemí** a podpořit jeho sbližování.

Přihláška Žitavy o titul Evropského hlavního města kultury (2019)

Rozvojové cíle a akční oblasti:

- Vize: Přeshraniční propojení Žitavy s regionem Trojzemí ve všech oblastech života; umění a kultura jako motor regionálního rozvoje
- Vznik trinacionálního regionu ze tří národních okrajů a tím posilování Evropy zevnitř
- Vize pro budoucnost pro lidi regionu, kteří mají za cíl vnímání sebe sama jako Evropana
- Posilování a zlepšení vnímání zvenku i zevnitř
- Podpora společné kulturní krajiny D – PL – CZ, propojování regionálních umělců a kulturních aktérů, oslovení nových cílových skupin pro kulturní nabídky, také přes hranice jednotlivých zemí
- Silnější propojení aglomeračního území Žitava – Liberec – Görlitz/Zhořelec

Shrnutí výpovědí s přeshraniční relevancí

Tato strategie má výrazně evropský charakter; explicitně vyzdvihuje polohu Žitavy na křižovatce evropských dějin a s tím spojené potenciály a problémy.

Jako propojené oblasti jsou uváděny církve & náboženství, spolky & sociokultura, vzdělávání & výzkum, kultura & volný čas a prostor a také hospodářství.

Vize vytvoření trinacionálního regionu sestává z vícero stavebních kamenů: Umění a kultura jako motor regionálního rozvoje, podpora evropské myšlenky, zlepšení vnitřního a vnějšího vnímání, propojování kulturních aktérů, oslovení a získání nadnárodního publika.

Strategie pro přihlášku a Evropské hlavní město kultury zaujímá pozici i k populistickým a antievropským proudům, které jsou v Trojzemí patrné. Oproti tomu vyzdvihuje živoucí sousedství, které je třeba zintenzivnit, pro překonávání nových vymezení.

Umění a kultura již často prokázaly svou roli průkopníků, těch, kteří otevírají dveře pro dialog a spolupráci a jsou velmi blízko každodennímu životu lidí. Cesta využít **umění a kulturu jako motor** také pro procesy regionálního rozvoje je tak správně zvolen a ve velké míře také vítán. Může však být kultura pákou pro všechno? Existuje tu nebezpečí tematického přehlčení, přetížení aktérů, spojené s enormním tlakem očekávání. O to důležitější se zdá být to, aby se připojili a zapojili všichni aktéři na obou stranách hranice, aby všichni měli stejné informace, aby komunikovali na stejné úrovni, a hlavně aby se shodli na společných cílech.

Město **Žitava** zaujímalo jako iniciátor celého procesu přihlášky roli **průkopníka** a bylo přede všemi dalšími relevantními aktéry v Trojzemí o pár kroků napřed. Je třeba, aby tu dynamiku a entuziasmus z fáze podávání přihlášky vnímala i veřejnost a přenesly se i na českou a polskou stranu. Výrok, který byl vysloven „Tři sousedi – jeden směr“ by měl být naplněn obsahem rovnoprávně všemi zúčastněnými.

I když se Žitava nedostala na „shortlist“, tzn. do dalšího kola procesu přihlášky: Co zůstává, je odvážné a inspirující rozhodnutí města, pustit se jako „underdog“ do procesu přihlášky o titul Evropského hlavního města kultury 2025. Tím se otevřely dveře, které daly procesům rozvoje příhraničního regionu křídla a které budou mít pozitivní vliv na vnější vnímání regionu.

„**Evropská**“ cesta přihlášky by se měla objevit ve vizi (leitbildu) pro LiZi a pro novou přihlášku – tentokrát s Libercem jako iniciátorem, který zastupuje region Trojzemí – jako klíčový projekt. Protože Česká republika bude 2028 patřit ke kandidátským zemím Evropského hlavního města kultury, mohl by se s důsledně evropsky směřovanou strategií přihlášky (která by mohla opravit a rozvinout neúspěšnou strategii Žitavy), Liberec za region Trojzemí zúčastnit.

Koncepce rozvoje města Žitava (2008)

Rozvojové cíle a akční oblasti

- Vytvoření protějšku k centrálnímu svazku měst hlavních center; Budyšín – Hoyerswerda – Zhořelec
- Formování Žitavy jako centrální, v určitých funkcích také jako euroregionální, správní, vzdělávací, hospodářské, vědecké, obchodní a dopravní centrum
- Další stabilizace svazku měst „Malý trojúhelník“ Bogatynia – Hrádek n. N. – Žitava
- Plnění kooperační smlouvy s městem Liberec
- Vybudování mezinárodní školy a mezinárodního centra dalšího vzdělávání podporovaného hospodářským sektorem v rámci svazku měst Malý trojúhelník
- Realizace a podpora přeshraniční práce s dětmi a mládeží a aktivní podpora soužití lidí všech generací ze tří zemí s partnerskými městy a sousedícími obcemi Polské a České republiky

Urbanistická koncepce rozvoje města obsahuje již od roku 2008 **myšlenku přeshraničního rozvoje** a tím je dána příslušná kontinuita.

Žitava zaujímá v urbanistické rozvojové koncepci významnou roli v trinacionálním hospodářském a kulturním prostoru v Euroregionu Nisa.

Atlas budoucnosti Hospodářského regionu Lužice (2018)

Rozvojové území LiZi je aktuálním „**bílým místem**“ v atlasu budoucnosti, musí na sebe v hospodářském regionu Lužice upozornit. Potenciály přeshraničního rozvoje v tomto atlase nejsou dosud řešeny.

S mezinárodním rozvojovým územím LiZi získává Lužice další těžiště pro hospodářský rozvoj a tvorbu hodnot, např. automobilový průmysl vč. dodavatelů z mnoha odvětví, dosavadní koncentrace hospodářského regionu Lužice na energetiku potenciálům LiZi neodpovídá.

Strategie rozvoje statutárního města Liberec⁶

Aktualizace strategie rozvoje statutárního města Liberec 2014 –2020 navazuje na Strategii rozvoje statutárního města Liberec 2007 –2020 z roku 2007. Aktualizace klade zvláštní důraz na participaci veřejnosti v procesu přípravy a na implementaci včetně propojení s rozpočtem města a monitoringu akčních plánů.

Vize města pojmenovává Liberec jako „srdce severu Čech uprostřed jedinečné horské přírody česko-německo-polského Trojzemí. Vstřícné a otevřené město nabízí vzdělání na kvalitních vysokých a středních školách, které vychovávají všestranně připravené odborníky z různých oborů využívající špičkové moderní technologie.“

Mezi globální cíle strategie patří též „[m]oderně spravované město spolupracující se sousedními obcemi a městy, Libereckým krajem, Euroregionem Nisa stejně tak s obyvateli města, podnikatelskou veřejností, občanským sektorem a dalšími“.

Cíle rozvoje a oblasti působnosti

Priority vývoje koncepce rozvoje města se zaměřují na následující strategické cíle a oblasti jednání:

- A. Konkurenceschopná ekonomika a podnikání - podnikání, věda, výzkum, inovace, trh práce, cestovní ruch
- B. Kvalita života - vzdělávání, zdraví, sociální služby, bydlení, bezpečnost, kultura, sport a volný čas
- C. Životní prostředí a veřejná prostranství - městská zeleň, příměstská krajina, ochrana přírody a krajiny, vodní toky, odpady a odpadní vody, ovzduší, veřejná prostranství, dostupnost volné krajiny
- D. Udržitelná mobilita a technická infrastruktura - dopravní plánování, dopravní infrastruktura, doprava, bezpečnost dopravy, dopravní značení a řízení dopravního provozu, bezbariérovost dopravy, nemotorová doprava, udržitelné formy mobility, inženýrské sítě, hospodaření s energiemi
- E. Veřejná správa a občanská společnost, územní spolupráce - koncepční řízení rozvoje, komunikace města, partnerství a spolupráce, veřejné služby, krizové řízení, pracovníci veřejné správy.

Strategie je v implementační části těsně navázána na dostupné zdroje operačních programů a příspěvků z národních a krajských zdrojů.

⁶ https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/strategie-schvalena_k-tisku.pdf

Shrnutí výpovědí s přeshraničním dosahem

Při analýze a zobrazení výchozí situace se výslovně zohledňuje blízkost hranice, stávající partnerství s městem Žitava, začlenění do euroregionu i potenciály, které z toho vyplývají. Město vidí svou vizi jasně v přeshraničním kontextu regionálního rozvoje Trojzemí spolu s polskými a německými partnery. Především s ohledem na rozvoj turismu je vyzdvihován požadavek propojení s Německem i Polskem a jejich turistickými centry (mimo jiné Žitava a Görlitz). Za riziko spojené s blízkostí hranic je zmiňován vliv škodlivin z Polska a Německa. Poukazuje se také na možnost využít možností financování pro projekty s přeshraničním dosahem, především na využití odpovídajících fondů EU a Česko-německého fondu budoucnosti.

Strategie regionálního rozvoje České republiky

Strategie regionálního rozvoje ČR se zpracovává pro jednotlivá plánovací období. Platná Strategie byla vypracována a schválena pro období 2014-2020, v návrhu je Strategie regionálního rozvoje ČR (SRR) 2021+. Návrh definuje, ve kterých oblastech/tématech je vhodné uplatňovat odlišné nástroje v odlišných územních kontextech (tj. územní specifika) a které národní sektorové politiky mají mít odlišné územní důsledky a je třeba do nich zakomponovat územní dimenzi.

SRR je rozvojovým dokumentem, z něhož by měly vycházet strategie rozvoje krajů (SRK). SRK by měly rozpracovávat témata řešená v SRR do větších podrobností s ohledem na specifika daného kraje. Kraje se nicméně mohou věnovat i tématům, která v SRR 2021+ rozpracována nejsou (včetně těch témat, která jsou jim uložena legislativou – tj. např. střední školství).

SRR vymezuje Liberec jako regionální centrum vyššího řádu, s přidruženým centrem Jablonec nad Nisou. Prostor Liberecké aglomerace je nicméně obklopen prstencem hospodářsky problémových menších center Frýdlantska, Tanvaldska, Semilská a Novoborska a dále je jako problémové území veden bývalý vojenský prostor Ralsko.

Analytická část vyúsťuje do problémových stromů rozlišených pro metropolitní území, aglomerace, regionální centra a jejich venkovské zázemí, strukturálně postižené kraje a hospodářsky a sociálně ohrožená území. Hlavním problémem aglomerací včetně Liberecké je pomalejší konvergence / stagnace ve srovnání s evropským průměrem. Tato území mají slabší vazby na silná a rychle rostoucí metropolitní území (Praha, Brno, Ostrava), a to ve smyslu dopravního napojení i ve smyslu spolupráce v oblasti vědy a výzkumu. Problémem je nekvalitní dopravní (silniční a železniční) propojení aglomerací mezi sebou navzájem (například Liberec – Hradec Králové), pomalejší ekonomický růst a výkonnost výzkumu a vývoje i inovační výkonnost těchto území nižší než výkonnost rostoucích metropolí (i v relativním vyjádření).

Cíle rozvoje a oblasti působnosti

Návrhová část pro aglomerace stanoví strategický cíl využívat rozvojový potenciál a plnit úlohu významných krajských hospodářských, kulturních a akademických center, se specifickým cílem „[z]lepšovat podmínky pro posun domácích i zahraničních firem od nákladově orientované konkurenceschopnosti směrem ke konkurenceschopnosti založené na znalostech a rozvíjet inteligentní specializaci v aglomeracích a jejich zázemí“.

V aglomeracích budou podporovány aktivity, které budou využívat a rozvíjet jejich specializace, včetně případného využití know-how v jednom oboru k hledání příležitostí či ke vstupu do oboru jiného (inteligentní specializace). Výzkumné organizace budou motivovány k větší spolupráci s aplikační sférou v kraji i mimo kraj a k většímu využití znalostí pro hospodářský rozvoj. Zejména ve špičkových oborech či v oborech, jejichž úroveň roste, bude podporován rozvoj výzkumné infrastruktury, růst kvalifikovaných pracovních míst, rozvoj výzkumně zaměřených studijních programů na vysokých školách, budou posilovány mezinárodní kontakty a spolupráce. Bude využít potenciál krajských vědeckých knihoven a dalších veřejných knihoven pro zajištění přístupu k informacím pro výzkum, vývoj a inovace i pro popularizaci vědy.

V případě zahraničních firem budou vytvářeny či zlepšovány podmínky pro alokaci koncernových aktivit s vyšší přidanou hodnotou v ČR (v aglomeracích) a v případě domácích firem bude podporována jejich snaha o zlepšení jejich postavení v globálních hodnotových řetězcích, především jejich posun na vyšší úroveň v nich (upgrading) a intenzivnější zapojení na mezinárodních trzích. Součástí uvedených řešení bude také identifikace talentů a vytváření podmínek a procesů, které povedou k jejich rozvoji a umožní jim co nejvíce přispívat k proměně kraje (nejen v oblasti hospodářství).

Pro podporu příchodu a udržení znalostně orientovaných zahraničních firem spolu s jejich managementem a vysoce kvalifikovanými zaměstnanci je třeba zlepšovat kulturu života v aglomeracích v nejširším slova smyslu v zájmu podpory špičkových a vrcholových zaměstnanců nadnárodních a znalostně orientovaných firem a dále nabízet dostatečný podíl kvalitních veřejných služeb. V neposlední řadě bude kladen důraz na podporu aktivit směřujících ke změnám cílů a obsahu vzdělávání na dílčích stupních, které bude reagovat na trendy spojené s digitalizací, automatizací a novými požadavky trhu práce.

Další specifické cíle pro rozvoj aglomerací a na ně navazující typová opatření se týkají rozvoje vědeckovýzkumné základny, zajištění dostatečného rozsahu služeb a předcházení vzniku a prohlubování sociálního vyloučení, zlepšení dostupnosti vzdělávání, kvalitní vzdělávací infrastruktury a infrastruktury služeb péče o děti, dostatečné kapacity dostupných a sociálních bytů pro ohrožené skupiny obyvatelstva, rozvoje a využití potenciálu aglomerací v oblasti kultury a cestovního ruchu, řešení problémů životního prostředí spojených s koncentrací velkého množství obyvatel a adaptací aglomerace na změnu klimatu.

Shrnutí výpovědí s přeshraničním dosahem

Česká republika, jakožto stát s relativně malým trhem, klade důraz na velkou otevřenost v ekonomické oblasti a je si vědoma vzájemných vlivů s vývojem ekonomiky v Německu.

Z hlediska území řešeného jako mezinárodní rozvojový prostor Liberec – Žitava je významný specifický cíl 2.2 „Zlepšit či dobudovat napojení aglomerací na blízka, velká sídla za hranicemi a na sousední aglomerace nebo metropole, zlepšit dopravu mezi jádry aglomerací a jejich zázemím a zlepšovat podmínky pro atraktivitu jiných způsobů dopravy než individuální automobilové dopravy“.

Další cíle s přeshraničním dosahem se zaměřují především na zlepšení infrastruktury a napojení České republiky na mezinárodní síť. To se týká především dopravní infrastruktury a energetického sektoru.

Politika územního rozvoje České republiky (aktualizace č. 1 - 2015)

Oblasti působnosti a priority

Politika územního rozvoje ČR určuje strategii a základní podmínky pro naplňování úkolů územního plánování. Koordinuje územně plánovací činnosti krajů a obcí, odvětvové a meziodvětvové koncepce, politiky a strategie a další dokumenty ústředních správních úřadů, zejména záměry na změny v území republikového významu pro dopravní a technickou infrastrukturu a pro zdroje jednotlivých systémů technické infrastruktury, které svým významem, rozsahem nebo předpokládaným využitím ovlivní území více krajů. Stanovuje republikové priority územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území, rozvojové oblasti a rozvojové osy, specifické oblasti, koridory a plochy dopravní infrastruktury a koridory, plochy a rozvojové záměry technické infrastruktury.

Shrnutí výpovědí s přeshraničním dosahem

Ve vztahu k řešenému území mezinárodního rozvojového prostoru Liberec – Zittau Politika územního rozvoje vymezuje Rozvojovou oblast OB7 Liberec na území obcí z ORP Jablonec nad Nisou (bez obcí v severní části), Liberec (bez obcí v západní a severovýchodní části), Tanvald (jen obce v západní části). Důvodem vymezení je vliv rozvojové dynamiky krajského města Liberce při spolupůsobení vedlejšího centra Jablonec nad Nisou. Jedná se o silnou koncentraci obyvatelstva a ekonomických činností; převážná část ekonomických aktivit má republikový význam. Podporujícím faktorem rozvoje je existující propojení rychlostní silnicí (R10 a R35) s Prahou a připravované (R35) s Hradcem Králové, přičemž rozhodující je také napojení na modernizované železniční tratě směr Praha. Politika ukládá Libereckému kraji řešit územní souvislosti napojení oblasti na modernizované železniční tratě ve směru na Prahu.

Dále ve vztahu k řešenému území Liberec – Zittau Politika územního rozvoje vymezuje Rozvojovou osu OS3 Praha–Liberec–hranice ČR/Německo, Polsko (–Görlitz/Zhořelec jako obce mimo rozvojovou oblast OB7 s výraznou vazbou na silnice D10 (Praha – Turnov) a D35, respektive I/35 (Hrádek nad Nisou státní hranice – Liberec – Hradec Králové – Olomouc – Lipník nad Bečvou).

Pro rozvoj dopravy Politika územního rozvoje vymezuje železniční koridor ŽD8 Hranice Polsko/ČR–Liberec–Mladá Boleslav–Praha a silniční koridory S5 pro trasu E442 / D35 Turnov – Rovensko pro Troskami – Úlibice (. Hradec Králové) a S11 propojující dálnici D8 (Praha – Dresden) – Děčín – Česká Lípa – Svor – Bílý Kostel nad Nisou –Liberec. Ukládá ministerstvu dopravy ve spolupráci s ministerstvem pro místní rozvoj a ministerstvem životního prostředí prověřit možnosti železničního spojení Praha–Hradec Králové/Liberec–hranice ČR/Polsko (–Wroclaw) a v případě kladného výsledku prověření tento záměr zapracovat do zásad územního rozvoje.

Strategie rozvoje Libereckého kraje⁷

Strategie rozvoje Libereckého kraje 2021+ (materiál pro projednání s veřejností) – říjen 2019

Oblasti působnosti a cíle rozvoje:

- A. Udržitelná mobilita – Zlepšení mobility (dopravní dostupnosti a obslužnosti) území. Navýšení podílu udržitelných forem dopravy v území.
- B. Sociální soudržnost a péče o zdraví – Zvýšení kvality a dostupnosti sociálních a navazujících služeb. Zaměstnanost pro podporu sociální soudržnosti. Rozvoj infrastruktury pro poskytování zdravotnických služeb a péče o zdraví.
- C. Konkurenceschopná ekonomika – Optimalizace infrastruktury pro vzdělávání. Neinvestiční podpora celoživotního vzdělávání. Využití potenciálu území pro rozvoj cestovního ruchu.
- D. Zdravé životní prostředí a ochrana přírodního potenciálu – Zvýšení spolehlivosti technické infrastruktury a zlepšování kvality ovzduší. Minimalizace ekologických rizik a péče o přírodní prostředí.
- E. Kvalitní správa území a řízení jeho rozvoje – Efektivní veřejná správa.

Součástí strategie je implementační část, finanční plán s identifikací zdrojů a indikátory pro monitorování.

Shrnutí výpovědí s přeshraničním dosahem

Výhodná poloha aglomerace Liberec-Jablonec nad Nisou vzhledem k blízkosti Prahy, Polska i Německa, částečně však strukturálně slabé periferní oblasti ležící v blízkosti hranice s Polskem a Německem.

Díky poloze regionu Liberec v blízkosti hranice s Německem a Polskem je přeshraniční spolupráce považována za významný faktor, stejně jako výměna informací a přeshraniční komunikace, mimo jiné prostřednictvím Euroregionu Nisa, s cílem vytvořit společný turistický region a společný plánovací prostor. Jedním z projektů, které byly provedeny v rámci česko-saského programu a který zde zaslouží být zmíněn, je projekt ALiZi-Projekt, který je významným přínosem pro podporu spolupráce mezi městy Liberec a Žitava.

Za důležitý potenciál pro přeshraniční spolupráci je považován také ekonomický rozvoj, konkrétně například rozvoj průmyslové zóny v Hrádku nad Nisou.

Dalším cílem je odstranění deficitů v rozvoji infrastruktury (elektroenergetické přenosové sítě, dopravní infrastruktura) v přeshraničním propojení. Za klíčový je v této souvislosti považován rozvoj přeshraniční železniční sítě (např. spojení mezi Libercem a Žitavou, Drážďanami a Berlínem), dále zajištění kvalitního a rychlého silničního propojení Liberce se sousedními regiony a jejich centry, např. Žitavou v Německu.

⁷ <https://regionalni-rozvoj.kraj-lbc.cz/getFile/id:929640/lastUpdateDate:2019-10-25+10:26:43/image.jpg>

Integrovaný plán rozvoje území Liberec – Jablonec n. N.⁸

Strategický dokument Integrovaný plán rozvoje území Liberec – Jablonec nad Nisou (dále jen: IPRÚ) byl zpracován v rámci operačního programu EU Technická pomoc a dokončen v roce 2019. Území řešené IPRÚ zahrnuje aglomeraci Liberce a Jablonce nad Nisou v užším a širším smyslu. Širší vymezení aglomerace sahá až k německé hranici v prostoru Hrádku nad Nisou. Na rozdíl od vymezení v Rozvojové koncepci Liberec – Žitava území IPRÚ nezahrnuje Tanvaldsko.

V souladu s metodikou uplatňovanou pro IPRÚ strategie integrovaného plánu vytváří podmínky pro regionální spolupráci měst a obcí v jejich aglomeračním zázemí; explicitně tedy neřeší širší problematiku přesahující vymezení aglomerace. Plán byl vypracováván za účasti širokého okruhu aktérů, s cílem vytvořit dobrý pracovní základ pro úspěšné a smysluplné čerpání dotačních prostředků z fondů EU. Jako velmi prospěšná a funkční se ukázala úzká spolupráce obou statutárních měst – vedle koordinace územně plánovací dokumentace se jedná o první takto komplexně koncipovaný strategický dokument, který vzniká společně za aktivní účasti zástupců obou měst.

Při zpracování byl kladen velký důraz na integrovaný přístup k řešení identifikovaných problémů řešeného území a synergické efekty navrhovaných cílů a opatření. To se projevuje ve společném řešení a vzájemné provázanosti specifických cílů i rozvojových opatření, potřebných pro celou aglomeraci.

Plán obsahuje následující části:

- Analytickou část
 - Socioekonomická analýza, klíčové oblasti: ekonomické potenciály, rámcové podmínky pro podnikání, lidské zdroje a občanská vybavenost, životní prostředí, správa území; analýza stakeholderů, analýza problémů a potřeb, SWOT analýza
 - Vazba na (další) strategické dokumenty
 - Doporučení pro nastavení opatření IPRÚ
- Návrhovou část (dlouhodobá vize)
 - Liberecko-jablonecká aglomerace je oblastí s vysokou kvalitou života, založenou na praktickém uplatňování principů trvale udržitelného rozvoje, s předním postavením nejen v českém, ale i evropském kontextu. Je vnímána jako živé, zdravé, dynamické a silné centrum Euroregionu Nisa.
 - Ekonomický rozvoj je založen na kvalitním systému vzdělávání, rozvoji vědy, výzkumu a inovací, cestovním ruchu a průmyslu a službách s vysokou přidanou hodnotou. Řešení problémů sociální soudržnosti, veřejné správy a životního prostředí je vzorem pro jiné regiony.
 - Globálním cílem je „zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území s ohledem na místní potenciál, socioekonomické a přírodní podmínky prostřednictvím efektivní správy území založené na otevřenosti a partnerství“.
 - Dílčí cíle: (A) udržitelná mobilita, (B) sociální soudržnost a péče o zdraví, (C) konkurenceschopná ekonomika, (D) zdravé životní prostředí a ochrana přírodního potenciálu, (E) kvalitní správa území a řízení jeho rozvoje

⁸ https://www.liberec.cz/files/dokumenty/odbory/odbor-strategickeho-rozvoje-dotaci/ipru/ipru_lbc-jbc_2019.pdf

- Implementační část – popis způsobu řízení IPRÚ v přípravné a realizační fázi; popis realizace partnerství; monitorování a hodnocení plnění cílů
- Přílohy s finančním plánem a indikátory, hodnocení SEA, analýzou rizik, statuty a jednacími plány řídicích orgánů IPRÚ atd.

Shrnutí výpovědí s přeshraniční působností

Zdůrazňuje se výhodná poloha řešeného území, vzhledem k blízkosti hranice s Německem a Polskem, a s tím související potenciál pro přeshraniční spolupráci s Německem a Polskem v rámci Euroregionu Nisa.

Strategicky důležitými směry rozvoje jsou zaměření na region Praha s jeho velkou ekonomickou silou, a spojení se sousedními regiony Německa a Polska. Především blízkost Německa je vnímána jako šance pro rozvoj turistiky, zvláště v Jizerských horách.

Důležitými cíli jsou výstavba přeshraničních silničních a železničních spojení a napojení na německou/mezinárodní síť silnic a železnic, zde především napojení na rychlé železniční spojení Vratislav-Praha přes Liberec.

4.3 POSOUZENÍ PROSTOROVÉ STRUKTURY

4.3.1 ÚVOD

Území Liberec – Žitava je jediné přeshraniční urbánní území podél česko-německé hranice. Hlavní centrum Liberec (cca 104.000 ob.) a vedlejší centrum Žitava (cca 25.000 obyv.) se nacházejí asi ve 20 km vzdálenosti, srovnatelné se vzdáleností Drážďany – Pirna, Ústí n. L.–Teplice nebo Hradec Králové – Pardubice. Mezi oběma městy leží Hrádek/Chotyně (cca 8.700 obyv.) a Chrastava/Bílý Kostel (cca 7.300 obyv.). Takové koncentrace urbánních struktur se v prostorovém plánování Saska a Česka z důvodu jejich specifických rozvojových potenciálů rozlišují skrze příslušnou urbánní kategorii území od ostatních „venkovských oblastí“. Přeshraniční a urbánně charakteristický prostor Liberec – Zittau v územním plánování obou zemí dosud nebyl posouzen přeshraničně. Tím zůstávají významné rozvojové potenciály nezohledněny. Cílem měst Liberec a Žitava je proto to, aby přeshraniční urbánní rozvojové území Liberec – Žitava bylo v budoucnu zohledněno i v saském i v českém prostorovém a regionálním plánování.

Zásadní význam přitom má ze saského pohledu otázka, zda jsou urbánní prostorové kategorie obou zemí srovnatelné, tzn., zda lze české „rozvojové území“ Liberec srovnat s „aglomerací“ ve smyslu saského plánování. Jak česká rozvojová oblast i saská aglomerace, označují území kolem nejdůležitějších regionálních center země s největší koncentrací obyvatelstva a ekonomických aktivit, které nabízejí největší rozvojový potenciál (rozvojový aspekt) a dynamikou rozvoj a vysokou hustotou osídlení a dopravy, kde vyvolávají nejsilnější potřebu územního / prostorového plánování (aspekt prostorový). Nejnápadnějším rozdílem jsou konkrétní kritéria pro vymezení na saské straně, která cílí výhradně na hustotu obyvatelstva a sídel a tím na prostorový aspekt a funkční vazby nechávají stranou (čímž např. Wilsdruff nepatří do aglomerace Drážďan, přestože bezprostředně sousedí a vykazuje úzké vazby.) Vymezení na české straně probíhá na rozdíl od toho dle strukturálních (sídelních) a funkčních hledisek a zohledňuje dynamický (rozvojový) i statický (územní) aspekt.

České územní plánování proto pro vymezení rozvojových oblastí na rozdíl od toho nesleduje pouze pevná demografická kritéria, ale vychází především z rozvojové dynamiky hlavního centra při případném spolupůsobení vedlejších center a sleduje jak rozvojový tak i prostorový aspekt. Ve své podstatě a také ve svém postavení a významu pro regionální rozvoj jsou si obě kategorie velmi podobné. S výjimkou některých rozvojových oblastí v okolí menších krajských měst (např. v okolí měst Karlovy Vary a Jihlava), které mají výrazně méně než oněch minimálních 150.000 obyvatel v urbánním prostoru, mohou být české rozvojové oblasti v principu považovány za pendant k saským aglomeracím. Pro rozvojovou oblast Liberec toto bezpochyby platí, protože již jen v Liberci a přilehlém Jablonci n. N. žije dohromady cca 150.000 obyvatel, v aglomeraci ještě výrazně více.

Ohledně záležitostí měst Žitava a Liberec byla od roku 2018 vedena jednání mezi Saským regionálním a zemským plánováním a Územním plánováním Libereckého kraje. Tato problematika byla krom toho diskutována s účastníky sasko-české pracovní skupiny územní rozvoj dne 18. května 2018 v Míši.

4.3.2 VÝSLEDKY EXPERTNÍCH INTERVIEW

V rámci zpracování této rozvojové koncepce byly v roce 2019 vedeny četné rozhovory s odborníky, mezi nimi i s experty z oboru prostorového plánování. Partneři se v těchto rozhovorech vyjadřovali ke znázorněným tématům (úplná dokumentace výroků expertů viz Příloha 5):

„Region nelze označovat za uzavřený prostor aglomerace.“

„Formální kritéria pro aglomerace nejsou splněna.“

„Kde jsou signály z Česka?“

Aktéři územního plánování na německé straně vyjadřovali pochybnosti ohledně pojmu „Aglomerace“ Liberec – Žitava a poukazovali na formální kritéria stanovení aglomerace na národní a evropské úrovni. Ve srovnání s přeshraničními aglomeracemi v jiných příhraničních oblastech (např. Salzburg – Freilassing, Bregenz – Lindau) chybí v prostoru Liberec – Žitava výrazné znaky aglomerace.

Podle současného odborného konsenzu by tento region neměl být označován za uzavřený prostor aglomerace. Nicméně by měly být stávající přeshraniční potenciály uznány v definovaných rozvojových osách v Zemském rozvojovém plánu (LEP).

„V zemském rozvojovém plánu, coby formálním plánovacím nástroji, nejsou možné žádné definice přes saské hranice.“

Faktem je navíc i to, že v Zemském rozvojovém plánu (LEP), což je formální plánovací nástroj, nemohou být z právních důvodů definována žádná ustanovení pro území mimo saské státní hranice. Pokud by mělo být formální prostorové plánování koncipováno přeshraničně, znamenalo by to vzdát se národní plánovací kompetence a řešit prostorově plánovací definice prostřednictvím mezistátních smluv.

Pro institucionální přeshraniční spolupráci formou formálních plánovacích nástrojů navíc chyběly pozitivní signály z Česka.

„Stávající stav nehraje vůbec žádnou roli!“

Němečtí partneři nemohli pochopit, proč se Žitava cítí být oloupena o své rozvojové šance, když není zařazena do kategorie aglomerace. Současné formální zařazení prý není v žádném případě překážkou; pouze na základě prostorově plánovací kategorie prý nenastává žádný „rozvojový automatismus“. Strukturálně by se v regionu nezměnilo nic – toto mají být jen čistá přání.

Žitavskému regionu není žádným způsobem bráněno, aby zhodnotil dané potenciály plynoucí z polohy v příhraničí a ze sousedství s Libercem. V této souvislosti bylo kriticky upozorněno na zčásti tendenční informace v médiích, které měly sugerovat, že musí být území definováno jako aglomerace, aby se region mohl rozvíjet.

Souhrnně němečtí dotazovaní partneři argumentují proti přeshraničnímu posuzování řešeného území jako aglomerace Liberec – Žitava následovně:

1. Formální kritéria pro aglomerace (dle Zemského rozvojového plánu Saska) nejsou splněna.
2. Potenciály přeshraničního rozvoje jsou v Saském zemském rozvojovém plánu vyjádřeny prostřednictvím vykázaných rozvojových os.
3. Saský zemský rozvojový plán LEP nemůže definovat území přes hranice Saska.
4. Zda bude Žitava přiřazena kategorii aglomerace nebo venkovské oblasti, nemá na rozvojové šance Žitavy vůbec žádný vliv.
5. Signály z Česka pro přeshraniční prostorové posuzování chybí.

Čeští partneři, s nimiž byly vedeny rozhovory, se k prostorově strukturálnímu zařazení regionu v okolí Liberce jako rozvojová oblast celostátního významu explicitně nevyjadřovali. Toto zařazení je samozřejmé a na přeshraničním prostorovém posouzení nezávisí.

Z pohledu dotazovaných partnerů existují i přesto důležité důvody pro přeshraniční prostorové posuzování a pro přeshraniční rozvoj. Na prvním místě stojí „problém dolu Turów“. Povrchový důl v Polsku má významné přeshraniční negativní dopady na kvalitu životního prostředí a zásobování vodou, které lze odstranit pouze přeshraničně a společně s polskou stranou. Strukturální změny uhelného regionu, které se rozbíhají v Německu, jsou často uváděny jako vzor, dle něž by se měla polská strana orientovat.

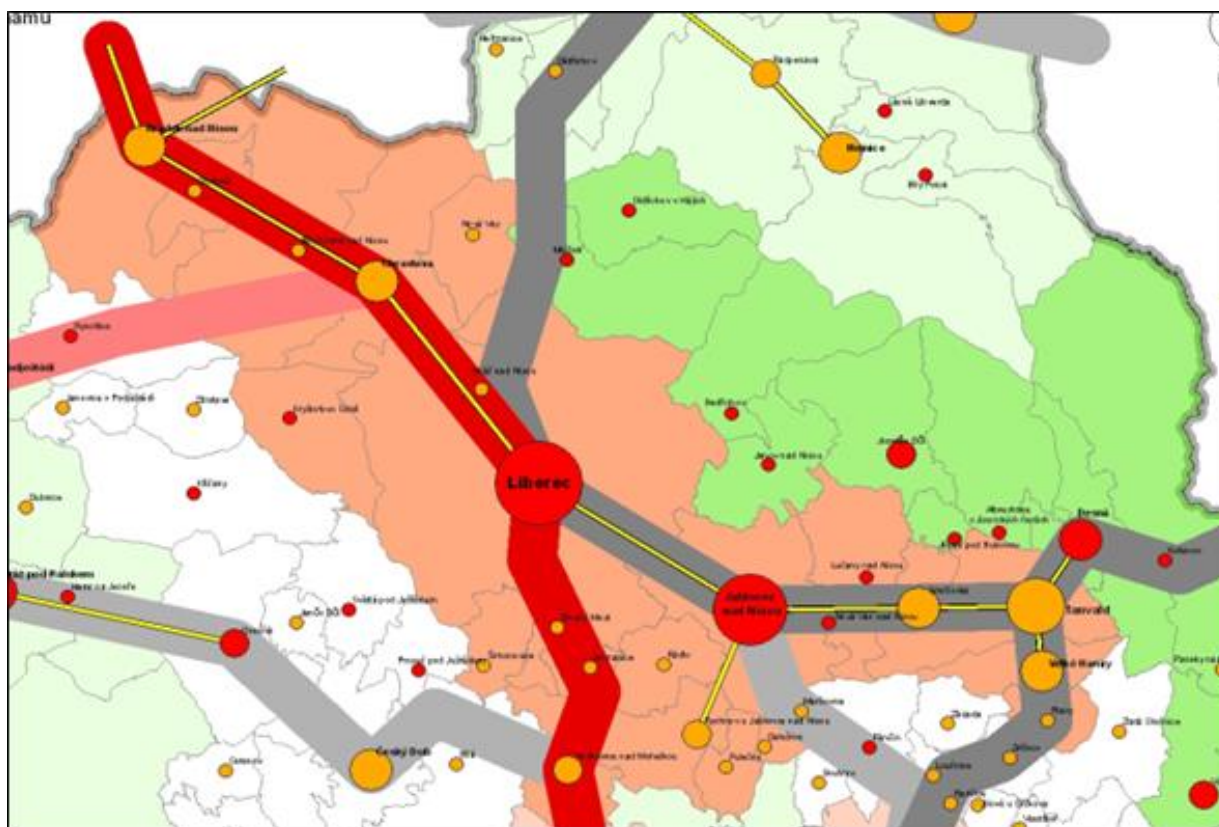
Mimo to byla nedostatečná železniční spojení do hlavních center (metropolí) uváděna jako problém, který lze prostřednictvím přeshraničního prostorového posouzení vyřešit spíše, než když každá strana sama sebe vnímá jako periferii vlastního státu:

„Obě města by měla mít zájem na rozvoji železničního spojení ve směru Praha - Mladá Boleslav – Liberec – (Žitava) – Görlitz/Zhořelec a o napojení regionu Trojzemí na železniční síť TEN-T.“

4.3.3 ROZVOJOVÁ OBLAST LIBEREC – ŽITAVA V ČESKÉM PROSTOROVÉM PLÁNOVÁNÍ

Česká část řešeného území je v Politice územního rozvoje České republiky (PÚR ČR) označena jako jedna z devíti rozvojových oblastí České republiky. Tyto rozvojové oblasti jsou v § 32 odst. 1b) zákona číslo 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) v platném znění definovány jako „oblasti se zvýšenými požadavky na změny v území z důvodů soustředění aktivit mezinárodního a republikového významu nebo které svým významem přesahují území jednoho kraje“, a jsou „vymezovány v územích, v nichž z důvodů soustředění aktivit mezinárodního a republikového významu existují zvýšené požadavky na změny v území“⁹. „Rozvojové oblasti zahrnují obce, ovlivněné rozvojem dynamikou hlavního centra (krajského města) při případném spolupůsobení vedlejších center“¹⁰.

Vymezení území rozvojové oblasti OB 7 Liberec je upřesněno v dokumentu Zásady územního rozvoje Libereckého kraje (ZÚR LK). Zahrnuje pás sledující údolí Nisy od Hrádku nad Nisou na západě k Tanvaldu na východě a zahrnuje celkem 22 měst a obcí. Vymezení území řešeného v předkládaném materiálu odpovídá na české straně vymezení území rozvojové oblasti OB 7. Hlavním centrem je krajské město Liberec a vedlejším centrem je Jablonec nad Nisou.

Obr. 10: Rozvojové oblasti republikového významu (oranžově podbarvené plochy)¹¹

⁹ PÚR 3.1, odst. 33

¹⁰ PÚR 3.1, odst. 36

¹¹ Základy územního rozvoje Libereckého kraje, Mapa 17 Socioekonomické rozvojové osy a oblasti.

Pro možnost pokračování aglomerace na saské straně hraje důležitou roli především vymezení rozvojové oblasti Liberec směrem na západ. Dotýká se zde bezprostředně hranic města Žitavy. Na české straně leží město Hrádek n. N. Mezi Libercem a Hrádkem nad Nisou sice není souvislý pás osídlení, avšak sídelní body Liberec, Chrastava/Bílý Kostel a Hrádek/Chotyně jsou odděleny zelenými přírodními útvary. To je však obvyklé i v saských aglomeracích a zachování takové zelené infrastruktury je z pohledu regionálního plánování přímo žádoucí (viz cíl 1.5.4 v Zemském rozvojovém plánu Sasko (LEP Sachsen)). Zásadní je, že město Hrádek n. N. jako druhé největší město okresu Liberec se 7.700 obyvateli (společně s bezprostředně sousedící obcí Chotyně téměř 9.000 obyvatel) je sídelním těžištěm a skrze jeho velkou průmyslovou zónu (cca 50 ha, cca 2.000 zaměstnanců) představuje charakterizující hospodářskou a pracovní lokalitu rozvojové oblasti Liberec, která také vykazuje intenzivní vztahy denní dojížděky do zaměstnání (pendleři).

4.3.4 ROZVOJOVÁ OBLAST LIBEREC – ŽITAVA V SASKÉM ZEMSKÉM A REGIONÁLNÍM ROZVOJOVÉM PLÁNOVÁNÍ

Zemský rozvojový plán Sasko 2013

Kategorií prostoru na saské straně odpovídající českým rozvojovým oblastem jsou aglomerace (Verdichtungsräume), které by měly být „dále posíleny ve svém potenciálu mobilizovat inovace a růst jako klíčové celostátní a nadregionální klíčové hráče“¹².

Zemský rozvojový plán Sasko 2013 se však nijak nevztahuje k prostorové struktuře bezprostředně sousedících zemí, zvláště ne k urbánní rozvojové oblasti Liberec, vykázanou dle českého územního plánování. Přestože sídelní oblast střediska Žitavy přímo navazuje na českou rozvojovou oblast Liberec, ani Žitava, ani další saské obce řešeného území nejsou vnímány jako saská část přeshraniční aglomerace, ale leží dle Zemského rozvojového plánu Sasko 2013 v kategorii venkov, z části v dílčí kategorii „venkovská aglomerace“.

Obr. 11: Prostorové kategorie v oblasti Žitava; světle zelená: kategorie venkov, zelená: venkovská aglomerace¹³

¹² Landesentwicklungsplan Sachsen 2013, S. 24.

¹³ Landesentwicklungsplan Sachsen 2013, výtah z mapy 1 Prostorová struktura.

Žitava při tomto pohledu, který zohledňuje výhradně prostorovou strukturu v Sasku ve vztahu k saským hlavním centrům a aglomeracím, leží extrémně periferně. Nejbližší „plnohodnotné“ hlavní centrum zemské hlavní město Drážďany leží cca. 120 km, města „svazku hlavních center měst“ („oberzentraler Städteverbund“) Budyšín, Görlitz a Hoyerswerda leží ve vzdálenosti 35 – 95 km.

Protože Žitava kritéria příslušnosti obce k aglomeraci splňuje (viz LEB 2015: hustota obyvatel > 200 obyvk./km² podíl sídelních a dopravních ploch > 11,6 %) a přesto není vysvětleno, proč regionální centrum Žitava není zařazeno jako saská součást příhraniční aglomerace Liberec, lze dovodit, že přeshraniční posuzování v Zemském rozvojovém plánu Sasko (LEP Sachsen 2013) neproběhlo.

Německý spolkový zákon o prostorovém uspořádání z 22/12/2008 (Raumordnungsgesetz, ROG) v § 7 odst. 2 požaduje, aby „územní plány sousedních plánovacích oblastí [byly] vzájemně koordinovány“ („Raumordnungspläne benachbarter Planungsräume aufeinander abzustimmen“). Podle § 2 odst. 2 čís. 8 ROG „spolupráce mezi státy a přeshraniční spolupráce mezi městy a regiony má být podporována“ („Die Zusammenarbeit der Staaten und die grenzüberschreitende Zusammenarbeit der Städte und Regionen sind zu unterstützen“). Ustanovení čl. 13 odst. 1 ROG vyzývá regionální a regionální plánovací orgány, aby spolupracovaly s příslušnými veřejnými orgány, soukromými organizacemi a soukromým sektorem, a to i s ohledem na přeshraniční záležitosti. Základním předpokladem pro koordinaci přeshraničních plánů územního plánování a pro to, aby národní pohraniční oblasti mohly využívat příležitostí pro přeshraniční rozvoj, které jim EU nabízí, je, že za přeshraniční se považuje také územní struktura.

V tomto smyslu také doporučuje studie sasko-českého pohraničního prostoru zadaná Ministerstvem pro místní rozvoj ČR a saským ministerstvem vnitra (2013):

- profilování sasko-české pohraniční oblasti jako oblasti přeshraničního rozvoje (oblast činnosti 1.1),
- rozvoj přeshraničních strategií regionálního rozvoje (akce 6.1) a
- vytvoření plánovacích základů pro přeshraniční rozvoj zakotvením rozvojových cílů v LEP Sasku a regionálních plánů a odpovídajících dokumentů územního plánování v České republice. (Oblast působení 6.2, bod 3)

V přeshraničním vyjádření lze prostorovou strukturu řešeného území charakterizovat takto:

- Rozvojová oblast vymezená českým územním plánováním kolem regionálního centra Liberec, ve kterém žije 200 000 obyvatel, odpovídá aglomeraci / Verdichtungsraum ve smyslu saského prostorového plánování.
- Saské obce Zittau a Olbersdorf, které bezprostředně sousedí s touto rozvojovou oblastí / aglomerací, mají vůči české rozvojové oblasti intenzivní funkční vztahy. Z hlediska požadavků saského prostorového plánování splňují požadovaná dvě ze tří kritérií pro příslušnost k aglomeraci / Verdichtungsraum (Zpráva o zemském rozvoji / Landesentwicklungsbericht za rok 2015, mapa 3.6).
- Zittau a Olbersdorf by tímto byly vykazovány jako saská část přeshraniční aglomerace okolo českého hlavního centra Liberec.
- Pro ostatních obce v saské části řešeného území by bylo třeba podrobnější analýzou posoudit, zda i ony mají být přiřazeny k přeshraniční části rozvojové oblasti / aglomerace, přestože nespĺňují kritérium hustoty osídlení požadované saským prostorovým plánováním (viz přiřazování takových obcí k jiným saským aglomeracím).

Regionální plán Horní Lužice-Dolní Slezsko (Regionalplan Oberlausitz-Niederschlesien)

Dle § 4 saského zákona SächsLPlIG musí být zásady a cíle Zemského rozvojového plánu rozpracovány a formulovány v Regionálních plánech detailněji. Aktuálně právně platný dokument Regionální plán Horní Lužice-Dolní Slezsko 2010 (Regionalplan Oberlausitz-Niederschlesien 2010) a předběžný návrh 2. aktualizace Regionálního plánu 2015 neobsahují ohledně prostorové struktury pro území Žitavy žádné formulace v Zemském rozvojovém plánu ve smyslu přeshraniční aglomerace nebo rozvojového prostoru.

Dosavadní (stav: leden 2020) ještě nezveřejněný návrh 2. aktualizace Regionálního plánu Horní Lužice-Dolní Slezsko však nyní odkazuje na přeshraniční význam hlavního centra města Liberec, což lze hodnotit jako pozitivní reakci a důsledek snah měst Žitava a Liberec a přeshraniční prostorové posuzování.

Jako cíl v oblasti přeshraniční spolupráce je v tomto návrhu nově zahrnuto, že se má svazek měst „Malý trojúhelník Bogatynia – Hrádek n. N. – Zittau“ dále rozvíjet prostřednictvím rozvoje přeshraničních vazeb s českým hlavním centrem Liberec. Jako odůvodnění se zde píše: „Mimo to získává na významu intenzivnější využití potenciálů českého hlavního centra Liberec/Reichenberg pro přeshraniční spolupráci v Trojzemí. Z oblasti Žitavy dobře dostupné město Liberec s cca 103.000 obyvateli ... nabízí se svými centrálními zařízeními (např. univerzita) a funkcemi (např. jako správní centrum a centrum služeb) rozsáhlou nabídku pro obyvatelstvo a hospodářství, aby se etablovala oblast s přeshraničními vazbami. Za regionální centrum Žitava mohou být krom toho rozvíjeny již prokazatelně existující vazby a propojení se sousedícími českými obcemi.“

Tím se z pohledu prostorového plánování uznává, že české hlavní centrum Liberec vykazuje potenciály pro přeshraniční spolupráci ve smyslu nabídky urbánních funkcí, a zároveň podporuje jejich zesílené využívání. Tím staví Regionální plán Horní Lužice-Dolní Slezsko most prostorovému plánování, aby byla při budoucích aktualizacích Zemského rozvojového plánu do sledování zahrnuta i prostorová struktura v Trojzemí.

4.3.5 PŘÍKLADY PŘESHRANIČNÍHO PROSTOROVÉHO PLÁNOVÁNÍ V JINÝCH SPOLKOVÝCH ZEMÍCH

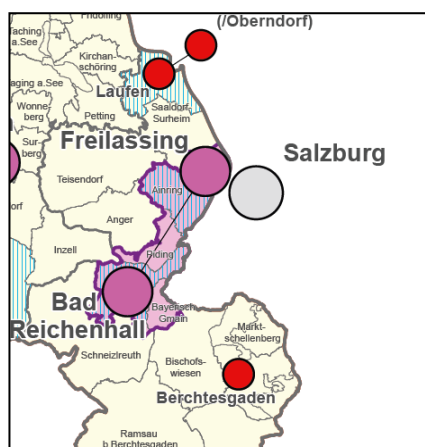
V Zemských rozvojových plánech jiných spolkových zemí je takové přeshraniční posuzování prostorové struktury.

Zemský rozvojový program Bavorsko 2018

Zemský rozvojový program Bavorsko 2018 uvádí: „Vzhledem k tomu, že součástí přeshraničních oblastí zalidnění / aglomerací se stává struktura struktur osídlení a funkční vztahy s obcemi sousedního státu / země:

- v Regionu 15 (Donau-Iller) bavorská část aglomerace Neu-Ulm / Ulm,
- v Regionu 18 (jihovýchodní Horní Bavorsko) bavorská část aglomerace (Verdichtungsraum) Salzburg¹⁴

¹⁴ Landesentwicklungsprogramm Bayern 2018, S. 37.

Obr. 12: Strukturovaná mapa přeshraniční salcburské aglomerace na německé straně (bavorská část aglomerace fialově vybarvena)¹⁵

Svobodný stát Bavorsko zvažuje přeshraniční územní strukturu a bere úvahu centra a aglomerace za hranicemi. Přitom se odhlíží od odlišností v terminologii a přesných kritérií užívaných pro vymezení jednotlivých oblastí. Namísto toho se hledají prostorové kategorie srovnatelné z hlediska charakteru a míry rozvoje a jeho plánování. Podle rozvojového programu rakouské spolkové země Salzburg / Solnohradsko je kolem města Salcburk vymezen Salcburský centrální prostor (Salzburger Zentralraum). Pro vymezení jsou použita rakouská kritéria odlišná od kritérií pro vymezení aglomerací (Verdichtungsräume) v Bavorsku. V Zemském rozvojovém programu Bavorsko jsou tato odlišná, ale srovnatelná kategorie převedena do odpovídající kategorie bavorského plánovacího systému a bavorské obce přiléhající k Salcburskému centrálnímu prostoru jsou klasifikovány podle bavorských kritérií jako součást přeshraniční aglomerace (Verdichtungsraum).

Přeshraniční prostorová analýza v Zemském rozvojovém programu Bavorsko se zabývá také problematikou podél bavorsko-české hranice. V tomto prostoru na bavorské straně hranice neexistují žádné aglomerace. K posílení obslužné funkce center na bavorské straně hranice bylo v identifikováno několik vyšších a středních dvojcenter (Selb – Aš, Waldsassen – Cheb, Furth i.W. – Domažlice).

Zemský rozvojový program Baden-Württemberg 2002

Zemský rozvojový program Bádenska-Württenberska 2002 vymezuje několik přeshraničních aglomerací jak na hranici s ostatními spolkovými zeměmi státy, tak i přes státní hranice do Francie a vnější hranice EU do Švýcarska. Bádensko-Württenberské části přeshraničních metropolitních oblastí Basilej, Ulm / Neu-Ulm a Rýn-Neckar jsou programem definovány jako aglomerace. Zemský rozvojový program věnuje zvláštní pozornost podpoře a zlepšování marketingu míst v těchto aglomeracích na národní a mezinárodní úrovni.

4.3.6 PROVĚŘENÍ NÁMITEK Z ROZHOVORŮ S ODBORNÍKY

Námítka uváděná v kapitole 4.3.2 dotazovanými saskými odborníky, kteří se vyslovili proti přeshraničnímu posuzování řešeného území jako aglomerace, je třeba na základě výroků k českému a saskému prostorovému plánování a dle příkladů z Bavorska a Bádenska-Württenberska hodnotit následovně:

¹⁵ Zemský rozvojový program Bavorska 2018, výtah z přílohy 2

Tab. 2: Námitky proti přeshraničnímu posuzování řešeného území jako aglomerace

Námitka	Hodnocení
<p>Nejsou splněna formální kritéria pro aglomerace (dle Zemského rozvojového plánu Saska).</p>	<p>Kategorií prostoru odpovídající na saské straně aglomeraci jsou v Česku rozvojové oblasti. Obě prostorové kategorie označují území kolem nejdůležitějších regionálních center země a jejich okolí a obsahují oba aspekty, tj. největší rozvojový potenciál vyjádřený podmínkami pro koncentraci obyvatelstva a ekonomických aktivit, a současně potřebu zvýšené koordinace rozvojových aktivit prostřednictvím územního / prostorového plánování. Pojmy a jejich konkrétní vymezení nejsou mezi Saskem a Českem identické. To však platí také mezi Bavorskem a Salcburkem nebo Bádenskem-Würtenberskem a Švýcarskem. I přesto vnímají Bavorsko a Bádensko-Württembersko urbánní prostory Salcbursko, resp. Basilej jako aglomerace ve smyslu vlastního zemského územního plánování, přestože např. k centrální části Salcburska patří obce, které kritéria bavorské aglomerace nedosahují ani vzdáleně. Rozhodující je, že urbánní prostor vykazuje nutný minimální počet 150.000 obyvatel, a že obce ve vlastním státním území splňují specifická kritéria pro obce. Obojí je v prostoru Liberec – Žitava dáno. Minimální počet 150.000 obyvatel vykazují již sama města Liberec a Jablonec n. N., celková rozvojová oblast na české straně čítá 197.000 obyvatel a může tak být vnímána jako aglomerace ve smyslu saského zemského plánování. Bezprostředně na hranici s Žitavou leží Hrádek nad Nisou, významná sídelní a hospodářská lokalita rozvojové oblasti s intenzivními vztahy denní dojížděky.</p> <p>Na saské straně splňují město Žitava a sousední obec Olbersdorf dvě ze tří specifických kritérií pro obce. Tím jsou splněny formální předpoklady pro zařazení Žitavy a Olbersdorfu jako saskou část aglomerace/rozvojové oblasti Liberec.</p>
<p>Potenciály přeshraničního rozvoje jsou v Saském zemském rozvojovém plánu vyjádřeny prostřednictvím vykázaných rozvojových os.</p>	<p>Odkaz na rozvojové osy jako výraz přeshraničních rozvojových potenciálů je v rozporu k Zemskému rozvojovému plánu.</p> <p>„Rozvojové osy ... jsou vnímány jako koncepční nástroje, které se vyznačují propojením dopravních a zásobovacích linií, resp. liniových infrastruktur a různě hustým sledem koncentrace sídel.“¹⁶</p> <p>Zásady a cíle 1.5.1 až 1.5.4 (osy) obsahují propojující funkci os dle statického aspektu struktury území (Ordnungsaspekt), propojit v těchto osách pásmové infrastruktury. Rozvojový aspekt osy naopak neobsahují. Znázorněné osy kopírují hlavní dopravní cesty, nicméně neposkytují žádnou informaci o tom, jaký rozvojový potenciál dotčená obec nabízí.</p> <p>Poloha Žitavy na přeshraniční ose tím dává pouze informaci o významu zde probíhající dopravní infrastruktury. Takové osy vedou také v Bad Brambach,</p>

¹⁶ Landesentwicklungsplan Sachsen 2013, S. 39.

Námítka	Hodnocení
	<p>Johanngeorgenstadt atd. do Česka. O urbánních rozvojových potenciálech příslušného pohraničí to však nevyovídá nic.</p> <p>„Územnímu hodnocení rozvojových procesů“ naopak slouží prostorové kategorie.¹⁷ To je jasně vyjádřeno u různých rozvojových potenciálů rozvojových a venkovských oblastí.</p>
<p>Saský zemský rozvojový plán nemůže činit žádné závěry mimo Sasko.</p>	<p>Toto konstatování je správné, avšak neříká nic proti přeshraničnímu prostorovému pohledu. Jak bylo uvedené u teze 1, nejsou žádná ustanovení mimo Sasko nutná, ale pouze uznání prostorové struktury a kategorie prostoru dle územního plánu sousední země a k tomu se odkazující definice pro saské obce (viz příklady z Bavorska a Badenska-Württenberska).</p>
<p>To, zda bude Žitava přiřazena kategorii aglomerace nebo venkovské oblasti, nemá na rozvojové šance Žitavy vůbec žádný vliv.</p>	<p>Tento názor spočívá na domněnce, že Zemský rozvojový plán, a zvláště v něm obsažené prostorové kategorie „rozvojová oblast/Verdichtungsraum“ a „venkovské oblasti“ obsahovaly výhradně statický aspekt struktury území (Ordnungsaspekt). To není správně. Zemský rozvojový plán jako celek i zvláště jeho prostorové kategorie obsahují řádové i rozvojové aspekty. „Zemský rozvojový plán je ... celkovou územně plánovací koncepcí státní vlády k územnímu uspořádání a rozvoji Svobodného státu Sasko.“¹⁸ Rozvojový aspekt je vyjádřen také v popisu různých rozvojových cílů jednotlivých prostorových kategorií. V rozvojových oblastech mají být dle toho mobilizovány potenciály pro inovace a růst. Ve venkovských oblastech panuje onen významný cíl v zajištění dostupnosti a zajištění základních životních potřeb.</p> <p>Pro rozvojové šance vysokoškolského a výzkumného města Žitava hraje zcela významnou roli, zda saská vláda Žitavu vnímá jako součást přeshraniční urbánní rozvojové oblasti s potenciály pro inovace a růst, nebo jako venkovskou oblast v periferní poloze, kde hlavní rozvojový cíl spočívá v zajištění základních životních potřeb a dostupnosti.</p> <p>Zaprvé, jak Svobodný stát Sasko, tak i např. Spolková republika Německo se při svých rozhodnutích o investicích a výběru lokalit např. v oblasti správy, vzdělávání, výzkumu a dopravy, orientují dle této celkové koncepce územního rozvoje. Na příklad by se dálkové železniční spojení Berlín-Görlitz, které se aktuálně diskutuje jako rozvojový impulz pro Lužici, dalo lépe zdůvodnit, kdyby pokračovalo do přeshraniční rozvojové oblasti Liberec – Žitava (a dále do Prahy).</p> <p>Za druhé; Zemský rozvojový plán vysílá důležité signály soukromým rozhodujícím se osobám, od členů představenstva podniků až po studenty, v jakých regionech panují, jaké šance pro budoucnost. Prostorová struktura omezená třemi urbánními centry Lipsko, Drážďany a Chemnitz-Zwickau upevňuje obrázek, že na východ od Drážďan neexistují žádné urbánní</p>

¹⁷ Landesentwicklungsplan Sachsen 2013, S.25.

¹⁸ Landesentwicklungsplan Sachsen 2013, Satz 1.

Námítka	Hodnocení
	rozvojové potenciály. Znázornění urbánního prostoru v Trojzemí v Zemském rozvojovém plánu by bylo účinným krokem, který by působil proti stigmatu periferie.
Signály z Česka hovořící pro přeshraniční prostorové posuzování chybí.	<p>České prostorové plánování vytvořilo zásadní předpoklad pro posuzování saské části přeshraniční rozvojové aglomerace, když je rozvojová oblast Liberec definována až po německou hranici. České prostorové plánování nemůže činit žádná rozhodnutí za německé obce. Je úkolem saského prostorového plánování prověřit pokračování urbánního prostoru Liberec jako rozvojové oblasti na saské straně.</p> <p>Regionální plánovací dokument „Zásady územního rozvoje Libereckého kraje“ jasně odkazují na přeshraniční rozvojové perspektivy urbánní rozvojové oblastí od Desné až po Žitavu a Bogatynii: „Je třeba rozvíjet funkční spolupráci mezi sídelními centry: Liberec – Jablonec n. N., Jablonec n. N. – Smržovka – Tanvald – Desná, Liberec – Chrastava – Hrádek n. N. a dále Žitava (Německo) a Bogatynia (Polsko)“.¹⁹</p> <p>Signály z Česka, které ostatně nejsou žádným nutným předpokladem pro přeshraniční prostorové posuzování ze saské straně, jsou tak výrazně dány.</p>

Vyjadřované výhrady odkazují na nedorozumění v dosavadních diskuzích mezi komunální úrovní a zemským plánováním. Není patrný žádný důvod, který by saskému zemskému plánování bránil v tom, aby prostorovou strukturu v Trojzemí posuzovalo přeshraničně, zahrnuje českou rozvojovou oblast Liberce jako sousedící aglomeraci ve smyslu saského zemského plánování a Žitavu a Olbersdorf a příp. další saské obce vykázalo jako součást rozvojové oblasti Liberec.

4.3.7 SWOT ANALÝZA

Tab. 3: Analýza SWOT prostorová struktura

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> – oblast Liberec-Žitava představuje jedinečný přeshraniční urbánní prostor podél česko-německé hranice (znak jedinečnosti) – na české straně se nachází třetí největší české město, region je „rozvojovou oblastí národního významu“ – předpoklady pro přeshraniční nahlížení prostorové struktury jsou na české straně k dispozici (vyznačení rozvojové oblasti) – saské obce splňují specifická kritéria pro obce v rámci aglomerace 	<ul style="list-style-type: none"> – <i>přeshraniční urbánní prostor Liberec-Žitava není v saském územním plánování dosud nahlížen přeshraničně, nýbrž jako periferie vlastního státu</i> – <i>Žitava je tudíž považována za „venkovský prostor“ a ve vztahu k saským regionálním centrům a aglomeracím za krajní periferii. Pro Žitavu jakožto sídelní město vysoké školy a vědeckých pracovišť představují přivlastky „venkovský“ a „periferní“ značnou nevýhodu.</i>

¹⁹ Zásady územního rozvoje Libereckého kraje 2011, S. 11.

Příležitosti	Rizika
<ul style="list-style-type: none"> – profilování oblasti Liberec-Žitava jakožto přeshraniční trinacionální, urbánní a rozvojové oblasti, díky tomu pozitivní ovlivnění rozhodování veřejných činitelů o umístění a infrastruktuře a signál v podobě „urbánního rozvojového potenciálu“ pro soukromé subjekty – zajištění přeshraničního propojení center Liberce a Žitavy a požadavek na jejich rozvíjení v návrhu Regionálního plánu 2020 bude představovat „most“ k přeshraničnímu vnímání prostoru v budoucím saském Plánu rozvoje země – společné řešení přeshraničních problémů (např. povrchový důl Turów) 	<ul style="list-style-type: none"> – přeshraniční vnímání prostoru je vzhledem k neexistující reakci ze Saska oslabováno – prostor Liberec-Žitava se nemůže profilovat jako přeshraniční urbánní aglomerace, ale bude nadále vnímán jako národní periferie – pokles atraktivity pro investory a odbornou pracovní sílu – vývoj proti sobě, nikoli spolu

4.3.8 SHRNU TÍ

Pro odpovídající znázornění prostorové struktury a rozvojových potenciálů urbánní oblasti Liberec - Žitava v prostorovém plánování by bylo třeba, aby územně plánovací dokumenty obou zemí sledovaly prostorovou strukturu a potenciální vztahy a také rozvojové potenciály, přičemž je třeba zahrnout i město Bogatynia v Polsku. Totéž platí přirozeně i pro polské územní plánování.

Tím by prostorové a územní plánování obou (resp. všech tří) zemí naplnilo doporučení společné Sasko-české studie příhraničí (2013) a splnilo požadavky Zákona o územním plánování (ROG).

Česká Politika územního rozvoje a návazně na ni i Zásady územního rozvoje Libereckého kraje vytvářejí nezbytné územně plánovací předpoklady pro napojení prostoru Žitavy na Rozvojovou oblast Liberec. Pro toto není na státní či regionální úrovni bezpodmínečně nutný společný sasko-česko(-polský) plánovací dokument, ale každá strana může ve svých národních dokumentech posuzovat prostorovou strukturu a rozvojové potenciály přeshraničně a přijmou příslušná ustanovení pro své výsostné území. Tento postup je úspěšně aplikován v přeshraničních rozvojových oblastech jiných spolkových zemí. Přeshraniční projednávání by přitom mělo být samozřejmostí. Závislost v přístupu a způsobu, že jedna strana může posuzovat svou prostorovou strukturu a rozvojové potenciály přeshraničně pouze tehdy, když to budou činit i ostatní strany, zde však neexistuje.

4.4 DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ

4.4.1 VÝVOJ POČTU OBYVATEL

V řešeném území žilo na začátku roku 2019 celkem necelých **250.000 obyvatel**, z toho 80 % v české části sledované oblasti (196.768). Dominantní podíl na populační velikosti tvoří krajské město Liberec s téměř 105.000 obyvateli. Druhým nejlidnatějším městem v území je okresní město Jablonec nad Nisou s více než 45.000 obyvateli, následuje regionální centrum Žitava v německé části území s více než 25.000 obyvateli. V širších souvislostech je významným centrem osídlení také polské město Bogatynia, sousedící s řešeným územím, se svými 17.436 obyvateli. Tab. 4: Počet obyvatel v obcích řešeného území v roce 2019 (k 1. 1.) 4 znázorňuje pořadí jednotlivých obcí řešeného území dle populační velikosti.

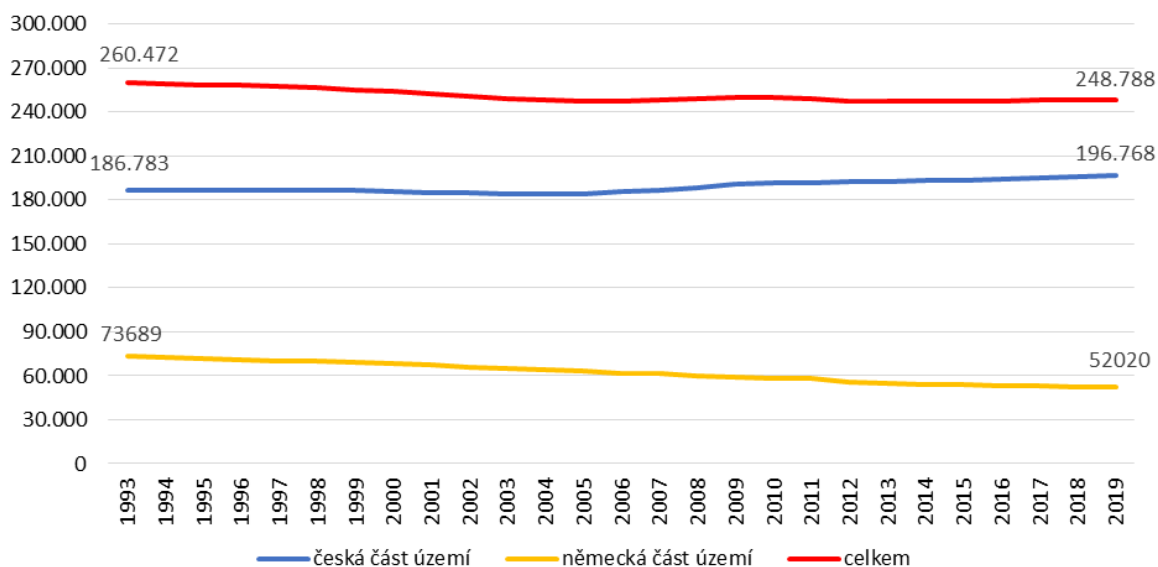
Tab. 4: Počet obyvatel v obcích řešeného území v roce 2019 (k 1. 1.) .20

Poř.	obec	Počet obyvatel	Poř.	obec	Počet obyvatel
1.	Liberec	104.445	17.	Bertsdorf-Hörnitz	2.113
2.	Jablonec n. N.	45.802	18.	Lučany n. N.	1.859
3.	Zittau	25.381	19.	Jonsdorf	1.546
	Bogatynia (gmina)	23.462	20.	Oybin	1.374
4.	Hrádek n. N.	7.722	21.	Šimonovice	1.243
5.	Chrastava	6.281	22.	Plavy	1.045
6.	Tanvald	6.252	23.	Chotyně	1.019
7.	Herrnhut	5.922	24.	Bílý Kostel n. N.	1.017
8.	Oderwitz	5.094	25.	Rádlo	903
9.	Olbersdorf	4.704	26.	Dlouhý Most	895
10.	Smržovka	3.751	27.	Nová Ves	861
11.	Mittelherwigsdorf	3.629	28.	Nová Ves n. N.	817
12.	Hodkovice nad Mohelkou	2.944	29.	Maršovice	603
13.	Rychnov u Jablonce n. N.	2.749	30.	Jeřmanice	537
14.	Velké Hamry	2.650	31.	Pulečný	448
15.	Stráž n. N.	2.370	32.	Kryštofovo Údolí	363
16.	Ostritz	2.257	33.	Dalešice	192
			---	celkem	248.788
				vč. Bogatyni	272.250

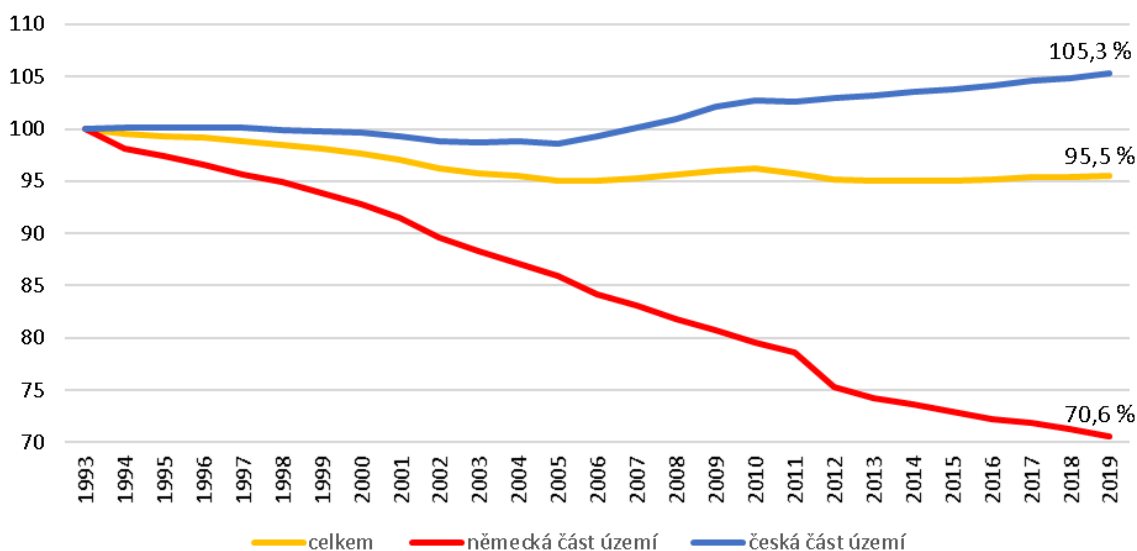
²⁰ Poznámka: Německé obce jsou podbarveny oranžově; databáze: ČSÚ – Databáze demografických údajů za obce ČR; Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen Kamenz.

Vývoj počtu obyvatel v řešeném území v období 1993-2019

V posledních třech desetiletích počet obyvatel v řešeném území klesá. Zatímco v roce 1993 zde bylo evidováno více než 260.000 obyvatel, v roce 2019 méně než 250.000. Obr. 13 níže rozlišuje stav vývoje počtu obyvatel v české a německé části řešeného území. Zatímco v německé části řešeného území došlo ke kontinuálnímu úbytku obyvatel, změnila se v české části řešeného území v letech 2004-2005 tendence vývoje počtu obyvatel výrazným způsobem k pozitivnímu trendu díky přírůstku způsobenému přistěhováním. Tento trend přetrvává – i když v oslabené formě – až do současné doby. Důvodem přírůstků obyvatel je mimo jiné dynamický ekonomický rozvoj regionu Liberec, který byl podpořen v souvislosti s usídlením renomovaných mezinárodních firem v tomto období a vstupem České republiky do EU v roce 2004²¹.

Obr. 13: Vývoj počtu obyvatel v období 1993 – 2019 (k 01.01.)²²

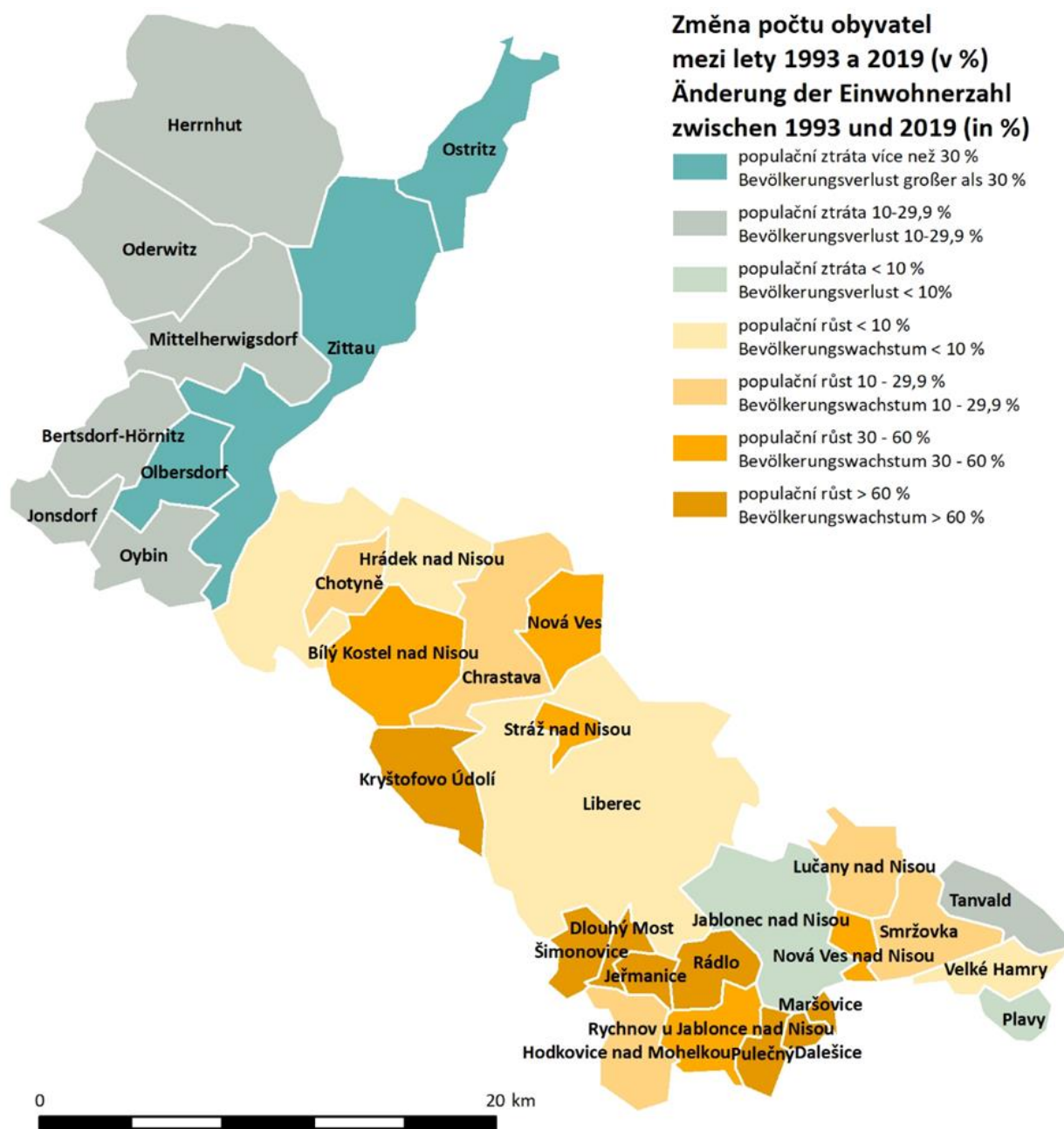

Obr. 14: Procentuální vývoj počtu obyvatel v období 1993 – 2019²³

²¹ Bräuninger, Stiller, Oliver, Teuber, Wedemeier: Ökonomische Entwicklungsperspektiven in der Kammerunion Elbe/Oder (KEO), Hamburgisches WeltWirtschaftsinstitut (HWWI), 2012.

²² In Deutschland kam es ab 2016 zu einer methodischen Änderung in der Datensammlung in der Migrationsstatistik; Stand zum 01.01. des jeweiligen Jahres; Datenbasis: ČSÚ – Databáze demografických údajů za obce ČR; Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen Kamenz.

Z grafu na Obr. 14 je zřejmé, že zatímco v české části území počet obyvatel ve sledovaném období mírně rostl (tempem přibližně 400 obyvatel/rok), na německé straně počet obyvatel dramaticky klesl, téměř o 30 % (tempem přibližně 850 obyvatel/rok). **V celkovém pohledu tak populace řešeného území převážně kontinuálně mírně klesala, přičemž ztratila necelých 5 % své velikosti ze začátku sledovaného období (r. 1993).**

Obr. 15: Změna počtu obyvatel v obcích řešeného území mezi lety 1993 a 2019²⁴

²³ Upozornění: rok 1993 = 100 %; v Německu došlo v roce 2016 ke změně metodiky sběru dat ve statistice migrace; stav k 01.01. příslušného roku; databáze: ČSÚ – Databáze demografických údajů za obce ČR; Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen Kamenz.

²⁴ Upozornění: v Německu došlo v roce 2016 ke změně metodiky sběru dat ve statistice migrace; stav k 01.01. příslušného roku; výpočet je normalizován k roku 1993; databáze: ČSÚ – Databáze demografických údajů za obce ČR; Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen Kamenz.

Obr. 15 potvrzuje odlišné demografické tendence na české a německé části území. Mezi lety 1993 a 2019 došlo k významnému regresivnímu trendu zejména v německých městech Žitava, Ostritz a Olbersdorf, kde populační ztráta dosáhla více než 30 % velikosti z r. 1993. Také ve zbytku německé části území byl zaznamenán regresivní trend, přičemž v Jonsdorfu, Mittelherwigsdorfu, Oderwitzu a Oybinu dosahovala populační ztráta přibližně 20 %. Relativně nejstabilnějším sídlem německé části území je Bertsdorf-Hörnitz, kde hodnota úbytku obyvatel činí necelých 13 %.

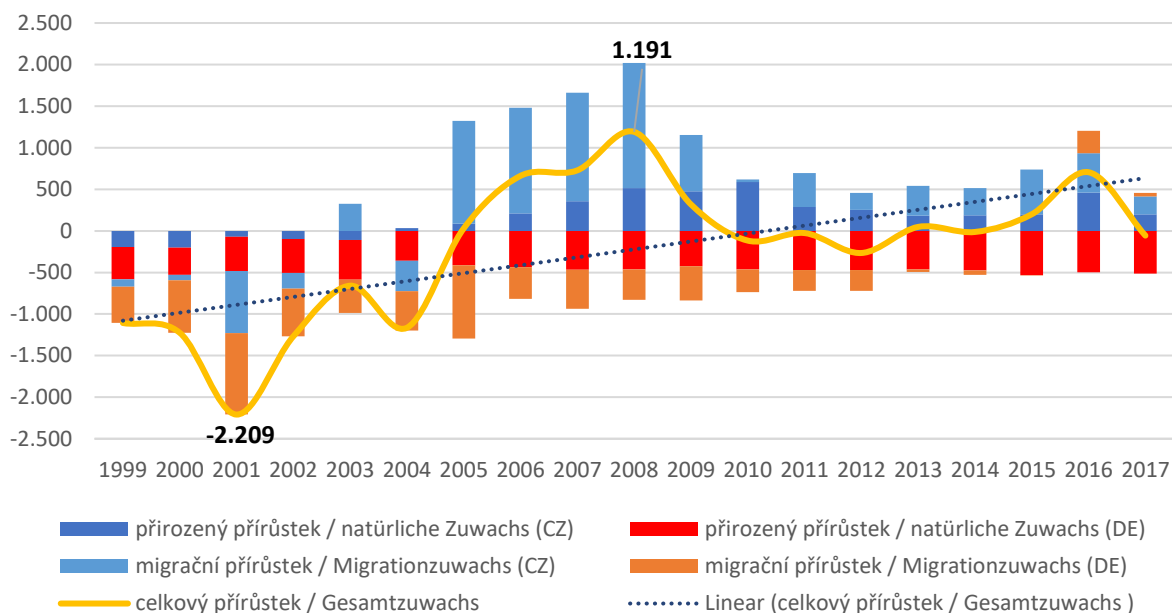
Trend regresivního demografického vývoje německé části řešeného území je mírněn v posledních pěti letech, kdy tempo populačního úbytku významně kleslo a lze tak předpokládat počínající stabilizaci populační situace. V Žitavě došlo dokonce mezi lety 2015 a 2016 k prvnímu pozitivnímu populačnímu přírůstku ve sledovaném období. V následujících letech se navrátil populační úbytek, avšak v nižší míře nežli v předcházejících letech. Relativní stabilizaci populační velikosti lze zaznamenat také v obcích Mittelherwigsdorf a Bertsdorf-Hörnitz.

Na české straně se projevila stabilita regionálních center Liberce a Jablonce nad Nisou, ve kterých počet obyvatel osciloval okolo stabilních hodnot. V krajském městě Liberci došlo k pozvolnému mírnému kontinuálnímu nárůstu, v celkovém pohledu o více než 3 %, naproti tomu okresní centrum Jablonec nad Nisou zaznamenalo minimální populační úbytek cca 1 % obyvatel. Relativně významná populační ztráta byla zaznamenána pouze v lokálním centru Tanvald, ve kterém v důsledku pozvolného a trvalého regresivního vývoje došlo ke ztrátě téměř 12 % obyvatelstva. **Většina zbylých obcí české části území se vyznačuje stabilním populačním progresem, který byl nejvýraznější v menších obcích, těžících z přírodně hodnotného prostředí v zázemí krajského města Liberec.**

Rozdílný populační vývoj české a německé části území koresponduje s vývojem celého saského příhraničí, což potvrzuje studie česko-saského příhraničí, uvádějící že v prvním desetiletí 21. století počet obyvatel české části území mírně rostl, zatímco saská část se vyznačovala trvalým úbytkem obyvatelstva.²⁵

Na území sousedního polského města Bogatynia (Bogatynia – gmina) je v období let 2010 až 2017 evidován pozvolný pokles počtu obyvatel. Ten koresponduje s vývojem celého okresu Zhořelec, ve kterém rovněž dochází k trvalému populačnímu úbytku (mezi lety 2010 a 2017 ztráta více než 4 % obyvatel). Populační pokles lze považovat za typický rys této části polské periferní oblasti, jelikož obdobný vývoj je zaznamenán také v dalších obcích okresu (Wegliniec, Pieńsk). Úbytek obyvatelstva města Bogatynia je také přímým důsledkem periferní polohy města, a souvisí s tím, že vývoj zde byl odpojen od zbytku celkem dynamicky se rozvíjejícího Polska.

²⁵ Bergfeld, Annedore (Hrsg.): Sächsisch-Tschechische Grenzraumstudie, Leipzig 2013, S. 21.

Přirozený a mechanický pohyb obyvatelObr. 16: Vývoj celkového přírůstku obyvatel v období 1999 a 2017²⁶

Demografický vývoj je determinován přirozeným a mechanickým pohybem obyvatel, představující souhrn základních sociodemografických ukazatelů. Zatímco přirozený pohyb obyvatel znázorňuje poměr živě narozených a zemřelých v daném území, dává migrační pohyb obyvatel informaci o saldu přistěhovalých a vystěhovalých osob do/z daného území. Obr. 16 znázorňuje vývojové tendence migračního a přirozeného pohybu obyvatelstva v řešeném území souhrnně, respektive vývoj celkového přírůstku obyvatel.

Celkový demografický vývoj v řešeném území v období 1999–2016 byl charakteristický pozitivním trendem, jak ukazuje lineární spojnice trendu výše uvedeného grafu (přerušovaná čára), přičemž dominantně se na tomto vývoji podílí hodnoty z české části území, ve které migrační i přirozený přírůstky od roku 2005 dosahují pozitivních hodnot. Regresivní vývoj německé části území se ve sledovaném období postupně snižuje, a to zejména vzhledem k postupnému vyrovnávání migračního přírůstku, jehož ovlivnění celkového populačního vývoje je v řešeném území dominantní. Jednotlivé složky celkového přírůstku obyvatelstva rozebírají následující části textu.

²⁶ Upozornění: Stav k 01.01. příslušného roku. Databáze: ČSÚ – Databáze demografických údajů za obce ČR; Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen Kamenz.

Přirozený pohyb obyvatel (přirozený přírůstek)

Mezi lety 1999 a 2003 lze zaznamenat záporné hodnoty přirozeného přírůstku obyvatel v celém řešeném území. Od roku 2003, kdy byl zaznamenán nejnižší přirozený přírůstek (-586), nabývaly hodnoty ukazatele v české části území kladných hodnot, přičemž svého vrcholu dosáhly v roce 2010, kdy souhrnný přirozený přírůstek řešeného území nabyl nejvyšší hodnoty ve sledovaném období (125). Tento trend přispěl ke stabilizaci populačního vývoje české části území. Kladných hodnot nabyl celkový přirozený přírůstek řešeného území ve třech letech sledovaného období, konkrétně mezi lety 2008 a 2010. V německé části území byly v celém sledovaném období zaznamenány výrazně záporné hodnoty přirozeného přírůstku.

Při detailním pohledu na data za období posledních pěti let (2013–2017) je zřejmé, že vývoj hodnot přirozeného přírůstku (podíl na populační velikosti obce) je ve většině obcí řešeného území negativní. V německé části území se hodnoty vyvíjely pozitivním směrem pouze v obci Mittelherwigsdorf. V české části území se v období 2013–2017 přirozená měna vyvíjela pozitivním směrem v 10 z 24 obcí, včetně regionálního centra Liberce.

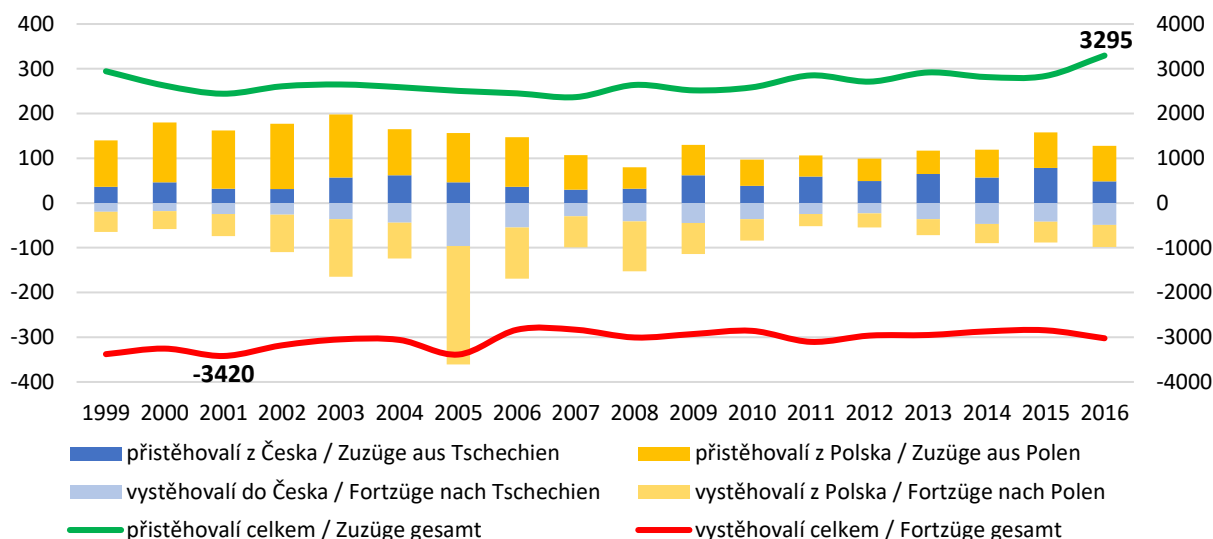
Mechanický pohyb obyvatel (migrace)

Saldo migračního vývoje v řešeném území se v celkovém pohledu vyvíjí mírně pozitivně. V německé části území dominovaly záporné hodnoty migračního přírůstku, tento trend však do roku 2010 lineárně klesá a v roce 2016 hodnota ukazatele nabyla kladné hodnoty. V české části území byly hodnoty přirozeného přírůstku nejvyšší v období 2005–2008, následoval však mírný propad do roku 2010, od kterého se trend obdobně jako v německé části území vyvíjí pozitivním směrem.

V celkovém pohledu trend řešeného území potvrzuje situaci v celém česko-saském příhraničí, kde je zaznamenána mírně stoupající tendence v saldu migrace v 21. století. Stěhování z a do Česka je v oblasti významně formováno studenty nebo Čechy, kteří se v Sasku na omezenou dobu usadili. Hlavními cíli migrace jsou především města s vysokými školami včetně Žitavy (dále také Freiberg)²⁷. Na české straně lze sledovat jen nepatrné stěhování ze Saska (UUR 2013).

Podrobné údaje německé migrační statistiky poukazují na počty vystěhovalých a přistěhovalých do / z jednotlivých obcí německé části řešeného území, jež představují vztahy v migraci v širších územních souvislostech mezi Německem, Českem a Polskem. Tyto údaje souhrnně znázorňuje níže uvedený graf.

Nejvyššího přírůstku těchto národnostních menšin bylo v obcích dosaženo v r. 2003 (198). V celkovém pohledu se do oblasti přistěhovalo nejvíce obyvatel v r. 2016 (3 295), kdy počet imigrantů převýšil počet emigrantů.

Obr. 17: Migrace v německých obcích do/z Česka a Polska v období 1999 a 2016²⁸

V celkovém pohledu se míra imigrace a emigrace v německé části území poměrově vyrovnává, v území však převažuje negativní saldo migrace, přičemž v posledních pěti letech se míra tohoto trendu snižuje. V r. 2016 bylo poprvé ve sledovaném období zaznamenáno kladné saldo migrace. Také v r. 2018 převýšil počet přistěhovalých do oblasti počet emigrantů. Zlepšující se migrační bilance v německé části území spolu s pozitivním vývojem přirozeného přírůstku představuje předpoklady pro budoucí populační růst a .

Migrační saldo v posledních pěti letech analyzovaného období (2013–2017) bylo převážně kladné. Oproti roku 2013 ovlivňoval migrační přírůstek populační velikost obcí v roce 2017 pozitivněji v pěti případech (Bertsdorf-Hörnitz, Jonsdorf, Mittelherwigsdorf, Oderwitz, Zittau). V české části řešeného území bylo migrační saldo kladné v 10 z 24 obcí, avšak tempo migračního přírůstku se ve většině z nich snížilo.

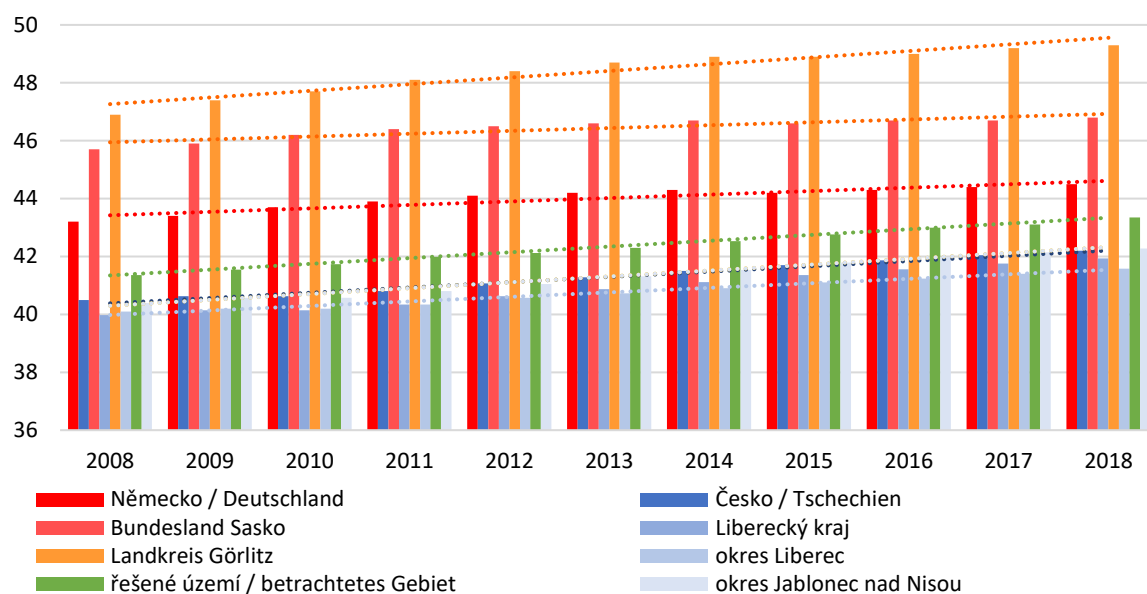
Souhrnně spočívá zpomalení negativního demografického vývoje v celém řešeném území především v pozitivním vývoji přirozeného nárůstu obyvatel a saldu migrace v aglomeraci Liberec-Jablonec nad Nisou. V uplynulých letech (cca od r. 2013) se vývoj počtu obyvatel v oblasti Žitavy stabilizuje, zvláště v důsledku obecného vyrovnávání migračního salda, k čemuž v menším rozsahu přispívá také imigrace z Polska a Česka. Přirozený přírůstek obyvatel v české části řešeného území dosahuje od r. 2004 stabilně pozitivních sald, což přispívá ke stabilizaci vývoje počtu obyvatel v české části území.

²⁸ Upozornění: Stav k 01.01. příslušného roku. Databáze: Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen Kamenz

4.4.2 VĚKOVÁ CHARAKTERISTIKA POPULACE

Porovnání hodnot průměrného věku s nadřazenými územně správními celky poskytuje níže uvedená tabulka, ze které je patrné, že průměrný věk v české části území je nižší nežli v nadřazených správních celcích na českém území. Naopak německá část řešeného území dosahuje vyšší hodnoty průměrného věku nežli na úrovni okresu Görlitz, Svobodného státu Sasko i Spolkové republiky Německo.

Obr. 18 sumarizuje vývoj průměrného věku v období 2008–2018 v řešeném území a v nadřazených územně-správních celcích, současně zobrazuje spojnice trendu hodnot ukazatele v jednotlivých územích.

Obr. 18: Vývoj průměrného věku ve sledovaném území a nadřazených prostorových jednotkách v období 2008 – 2018²⁹

V celkovém pohledu jsou pro německou populaci charakteristické vyšší hodnoty průměrného věku.

Na všech úrovních je však zřejmý trend postupného stárnutí populace vzhledem ke kontinuálnímu růstu hodnot průměrného věku.

Níže uvedený kartogram schematicky znázorňuje rozdíl hodnot průměrného věku v obcích řešeného území mezi lety 2000 a 2018.

²⁹ Upozornění: Hodnoty jsou uváděny k 01.01. příslušného roku; přerušované linky = trendy (lineární); Databáze: ČSÚ – Vývoj průměrného věku obyvatel v obcích Libereckého kraje (1994–2017) – okresy Liberec, Jablonec nad Nisou; Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen Kamenz; Statistisches Bundesamt.

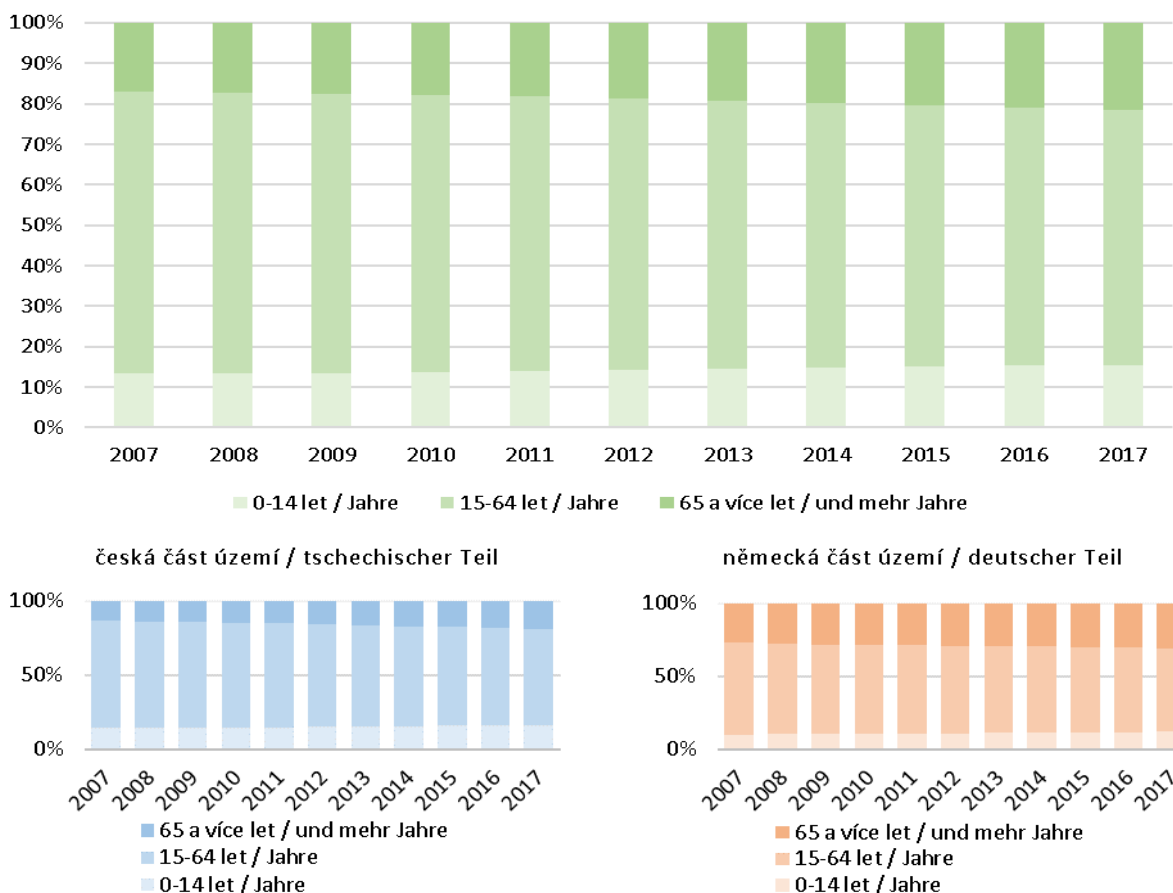

Obr. 19: Rozdíl průměrného věku mezi lety 2000 a 2018 v obcích řešeného území³⁰

V celém řešeném území převládají **zvýšující** se hodnoty **průměrného věku**, přičemž na české části území je tento trend nejvíce patrný v obcích Tanvald, Velké Hamry a Plavy, charakteristických negativními demografickými tendencemi v celkovém pohledu. V těchto obcích došlo ke zvýšení hodnoty sledovaného ukazatele o více než 5 let. Na německé straně je negativní trend nejzřetelnější v severo-j jižním pásu obcí mezi Mittelherwigsdorfem a Oybinem, kde došlo k nejvýznamnějšímu zestárnutí populace, průměrný věk se zde zvýšil o více než 7 let.

³⁰ Upozornění: Stav k 01.01. příslušného roku. Databáze: ČSÚ – Vývoj průměrného věku obyvatel v obcích Libereckého kraje (1994-2017) – okresy Liberec, Jablonec nad Nisou; Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen Kamenz.

Pozitivních hodnot dosáhly pouze české obce Kryštofovo Údolí a Šimonovice v zázemí krajského města Liberec, kde se hodnota průměrného věku snížila o více než 3 roky; a dále obce Pulečny a Dalešice při jižní hranici řešeného území. Klíčová centra osídlení v řešeném území – Liberec, Jablonec nad Nisou a Žitava – zaznamenaly mezi lety 2000 a 2018 zvýšení průměrného věku o 3–5 let.

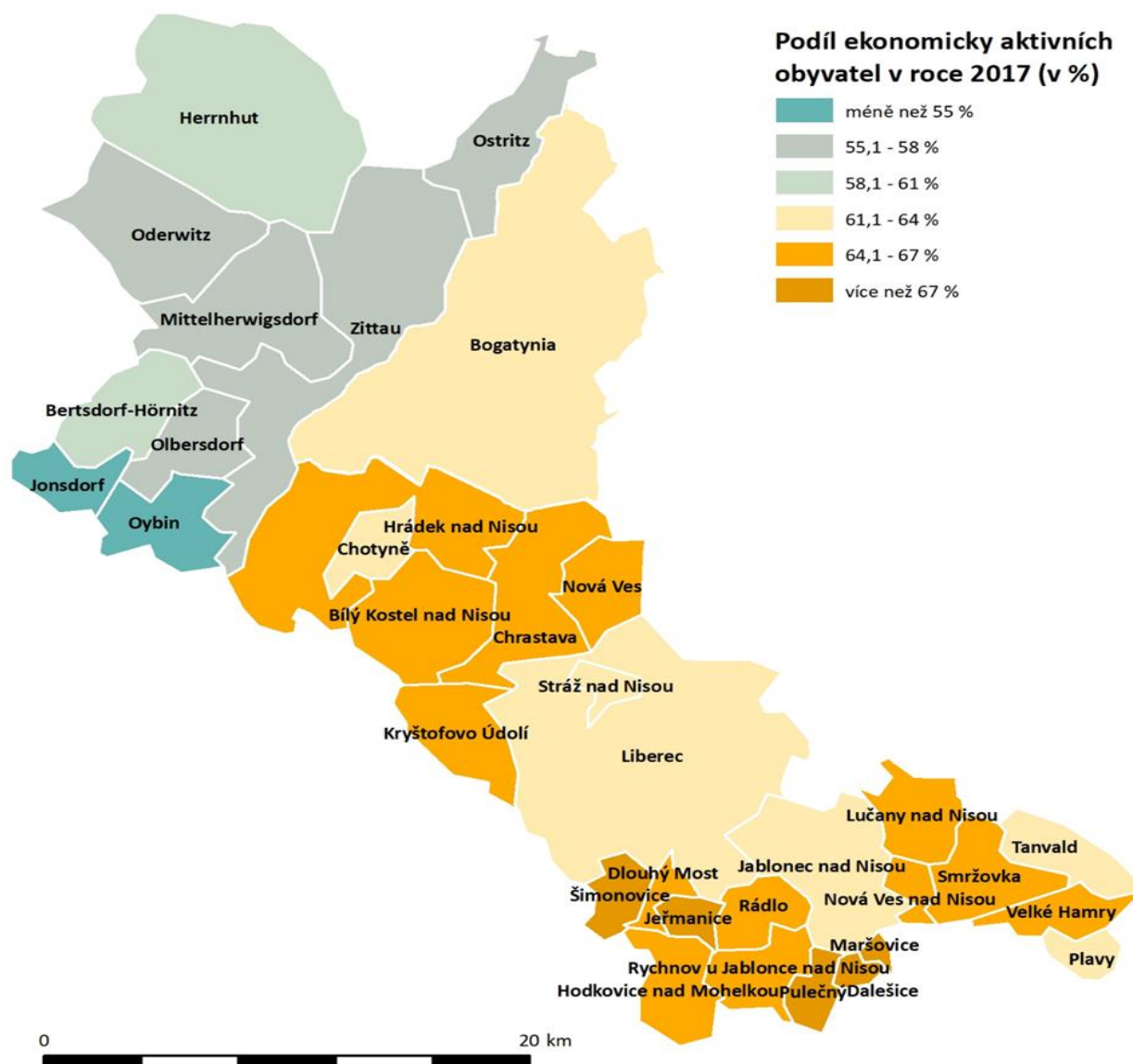

Obr. 20: Vývoj podílu produktivní skupiny obyvatel (15-64 let) v řešeném území v období 2007 – 2017³¹

Dle produkčních věkových skupin lze populaci rozdělit na složku předproduktivní (věk 0-14 let), produktivní (15-64 let) a postproduktivní (65 let a více). Progressivní populace se kromě dominance produktivní složky projevuje vyšším zastoupením složky předproduktivní vůči postproduktivní.

³¹ Upozornění: Stav k 01.01. příslušného roku; Databáze: ČSÚ – veřejná databáze za obce ČR; Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen Kamenz.

V soudobé Evropě se však s ohledem na společenské tendence tento vztah většinou neprojevuje. Populace řešeného území je dle údajů z roku 2017 **charakteristická dominantním zastoupením produktivní věkové složky a převahou postproduktivní složky vůči předproduktivní**. Obr. 20 ilustrují vývoj podílu věkových složek populace v řešeném území v období 2007–2017, přičemž je zřejmý trend zvyšujícího se počtu osob v postproduktivním věku, což má za důsledek stárnutí populace, související s vývojem průměrného věku v území (viz výše). Tento regresivní trend je mírněn pozvolna se zvyšujícím podílem předproduktivní složky v české i německé části území.

Obr. 21: Podíl ekonomicky aktivních obyvatel v obcích řešeného území a v sousedním městě Bogatynia (Pol) v r. 2017³²

³² Upozornění: Stav k 01.01. příslušného roku; Databáze: ČSÚ – veřejná databáze za obce ČR; Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen Kamenz; Statistisches Bundesamt.

Česká část území se vyznačuje mírnou převahou postproduktivní složky vůči předproduktivní (v poměru 19:16), výraznější je odchylka v německé části území, kde věková skupina 65+ převažuje nad obyvateli do 14 let věku v poměru 31:12. V sousedním polském městě Bogatynia se podíl dětské složky populace téměř vyrovnává skupině osob ve věku 65 a více let.

Podíl osob v produktivním věku (Obr. 21), respektive ekonomicky aktivních osob, je mimo jiné jedním z ukazatelů hospodářského potenciálu území. Výše uvedený kartogram zobrazuje geografické rozdíly v podílu osob ve věku 15-64 let na populaci v jednotlivých obcích řešeného území včetně sousedního města Bogatynia v roce 2017. Nejvyšší podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva je zaznamenán v menších obcích při jižní hranici řešeného území (Šimonovice, Jeřmanice, Pulečný, Dalešice, Maršovice). Nadprůměrný podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva je soustředěn také do oblasti příhraničních obcí české části území a dále v jihovýchodním zázemí Liberecko-Jablonecké aglomerace. Zastoupení produktivní složky v regionálních centrech Liberci a Jablonci nad Nisou je naopak nižší nežli celorepublikový i krajský průměr.

V německé části území hodnoty sledovaného ukazatele korespondují s demografickou situací celého okresu Zhořelec. Relativně vyššího zastoupení ekonomicky aktivního obyvatelstva v rámci německých obcí dosáhl v r. 2017 Herrnhut a Bertsdorf-Hörnitz. Detailní porovnání průměrných hodnot podílu jednotlivých produkčních skupin v řešeném území, jeho částech a v nadřazených územně správných celcích poskytuje níže uvedená tabulka Tab. 5.

Tab. 5 Podíl postproduktivních skupin na celkovém počtu obyvatel v řešeném území a sousedním městě Bogatynia a nadřazených územních jednotkách v roce 2017³³

Území	Věková skupina, resp. produktivní skupina		
	0-14 let	15-64 let	65 let a více
Řešené území (celkem)	15,4	63,1	21,5
Česká část	16,4	64,7	19,0
Německá část	12,0	57,1	30,9
Česká republika	15,7	65,0	19,2
Německo	13,4	65,4	21,2
Liberecký kraj	16,1	64,4	19,5
Svobodný stát Sasko	13,2	61,2	25,6
Okres Liberec	16,5	64,3	19,2
Okres Jablonec n. N.	16,1	63,6	20,2
Zemský okres Görlitz	12,4	58,5	29,1
Město Bogatynia (gmina)	17,3	63,3	19,4
Okres Bogatynia (powiat)	16,0	62,0	22,0

Skutečně markantní je vysoký podíl věkové skupiny 64+ v německé části řešeného území, který činí téměř 31 %. Tato hodnota koresponduje s vysokými hodnotami v okrese Görlitz a ve Svobodném státě Sasko.

³³ Upozornění: Stav k 01.01.2017; Databáze: ČSÚ – veřejná databáze za obce ČR; Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen Kamenz; Statistisches Bundesamt.

Analýza věkové struktury lze shrnout následovně: Obyvatelstvo v celém řešeném území stárne, přičemž výrazně starší je obyvatelstvo v německé části území. Průměrný věk v okrese Görlitz, včetně území Žitavska, je výrazně vyšší nežli hodnota celého Svobodného státu Sasko a Německa.

Podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva je v obcích v okolí Liberce a Jablonce nad Nisou a v českých příhraničních obcích nejvyšší.

4.4.3 ÚROVEŇ DOSAŽENÉHO VDZĚLÁNÍ

Důležitým parametrem úrovně vzdělanosti v řešeném území je podíl osob s vysokoškolským vzděláním.

V největším městě řešeného území Liberci dosahoval podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním v roce 2011 14,9 %, v druhém největším městě Jablonci nad Nisou činila hodnota tohoto ukazatele 11,1 %. V největším německém městě řešeného území, Žitavě, představovalo v roce 2011 zastoupení vysokoškolsky vzdělaných na populaci starší 15 let 13,4 %. Níže uvedená tabulka poskytuje srovnání sledovaného ukazatele s nadřazenými územně správními celky v Česku a Německu.

Tab. 6: Podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním na obyvatelstvu 15+ v řešeném území a v nadřazených administrativně správních celcích v r. 2011 (v %) ³⁴

Část řešeného území	Podíl VŠ vzdělaných	Stát	Podíl VŠ vzdělaných	Kraj / Bundesland	Podíl VŠ vzdělaných	Okres / Landkreis	Podíl VŠ vzdělaných
Česká část	12,3 %	Česko	12,5 %	Liberecký kraj	9,6 %	okres Jablonec n. N.	9,5 %
						okres Liberec	11,6 %
Německá část	---	Německo	----	Svobodný stát Sasko	16,6 %	Zemský okres Görlitz	12,8 %

Průměrná hodnota pro celou Českou republiku je do značné míry ovlivněna vysokou koncentrací vysokoškolsky vzdělaných osob v metropolitních oblastech s významně nadprůměrnými hodnotami, proto je nutné porovnávání hodnot řešeného území zejména s nižšími administrativně správními jednotkami.

Během posledního desetiletí se výrazně změnila vzdělanostní struktura obyvatel všech krajů, podíl vysokoškoláků se ve všech krajích zvýšil a klesl podíl osob se základním vzděláním. Níže uvedený kartogram zobrazuje průměrné hodnoty podílu vysokoškolsky vzdělaných osob na populaci starší patnácti let v jednotlivých krajích České republiky v roce 2017.

³⁴ Upozornění: Hodnoty za českou část území jsou uváděny k 26.3.2011; hodnoty za německou část území jsou uváděny k 9.5.2011; „-“ ... nebylo zjištěno; Databáze: Sčítání lidu, domů a bytů 2011 (ČSÚ – veřejná databáze), Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen Kamenz (Mikrozensus 2011).

Obr. 22: Podíl vysokoškolsky vzdělaných z celkového počtu osob ve věku 15 a více let v krajích Česka (2017, v %)³⁵

Při mezikrajském srovnání v rámci Česka spadá Liberecký kraj spolu s krajem Vysočina do druhé nejnížší kategorie dle podílu vysokoškolsky vzdělaných (13,1 – 15 %). S výjimkou krajů Ústeckého a Karlovarského, které tvoří kategorii s nejnížším podílem osob s dokončeným vzděláním terciárního stupně, disponují ostatní kraje v republice vyšší hodnotou sledovaného ukazatele.

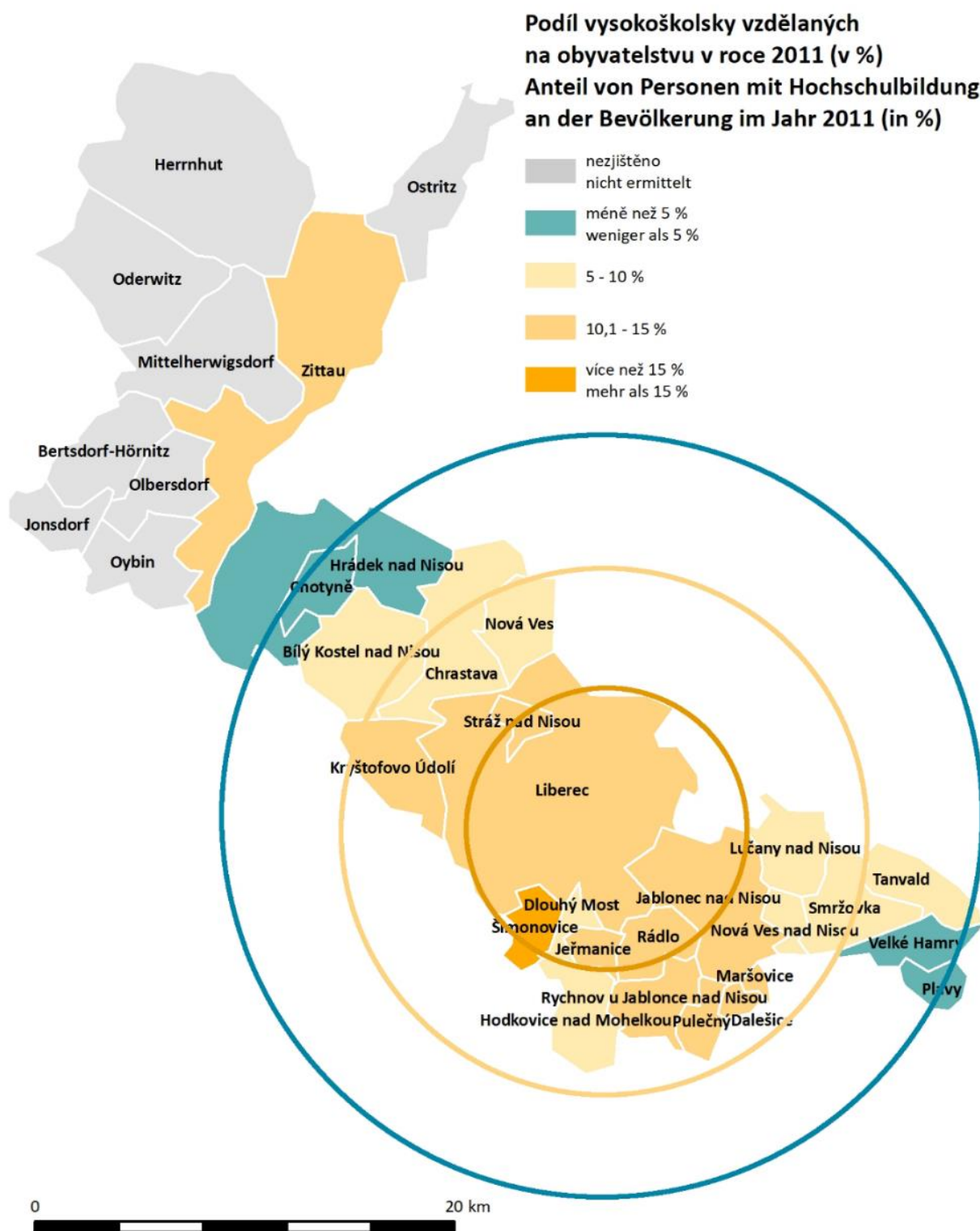
Vzdělanostní potenciál regionu je tedy určen zejména podílem vysokoškolsky vzdělaných v okresech Liberec a Jablonec nad Nisou. Pro porovnání úrovně vzdělanosti byly jako srovnávací okresy v České republice vybrány příhraniční okresy Ústí nad Labem a České Budějovice a vnitrozemské okresy Jihlava a Hradec Králové. Všechny tyto okresy disponují zastoupením institucí vysokého školství a spadají do úrovně podobného řádu.

Obr. 23 níže zobrazuje podíl vysokoškolsky vzdělaných osob na obyvatelstvu starším 15 let v jednotlivých obcích řešeného území, pro něž jsou dostupná statistická data.

Úroveň vzdělanosti je v české části řešeného území nejvyšší v krajské metropoli Liberci a v jeho zázemí, kde převyšuje hodnoty na okresní, krajské i celorepublikové úrovni. Nejvyšší hodnoty bylo dosaženo v obci Šimonovice, kde podíl vysokoškolsky vzdělaných na celkovém počtu obyvatel ve věku starších 15 let dosáhl více než 18 %. Vysokých hodnot dále dosáhly obce Maršovice, Stráž n. N. a Kryštofovo Údolí. V celkovém pohledu je v české části úroveň vzdělanosti závislá na geografické blízkosti krajského města, jež koncentruje mimo jiné instituce vysokého školství. Vztah blízkosti a dostupnosti krajského města a úrovně vzdělanosti je patrný ze schematického vyjádření na Obr. 23, které znázorňuje závislost zařazení obcí do jednotlivých kategorií podílu vysokoškolsky vzdělaných na obyvatelstvu na vzdálenosti od Liberce.

Hodnota sledovaného ukazatele vzdělanosti v Žitavě, které nabízí možnosti vysokoškolského vzdělání, byla v rámci řešeného území poměrně vysoká (13,4 %) a převyšovala průměrné hodnoty v okrese Zhořelec (Landkreis Görlitz).

³⁵ ČSÚ (online), URL: www.czso.cz, zobrazeno dne 25.11.2019.

Obr. 23: Podíl vysokoškolsky vzdělaných osob na obyvatelstvu ve věku 15+ v roce 2011³⁶

³⁶ Upozornění: Hodnoty za českou část řešeného území jsou uváděny k 26.03.2011; hodnoty za německou část území jsou uváděny k 09.05.2011; prostřednictvím barevných kruhů jsou znázorněny koncentrické souvislosti mezi stupněm dosaženého vzdělání a vzdáleností k regionálnímu centru Liberec; zdroj dat: Sčítání lidu, domů a bytů 2011 (ČSÚ – veřejná databáze), Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen Kamenz (Mikrozensus 2011).

4.4.4 VZÁJEMNÉ VZTAHY: ČEŠI V ŽITAVĚ A NĚMCI V LIBERCI

Od r. 2013 do 2017 se zvýšil počet českých v Žitavě žijících obyvatel z cca 137 na 228. Jako hlavní důvody pro kontinuální nárůst mohou být uváděny velká nabídka místa pro bydlení a nízké nájemné v Žitavě. Počet německých obyvatel v bývalém okrese Liberec v uplynulých letech také průběžně narůstal. V roce 2013 to bylo 235 Němců, v roce 2016 pak 293.³⁷

→ Celkem lze příslušnou národnostní „komunitu“ v sousedních městech označit za **spíše nízkou**. Nicméně lze pozorovat **rostoucí tendenci**.

4.4.5 SWOT ANALÝZA

Tab. 7: Analýza SWOT demografický rozvoj

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> – Od roku 2004 mírně pozitivní vývoj obyvatelstva (přirozený vývoj obyvatelstva a přírůstek/úbytek obyvatel stěhováním) v české části zkoumaného území, zejm. v aglomeraci Liberce a Jablonce n. N. Liberec vykazuje po Praze druhý největší nárůst obyvatelstva ze všech českých krajských měst. – Přestože i v české části zkoumaného území roste průměrný věk obyvatelstva, je místní obyvatelstvo poměrně mladé (průměrný věk 40,4 let oproti 42,4 letům v České republice jako celku). 	<ul style="list-style-type: none"> – Neustálý negativní vývoj obyvatelstva v německé části zkoumaného území, jakož i v polském sousedním městě Bogatynia, v důsledku nedostatku porodů a silného odlivu obyvatel do aglomerací, který trval až do poloviny minulého desetiletí. Mírně pozitivní vývoj v oblasti přírůstku obyvatel stěhováním, který od té doby sledujeme, tento stav zdaleka nedokáže vyrovnat. – V důsledku dlouhodobého úbytku obyvatel stěhováním: <ul style="list-style-type: none"> – vysoký průměrný věk v německé části zkoumaného území (51,1 let oproti 44,5 letům v Německu jako celku), současně s tím vysoký podíl věkové skupiny „65 let a starší“ na složení obyvatelstva (31 % oproti 21,2 % v Německu jako celku), – rostoucí průměrný věk též ve venkovském prostoru v České republice, např. v Tanvaldu.

³⁷ Prezentace sasko-české pracovní skupiny územní rozvoj 18.5.2018 pro rozvojovou koncepci pro mezinárodní rozvojovou oblast Liberec – Žitava

Příležitosti	Rizika
<ul style="list-style-type: none"> – stabilizace přírůstku/úbytku obyvatel stěhováním ve městě Žitava a jeho okolních obcích (zejm. zeslabení tendence odlivu obyvatel), ke stabilizaci přispívá nyní i přírůstek obyvatel stěhováním, v menší míře i z Polska a České republiky – přistěhování a udržení mladých rodin, mladých lidí s dobrým vzděláním, objevitelským duchem a kreativitou, kteří využijí výhody regionu jako příležitosti pro svůj vlastní rozvoj a hledají alternativu k životu ve velkoměstě 	<ul style="list-style-type: none"> – Bez vyrovnání v podobě vhodných opatření půjde přitažlivost velkých měst (Praha, Drážďany, Vratislav) pro mladé lidi nadále k tíži středně velkých a malých center zkoumané oblasti (Liberec, Jablonec n. N., Žitava). Důvody atraktivity velkoměst jsou zejm. nabídka pracovních míst, úroveň platů a mezd, hustá a dostupná síť jednotlivých zařízení obecného zájmu, rozmanitost nabídek pro volný čas/kulturních nabídek, image). – „Odliv mozků“, který je způsoben úbytkem obyvatelstva stěhováním a nadále trvá, dále zdůrazňuje nedostatek odborných pracovních sil a celkově tak snižuje potenciál regionu s ohledem na znalosti a zkušenosti, kreativitu a podnikatelského ducha, jakož i tvorbu sítí v oblasti vědy a kultury (nebezpečí „spirály směřující dolů“ v obcích s trvalým negativním vývojem obyvatelstva).

4.4.6 SHRNUÍ

Začínající trend pozitivního vývoje migrace a přirozeného pohybu obyvatel představuje **šanci pro stabilizaci** demografického vývoje. Udržitelnost tohoto trendu je však ohrožena již nyní **vysokým průměrným věkem** v německé části a stárnutím obyvatelstva i v české části území. Trend dalšího nárůstu průměrného věku lze brzdit pouze přestěhováním a udržením mladých lidí, mladých rodin v regionu a posílením odpovídajících faktorů pro setrvání a jejich využití v regionálním marketinku – především pestrost nabídek vzdělávání, vysokých škol i práce, cenově přijatelné bydlení, široká sociokulturní nabídka a nabídka trávení volného času, nabídka mobility respektující místní potřeby včetně dobré dosažitelnosti velkých měst, vysoká kvalita životního prostředí.

Atraktivita velkých center, zvláště Prahy za českou část a Berlín, Lipsko a Drážďany za německou část, podmiňuje konkurenční situaci a představuje dlouhodobou výzvu pro celý region, zaujmout pozici a být viděn. Přitažlivost velkých metropolí není problémem jen pro oblast Liberec-Žitava, ale týká se také ostatních regionů v národních kontextech na obou stranách hranic.

Nebezpečí pokračujícího odlivu mozků je v regionu přítomné, i přes relativně vysoký podíl pracovních míst pro vysoce kvalifikované pracovníky.

Migrace ze sousedních zemí do regionu Žitavska není aktuálně nijak důležitým faktorem pro vývoj počtu obyvatel.

Situace je charakteristická výrazně meziregionálními disparitami.

4.5 BYDLENÍ A TRH S BYTY

4.5.1 VÝVOJ POČTU BYTŮ A DOMŮ

V řešeném území bylo v roce 2011 evidováno téměř 120 000 bytů ve více než 43 000 domech. Dostupná statistická data poukazují na progresivní vývoj ve výstavbě v řešeném území, přičemž mezi lety 2001 a 2011 došlo v české části území k 18% nárůstu počtu domů a 9% nárůstu počtu bytů. V německé části území je tempo výstavby v uplynulých letech pomalejší. Průměrný roční přírůstek byl 13 domů, v období 2011–2017 došlo dokonce k lehkému poklesu. Podrobná data o vývoji počtu domů a bytů v řešeném území zobrazuje souhrnně Tab. 8.

Tab. 8: Vývoj počtu bytů a domů³⁸

Území	Rok	Počet domů	Počet bytů	Průměrná roční změna domů	Průměrná roční změna bytů
Řešené území	2011	43.110	119.787	---	---
Česká část	2001	24.643	80.025	+1,8 % (+454)	+0,9 % (+701)
	2011	29.182	87.035		
Německá část	2011	13.928	32.752	+0,09 % (+13)	-0,06 % (-19)
	2017	14.004	32.641		
Sasko	2011	802.078	2.251.866	+0,4 % (+3.418)	+0,2 % (+4.980)
	2017	822.586	2.281.748		
Bogatynia (gmina)	2016	-	9.054	---	+ 0,2 % (+14)
	2017	-	9.068		

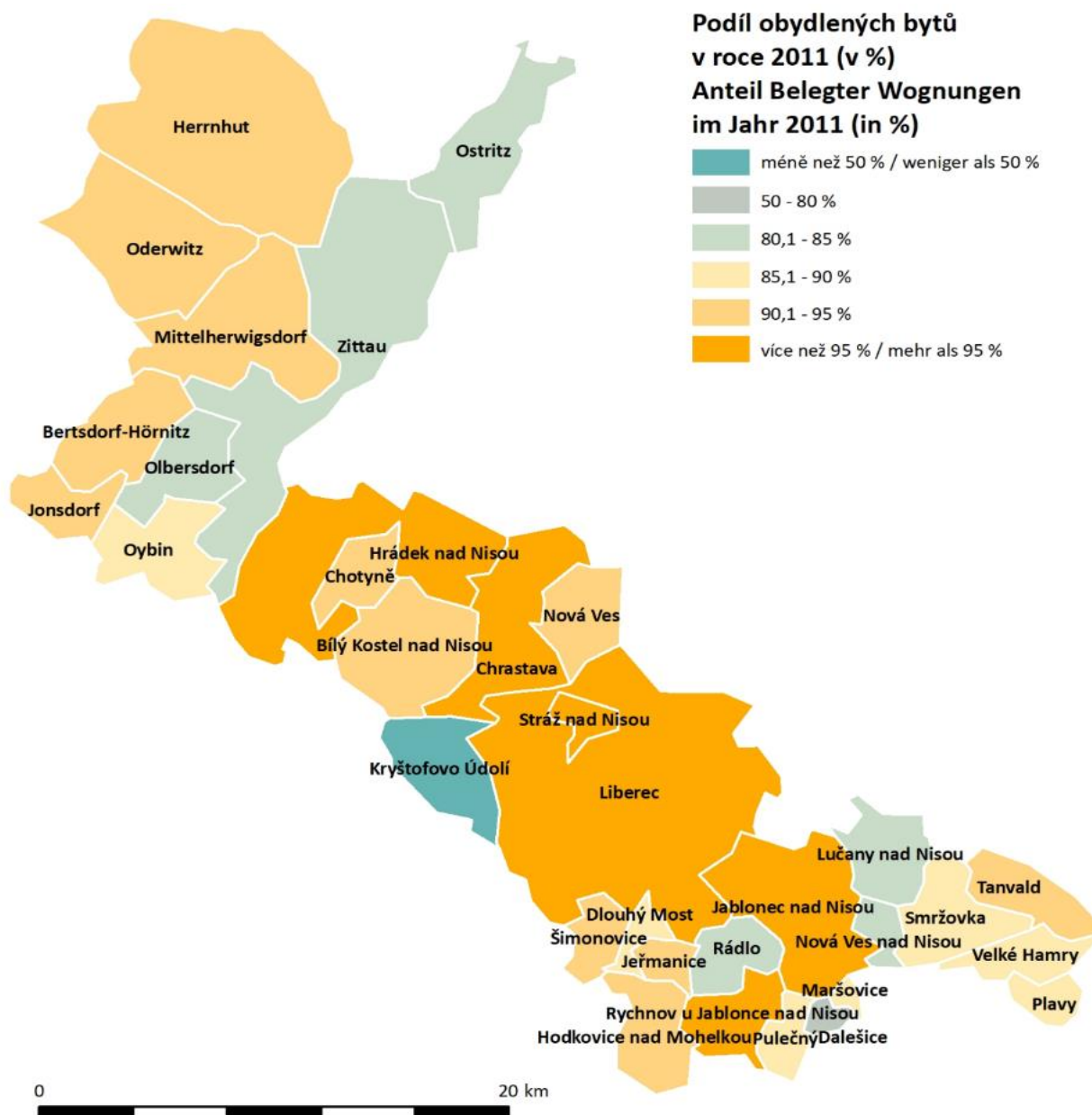
Průměrný roční přírůstek mezi lety 2001 a 2011 činil v české části území 701 bytů a současně 454 domů. V rámci počtu bytů v německé části území došlo v období 2011–2017 k mírnému poklesu při průměrné roční ztrátě 19 bytů, představující pokles celkového počtu bytů o 0,3 %. Tento stav zapříčinil zejména regresivní vývoj ve městě Žitava, kde došlo mezi lety 2011 a 2017 k úbytku 191 bytů (- 2 %), v ostatních německých obcích je trend vývoje počtu bytů převážně mírně pozitivní. V Bogatyni došlo mezi lety 2016 a 2017 k mírnému nárůstu počtu bytů o 0,2 %.

³⁸ Poznámka: data za českou část území jsou k 26. 3. daného roku; data za německou část území jsou k 31. 12. daného roku.

Zdroj dat / Quelle: ČSÚ – Databáze demografických údajů za obce ČR; Statistisches Landesamt Sachsen.

4.5.2 OBYDLENOST DOMŮ A BYTŮ

V roce 2011 bylo trvale obydleno 93 % bytů v řešeném území. V české části území dosahovala obydlenost hodnoty 93,4 %, německá část území disponovala 84,6% obydleností bytového fondu. Mezi lety 2001 a 2011 vzrostla obydlenost domů v české části řešeného území o 1 % a obydlenost bytů o 6 %. Obr. 24 graficky znázorňuje podíl obydlených bytů v obcích řešeného území v roce 2011.

Obr. 24: Podíl obydlených bytů v roce 2011³⁹

³⁹ Poznámka: podíl obydlených bytů na celkovém počtu bytů v roce 2011; údaje za českou část území k 26. 3. 2011, údaje za německou část území k 9. 5. 2011; Zdroj dat: Sčítání lidu, domů a bytů 2011 (ČSÚ – veřejná databáze), Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen Kamenz (Mikrozensus 2011).

Trvale prázdné byty souvisí především na německé straně řešeného území s důsledky demografického vývoje po roce 1990. Téměř 30% ztráta obyvatelstva je zde zřetelná až do dnešních dní. Tento vývoj je pro město Žitavu významnější než pro obce v okolí, které do jisté míry profitovaly na „suburbanizačních tendencích“ k tíži města Žitavy.

Nejčastější důvod neobydlenosti bytů představuje rekreace. V České části řešeného území bylo v r. 2011 využito pro rekreaci 3,7 % celkového počtu bytů. V německé části území bylo rekreačně využito dokonce 14,6 % z celkového počtu bytů.

Podíl rekreačně využívaných bytů na jejich celkovém počtu v obcích české části území činil v r. 2011 1,3 %. Největší zastoupení rekreačních objektů bylo evidováno v Kryštofově Údolí, kde rekreačně využívané byty představují téměř 53 % celkového počtu bytů. Významný podíl rekreace je zaznamenán také v Dalešicích (22 % bytového fondu). Nejvyšší podíl rekreace v rámci neobydlených bytů byl evidován ve Velkých Hamrech (65 % neobydlených bytů).

V souhrnu dosahovala v české části území obydlenost poměrně vysoké hodnoty (cca 93 %). Na německé straně je obydlenost výrazně nižší cca 85 %. Z toho vyplývají rezervy kvalitních bytových prostor v atraktivním prostředí za výhodné ceny, resp. nájmy. Zaznamenán byl vysoký počet rekreačně využívaných objektů určených k obývání, především na německé straně řešeného území. Statut rekreačního objektu je nejčastějším důvodem, proč obydlí zůstává (alespoň po jistou dobu) nevyužívané.

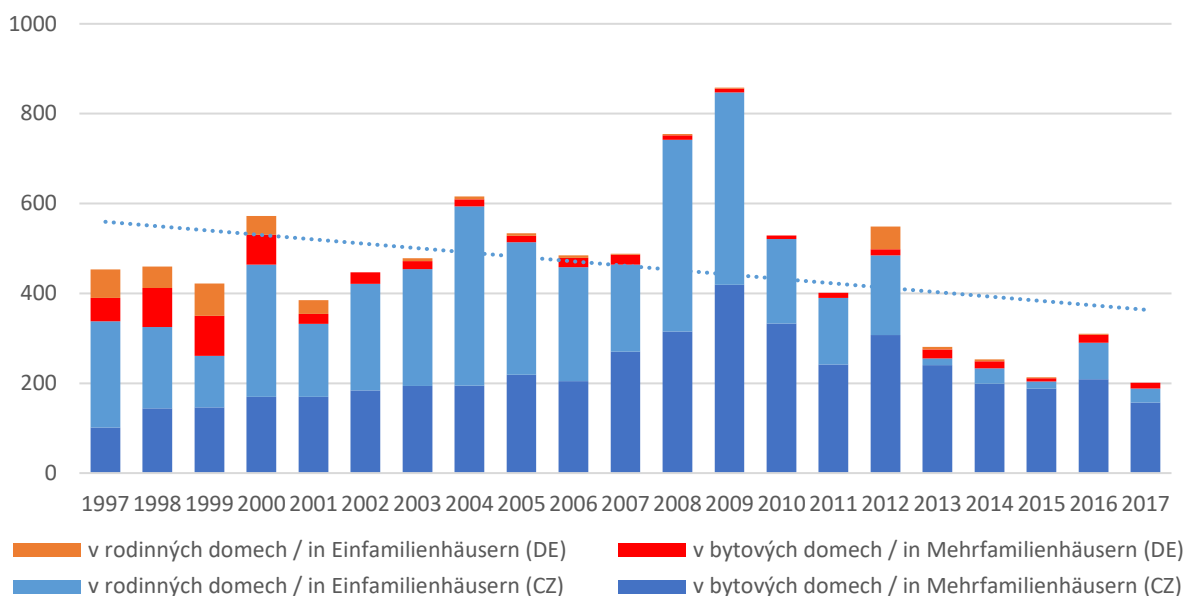
4.5.3 STÁŘÍ DOMOVNÍHO FONDU

Ve sledovaném období 1920 (resp. 1918 v německé části území) až 2011 byla nejvyšší roční intenzita výstavby v řešeném území evidována v období 1991–2000; v tomto desetiletí docházelo průměrně k 1,15% nárůstu počtu bytů ročně. V české části území bylo tempo výstavby nejvyšší v období 2001–2011, kdy zde průměrný roční přírůstek domů činil 1,5 %. V témže období bylo tempo výstavby v německé části území naopak nejnižší (0,33 % průměrný roční přírůstek), nejvyšší průměrný roční přírůstek zde byl evidován mezi lety 1991–2000, konkrétně 1,22 %.

Tempo výstavby v hlavních centrech osídlení v řešeném území se vyvíjelo odlišně. V období do r. 1920 bylo nejvíce domů vystavěno v Liberci, téměř totožné hodnoty tehdy však dosáhlo rovněž německé regionální centrum Žitava (cca 2 500 domů), až třetím nejvyšším počtem domů disponovalo okresní město Jablonec nad Nisou (1 300 domů). V dalších obdobích se však situace výrazně změnila, zatímco v českých městech se počet domů zvyšoval, tempo výstavby v německé části území bylo významně pomalejší. V období 1920 až 1980 již bylo v Jablonci nad Nisou vybudováno více domů nežli v Žitavě a současně počet realizovaných domů v Liberci byl více než dvojnásobný vůči německému regionálnímu centru. V dalším období (1981–1990) byl rozdíl opět výraznější. Mezi lety 1991 a 2000 došlo k relativnímu vyrovnání tempa výstavby v Žitavě a v Jablonci nad Nisou, avšak v následujícím období (2001–2011) se tempo výstavby v německém městě opět výrazně snížilo.

4.5.4 VÝVOJ VÝSTAVBY

Intenzitu výstavby v řešeném území v období 1997–2017 znázorňuje Obr. 25, ze kterého je zřejmý klesající trend (spojnice trendu) a poměry výstavby v rodinných a bytových domech.

Obr. 25: Vývoj počtu dokončených bytů v řešeném území v období 1997–2017⁴⁰

V české části území bylo v období 1997 až 2017 dokončeno 9 690 bytů, v německé části 910. Vývoj počtu dokončených bytů se v uplynulých dvaceti letech vyvíjel nestabilně, přičemž se střídala období relativní stability až mírného růstu a poklesu počtu dokončených bytů, s ojedinělými výraznějšími odchylkami v letech 2008 a 2009.

V celkovém pohledu se však projevuje regresivní vývoj (znázorněn spojnicí trendu), který je umocněn zejména v období poslední pětiletky sledovaného období mezi lety 2013 a 2017, kdy došlo k výraznému úbytku počtu realizovaných bytů v rodinných domech v české části území, zejména v regionálních centrech Liberec a Jablonec nad Nisou.

V sousedním polském městě Bogatynia bylo v roce 2016 dokončeno 39 a v roce 2017 16 rodinných domů.

Obr. 26 znázorňuje prostorovou distribuci ploch pro bydlení, respektive změnu rozsahu ploch pro rezidenční zástavbu v řešeném území mezi lety 1990 a 2018. Z obrázku je zřejmé, že rozmístění ploch pro bydlení je úzce spojeno s přírodním zázemím a morfologií terénu. V řešeném území se nacházejí tři významná sídla s městským typem zástavby – Liberec, Jablonec nad Nisou a Žitava. Ostatní obce vykazují nižší hustotu zástavby.

⁴⁰ Poznámka: hodnoty jsou uvedeny k 31. 12. daného roku; Zdroj dat: ČSÚ – veřejná databáze; Statistik der Baufertigstellungen.

Nová obytná zástavba byla od roku 1990 realizována především v regionech. Současně však místní kapacity pro výstavbu začínají být vyčerpávány. V německé části území je trend výstavby zaznamenán v zázemí Žitavy a přilehlých obcích Oderwitz, Ostritz, Hörnitz a Olbersdorf.

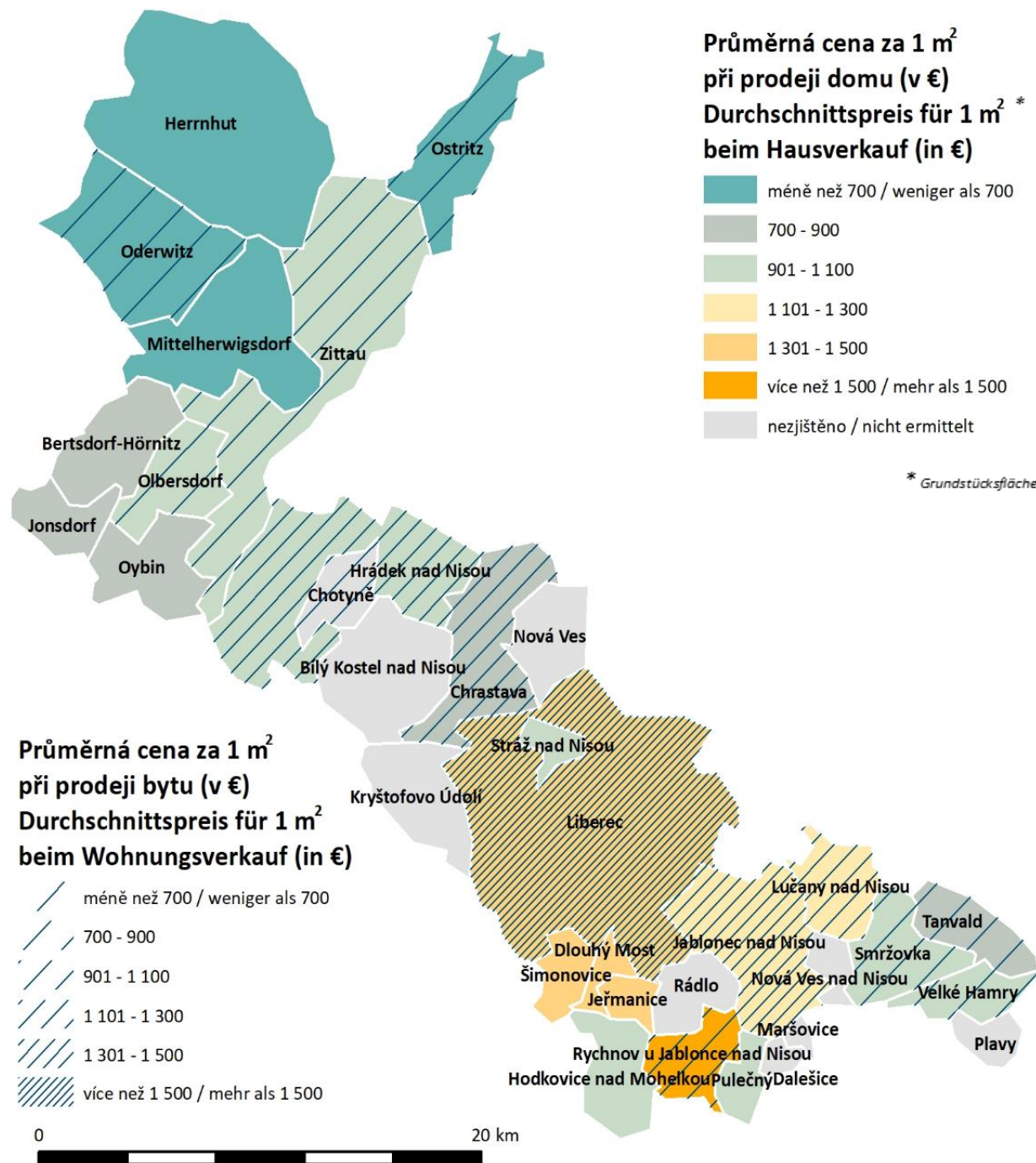
Obr. 26: Stávající plochy pro bydlení a jejich změna mezi lety 1990 a 2018⁴¹

V řešeném území se nacházejí tři významná sídla s městským typem zástavby – Liberec, Jablonec nad Nisou a Žitava. Ostatní obce vykazují nižší hustotu zástavby. Nová obytná zástavba byla od roku 1990 realizována především v regionálním centru Liberci a v jeho suburbanizačním zázemí. Od roku 2009 se registruje na české části klesající intenzita výstavby bytů (především pokles výstavby rodinných domů).

⁴¹ UrbanAtlas, Corine Land Cover.

4.5.5 CENY NEMOVITOSTÍ A NÁJMY

V rámci autorské analýzy byla detailněji zkoumána situace na současném realitním trhu za účelem zjištění ceny bydlení. Obzvláště zajímavé jsou regionální rozdíly cen nemovitostí a nájmu, které zvýrazňují vliv demografických faktorů na vývoj cen nemovitostí a výši nájmu.

Obr. 27: Cena bydlení v obcích řešeného území v roce 2019⁴²

⁴² Zobrazeny jsou střední hodnoty vzorku realitních nabídek v dané obci r. 2019; ceny bytů a domů v české části území byly přepočítány do € při kurzu 1 € = 25,5,- Kč. Při průzkumu realitního trhu byly zjištěny značné odchylky v cenách bytů a domů, závislé na obytném standardu, velikosti a dispozici bytu, zobrazené údaje jsou orientačního charakteru a prezentují zejména geografickou závislost ceny bydlení (<https://www.immowelt.de>, www.sreality.cz).

Na základě výše uvedeného byla vytvořena cenová mapa bytů a domů v řešeném území, zobrazující průměrnou cenu za 1 m² obytného prostoru (podlažní metry) při prodeji domů a bytů v obcích řešeného území, jež je interpretována následujícím kartogramem (viz Obr. 27).

Vysoké ceny při prodeji domů byly zaznamenány v krajské metropoli Liberec a v jeho sousedních obcích Šimonovice, Jeřmanice a Dlouhý Most. Nejvyšší hodnota, zaznamenaná v Rychnově u Jablonce nad Nisou, může být do jisté míry zkreslena omezeným a specifickým vzorkem nabídek.

Ve všech těchto obcích je průměrná cena 1 m² při prodeji domu vyšší nežli 1 300 €. Vysokou atraktivitou bydlení se vyznačuje také okresní město Jablonec nad Nisou a jeho sousední obce Nová Ves a Lučany nad Nisou, což se odráží na výši cen domů, kde cena 1 m² převyšuje 1 100 €. V německé části území je relativně nejvyšší cena domů v Žitavě a v sousedním Olbersdorfu (více než 900 € za m²). Cena bydlení v ostatních zjištěných německých obcích je nižší nežli v případě obcí na české straně území, které nejsou v přímém sousedství regionálních center.

Hodnoty cen bytů ve většině případů korespondují s cenovou hladinou při prodeji domů. Nejdražší byty jsou evidovány v Liberci, kde průměrná cena 1 m² převyšuje 1 500 €. Relativně drahá nabídka bytů je také v Jablonci nad Nisou a v sousední obci Nová Ves nad Nisou (více než 1 300 € / m²). Nabídka bytů v německé části území poukazuje na nižší ceny. Cenová hladina Žitavě, jež je nejdražší německou destinací řešeného území, je srovnatelná s úrovní cen bytů v českých obcích Smržovka a Rychnov u Jablonce nad Nisou (do 1 100 € / m²). Průměrná cena za čtvereční metr při prodeji bytu je vyšší například v českých městech Hrádek nad Nisou a Chrastava (1 101 – 1 300 € / m²).

Při průzkumu realitního trhu byly zjišťovány dále ceny pronájmů bytů. Na české části území byly nabídky pronájmů zaznamenány v rámci měst Liberec, Jablonec nad Nisou, Tanvald a Hrádek nad Nisou. Z nabídek je zřejmé, že nejdražší pronájmy jsou lokalizovány do krajské metropole Liberce, kde je cena za 1 m²/měsíc střední hodnoty vzorku realitních nabídek vyšší než 8 €. Naopak nejlevnější nabídky byly zaznamenány v Tanvaldu, který vykazuje sociodemografické problémy (úbytek obyvatelstva, negativní migrační saldo, stáří populace), v němž cena pronájmu 1 m²/měsíc dosahuje 5,5 €. Obce německé části území vykazují nižší nájemní ceny bytů, ve všech sledovaných obcích se střední hodnota vzorku mezi 4 a 5 € / m² a měsíc.

4.5.6 VÝSLEDKY ROZHOVORŮ S EXPERTY NA TÉMA BYDLENÍ

Trhy s byty v Žitavě a v Liberci se při ohodnocování rozhovorů s experty ukázaly jako protiklady: na jedné straně velké neobydlené rezervy s cenově dostupnými nájmami a výhodnými cenami za nemovitosti v Žitavě, na druhé straně nedostatek bytů a silně stoupající ceny v Liberci. Z hlediska přeshraničního tu je pohledem expertů velice nevyvážený trh s nemovitostmi s typickými slabými – ale i silnými stránkami.

„Je tu velmi vysoký počet volných bytů, nájmami jsou velice nízké a demografické perspektivy jsou temné.“ (Žitava)

„Poptávka převyšuje nabídku, především po nájemních bytech a na prodej nemovitosti. Nabídka nových bytů není dostatečná.“ (Liberec)

„Bydlení bude dramaticky dražší.“ (Liberec)

Vysoká dynamika poptávky na liberecké straně je pro realitní trh samozřejmě příznivá, ale na druhou stranu nelze poptávku v Liberci uspokojivě naplnit. Liberečtí občané se musejí v případě nouze uchýlit do Žitavy, což by teoreticky mohlo být vnímáno jako smysluplné odlehčení a pro Žitavu přínos, prakticky to může být vnímáno ale i jako proces vyštívání.

„Je tu možnost propojení nabídky z Německa s poptávkou z Česka, a to jak pro nákup, tak i pro pronájem nemovitostí.“

„Dokud nebudou na české straně chybějící byty, musí lidé využít volné kapacity v Žitavě nebo se odstěhovat z regionu.“

„Bydlení na německé straně je levnější. Srovnatelné a levnější.“

V Žitavě se zjistilo, že čeští občané poptávají skoro výlučně vlastnické bydlení.

Obě strany vytýkaly, že chybí společný systém sledování realitního trhu, který by bral daný region jako prostorovou jednotku. Tento nedostatek pokračuje v chybějící transparentnosti přeshraničního realitního trhu pro zájemce o nájem nebo koupi. Mnoho aktérů, a i občanů sice teoreticky ví o přeshraniční nabídce bytů a nemovitostí, ale v reálném životě se jim k tomu dostane jen málo informací.

„Informace o přeshraničním realitním trhu: nedostatečné.- Ne. Informace pouze z workshopu – uzavřená skupina lidí.

Pouze pro odbornou veřejnost. I přesto znají situaci např. starostové. Do hlubokého podvědomí se nedostane. Inzerce za německou stranu v Liberci nenajdete.“

Česká strana formulovala jako manko zčásti neaktuální plánovací podklady v Liberci, čímž se dá jen těžko nastavit směr pro dynamicky se rozvíjející město.

„Liberci škodí každopádně zastaralý územní plán, který brání v rozvoji.“

K tomu se přidává obava ze sociálně a ekologicky nevyváženého rozvoje města, která formulovala následující požadavek:

„Aby netrpěla ,duše' Liberce.“

Co se možností plánování týče, česká strana trochu závistivě pokukuje po profesionálním a dlouholetém zpracování a publikování nájemného např. v Drážďanech.

„Při návštěvě Drážďan – mají velice dobře zpracovaný přehled o nájmech – mapu s přirozenou výší nájemného. U nás se o tom mluví již roky. Myslím si, že by to pomohlo, ukázali nám, jak to funguje – až na úroveň ulic a městských částí. To chybí dokonce i v Praze! Velký krok vpřed.“

Jistou silnou stránkou žitavského realitního trhu by mohl být podle rozhovorů tendenčně pokrokovější technický stavební standard, co se energetické efektivity, bezbariérovosti a bytového komfortu týče. To se odráží i ve výrocích české strany.

„V Česku – kompletní sanace domů, v Německu jsou dál – řeší detaily – zvětšení lodžii, pasivní standard. V Německu jsou dál.“

Ale i čeští účastníci uvádějí, že je bytový fond na liberecké straně v poměrně dobrém stavu:

„Panelové domy jsou opravené a po rekonstrukcích ve skvělém technickém stavu.“

Co se technického stavu bytového fondu týče, tak se v rozhovore objevují i obavy. Společný problém na obou stranách hranice označují někteří experti jako začarovaný kruh, který vede k technickému odpojení bytového fondu: nízké příjmy, nízká kupní síla, nízké nájemné, skoro žádné možnosti refinancování pro modernizace podle aktuálních technických standardů. Jako problém to vnímají němečtí účastníci rozhovorů především i v souvislosti se sociopolitickými výzvami, se kterými se realitní trh potýká v národním a mezinárodním kontextu. To jsou „téma budoucnosti“, na která se zaměřuje a která vyžadují investice.

Stoupající ceny staveb, dlouhá plánovací období, daňové zátěže, ale i stále nové stavebně-technické normy jsou faktory, které podle názorů expertů zdražují bydlení, a které mohou v Liberci přivést vrstvy s nízkým a středním příjmem.

„Nové požadavky na stavebně-technické normy – např. standardy pro pasivní domy. Stavba bude velice drahá a lidé si ji nebudou moc dovolit. Bydlení bude stále dražší.“

Jako velké plus pro obě strany vyzdvihují všichni dotazovaní partneři atraktivní krajinnou polohu obou měst a s ní spojený velký rekreační potenciál. Také četné kulturní nabídky a vazby by spolupřispěly k vysoké hodnotě regionu pro bydlení.

Pro Žitavu a Hrádek mají představovat také historické jádro, resp. památkově chráněné zóny, pozitivní charakteristický faktor. Tématický aspekt měkkých faktorů dané lokality je důkladně popsán ve shrnutí po bodem „Kultura, volný čas a příměstská rekreace“ (viz kapitola 4.9). Protože je podpora městské výstavby vnímána jako velmi úspěšná story, byl formulován následující výraz:

„Prostředky z dotační podpory městské výstavby jsou zčásti viditelné.“

Že ale v Žitavě ještě není vše zrekonstruováno a je vidět špatný stavební stav, také na to upozorňují němečtí experti na trh s bydlením:

„Rozpadlé nemovitosti šíří špatnou auru.“

Téma památkové ochrany bylo německými partnery hodnoceno rozporuplně: Na jedné straně jako pozitivní faktor pro Žitavu ohledně prostředí pro bydlení, na druhé straně jako faktor konfliktní, když jde např. o stavební změny na historických budovách neodpovídající době. Pak se může stát památková péče také překážkou.

4.5.7 SWOT ANALÝZA

Tab. 9: SWOT analýza trh s bydlením.

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> – Vysoká hodnota bydlení v regionu jako celku díky: <ul style="list-style-type: none"> – Souhře urbánního životního stylu a blízkosti k přírodě – možnostem pro odpočinek blízko místa bydliště, – atraktivitě krajiny, vysoké hodnotě nabídek volného času, rozmanitosti kulturních nabídek a sociální infrastruktury, historickému prostředí zejm. v Žitavě, – dobrému dopravnímu spojení mezi Žitavou a Libercem. 	<ul style="list-style-type: none"> – větší a zčásti očividná neobsazenost bytového fondu v Žitavě navzdory ustupující výstavbě nových bytů (zejm. od roku 2009) na německé straně, v obcích ve venkovském prostoru zčásti upadající centra, rovněž v obcích ve venkovském prostoru na české straně, např. Tanvald – nedostatečná atraktivita nabídek maloobchodu (málo atraktivních možností nakupování a procházek po městě) v centru Žitavy oslabují atraktivitu města jako místa k bydlení celkově – rekonstrukce a modernizace bytového fondu v Liberci často nedostatečně zohledňuje požadavky energetické rekonstrukce a měnící se potřeby různých cílových skupin

<ul style="list-style-type: none"> – Trh s bydlením v Žitavě: <ul style="list-style-type: none"> – Nabídky vysoké kvality s atraktivním umístěním a cenově dostupnými nájmů / cenami nemovitostí – rekonstruované historické budovy s vysokou kvalitou výstavby / vybavení, – pěkné město: atraktivní prostředí k bydlení a udržované okolí místa bydliště. – Trh s bydlením v Liberci: <ul style="list-style-type: none"> – dynamický trh s bydlením s vysokou poptávkou a rostoucím bytovým fondem, – poměrně dobrý stavební stav bytového fondu, rekonstruované panelové domy v dobrém technickém stavu, horší stavební stav v obcích ve venkovské oblasti zkoumaného území. 	<ul style="list-style-type: none"> – nedostatek cenově dostupného prostoru k bydlení ve spojení s vysokými a nadále rostoucími cenami nemovitostí v české části zkoumaného území (zejm. Liberec a jeho předměstí, Jablonec nad Nisou) – chybějící transparence: k dispozici nejsou téměř žádné informace o přeshraničním trhu s bydlením, neexistuje např. žádné společné pozorování ohledně trhu s bydlením, žádné informace pro potenciální zákazníky / nájemce, zastaralé nebo chybějící informační podklady a podklady pro územní plánování – vysoký podíl bytového fondu (zejm. ve venkovských sídlech) bez trvalého využití k bydlení (tzv. druhé byty k rekreaci)
Příležitosti	Rizika
<ul style="list-style-type: none"> – vytvoření atraktivních rámcových podmínek pro přistěhovalé a faktorů, které udrží mladé rodiny a odbornou pracovní sílu na základě bytového fondu a kvalitního vnitřního rozvoje měst a obcí zejména v německé části zkoumaného území – rozvoj společného přeshraničního trhu s bydlením, který propojí rostoucí poptávku na české straně a disponibilní nabídky (nemovitostí a bytů) na straně německé – využití dynamiky trhu s bydlením v Liberci a tlaku na jednání v Žitavě za účelem vývoje modelových projektů pro moderní rekonstrukce odpovídající potřebám a vytvoření (nových) hodnot kultury stavitelství a inovativních možností řízení územního plánování – synergické efekty s ohledem na vnímání a zažívání regionu trojzemí jakožto přeshraničního prostoru k životu – rostoucí uznání „měkkých“ faktorů jednotlivých míst v souvislosti s trendem ekologické udržitelnosti (kvalita místa bydlení), zejm. dostupnost kulturních a volnočasových nabídek, jakož i možností odpočinku, které nabízí okolní krajina – zachování historických budov díky tzv. druhým a prázdninovým bytům 	<ul style="list-style-type: none"> – pustnutí nevyužívaných budov – chybějící transparentnost přeshraničního trhu s bydlením, který vede k mylnému posouzení stávajících potenciálů, nabídky a poptávky a v důsledku vad plánování, i k pomýleným investicím – úroveň nájmů a cen nemovitostí spolu s nedostatečnou atraktivitou míst k bydlení vyznačujících se množstvím neobydlených a zdánlivě se rozpadajících budov napomáhají sociální segregaci (na jedné straně vznik ghett ve znevýhodněných oblastech, nerekonstruovaných čtvrtích v centrech měst a okrajových venkovských oblastech v regionu, na straně druhé vznik tzv. gated communities majetnějších obyvatel), dále roste počet jednočlenných domácností, v důsledku čehož se objevují rizika podmíněná věkem – s další ztrátou atraktivity Žitavy jakožto místa k bydlení je spojeno nebezpečí „spirály směřující dolů“: nízké příjmy, nízká kupní síla, nízké nájmů a odliv lépe vydělávajících obyvatel představují chybějící možnosti refinancování pro současnou, nákladnou modernizaci (rostoucí dluh stran modernizace, energetické efektivity, bezbariérovosti, kvality)

- nekoordinovaný stavební rozvoj a nedostatečné uznávání stavebně-kulturních hodnot v české a polské části řešeného území (nedostatečně citlivé zacházení s historickou stavební substancí, rozrůstání do krajiny a zastavování ploch, což vede ke zhoršení kvality okolí místa bydlení)
- zdražování a dlouhé období nezbytné pro plánování kvůli nadměrné regulaci a stále novým stavebně-technickým normám

4.5.8 SHRNU TÍ

Region se celkově vyznačuje **vysokou kvalitou prostředí pro bydlení** (atraktivita krajiny, vysoká hodnota volného času, pestrost kulturních nabídek, historické prostředí především v Žitavě).

Žitava a Liberec jsou ohledně trhu s bydlením protikladným párem (nevyrovnaný trh s bydlením). Žitava disponuje výraznými rezervami nevyužívaného bytového fondu v atraktivních lokalitách s cenově dostupnými nájmami/cenami, v Liberci naproti tomu panuje vysoká dynamika, přitažlivé ceny a vysoká poptávka po ufinacovatelném prostoru pro bydlení.

Plánovací možnosti uplatnění vlivu ve prospěch udržitelného transnárodního rozvoje měst ještě nejsou vyčerpány. Důležitými plánovacími podklady pro to jsou:

- systém přeshraničního pozorování trhu s bydlením
- aktuální územní plány (zvláště na české straně)
- zrcadlo nájmu

z důvodu těžko dostupných informací není přeshraniční trh s bydlením a nemovitostmi příliš transparentní.

Existuje nebezpečí technického odpadu částí bytového fondu skrze chybějící možnosti refinancování pro soudobé a nákladné modernizace (podmíněno nízkými příjmy, malou kupní silou, nízkým dosažitelnými nájmami)

Energetická úspornost a bezbariérovost jsou výzvy relevantní pro budoucnost pro ekonomický sektor bytů a nemovitostí, tyto se stávají čím dál více předmětem společensko politické diskuze. Německá strana má v tomto ohledu náskok.

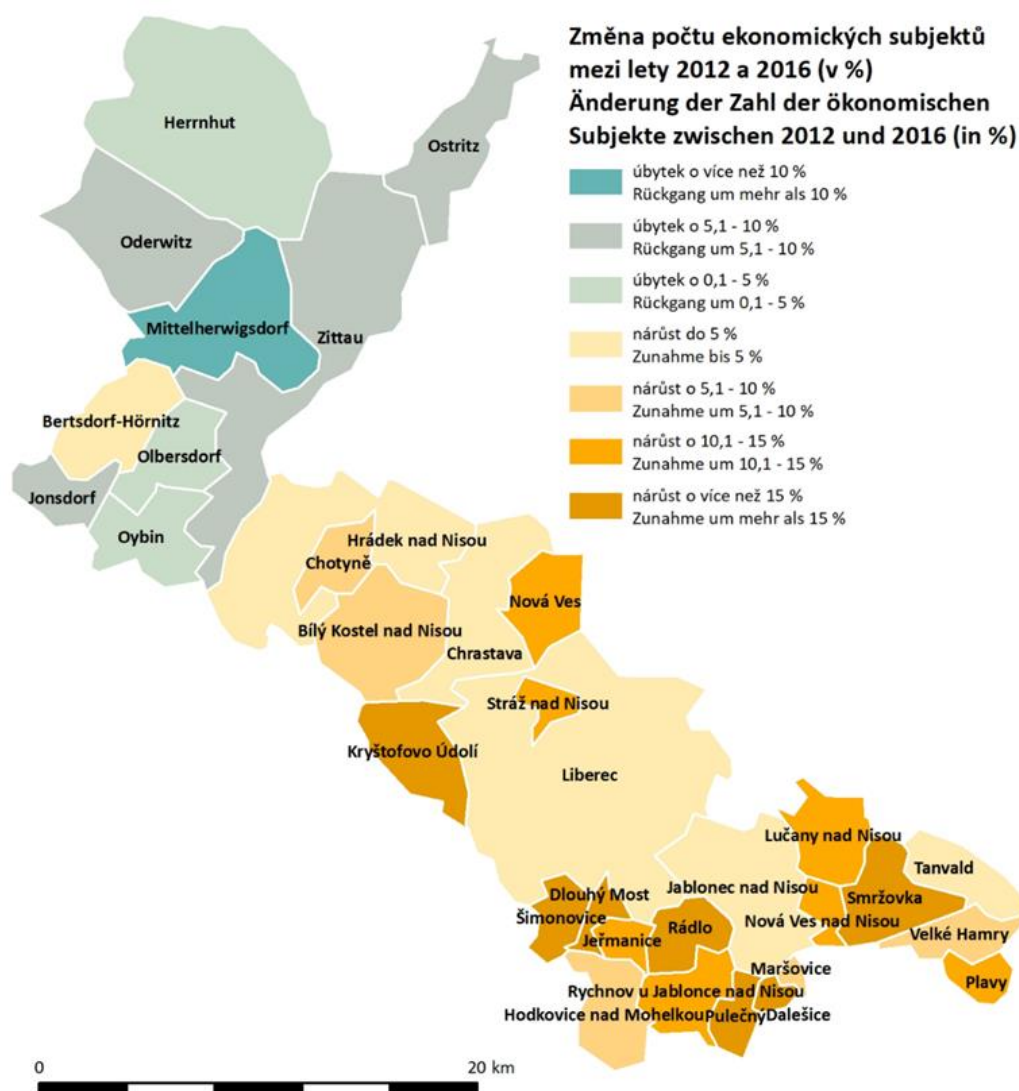
Památkovou péči třeba vnímat ambivalentně (potenciály historického prostředí - omezení).

4.6 HOSPODÁŘSTVÍ A TRH PRÁCE

4.6.1 VÝVOJ POČTU EKONOMICKÝCH/PŘÁVNÍCH SUBJEKTŮ

Vývoj počtu podniků, popř. ekonomicky aktivních právnických osob (příp. ekonomických subjektů) v určitém časovém období poskytuje důležité ukazatele dynamiky hospodářských aktivit a kvality rámcových podmínek, popř. místních ekonomických faktorů v daném regionu.

Právnické osoby (ekonomické subjekty) jsou „bud' právnickými osobami, které jsou jako právnické osoby uznány zákonem, bez ohledu na to, jaké osoby nebo organizace jsou jejich vlastníky či členy, nebo fyzické osoby vykonávající ekonomickou činnost samostatně. Právnická osoba je vždy ... právním nositelem statistické jednotky „podnik““⁴³.

Obr. 28: Vývoj počtu právnických osob/podniků, popř. ekonomických subjektů v obcích řešeného území v letech 2012 a 2016⁴⁴

⁴³ Definice podle nařízení Rady (EHS) č. 696/93 ze dne 15. března 1993 o statistických jednotkách pro pozorování a analýzu hospodářství ve společnosti (úř. věst. L 76 ze dne 30.03.1993, s. 1).

⁴⁴ ČSÚ – veřejná databáze, Sächsisches Unternehmensregister.

Kartogram na Obr. 28 ukazuje trendy vývoje ekonomických aktivit v období 2012 až 2016 na základě procentuální změny počtu podniků, popř. ekonomických subjektů v obcích řešeného území.

Počet ekonomických subjektů v řešeném území mezi lety 2012 a 2016 kontinuálně rostl díky jejich setrvalému přírůstku v české části území. V německé části území došlo ve všech obcích v tomtéž období k lehkému poklesu počtu ekonomických subjektů, nejvýraznější pokles byl zaznamenán v obci Mittelherwigsdorf, kde došlo téměř k 13% ztrátě ekonomických subjektů.

Většina podniků má sídlo v hospodářských centrech Liberec a Jablonec n. N., v německé části řešeného území pak v Žitavě. V německé části řešeného území tvoří ekonomickou strukturu především malé a střední podniky, velké podniky zde chybějí, na české straně naopak působí významní regionální zaměstnavatelé.

Nápadný je v daném období pozitivní vývoj počtu podniků především v okolí center Liberec a Jablonec n. N. v české části řešeného území.

Pro účely zkoumání v rámci další analýzy byly podniky rozděleny dle odvětví do jednotlivých ekonomických sektorů. Do primárního sektoru náležejí podniky zabývající se prvovýrobou (především těžba, zemědělství, rybnářství). Do sekundárního sektoru je zařazeno zpracování produktů z prvovýroby a průmyslová činnost. Terciárnímu sektoru náleží produkce služeb, zejména doprava, zdravotnictví, obchod, školství, kultura a komunální služby. Zpracování informací, výzkum a vývoj a moderní technologie zaměřené na inovace (např. Biotechnologie, nanotechnologie) náleží sektoru kvartérnímu.

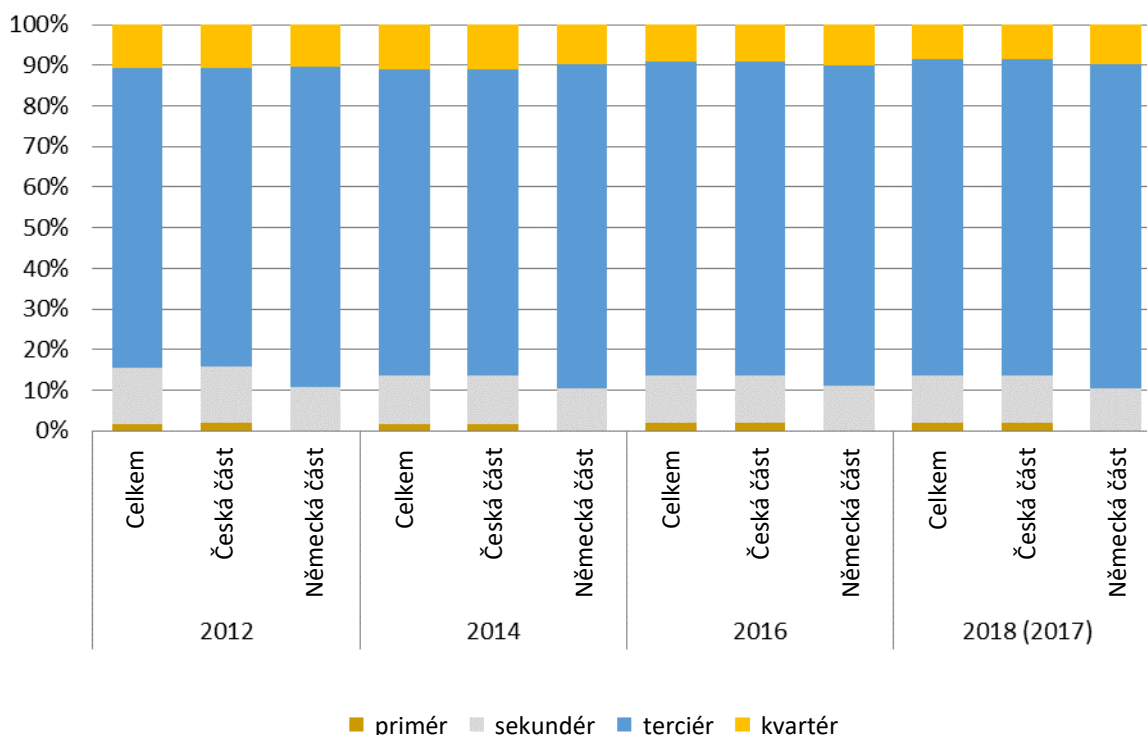
Obr. 29 znázorňuje vývoj počtu ekonomických subjektů v jednotlivých sektorech na řešeném území v období 2012 až 2018 (popř. do 2017 v německé části řešeného území).

Z uvedeného grafu je zřejmé, že podíl ekonomických subjektů v jednotlivých sektorech se ve sledovaných letech příliš neliší. Pro řešené území, především pro jeho německou část, je charakteristický minimální podíl primárního sektoru.

V české části řešeného území představuje primární sektor stabilně okolo 2 % ekonomických subjektů, nejvýznamnější podíl byl zaznamenán v obci Nová Ves (8,6 %).

Také podíl ekonomických subjektů v sekundárním sektoru v české části řešeného území je významnější, během sledovaného období narostl na téměř 13 %. V německé části oproti tomu setrval představoval méně než 11 %. Největší význam má sekundární sektor v obci Dalešice (27,8 % všech ekonomických subjektů v roce 2018), nejnižší podíl zaznamenala obec Oybin s 3,8 % (v 2017).

V české i v německé části řešeného území jsou ekonomické aktivity terciárního sektoru, především služby a obchod.

Obr. 29: Vývoj podílu ekonomických sektorů v řešeném území v období 2012–2018⁴⁵

Činnost terciárního sektoru ve sledovaném území byla v německé části území stabilní, přičemž představovala necelých 80 % ekonomické aktivity. V české části území byl vývoj podílu terciéru dynamický a postupně se zvyšoval z původní hodnoty 73,5 % v r. 2012 na 83,4 % v r. 2018.

Vývoj podílu kvartérního sektoru byl ve sledovaném období nerovnoměrný. Mezi lety 2012 a 2013 došlo ke zvýšení podílu v řešeném území z 10,7 % na 11,7 % v důsledku zvýšení hodnoty v české části území. V následujících letech však poklesl až na 9,1 %, i zde byla dynamika v české části území rozhodující pro negativní vývoj v letech 2014 až 2018, kdy došlo k poklesu z 11,8 % na 9,1 %. V německé části území byl podíl nejvyspělejších činností stabilní, pohyboval se okolo 10 %.

Nejvýznamněji byly činnosti kvartéru zastoupeny v roce 2017 ve městě Žitava (12 %), významný podíl byl zaznamenán také v Liberci (10 % v roce 2018).

Z výše uvedeného trendu ve vývoji podílů hospodářských sektorů dle počtu ekonomických subjektů je zřejmá stabilita zastoupení jednotlivých sektorů národního hospodářství v území po sledované období. V období 2012–2018 (resp. 2017) dominovaly subjekty sektoru služeb. Terciér se službami a obchodem na řešeném území dominuje, zaměstnává nejvíce osob a velkou měrou se podílí na klesající nezaměstnanosti v posledních letech. Prokázaný trend souvisí s celospolečenskými tendencemi a současnou ekonomickou situací ve středoevropském prostoru.

⁴⁵ Pozn.: Graf znázorňuje sektorové rozložení ekonomických subjektů (na základě jejich počtu, bez zohlednění počtu zaměstnaných osob). Zdroj: ČSÚ – veřejná databáze, Sächsisches Unternehmensregister.

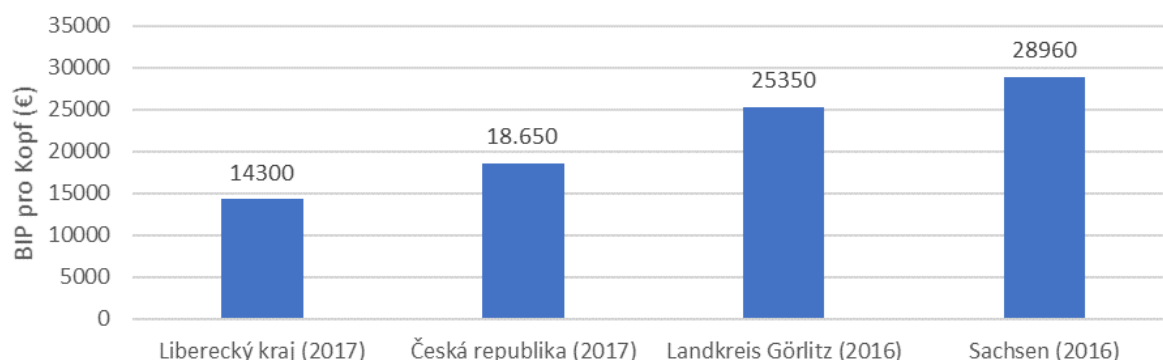
Ústředním ekonomickým potenciálem řešeného území je silná orientace na vrstvu středního podnikání s vysokými standardy kvality a inovací a – to platí přinejmenším pro německou část řešeného území – s patriotismem podnikajících osob. Dalším důležitým potenciálem pro ekonomický rozvoj řešeného území je dynamika a inovativní síla, jimiž se vyznačuje podnikatelské prostředí města Liberec a jeho okolí. Využití těchto potenciálů ve spojení s vysokoškolskými institucemi orientovanými na praxi a jinými výzkumnými institucemi v Liberci a Žitavě a přeshraniční spolupráce by měly být schopny udržet vysoce kvalifikovaná pracovní místa i vytvářet nová a výrazně tak posilovat konkurenceschopnost celého regionu, který tím získá na dlouhodobé atraktivitě také pro odborné pracovníky, pro vzdělané a kreativní osoby i jejich rodiny.

4.6.2 HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT

Dalším důležitým ukazatelem ekonomické výkonnosti regionu je jeho příspěvek k hrubému domácímu produktu (HDP). HDP představuje celkovou peněžní hodnotu statků a služeb vytvořenou za sledované období na určitém území.

Vzhledem k tomu, že pro řešené území nejsou k dispozici žádné údaje týkající se HDP, poskytují dále uvedené údaje obraz o výkonu ekonomik nadřazených územně správních celků. Na české straně se jedná o Liberecký kraj, na německé straně o okres Zhořelec.

Obr. 30 graficky zobrazuje hodnoty HDP vztažené na počet obyvatel jednotlivých územních jednotek. V roce 2017 činila **hodnota pro Liberecký kraj** v absolutních číslech 6 306 mil. €, přičemž HDP na obyvatele (průměr Libereckého kraje) zde dosáhl 14 300 €, tedy hodnoty **nižší, nežli je celorepublikový průměr** (18 650 €). V čele stojí Praha s HDP na obyvatele ve výši téměř 38 000 €, ostatní české kraje se pohybují mezi 12.000 € (Karlovy Vary) a 17.000 €, mezi srovnatelně velkými kraji (kromě Prahy) by se Liberecký kraj pohyboval zhruba uprostřed.

Obr. 30: HDP/obyvatele (v €)⁴⁶

Zemský okres Zhořelec přispívá k HDP v podobné hodnotě jako Liberecký kraj. V roce 2016 se jednalo o 6 549 mil. €, hodnota HDP na obyvatele byla však **výrazně vyšší** (průměr v zemském okrese Zhořelec) a činila 25 350 €. Ve srovnání s tím činila průměrná hodnota HDP na obyvatele ve Svobodném státě Sasko v roce 2016 29 000 € (s výrazným rozptylem mezi 38 149 € v Drážďanech a 22 363 € v Krušnohoří).

⁴⁶ Poznámka: hodnoty HDP pro české územní jednotky byly převedeny z Kč do € při kurzu 1 € = 25,5 Kč. Hodnoty k 31. 12. daného roku. Zdroj: Statistisches Landesamt Freistaat Sachsen

Všeobecně je možné říci, že úroveň HDP v roce 2016 byla pro Svobodný stát Sasko v hodnotě 28 960 €/obyvatel celkově nižší než je průměr pro celou Spolkovou republiku Německo (38 150 €/obyvatel), přičemž je i zde znatelné značné rozpětí mezi Bavorskem s průměrným HDP ve výši 44 875 €/obyvatel a Meklenburskem-Předním Pomořanskem s HDP na obyvatele ve výši 25 722 €.

Poměrně nízká hodnota HDP/obyvatele v Zemském okrese Zhořelec vyplývá hlavně z relativně vysokého počtu osob vyjíždějících za prací a poměrně nízké tvorby hodnot převážně malých a středních podniků v okrese. Regionální rozdíly HDP/obyvatele se mírně relativizují, když se dají do poměru s kupní silou v regionech (viz tabulka 10). Eurostat tak činí pro regiony NUTS prostřednictvím přepočtu HDP/obyvatele na standardy očištěné kupní síly (PPS), za něž lze v každé zemi EU zakoupit stejné množství zboží a služeb.

Rozdíl HDP/obyvatele se mezi Zemským okresem Zhořelec a Libereckým krajem se snížil ze 100 % velmi výrazně. Očištěno o kupní cenu (v KKS) činí vzdálenost již jen cca 20 %.

Tab. 10: Vývoj HDP s a bez očištění kupní síly v Zemském okrese Zhořelec a v Libereckém kraji a ve srovnávacích regionech (HDP/obyv. a Standardy kupní síly KKS/obyvatele).⁴⁷

Regin NUTS (EU)	Indikátor	rok			
		2010	2014	2016	2018
Německo	HDP/obyv.	31.942 €	36.149 €	38.095 €	40.339 €.
	PPS/obyv.	30.400	34.700	36.100	37.800
Sasko	HDP/obyv.	23.200	26.900	28.700	30.500
	PPS/obyv.	22.000	24.200	27.300	28.600
Drážďany (bývalý vládní okrsek)	HDP/obyv.	23.500	26.900	29.100	31.000
	PPS/obyv.	22.300	25.800	27.700	29.100
Zemský okres Zhořelec	HDP/obyv.	20.200	23.800	25.000	25.900 (2017)
	PPS/obyv.	19.000	22.200	23.800	23.900 (2017)
Česko	HDP/obyv.	14.900	14.900	16.700	19.500
	PPS/obyv.	21.100	23.800	25.600	28.000
Region Praha	HDP/obyv.	30.500	30.300	34.900	41.200
	PPS/obyv.	45.000	48.400	53.600	59.100
Region Severovýchod	HDP/obyv.	12.300	12.300	13.900	16.300
	PPS/obyv.	17.400	19.600	21.300	23.400
Liberecký kraj	HDP/obyv.	11.400	11.500	12.900	13.900 (2017)
	PPS/obyv.	16.000	17.900	19.900	20.100 (2017)

⁴⁷ Všechna data použitá v tabulce pocházejí z regionální statistik Eurostatu <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

4.6.3 TRH PRÁCE

Nezaměstnanost představovala v prvním desetiletí nového tisíciletí výrazný problém na pracovním trhu. V letech po roce 2010 se situace stupňovala. Trh práce se proměnil díky pozitivnímu ekonomickému vývoji a také pod vlivem demografického vývoje v celém Německu i České republice **od trhu tlačeného nabídkou s velkou nabídkou pracovních sil a malým množstvím volných pracovních míst na trh tlačeny poptávkou** s trvale klesajícím počtem osob hledajících práci, s rostoucími obtížemi firem uspokojit poptávku po kvalifikovaných i nekvalifikovaných pracovnících. **Zajištění odborných pracovních sil** je ve skutečnosti v současné době pro mnoho firem existenční otázkou i faktorem omezujícím ekonomický rozvoj na řešeném území, a to jak na jeho české, tak na německé části.

Níže uvedená tabulka (viz Tab. 11) ukazuje klesající tendenci vývoje počtu nezaměstnaných v období od 2011 do 2017 popř. 2018 na české i německé části řešeného území i pro nadřazené územní jednotky. Tabulka ukazuje, že v české, německé a také polské části Trojzemí je **téměř plná zaměstnanost** a nejsou k dispozici téměř žádné rezervy, které by mohly pokrýt rostoucí poptávku podniků po pracovních silách.

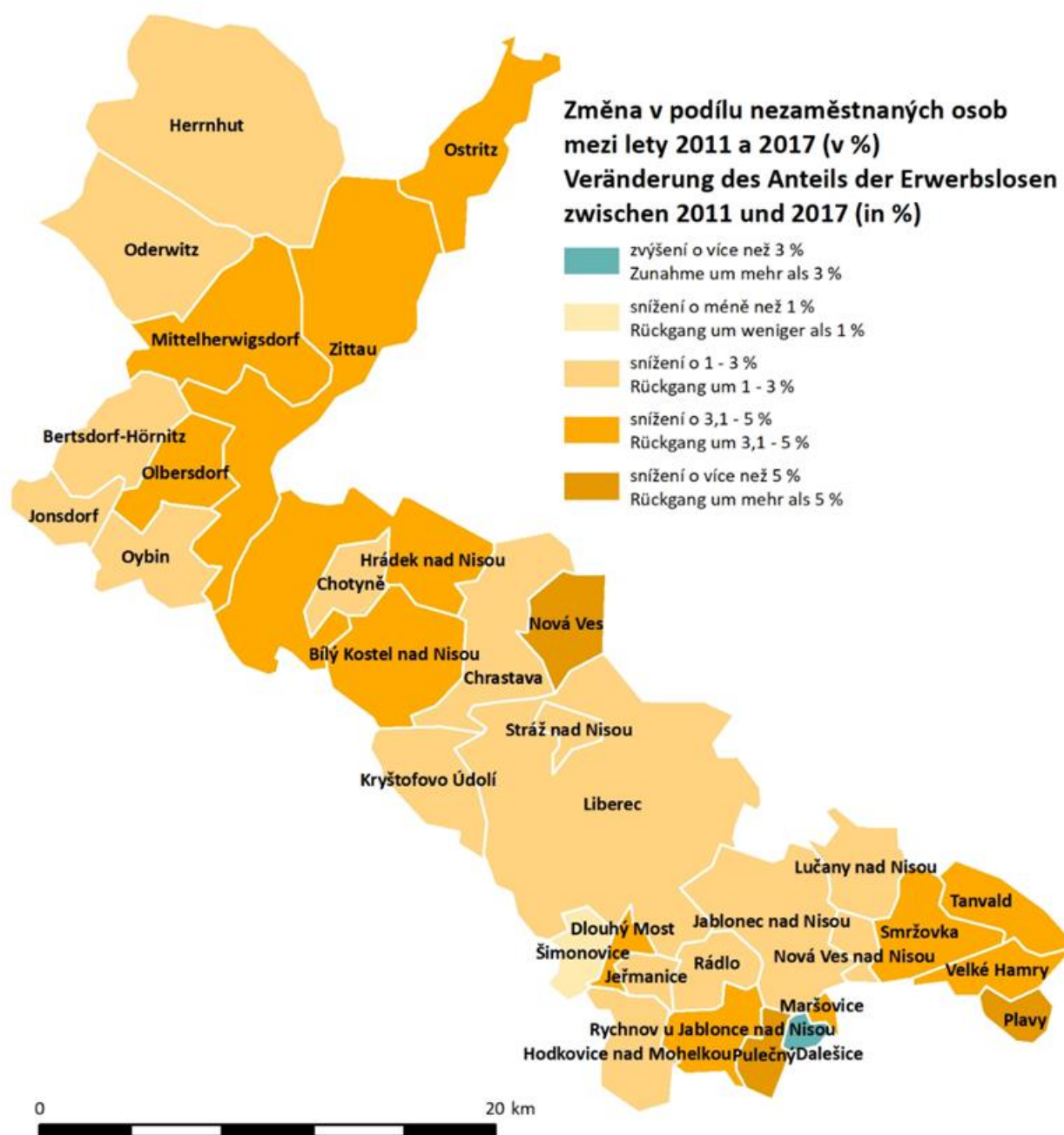
Tab. 11: Vývoj počtu nezaměstnaných na řešeném území a relevantních územních celcích v období 2011 až 2018⁴⁸

Území	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Řešené území (celek)	6,8	-	-	6,7	5,9	4,9	3,9	-
německá část	8,1	7,6	7,2	7,3	7,3	6,2	5,2	-
česká část	6,3	-	-	6,5	5,4	4,4	3,4	2,9
Německo	7,1	6,8	6,9	6,7	6,4	6,1	5,7	5,2
Čechy	6,8	7,4	8,2	7,5	6,2	5,2	3,8	3,1
Svobodný stát Sasko	10,6	9,8	9,4	8,8	8,2	7,5	6,7	6,0
Liberecký kraj	7,3	7,7	8,5	7,7	6,4	5,2	3,8	3,2
Landkreis Görlitz	13,0	12,7	12,0	11,8	11,5	10,1	9,2	8,5
Okres Liberec	7,1	7,6	8,5	8,1	7,1	5,7	4,3	3,4
Okres Jablonec n. N.	6,6	6,7	7,5	6,7	5,6	4,9	3,6	3,3
Bogatynia gmina (obec)	-	-	-	-	-	-	3,2	-
Bogatynia – powiat (okres)	-	-	-	-	-	-	3,2	-

V roce 2017 činil podíl nezaměstnaných osob v řešeném území již jen 3,9 %, německá část řešeného území disponovala hodnotou 5,2 % – hluboko pod průměrem zemského okresu Zhořelec i pod průměrem pro Sasko. Také hodnota české části území (3,4 %) je nižší nežli v nadřazených správních územích na české straně. Aktuální údaje pro českou část území z r. 2018 potvrzují pokračování **trendu nadále klesající nezaměstnanosti**. Také v sousedním polském městě Bogatynia byla v roce 2017 úroveň nezaměstnanosti srovnatelná s řešeným územím. Podíl nezaměstnaných zde činil 3,2 %.

⁴⁸ ČSÚ – veřejná databáze, Statistik der Bundesagentur für Arbeit Nürnberg.

Níže uvedený kartogram (Obr. 31) zobrazuje změnu podílu nezaměstnaných osob v obcích řešeného území mezi lety 2011 a 2017 a poukazuje tak na územní diference ve vývoji nezaměstnanosti.

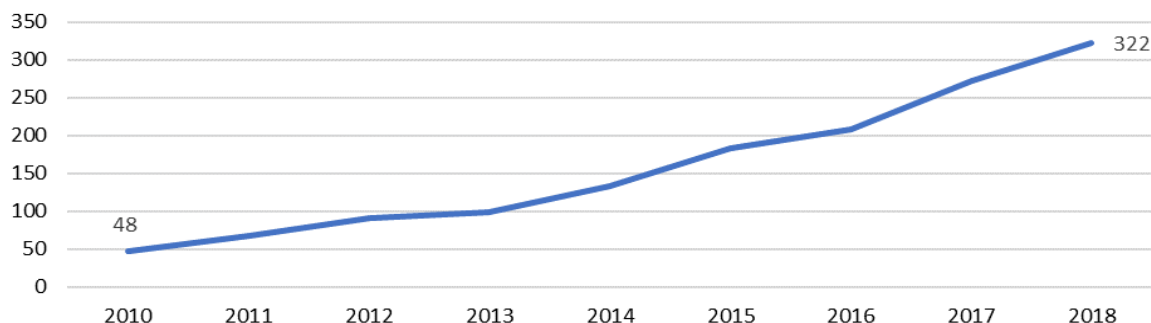
Obr. 31: Změna podílu nezaměstnaných* v období od 2011 do 2017 (v %)⁴⁹

⁴⁹ Pozn: Na české straně představuje podíl počtu uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce na počtu obyvatel v produktivním věku (15-64 let). Uchazeč o zaměstnání je fyzická osoba, která osobně požádá o zprostředkování vhodného zaměstnání krajskou pobočkou úřadu práce, v jejímž územním obvodu má bydliště, a při splnění zákonem stanovených podmínek je krajskou pobočkou úřadu práce zařazena do evidence uchazečů o zaměstnání.

Na německé straně představuje podíl nezaměstnaných osob na počtu obyvatel v produktivním věku (15-64 let). Nezaměstnané osoby jsou ty, které jsou dočasně nezaměstnané nebo zaměstnané pouze částečným úvazkem do 15 hodin týdně, hledající vlastním úsilím pojistitelné zaměstnání nad 15 hodin týdně, jsou k dispozici zprostředkovatelské agentuře práce nebo pracovnímu středisku, žijí ve SRN.

Zdroj: ČSÚ – veřejná databáze; Statistik der Bundesagentur für Arbeit Nürnberg.

Přínos k zajištění odborných pracovních sil představuje rostoucí počet českých občanů, kteří nadále bydlí v Čechách, ale pracují jako **pendleři** v obcích německé části řešeného území (Obr. 32). Jejich počet narostl o 48 v roce 2010 na 322 v roce 2018, tedy téměř sedmkrát. 73 % z nich pracuje v Žitavě, dalších 7 % v Oderwitz, 6 % v Oybinu a 4 % v Herrnhutu.

Obr. 32: Vývoj počtu českých občanů, kteří pracují v německých obcích zkoumaného území a bydlí v Čechách⁵⁰

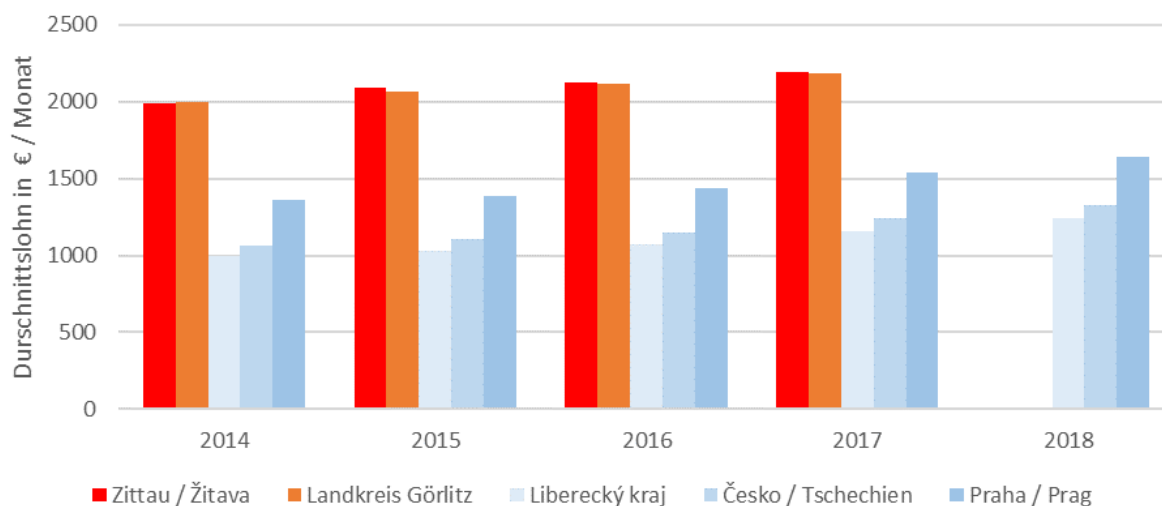
4.6.4 ÚROVEŇ PŘÍJMŮ

Níže uvedený graf ukazuje vývoj průměrných hodnot hrubých příjmů v městě Žitava a větších územních jednotkách v rámci Trojzemí. Z grafu je zřejmé, že **úroveň mezd trvale stoupá** ve všech sledovaných územních celcích. Platí to jak pro Liberecký kraj, tak pro celé území (naposledy 7,3 %/rok); na úrovni obcí nejsou k dispozici potřebná data. Úroveň mezd v Libereckém kraji se pohybuje **výrazně pod průměrem** pro Českou republiku (2017: 1 200 €) a hluboce pod hodnotami pro Hlavní město Prahu, které jsou nejvyšší v České republice (2017: 1 560 €).

V Německu je úroveň mezd celkově výrazně vyšší než v České republice, přičemž zemský okres Zhořelec představuje s průměrem 2 186 € nejhorší výsledky v celém Německu a průměrná měsíční mzda v regionálním centru německé části území, v Žitavě, se pohybuje jen velmi málo nad průměrnou hodnotou pro zemský okres Zhořelec (2017: 2 190 €). Tato hodnota je výrazně vyšší než průměr pro Liberecký kraj, který se pohybuje z pohledu průměrných mezd zhruba uprostřed všech českých krajů (8. místo ze 14). V porovnání s ostatními regiony v Německu je úroveň mezd v zemském okrese Zhořelec a v Žitavě velmi nízká, porovnáváme-li ji s nejvyššími hodnotami, jichž dosahují průmyslová centra a velkoměsta v jižní a západní části Německa. Pro srovnání jsou uvedeny tři hodnoty z roku 2017: Ingolstadt: 4 635 €, Hessen: 3 494 €, Hamburk: 3 619 €.

S ohledem na velký rozdíl úrovně mezd mezi zemským okresem Zhořelec a jihoněmeckými a západoněmeckými hospodářskými centry je zřejmé, že tento region musí využít všechny své výhody, aby mohl obstát v konkurenci o kvalifikované pracovní síly.

⁵⁰ Bundesagentur für Arbeit.

Obr. 33: Vývoj průměrné hrubé měsíční mzdy v € v období 2014–2017 (2018 na české části území)⁵¹

Situaci na trhu práce velmi silně v současné době ovlivňuje úroveň mezd. V řešeném území byl prokázán **nedostatek pracovníků na vyšších odborných pozicích**. Pro setrvání těchto osob v regionu a zamezení pokračování efektu **odlivu mozků** (efekt byl v regionu potvrzen v rámci terénního šetření), který se projevuje odlivem mladých, aktivních a kreativních lidí z regionu, je důležité vytvořit v území atraktivitu pro jejich setrvání a nalezení vhodných motivů, včetně vysoké úrovně mezd, které budou mladé, aktivní, kreativní lidi motivovat k návratu do regionu a zatraktivní region také pro osoby z jiných regionů – nejen partnerských států, ale z celého světa.

4.6.5 PRŮMYSLOVÉ A KOMERČNÍ PLOCHY

V rámci autorského šetření bylo prověřeno, jaké plochy jsou aktuálně k dispozici k založení nebo rozšíření průmyslových a komerčních ploch. Celkem bylo v řešeném území zjištěno cca 650 ha ploch pro použití jako průmyslové a komerční plochy, z nichž je v současnosti stále k dispozici cca 160 ha, **tedy více než 28 % – pro založení nových podniků nebo rozšíření stávajících podniků**. Níže uvedená tabulka Tab. 12 zobrazuje výsledky rozdělené podle města a obcí v řešeném území.

⁵¹ Pozn.: data pro město Žitava a okres Zhořelec zobrazují medián hrubého příjmu osob platících sociální pojištění, které jsou zaměstnány na plný úvazek. Data pro Liberecký kraj, Prahu a Česko zobrazují průměrnou hrubou měsíční mzdu ve čtvrtém kvartálu daného roku. Data uvedena k 31. 12. 2019.

Zdroj: ČSÚ (katalog produktů) – průměrné mzdy, Bundesagentur für Arbeit.

Tab. 12: Dostupné plochy v průmyslových a komerčních zónách v řešeném území⁵²

Obec	Název průmyslové lokality	Celková plocha (ha)	Plocha k dispozici	
			(ha)	(%)
Bílý Kostel nad Nisou	Průmyslová zóna Bílý Kostel	10	8,6	86,0
Hrádek nad Nisou	Průmyslová zóna Hrádek nad Nisou	68,8	14	20,3
Chrastava	Průmyslová zóna Chrastava	6,6	0,7	10,6
Jablonec nad Nisou	Průmyslová zóna Jablonec nad Nisou – Rýnovice	81	28,3	34,9
Jeřmanice	Průmyslová zóna Jeřmanice	8	6,1	76,3
Liberec	Průmyslová zóna Liberec Jih – Doubí	118,1	14	11,9
	Průmyslová zóna Liberec Ostašov	38,9	23,6	60,7
	Průmyslová zóna Liberec – Sever	81,1	0,8	1,0
Stráž nad Nisou				
Rychnov u Jablonce nad Nisou	Průmyslová zóna Rychnov u Jablonce nad Nisou	16,5	7,9	47,9
Plocha k dispozici v české části řešeného území celkem (ha)			104	
Oderwitz	Eurostern Niederoderwitz	12,1	3,9	34,0
	Am Spitzberg Oberoderwitz	8,4	2,2	26,2
Olbersdorf	MandauPark Olbersdorf	3,2	1,2	37,5
Ostritz	Ostritz	3,6	3,0	83,3
Mittelherwigsdorf	Oberseifersdorf	32	6,5	20,3
	Eckartsberg / Weinau	64	20,3	31,7
Žitava	Ferrolegierung Hirschfelde	5,7	0,6	10,5
	G.-Hauptmann-Str.	15,4	0,9	5,8
	Ottokarplatz	3,2	1,7	53,1
	Pethau	17,5	1,1	6,3
	Hirschfelde Am Werk	16	8	50,0
Dostupná plocha v německé části řešeného území celkem (ha)			49,4	
Dostupná plocha v řešeném území celkem (ha)			153,4	

Pouze některé z řešených lokalit měly dostatečnou minimální doporučenou velikost 25 ha, aby se svou velikostí dostupných ploch dostali dle Zemského rozvojového plánu Saska mezi doporučované plochy pro usídlování průmyslu a výroby. Společný přeshraniční rozvoj ploch, které jsou vhodné pro větší průmyslové akvizice, lze proto velmi doporučit, pokud vyjdeme z toho, že se se společným marketingem, o nějž usilujeme, podaří zvýšit stupeň známosti regionu Trojzemí a výrazně zvýšit zájem podniků a kvalifikovaných pracovníků o lokalitu aglomerace Liberec-Žitava.

⁵² Poznámka: Dostupná plocha zahrnuje také ostatní plochy v rámci průmyslové zóny, např. komunikace. Zdroj: Befragung der beteiligten Städte und Gemeinden im Juni 2019 und für den deutschen Teil des Untersuchungsgebiets Abgleich mit der Gewerbeflächendatenbank der Wirtschaftsförderung Sachsen GmbH (<https://immobilien.standort-sachsen.de/area/de/>) im Juli 2020

4.6.6 VÝSLEDKY ROZHOVORŮ EXPERTY K TÉMATU HOSPODÁŘSTÍ A TRH PRÁCE

Zdůrazněna byla dynamika a vyzářování libereckého hospodářského prostoru a s tím související lokální rozvoj podnikatelského prostředí. Přidaná hodnota hospodářské spolupráce může být symbiózou

„české dynamiky a německého důrazu na kvalitu“

*„Německo je všeobecně důležitější a celosvětově známější,
pilněji v navazování kontaktů a smluv o spolupráci.
Německá strukturovanost a pečlivost jsou slavné a příkladné.
Německo může být příkladem a partnerem pro českou stranu.“*

Zároveň je tu však konkurenční situace v oblasti odborných pracovních sil, což bylo vyjádřeno následujícím výrokem:

„Liberec je zároveň šance i konkurence.“

Nedostatek odborných pracovních sil je uváděn jako problém na obou stranách státní hranice. Konkurenční situace vykristalizovala jakožto dsůležitý aspekt přeshraničního ekonomického propojení. Následující citát naznačuje, že k řešení může přispět společný regionální koncept rozvoje.

*„... to půjde jen formou společné koncepce pro rozvoj regionu. Konkurovat si mají
zaměstnavatelé, nikoli regiony.“*

Ne všichni vnímají pozitivně, že by měl být Liberec v prostoru přeshraniční spolupráce ekonomickou lokomotivou pro Žitavu. Dokládá to následující citát (z české strany):

*„... Bude tím uměle podporována spolupráce, ke které by pravděpodobně nedošlo,
neboť by neměla dostatečný smysl či efekt.
Proč by se měl Liberec více zaměřovat na spolupráci s upadající Žitavou namísto s
rozvíjejícím se Turnovem?“*

Určité výhrady a námitky týkající se možné ekonomické situace win-win podtrhuje také následující výrok:

„V Liberci se investovalo do struktur a v Žitavě byly vylepšeny fasády. - Vypiplány pomocí dotací“

Vzdělávací systémy v Německu a v Čechách údajně nejsou kompatibilní, což je vnímáno jako překážka, podobně jako chybějící jazykové dovednosti.

„Mnoho firem má problém nalézt jazykově vybaveného uchazeče o práci.“

Celkově umožňují klesající rozdíly v blahobytu integraci, jež je stále citelnější také v každodenním životě a neomezuje se pouze na administrativní spolupráci. Zaznělo však varování před novými administrativními překážkami:

„Hranice jsou otevřeny, existují však administrativní překážky.“

„... rozdílné kompetence, rozdílné zákony, rozdílné technické normy či zvyklosti.“

Obzvláště vyzdviženy byly měkké faktory v regionu, jejichž význam stále stoupá a které jsou v řešené oblasti dobře rozvinuty. Ty by mohly a měly představovat kompenzaci strukturálních deficitů. V této souvislosti je zmiňována především nízká úroveň mezd na obou stranách hranice, neboť:

„Mzdy nejsou všechno. Musíme lákat lidi i něčím víc, nejen mzdami!“

Jako výhoda pro integraci trhů práce bylo uvedeno dobré dopravní spojení mezi Libercem a Žitavou; motto

„krátké cesty“

znělo téměř ve všech rozhovorech (napříč obory). Padly také stížnosti na nedostatečné nadregionální dopravní spojení a byla zdůrazněna potřeba optimální infrastrukturního řešení.

V této souvislosti bylo upozorněno na změny a šance (především pro venkovské oblasti), které přináší „svět práce 4.0“. Německá strana upozornila na další, sice malý, ale nezanedbatelný ekonomický potenciál: vědomí sociální odpovědnosti jednotlivých podniků za svůj region, který je určitým druhem lokálního patriotismu oproštěného od nacionalistických tónů.

V této souvislosti je možné pozitivně hodnotit jako potenciál malé „hnutí navrátilců“ v Horní Lužici. Bylo doporučeno vytvořit struktury, které umožní těmto navrátilcům a „přisídlencům“ dobrý start a začlenění.

4.6.7 VZÁJEMNÉ VAZBY: PODNIKATELÉ, ZAMĚŠTNANCI A ZÁKAZNÍCI

Čeští podnikatelé a zaměstnanci v Žitavě a němečtí podnikatelé a zaměstnanci v Liberci

Co se týče ekonomických aktivit, uvádí studie⁵³, jež využívá údajů průmyslové a obchodní komory (IHK), že bylo v roce 2017 v Žitavě zaznamenáno 45 českých podniků⁵⁴. Vzhledem k tomu, že tato čísla zahrnují pouze členy průmyslové a obchodní komory, odhaduje IHK Žitava, že jsou skutečná čísla vyšší. IHK také registruje rostoucí počet poptávek z Čech. Počet osob ze sousedních států, které jsou zaměstnané v Žitavě, činil v roce 2017 zhruba 200. Češi zde tvoří mírnou většinu (109 osob) před Poláky (93 osob). Počet německých osob zaměstnaných v Libereckém kraji je výrazně nižší (88 osob)⁵⁵. Údaje o tom, kolik německých podniků sídlí v Liberci, nejsou k dispozici.

→ Počet Poláků a Čechů pracujících na německé straně Trojzemí je výrazně vyšší než počet Němců pracujících v sousedních státech. Počet pendlerů v **regionu se trvale zvyšuje, jejich počet je však dosud stále přehlédnutelný**. I když se jedná o malé číslo, pro jednotlivé podniky nebo odvětví (např. gastronomie, zdravotní péče a pečovatelské služby na německé straně) mohou být pracovníci ze sousedních států velmi důležití. Vzhledem k tomu, že se jedná o oblast, v níž je každodenní dojíždění možné a v níž jsou dobrá dopravní spojení mezi Libercem a Žitavou, není tu nebezpečí, že se z pendlerů stanou odstěhovalci jak je časté v případech osob dojíždějících na dlouhou vzdálenost.

Čeští zákazníci v Žitavě a němečtí zákazníci v Liberci

Výše uvedená studie⁵⁶ využívá šetření mezi zákazníky, jež bylo provedeno v roce 2015 v rámci vypracování koncepce maloobchodu. Zde bylo zjištěné, že 33 % dotazovaných v Liberci a Hrádku nakupuje minimálně 1x měsíčně v Žitavě.

Motivem cest Čechů za nákupy je vyšší kvalita. Podle studie patří mezi nakupované zboží například potraviny, drogerie i oblečení. Němci, kteří nakupují v Liberci, si cení výběru specialit (cukrářské výrobky, pivo, knedlíky) i nedělení otevírací doby. Mezi další nákupní motivy patří pohonné hmoty a nákup léků. Co se týče využití služeb, jako např. řemeslníci, kadeřnice, gastronomie atd., Češi jich využívají na německé straně rádi díky vyšší kvalitě, která je tam obvyklá. Pro Němce hrají větší roli ekonomické úvahy, protože jsou jejich ceny v Česku nižší. Studie uvádí, že má Sparkasse Zittau vysoký počet českých zákazníků, a to 6.500 s vkladem ve výši 49 mil. €.

→ Oblast nákupů je v přeshraniční každodennosti nejnápadnější. Pro obyvatele Trojzemí se v uplynulých letech **stává čím dál víc normálním**, vyjet na nákupy do sousední země.

⁵³ Prezentace česko-saské pracovní skupiny pro regionální rozvoj 18.5.2018 ke koncept rozvoje pro mezinárodní rozvojovou oblast Liberec – Zittau.

⁵⁴ S českou právní formou nebo českým státním občanem jako majitelem či jednatelem

⁵⁵ Prezentace česko-saské pracovní skupiny pro regionální rozvoj 18.5.2018 ke koncept rozvoje pro mezinárodní rozvojovou oblast Liberec – Zittau.

⁵⁶ Prezentace česko-saské pracovní skupiny pro regionální rozvoj 18.5.2018 ke koncept rozvoje pro mezinárodní rozvojovou oblast Liberec – Zittau.

4.6.8 SWOT ANALÝZA

Tab. 13: Analýza SWOT hospodářství a trh práce

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> – nízká a dále klesající nezaměstnanost v obou částech zkoumané oblasti v porovnání s průměrem v Sasku, resp. Libereckém kraji, vyšší tempo snižování nezaměstnanosti v regionu ve srovnání s průměry Saska a Libereckého kraje – výhodná poloha Žitavy díky přímému sousedství s dynamickou hospodářskou oblastí Liberce s rozmanitou nabídkou pracovních míst a inovativním podnikatelským prostředím – dynamický vývoj podnikatelských subjektů v regionu Liberce a Jablonce – různorodá a silná střední třída s částečně silnou podnikatelskou identifikací a vybudovanou společenskou odpovědností v oblasti Žitavy pro region Horní Lužice – pozoruhodné spektrum typických regionálních produktů a služeb – průmysl zpracovávající hnědé uhlí zůstává pro polskou stranu nadále významným ekonomickým faktorem – etablované propojení vysokých škol a hospodářských subjektů s rozmanitými druhy spolupráce – aktivní marketing odborných pracovních sil (vč. raného profesního zaměření a informací ohledně duálního vzdělávání) díky podpoře hospodářských subjektů a sítí – atraktivní měkké faktory daných míst (vstřícnost vůči rodinám, podmínky životního prostředí, kulturní a volnočasová nabídka) 	<ul style="list-style-type: none"> – nedostatek kvalifikovaných pracovních sil ve všech oblastech ekonomiky, stejně tak jako ve vzdělávání, v oblasti kultury a veřejné správy – nevýhodná poloha pro Liberec vzhledem k strukturálně slabším německým a polským regionům – absence velkých podniků nadregionálního významu na německé straně – nízká úroveň platů a mezd (vždy v národním srovnání) a kromě toho rozdíly v rámci regionu – rozdílné vzdělávací systémy a nedostatečná znalost jazyka sousední země jako překážka pro přeshraniční zajištění pracovních sil – špatná nadregionální dopravní spojení (do Drážďan, Prahy) – žádná výkonná plošná širokopásmová síť internetu – administrativní překážky kvůli rozdílné legislativě, nakládání s předpisy EU, technickým normám a příslušnostem – nízká míra povědomí o turistickém (hospodářském) potenciálu na národní a evropské úrovni
Příležitosti	Rizika
<ul style="list-style-type: none"> – Liberec jako hospodářský tahoun pro region Trojzemí jako celek – další rozvoj integrovaného (evropského) pracovního trhu a vytvoření mezinárodně konkurenceschopných a kvalifikovaných pracovních míst v regionu v úzké spolupráci se vzdělávacími a vědeckými zařízeními – přiblížení úrovně mezd v německých a českých hospodářských subjektech – možnosti kompenzace za srovnatelně nízkou úroveň platů a mezd díky rámcovým podmínkám vstřícným k rodině a kultuře vítání odborných 	<ul style="list-style-type: none"> – nerovnosti, které ztěžují tzv. win-win situace, ve kterých by mohly získat všechny zúčastněné strany (potkávají se spolu regiony, které jsou s ohledem na své strukturální údaje v příslušném národním porovnání velmi rozdílné) – vyostřující se konkurence též v rámci regionu z důvodu nedostatku odborné pracovní síly – chybějící konkurenceschopnost vzhledem k evropským regionům se silnější pozicí a globalizovanému světu; přesun a orientace odborné pracovní síly do jiných regionů, zhoršování v důsledku nízké úrovně platů a mezd

<p>pracovních sil</p> <ul style="list-style-type: none"> – speciální měkké znalosti, které mohou podpořit přeshraniční hospodářský rozvoj a spolupráci: – „specialisté“ na přeshraniční témata, angažovanost a zkušenosti navrátilců, světoběžníků a společností – doplňující se kompetence: např. německý standard kvality a česká dynamika – průmysl a pracovní svět 4.0 otevírají v důsledku digitalizace prostor pro vznik a fungování inovativních start-upů (také ve venkovském prostoru, který tak získává na atraktivitě jako hospodářský a pracovní prostor) – regionální řetězce tvorby hodnot na základě specifických regionálních produktů a služeb – výměna zkušeností / mentoring ohledně příkladů best-practice – vysoký standard kvality a právní jistoty jakožto cenné kladné součásti image 	<p>→ odliv (kvalifikované) pracovní síly a oslabení pracovního trhu („brain drain“)</p> <ul style="list-style-type: none"> – bez udržitelných dopravních řešení a atraktivních nabídek mobility není možný příchod cílových skupin, o které region usiluje, a neexistuje faktor, který by obyvatelstvo v regionu udržel – výzvy především pro střední podniky, využít šance regionu Trojzemí s jeho ekonomickou dynamikou, i přes různé byrokratické požadavky – ztráta regionálních specifík kvůli růstu významu maloobchodu s mnoha pobočkami – lokální egoismus, který brání společnému jednání – odlišná (národní) rychlost vzhledem k ochraně životního prostředí a klimatu, což představuje výzvu pro společnou identifikaci regionu Trojzemí, o kterou je třeba usilovat; neochota upustit od hospodaření s hnědým uhlím může zbrzdit usídlení odvětví budoucnosti s vysokými požadavky na kvalifikaci, negativně ovlivnit image a poškodit přírodu a krajinu – nacionalistické tendence, které jsou překážkou získávání odborné pracovní síly a ve velké míře škodí image regionu – chybějící možnosti dostupnosti finančních prostředků v důsledku oslabení strukturálních fondů v období let 2021-2028
--	---

4.6.9 SHRNU TÍ

Kombinace „české dynamiky“ a „německých standardů kvality“ nabízí dobrou výchozí pozici pro přeshraniční hospodářské kooperace.

Důležitý potenciál pro hospodářský rozvoj řešeného území spočívá v dynamice a inovativní síle podnikatelského prostředí. Využívání těchto potenciálů ve spojení s vysokými školami orientovanými na aplikace získávaných znalostí a ostatních výzkumných institucí v Liberci a Žitavě může posílit konkurenceschopnost regionu.

Nedostatek kvalifikovaných pracovních sil ve spojení s efektem odlivu mozků se stává na obou stranách hranice centrálním problémem. Proměna trhu práce na trh poptávky tuto situaci ještě dodatečně přiosťruje. Tím zde máme konkurenční situaci, ke které se region může postavit pouze společně. Konkurenceschopná úroveň mezd, ale také atraktivní životní podmínky pro to představují důležité stavební kameny. Měkké specifické faktory lokality vyrovnávají strukturální deficity.

Volné plochy v průmyslových zónách na obou stranách hranice jsou k dispozici pro usídlování podniků – a to včetně regionální start-upové scény.

Hospodářské disparity tu zůstávají i nadále: Narážejí na sebe dva regiony, které jsou ve svých strukturálních datech (např. platová úroveň, věková struktura) velmi rozdílné.

Velkým plus jsou dobré interregionální dopravní spojení; deficity naopak v nadregionálním dopravním napojení.

Vývoj, který přichází spolu s „prací 4.0“, může přeshraničně posunout venkov jako hospodářskou lokalitu a místo pro práci do středu zájmu.

Nacionalistické podtóny jsou brzdícím klínem a škodí image regionu.

Administrativní překážky jsou tu i nadále, nové přibývají.

Povrchový důl Turów představuje pro polskou stranu významný hospodářský faktor a tím stojí proti schválenému německému odklonu od uhlí. Různé rychlosti v ochraně životního prostředí a klimatu, které jsou velmi patrné, představují výzvu pro zaujímání společného stanoviska regionu Trojzemí.

4.7 DOPRAVA

4.7.1 VYMEZENÍ TÉMATU

„Spojuje nás téma doprava, společné dopravní plánování není dostatečně propagováno, byla by zapotřebí skupina, která by se v podstatě na dané téma dívala společně. Pokud mluvíte se „starými železničáři“, sledují síť EU, nedívají se na hranice.“

Rozvojová oblast Liberec – Žitava se nacházejí v srdci Evropy mezi metropolemi Drážďany (Dresden) na západě, Praha na jihu a Vratislav (Wrocław) na východě. Severním směrem se nachází Berlín. V této kapitole bude provedena analýza nadregionálního dopravního napojení rozvojové oblasti Liberec – Žitava na tyto metropole, z nichž existují další možnosti cestování všemi druhy doprav.

V rámci řešeného území byly zohledněny pouze přeshraniční dopravní vztahy a vyhodnocena jejich výkonnost pro další intenzifikaci přeshraničních vazeb. Analýza dopravní situace uvnitř dílčích národních území, především uvnitř měst, by rámec této práce překračovala.

4.7.2 VEŘEJNÁ DOPRAVA/ŽELEZNIČNÍ DOPRAVA

Zadavatelem veřejné osobní dopravy je na německé straně území dopravní svaz Zweckverband Oberlausitz-Niederschlesien (ZVON) okresů Bautzen a Görlitz a na české straně společnost Libereckého kraje KORID LK, spol. s r.o.

Analýza nadregionálního napojení

„Dopravní dostupnost je stále zvláštní slabinou.“

Jediným přímým kolejovým spojením rozvojové oblasti Liberec - Žitava s některou z metropolí je spojení (Liberec-) Žitava - **Drážďany** (ze Žitavy v hodinovém taktu, z Liberce ve dvouhodinovém taktu). Jízdní doklad „Euro-Neiße-Ticket“, který platí až před brány Drážďan, dělá ve spojení s možností si ve vlaku koupit navazující jízdenku až do Drážďan cestu cenově výhodnou i pro české cestující.

Relace Žitava - Drážďany je adekvátně obsluhována 19 páry vlaků denně Spěšný vlak, jezdící každé dvě hodiny (1:30 hod Žitava / 2:07 hod Liberec) nabízí cestovní dobu, která je konkurenceschopná s jízdou osobním automobilem. Pro každodenní dojíždění do práce v Drážďanech však tato jízdní doba vhodná není. To by vyžadovalo zavedení rychlého (elektrifikovaného) dálkového spojení Drážďany - Zhořelec (Görlitz) s odpovídajícím navazujícím spojem z / do Žitavy a Liberce z Lobavy (Löbau). To však předpokládá zachování a sanaci železniční tratě Oderwitz - Lobava (Löbau).

Osobní vlaky, jezdící v mezičasech, zastavující cestou ve všech stanicích a dobou jízdy 1:52 hod z / do Žitavy nemohou z časového hlediska jízdě osobním vozem konkurovat vůbec. Tyto vlaky končí, případně začínají v Žitavě, navazující spoj z / do Liberce často není. Během vytváření taktového jízdního řádu s nulovým uzlem v Žitavě, který je plánován na prosinec 2019, je proto nutno dbát na to, aby nebyl tento nulový uzel realizován jen pro vnitrozemská spojení, ale i pro přípojná spoje z a do Liberce.

Do českého hlavního města **Prahy** neexistuje i přes nevelkou vzdálenost cca 90 km ze severočeské metropole Liberce přímé vlakové spojení. Nejpříznivější jízdní doba s přestupem v Turnově činí 2:32 hod, toto spojení je k dispozici ve dvouhodinovém taktu. Pro srovnání: z o něco více vzdálených Pardubic potřebuje vlak do Prahy 1 hodinu. Veřejnou osobní dopravu mezi Libercem a Prahou de facto zajišťují po dálnici autobusy soukromých společností RegioJet/Student Agency a Flixbus, jezdící v hodinovém taktu z Liberce na okraj Prahy (stanice metra Černý most), jízdní doba 1:05 hodin. Z důvodů omezeného počtu míst však jsou autobusy často několik dní předem vyprodány, především v časech špičky ráno a odpoledne. Přípoj ze / do Žitavy je většinou nepříznivý, tím se celková doba cesty ze Žitavy do Prahy zvýší o 1:45 hod a činí tak necelé 3 hodiny.

Obr. 34: Nadregionální dopravní spojení regionu Liberec – Žitava⁵⁷

⁵⁷ www.mapy.cz (vlastní úprava).

Vratislav (Wrocław) je vzdušnou čarou vzdálená pouze 140 km, z Liberce je po kolejích dostupná za cca 4,5 až více než 5 hodin, ze Žitavy v tom nejpříznivějším případě za 3:40 hodin. Na trati Drážďany - Zhořelec - Vratislav v současné době neexistuje žádné dálkové spojení. Mezi Zhořelcem a Vratislaví jezdí v současné době výlučně vlaky, které zastavují na všech zastávkách a stanicích na trati. Nejkratší kolejové spojení Liberec - Vratislav vede přes Sklářskou Porubu (Szkłarska Poręba) a Jelení Horu (Jelenia Góra), díky horskému reliéfu však není rychlejší. Jízdní doba by mohla být výrazně kratší přes Žitavu a Zhořelec v případě, kdy by fungovaly přípoje a jezdily dálkové vlaky.

Nejrychlejší spojení z Liberce do Vratislavi představují dálkové autobusy s dobou jízdy od 2:40 hodin výše, které však jezdí pouze ve větších časových intervalech. Kromě toho není v případě, kdy je autobus plně obsazen, garantována možnost nastoupení.

Analýza přeshraničních spojení v rámci rozvojové oblasti

„Železniční spojení přes Polsko je velký problém.“

Mezi Libercem a Žitavou jezdí od pondělí do čtvrtka v každém směru 18 vlaků, v pátek a v sobotu 19, v neděli 17. Tuto četnost obsluhy je nutno přeshraničně vyhodnotit jako velmi kvalitní. Je to i díky skutečnosti, že Žitava leží na "vnitročeském" železničním spojení Varnsdorf - Liberec, které zajišťuje vysoký počet českých cestujících, jedoucích přes německé území.

2,8 km dlouhý úsek tratě, vedoucí polským územím, se nachází ve velmi špatném stavu, vlaky zde mohou v současné době jezdit rychlostí pouze 30 km/h. Bez rekonstrukce v dohledné době hrozí riziko uzavření tratě, což by dopravu mezi Hrádkem nad Nisou a Žitavou výrazně omezilo. Problém je znám již několik let, konkrétní časový harmonogram jeho řešení však není k dispozici.

Doba jízdy mezi Žitavou a Libercem však není uspokojivá jen kvůli tomuto pomalému úseku, ale především z důvodů místy dlouhého čekání až 14 min v Hrádku. Vyřešením obou těchto problémů by bylo možno zkrátit dobu jízdy mezi Libercem a Žitavou na čas pod 30 min.

Další nevýhodou je chybějící taktování tohoto spojení. Počet vlaků by umožňoval z velké části zavedení hodinového taktu, ve skutečnosti je takt ale často 30 min / 90 min, mezi 20:00 a 23:00 je v neděli - čtvrtěk tříhodinová mezera ve spojení směrem do Žitavy. Průběžný hodinový takt by byl přínosný. Důležité je však rovněž zohlednění časů navazujících relací v Liberci a v Žitavě. V případě Žitavy by budoucím nulovým uzlem, který zahrnuje rovněž linkové autobusy, měly být tyto relace zohledněny, když bude i přeshraniční vlak přizpůsoben. V Liberci dosud přípoje zohledněny nebyly.

Spojení veřejnou osobní dopravou do polské Bogatyně je velmi špatné. Z Liberce jezdí autobusy v osmihodinovém taktu, tzn. třikrát denně do Bogatyně a do části Porajów. Jízdní řády jsou zaměřeny na polské pracovníky pracujících na směny v průmyslových zónách v Liberci a Hrádku nad Nisou. Přímé spojení veřejnou osobní dopravou ze Žitavy do Bogatyně neexistuje. Lze dojít pěšky do Sieniawky (cca 800 metrů od autobusové zastávky Chopinstraße), odkud jezdí do Bogatyně městská hromadná doprava (cca 60 minutový takt s některými zahuštěními).

4.7.3 INDIVIDUÁLNÍ DOPRAVA / SILNIČNÍ DOPRAVA

Analýza nadregionálního napojení

„Navzdory zlepšení stále dopravní dostupnost, dálnice A4 je katastrofou, spolková silnice není dokončena.“

Zhruba 30 km severně od Žitavy probíhá směrem východ - západ dálnice A4 z Drážďan do Vratislavi. Rozvojová oblast Liberec - Žitava je na dálnici A14 napojena západním směrem rychlostní komunikací B178n / I/35, která však v Sasku není dostavěna v celé délce, dosud chybějí etapa 1.1 u Weißenbergu (napojení na dálnici A4) a 3.3 u Oberseifersdorfu. Během řízení o přípustnosti / povolení záměrů a infrastrukturních opatření, ovlivňujících území (Planfeststellungsverfahren) došlo z důvodů konfliktů při vedení trasy a snížené prognóze objemu dopravy ke změnám a tím k prodlevám. Po svém dokončení bude tato silnice představovat relativně kapacitní napojení rozvojové oblasti na dálnici A4 ve směru na Drážďany, i když kapacita a doba jízdy je omezena řadou dvou- a třípruhových úseků a kruhových objezdů.

Východním směrem, na dálnici A4 (směr Vratislav), je rozvojová oblast napojena prostřednictvím spolkové silnice B99 (ze Žitavy), případně silnicí I/13 (z Liberce) na připojovací bod ve Zhořelci. Provedení tohoto přivaděče ve dvou jízdních pružích s řadou průjezdů obcemi je málo kapacitní.

Směrem na jih pokračuje silnice pro motorová vozidla I/35 do Turnova a odtud jako dálnice D10 do Prahy a zajišťuje tak kapacitní napojení na hlavní město České republiky.

Napojení rozvojové oblasti severním směrem je zajištěno buď přes Drážďany a dále dálnic A13 do Berlína, nebo prostřednictvím spolkových silnic (B96/B97, B115) na dálnici A15 v Chotěbuzi a dále do Berlína. Pro zkrácení jízdní doby do Chotěbuzi / Berlína je diskutováno prodloužení silnice B178n až k dálnici A15 a alternativně i zrychlení stávajících spolkových silnic prostřednictvím výstavby obchvatů obcí.

Analýza přeshraničních spojení v rámci rozvojové oblasti

„Nová silnice. Budete tam za 20 minut, skvělá věc. Můžete také vidět, kolik aut je na silnici. Dojíždějící jsou viditelní.“

Hlavní dopravní osu v průběhu údolí řeky Nisy mezi Libercem a Žitavou představují silnice I/35, PL332 a B178n. U Žitavy je tato trasa vybudována v třípruhovém provedení bez křížení, od polské hranice až po Bílý Kostel nad Nisou ve dvoupruhovém provedení buď s kruhovými objezdy, nebo bez křížení, od Bílého Kostela nad Nisou přes Liberec ve čtyřpruhovém provedení a opět bez křížení. Pokračování této hlavní osy směrem na východ přes Jablonec nad Nisou do Tanvaldu je je silnice I/14, která byla vybudována na území Liberce jako čtyřpruhová komunikace. Do budoucna je plánován rovněž obchvat Jablonce nad Nisou a Lučan nad Nisou, čímž by došlo rovněž k lepšímu silničnímu napojení Smržovky a Tanvaldu na vyšší krajské centrum Liberec.

Přeshraniční silniční síť je tak v rámci rozvojové oblasti nutno vyhodnotit jako relativně kapacitní a přiměřenou současné dopravní zátěži. V případě, kdy by došlo k převedení nadregionální automobilové dopravy (především nákladní) na tuto trasu, mohly by dvoupruhové úseky s křížením velmi rychle narazit na své hranice. Silniční napojení východní části řešeného území vede dosud téměř zcela obcemi a má být v budoucnu zlepšeno výstavbou obchvatů.

4.7.4 CYKLISTICKÁ DOPRAVA

Nadregionální významná je především více než 500 km dlouhá Cyklostezka Odra - Nisa, která začíná u pramene řeky Nisy u Nové Vsi nad Nisou a řešeným územím vede přes Jablonec nad Nisou, Liberec, Chrastavu, Hrádek nad Nisou, Žitavu a Ostřici (Ostritz). Průběh této turistické dálkové cyklotrasy je sporný především v prvním úseku mezi pramenem řeky Nisy a Machnínem, protože zde nevede údolím řeky Nisy a protože ve městech Jablonec nad Nisou a Liberec dosud neexistuje průběžná cyklostezka, vedoucí podél Nisy.

Územím prochází rovněž „Nová hřebenovka“, volná interpretace historické česko-saské hřebenovky, která je rozdělena do variant pro pěší turisty, lyžaře a cyklisty. Takto označovaná cyklostezka kopíruje horský hřeben v Jizerských horách a na Ještědském hřebeni, dále na západ v Lužických horách však vede mimo hřeben.

V Žitavě navíc začínají dálkové cyklotrasy Saské středohoří (Sächsische Mittelgebirgsroute), vedoucí přes Lužické hory, Labské pískovce a Krušné hory do Plavna (Plauen, 380 km) a trasa Mittellandroute (1000 km), vedoucí Německem až do Cách (Aachen).

Význam dálkových cyklotras pro cestovní ruch není předmětem úvah v této kapitole. S ohledem na vzdálenost mezi dvěma většími městy Libercem a Žitavou hraje kolo pro přeshraniční dojíždění za prací a do škol v regionu spíše podružnější roli, určitý význam má pouze pro jízdy mezi sousedními obcemi jako jsou Žitava, Porajov a Hrádek nad Nisou. Podél Nisy jsou pro tuto dopravu k dispozici Cyklostezka Odra-Nisa a další cyklostezky a komunikace, vhodné pro cyklistickou dopravu (s nízkou intenzitou dopravy). Situace se dále zlepší díky plánovanému mostu v místě Trojzemí. Krátká historická spojení mezi polskými a německými obcemi jsou přerušena v důsledku uzavřených mostů přes řeku Nisu (to se týká Hirschfelde - Turoszów a Žitava - Porajów), což komplikuje především pěší a cyklistickou dopravu.

Oproti tomu má přeshraniční cyklistická doprava velký význam ve volnočasové oblasti. Kromě dálkových cyklotras je intenzivně využívána rovněž hustá síť dalších cyklostezek a ostatních vhodných komunikací. Mezi oblíbené cíle výletů patří například jezero Olbersdorfer See, jezero Kristýna, Lužické a Jizerské hory, které jsou přístupné prostřednictvím řady i přeshraničních cyklostezek.

4.7.5 SWOT ANALÝZA

Tab. 14: SWOT Analýza

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> – přímé železniční spojení Liberec-Žitava-Drážďany – vysoká přeshraniční obslužnost na železniční trati Varnsdorf-Žitava-Liberec – čtyřproudá silnice R35/D10 Liberec-Praha 	<ul style="list-style-type: none"> – neexistující přímé železniční spojení Liberec-Praha – přípoje v Žitavě (Liberec-Drážďany/Berlín) a v Liberci (Žitava-Praha/Jizerské hory) často fungují špatně (dlouhé čekací doby)

<ul style="list-style-type: none"> – výkonná silniční dopravní osa B178n/R35/R14 Žitava-Liberec-Jablonec n. N. v rámci regionu – dálková cyklotrasa „Odra-Nisa“ nadregionálního významu z hlediska turistiky 	<ul style="list-style-type: none"> – neexistující pravidelný hodinový takt Žitava-Liberec – velmi špatný stavební stav železniční trati Žitava-Liberec na polském úseku Porajów – neexistující přeshraniční autobusové spojení do města Bogatynia – dva chybějící úseky B178n mezi Žitavou a dálnicí A4 – východní část rozvojového území (Lučany, Smržovka, Tanvald) je po silnici nedostatečně spojena s Libercem – vedení cyklostezky Odra-Nisa v Liberci a Jablonci daleko od řeky a s množstvím stoupání – chybějící mosty přes Nisu mezi obcemi Hirschfelde a Turossów (pro pěší, cyklisty a automobilovou dopravu), jakož i mezi Žitavou a Porajówem (pro pěší a cyklisty)
Příležitosti	Rizika
<ul style="list-style-type: none"> – odpovídající napojení Liberce na české hlavní město Prahu po železnici na základě nové výstavby chybějících úseků – odpovídající napojení všech větších center v česko-německo-polské příhraniční oblasti na metropole Prahu a Berlín, jakož i mezi nimi vzájemně prostřednictvím železniční dálkové trati Praha-Liberec-Žitava-Görlitz-Cottbus-Berlín – zkrácení jízdní doby na 1 h díky elektrifikaci železniční trati Drážďany-Görlitz (plánuje se) a obnovení provozu na trati Oderwitz-Löbau – díky opravě polského úseku trati a optimalizaci jízdního řádu lze snížit jízdní dobu na trati Žitava-Liberec na méně než 30 min, a Liberec tak bude možné integrovat do taktového uzlu Žitavy – dokončení silnice B178n dá vzniknout napojení regionu na německou síť dálnic bez dalších křižovatek – díky výstavbě obchvatu R14 obcí Lučany a Smržovka vznikne lepší napojení východní části aglomerace na Liberec – díky výstavbě plánovaného mostu v bodu trojzemí by došlo k usnadnění pěšího a cyklistického provozu mezi Žitavou a Hrádkem (zejména vodní nádrží Kristýna) a vzniklo by místo přitažlivé pro turisty – zřízení autobusového spojení Žitava-Bogatynia díky propojení krátké mezery Chopinstraße-Sieniawka 	<ul style="list-style-type: none"> – další závislost regionu na metropolích v případě, že nedojde ke zlepšení napojení po železnici a dále se protáhne dokončení výstavby silnice B178n – hrozící nepoužitelnost polského úseku trati Porajów v případě, že nedojde k opravě – nerespektování přeshraničních spojení při plánování taktů jízdního řádu je překážkou pro přeshraniční propojení

- zvýšení atraktivity nejvýše položeného úseku cyklostezky Odra-Nisa díky průběžnému vedení stezky v blízkosti řeky
- díky výstavbě, resp. opravě mostů přes Nisu mezi obcemi Hirschfelde-Turoszów a Žitava-Porajów by vznikla, resp. byla usnadněna chybějící (přímá) a krátká přeshraniční spojení

4.7.6 SHRNU TÍ

Napojení rozvojové oblasti na metropole je **nutno celkově vyhodnotit jako nedostatečné**. Jako urbánní aglomerace s 250 000 obyvateli by tato rozvojová oblast měla být napojena na síť dálkové dopravy.

Nejzávažnějším nedostatkem je **chybějící kolejové spojení Liberec - Praha**, o které se region přeshraničně zasazuje.

Výrazně rychlejší spojení je nutné i do Drážďan, tím by bylo možno působit proti rozšířenému pocitu odloučenosti v pohraničí.

Problematické místo nadregionálního silničního napojení představují dva **chybějící úseky spolkové silnice B178n** mezi Žitavou a dálnicí A4, díky kterým je doprava vedena po komunikacích, které pro tento provoz nejsou vhodné. Dokončení silnice B178n má vysokou prioritu, z důvodů zdržení během řízení o přípustnosti / povolení záměrů a infrastrukturních opatření, ovlivňujících území, především v úseku 1.1, si však vyžádá ještě několik let. Po dokončení obou chybějících úseků bude silniční napojení rozvojové oblasti Liberec - Žitava na západ, jih a východ relativně kapacitní.

Přeshraniční silniční síť v oblasti rozvoje je relativně efektivní a přiměřená aktuálnímu zatížení. Pokud by na trasu byl zatažen další nadregionální provoz motorových vozidel (zejména kamiony), mohly by zejména dvoupruhové, nikoli bezkolizní úseky dosáhnout svého limitu. Silniční spojení nejvýhodnější části předmětné oblasti dosud probíhá téměř výhradně skrz města a v budoucnu je to třeba zlepšit vybudováním obchvatů.

4.8 VZDĚLÁVÁNÍ A VÝZKUM

4.8.1 VZDĚLÁVÁNÍ A VÝZKUM V REGIONU

V regionu Liberec – Žitava se nachází rozmanité možnosti vzdělávání a výzkumu. Významné vzdělávací a výzkumné instituce kladou důraz na svou polohu v Trojzemí, na své částečně přeshraniční výzkumné a studijní programy a kooperaci v oblasti aplikovaného výzkumu.

Významné jsou následující instituce:

- Technická univerzita (TU) Liberec, cca 7.000 studentů
- Odborná vysoká škola Zittau/Görlitz (Fachhochschule Zittau/Görlitz) (HSZG), cca 3.000 studentů
- Fraunhoferovo centrum pro výzkum plastů Horní Lužice (Das Fraunhofer-Kunststoffzentrum Oberlausitz) (IWU)
- Mezinárodní vysokoškolský institut IHI (Internationales Hochschulinstitut), cca 300 studentů
- Vzniká: Institut pro dekarbonizované průmyslové procesy při Německém centru letectví a kosmonautiky (Institut für Dekarbonisierte Industrieprozesse beim Deutschen Zentrum für Luft- und Raumfahrt) (DLR)
- Dvojjazyčně zaměřené školy

Technická univerzita Liberec

Technická univerzita má sídlo v Liberci a poskytuje bakalářské, magisterské a doktorské vzdělání. Skládá se ze sedmi fakult: ekonomické, přírodovědně-humanitní a pedagogické s řadou učitelských oborů, textilní, umění a architektury, mechatroniky, informatiky a mezioborových studií, strojní a zdravotnických studií. V současnosti na universitě studuje kolem 7 tisíc studentů.

Ekonomická fakulta a zčásti i fakulty umění a architektury a mechatroniky, informatiky a mezioborových studií nabízejí vzdělání mimo v češtině též v angličtině. Vedle prezenčního studia univerzita pro některé obory nabízí i studium kombinované. Doktorský stupeň vzdělání nabízejí fakulty ekonomická (i v angličtině), přírodovědně-humanitní a pedagogická, textilní a mechatroniky, informatiky a mezioborových studií. Univerzita je zapojena do sítě škol ERASMUS+. Hlavními partnery jsou vedle regionálního partnera Hochschule Zittau / Görlitz také vysoká škola v St. Gallen, Univerzita Paula Sabatiera v Toulouse, Univerzita Huddersfield. V oblasti vědy a výzkumu spolupracuje s institucemi v USA, Kanadě a Japonsku. Součástí univerzity je Centrum nanomateriálů, pokročilých technologií a inovací. Na univerzitě studují zahraniční studenti z Ukrajiny, Indie, Jižní Afriky a dalších zemí, převážně v oboru textilního a automobilového strojírenství.

Technická univerzita Liberec vznikla roku 1995 z bývalé Vysoké školy strojní založené roku 1953, později Vysoké školy strojní a textilní.

Metropolitan University of Prague

V Liberci též působí jedna ze čtyř poboček soukromé Metropolitaní univerzity Praha. Liberecká pobočka nabízí kombinovaný typ studia ve třech studijních programech v bakalářském a magisterském stupni.

Fachhochschule Zittau/Görlitz⁵⁸

Vysoká škola Hochschule Zittau/Görlitz se vyznačuje následujícími **výzkumnými oblastmi**: Automatizační a komunikační technologie, energie, životní prostředí a ochrana zdrojů, bezpečnost jaderných zařízení, jazyky, infomrace a komunikace, sociální problémy a sociální rozvoj, provozní a regionální ekonomie, materiály a konstrukce a biotechnologie. Se svými **kompetenčními oblastmi** se škola ve svém profilu výrazně orientuje dle své polohy v regionu Trojzemí („transformační procesy v hospodářství a společnosti“, vědecká funkce mostů do Polska, Česka a států střední a východní Evropy“, transfer vědomostí a technologií do regionu“, „energie a životní prostředí“).

Odborná vysoká škola má regionální a nadregionální kontakty na podporu vzdělávání a výzkumu a jejím cílem je zprostředkovávat vědecké a výzkumné kompetence z vysoké školy do regionu a fungovat jako **prakticky orientovaný partner pro regionální podniky**.

Na dvou stanovištích Vysoké školy Zittau/Görlitz má 3.000 studentů možnost získat magisterské nebo bakalářské vzdělání. Studijní obory se realizují m. j. v kooperaci s TU Wrocław (PL). V rámci Univerzity Nisa probíhá další kooperace s TU Liberec. Novými studijními programy reaguje vysoká škola na potenciál polohy Žitavy v regionu Trojzemí. Vysoká škola Zittau/Görlitz nabízí navíc rozmanité možnosti „celoživotního vzdělávání“ v regionu, počínaje dětskou akademií přes nabídky dalšího vzdělávání při zaměstnání až po univerzitu třetího věku.

Das Fraunhofer-Kunststoffzentrum Oberlausitz

V oblasti užitého výzkumu je třeba vyzdvihnout Fraunhoferův institut pro obráběcí stroje a techniku tváření (IWU Institut). Jedna projektová skupina institutu pracuje od roku 2011 na pracovišti v Žitavě v oblasti lehkých stavebních technologií. Kromě vývoje inovativních technologií a produktů pro průmysl zpracovávající plasty se skupina zaměřuje zejména na transfer technologického knowhow do regionu Trojzemí. S Technickou univerzitou Liberec realizuje přeshraniční „kooperační výuku technologií zpracování plastů“.⁵⁹

V roce 2016 se k „plastovému technologickému clusteru“ v Trojzemí připojil v podobě tzv. Technika (novostavba Fraunhoferova centra pro plasty) další díl a dále se zintenzivnilo propojení výzkumných institucí, vysokých škol a podniků.

⁵⁸ Následující informace se opírají o: LEADER Entwicklungsstrategie Naturpark Zittauer Gebirge, 2. aktualizace, 16. března 2018.

⁵⁹ <https://www.iwu.fraunhofer.de>

Das Internationale Hochschulinstitut (IHI) Zittau⁶⁰

Mezinárodní vysokoškolský institut Žitava je mezinárodní školou na podporu vědeckého dorostu, kterou organizačně zastřešuje Technická univerzita Drážďany. Výuka a výzkum na IHI Žitava se tematicky soustředí na komplexní vztahy mezi ekonomikou, ekologií a společností. Oblasti výzkumu a vyučovaná témata sahají od molekulární biotechnologie přes taxonomii biodiverzity a ekosystémové služby až po trvale udržitelný a odpovědný management.

IHI Žitava vznikl z trinacionálního zakladatelského konsorcia saských, polských a českých vysokých škol (Ekonomická univerzita Wrocław / Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Technická univerzita v Liberci) a je součástí Akademického koordinačního centra Euroregionu Nisa (ACC)⁶¹.

Vedle výzkumné činnosti nabízí IHI magisterské studium pro zhruba 300 studentů různých národností. Kromě nejsilněji zastoupených Němců studují na IHI také Číňané, Rusové, studenti z Jižní Ameriky a Afriky, Česka a celé řady dalších zemí. Ve studijním roce 2019/2020 byly zahájeny dva mezinárodní studijní programy Double Degrees v oboru „Mezinárodní management“. Navíc se v současné době s Ekonomickou fakultou TU Liberec vyvíjí společný „Central European Campus Neisse/Nisa“⁶², který usnadní přeshraniční studium (nabídka modulárních studijních profilů na dvou studijních stanovištích, v angličtině, resp. dvojjazyčně anglicky/německy, úvodní workshopy se cvičeními pro interkulturní komunikaci, zahajovací setkání, nabídky poradenství, online výukové platformy, vlastní homepage).

Institut pro dekarbonizované průmyslové procesy při Německém centru letectví a kosmonautiky (DLR, ve fázi vzniku)

Institut pro dekarbonizované průmyslové procesy se vznikajícími stanovišti v Chotěbuzi a Žitavě je jedním ze sedmi nových institutů a zařízení Německého centra letectví a kosmonautiky (DLR). Založení institutu a jeho konkrétní umístění v Lužici je třeba vidět v souvislosti s ukončením těžby hnědého uhlí jako nástroj aktivní regionální a strukturální politiky spolkové vlády. Výzkum institutu se zaměřuje na dekarbonizaci energeticky intenzivních oblastí průmyslu, redukcii emisí škodlivých látek a trvale udržitelnou výrobu a akumulaci elektrického proudu.⁶³

Pro Žitavsko nabízí obor energetického výzkumu šance na podněty pro stávající nebo nové regionální výzkumné kooperace, zakládání firem a transfer technologií souvisejících se společensky a hospodářsko-politicky vysoce relevantním tématem, kterým je trvale udržitelná výroba energie a snižování emisí škodlivých látek. Rozhodnutí o umístění institutu je s ohledem na ukončení těžby hnědého uhlí politickým milníkem pro region – i nad rámec Žitavska, je tedy relevantní pro celé Trojzemí, kde se ještě nachází aktivní povrchový důl v polském Turów.

⁶⁰ Následující informace se opírají o údaje z: <https://tu-dresden.de/ihi-zittau>

⁶¹ Akademické koordinační centrum Euroregionu Nisa (ACC) zpracovává koncepci spolupráce zapojených vysokých škol a dalších institucí. Zabývá se úkoly, které vyplývají z jeho organizačních, výzkumných, vědeckých a pedagogických činností, a úkoly, které odpovídají cílům Euroregionu Nisa. Centrum přispívá k partnerské spolupráci vysokých škol a jiných institucí v regionu Trojzemí na regionální, národní a evropské úrovni. Centrum účelově koordinuje vědu, výzkum a další aktivity mezi příslušnými pracovišti zastoupených vysokých škol a přízvaných institucí pro zajištění maximální informovanosti, hospodárnosti a efektivy ve využívání kvalifikovaných pracovníků, finančních a materiálních zdrojů, pro získání vysoké vědecké nebo obsahové úrovně těchto aktivit. (<https://www.hszg.de/forschung/transfer/international/acc-akademisches-koordinierungszentrum.html>)

⁶² <http://eco.ef.tul.cz/de/>

⁶³ <https://www.dlr.de/>

4.8.2 VÝSLEDKY INTERVIEW S ODBORNÍKY NA TÉMA VÝZKUM A VZDĚLÁVÁNÍ

Rozmanitost vzdělávacích forem se širokým spektrem odborných kompetencí, studijních programů, výzkumných a vývojových aktivit vyzdvihovali jak němečtí, tak čeští dotazovaní partneři. Pro spíše venkovsky strukturovaný prostor je to mimořádné.

Vysoká škola Zittau-Görlitz, Technická univerzita Liberec a Mezinárodní vysokoškolský institut (IHI) v Žitavě představují přeshraniční vzdělávací nabídku, která umožňuje rozmanité kooperace v oblasti výzkumu a studia. Žitava s IHI, centrálním vědeckým pracovištěm Technické univerzity Drážďany, je stanovištěm německé excelentní univerzity, a to je skutečnost, která se mnohdy přehlíží. Se svým mezinárodním a odborně speciálním zaměřením by zejména IHI mohlo hrát klíčovou roli. Technická univerzita v Liberci představuje potenciálního partnera pro další mezinárodní studijní obory a Double-Degrees v bezprostředním sousedství. I zde – stejně jako u dalších témat – bylo často zmiňováno, že „je to blízko“, což je nesmírnou výhodou pro vizi přeshraničního kampusu.

„Všechno je dobře dostupné, je to blízko.“

Zda jsou odborné profily vůbec vzájemně kompatibilní, zejména s ohledem na otevřenost vůči obrovskému trendu trvale udržitelného rozvoje (který se na německých univerzitách dostává stále více do centra pozornosti a je zejména na IHI stěžejním programem), bylo formulováno jako otevřené téma.

Jako výhodou, ale zároveň i nevýhodou vnímali dotazovaní následující skutečnost:

„Studenti jsou dnes nastaveni multiprostorově a virtuálně.“

Tím je na jednu stranu dána flexibilita, která může oživit studijní provoz, na druhé straně ale vede nezávislost na místě k tomu, že mají dnes studenti celoevropský a celosvětový výběr místa studia a existuje tedy vysoká konkurence.

Konkurenční situace vyplývá ještě i z jiného pohledu. Zmiňuje se tu téma „rankingu“, na nějž se dnes silně zaměřuje pozornost. Pro rozptýlené menší vysoké školy je těžké prosadit se v „koncertu velkých hráčů“.

„Excelentní status Technické univerzity Drážďany není vždy prospěšný pro přeshraniční aspekt, protože se jím oslabuje perspektiva sousedských vztahů.“

Z tohoto pohledu bychom měli:

„Myslet více na stanoviště, nejen na ranking.“

Přeshraničně se musí všichni vypořádat s výzvou obstát v globální soutěži, což lze lépe zvládnout společně. V této souvislosti se ale také dotazovaní vyslovují pro to, aby se hledělo za horizont a tím se náš pohled vymanil z regionálního omezení. Kriticky nahlíží na:

„snahu chápat regionalitu jako základní kvalitu.“

Němečtí experti v rozhovorech s politováním konstatovali, že Žitavě chybí - zejména v porovnání se Zhořelcem - vysokoškolská atmosféra. V této souvislosti poukazovali na určitou mentalitu jak u vysokoškolského personálu, tak i u žitavských studentů.

„Zhořelec má více vysokoškolského ducha, jelikož se tam pohybují i kulturologové a humanitní vědci; to žitavskému kampusu s jeho inženýrským profilem chybí.“

„Lidi od úterý do čtvrtka“

„V pátek se jezdí k mamince.“ – „Kdyby všichni studenti byli navečer v centru Žitavy, bylo by tu víc živo.“

4.8.3 PROPOJENÍ VZDĚLÁVÁNÍ A VĚDY

Vzájemné vazby v oblasti vzdělávání a vědy už byly detailně zpracovány v kapitole 4.8.1.

→ Vzdělávací a výzkumné instituce plní již nyní **funkci mostu** v regionu Trojzemí a jsou páteří pro dlouhodobé vzájemné provázání.

4.8.4 SWOT ANALÝZA

Tab. 15: Analýza SWOT pro oblast vzdělávání a výzkumu

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> – rozmanitost možností a nabídek vzdělávání, resp. odborných zaměření s funkcí „tvorby mostů“ pro region, zejména v případě „majáků“ v oblasti vzdělávání: <ul style="list-style-type: none"> – Technická univerzita v Liberci – Fachhochschule Zittau/Görlitz (HSZG) – Mezinárodní vysokoškolský institut IHI (místo excellence Technické univerzity Drážďany) – Fraunhofer-Kunststoffzentrum Oberlausitz (IWU) – Institut pro dekarbonizované průmyslové procesy při Německém centru pro letectví a lety do vesmíru (DLR), toho času ve výstavbě – bi- a trinacionálně zaměřené školy a vzdělávací zařízení: Schkola (přeshraniční školní svaz), Německo-polský dům dětí, Mezinárodní centrum setkávání (IBZ St. Marienthal) – spolupráce mezi vysokými školami a univerzitami – v Žitavě moderní kampus vysoké školy Zittau-Görlitz blízko centra města a centrální a atraktivní umístění institutu IHI na náměstí v Žitavě – centrální umístění, krátké vzdálenosti, dobré spojení Žitava – Liberec 	<ul style="list-style-type: none"> – omezené vnímání, resp. nízká míra nadregionálního povědomí v rámci nevelkého vysokoškolského prostředí v Liberci a Žitavě v národním a mezinárodním kontextu – v Žitavě neexistující vysokoškolská atmosféra, sotva patrné utváření veřejného a kulturního života v Žitavě studenty a příslušníky vysokých škol
Příležitosti	Rizika
<ul style="list-style-type: none"> – lepší vnímání v celosvětové konkurenci díky společnému profilování a identifikaci Hochschule Zittau/Görlitz a TU Liberec – doplnění profilů vzdělávání a vědy a výzkumu – vedoucí úloha díky profilu IHI: odpovědnost + biodiverzita – styčné body v profilu vysokých škol k tematickému komplexu „konec uhelné energetiky“ a „změna struktur v Lužici“ (např. procesy transformace, odpovědnost + biodiverzita, energetický výzkum) – využití rozvoje excellence a napojení na „maják“ v podobě TU Drážďany a s tím spojené mezinárodní/globální propojení – konkurenceschopnost díky internacionalizaci vysokých škol / univerzit (strategie, jak se postavit celosvětové konkurenci, např. díky kulturní rozmanitosti na základě mezinárodního sboru vyučujících / studentů, převod a uznání studijních 	<ul style="list-style-type: none"> – pokračující centralizace a ojedinělé zaměření na rozvoj excellence a ranking povedou k další marginalizaci menších vysokoškolských a univerzitních měst, jako jsou Liberec a Žitava – na jedné straně: ztráta perspektivy sousedství kvůli statusu excellence TU Drážďany (zaměření se na mezinárodní témata); na straně druhé: promeškání mezinárodního rozvoje kvůli setrvávání na tématech, která jsou relevantní pouze pro daný region – zploštění komunikace mezi akademiky kvůli nedostatečné znalosti jazyka sousedních zemí a pokračující ztráta znalostí (německého jazyka), které kdysi v regionu byly – uzavírání vysokoškolských / univerzitních institucí v důsledku klesajícího počtu studentů – výrazná konkurence jiných vysokoškolských a univerzitních míst (celosvětově) díky zaměření studentů na více míst a virtuální realitu

<p>výkonů ze zahraničí, mezinárodní studijní obory)</p> <ul style="list-style-type: none"> – prohloubení kooperace díky další spolupráci mezi vysokými školami a univerzitami a spolupráci na konkrétních projektech výzkumu a vývoje – zaměření studentů na více míst a virtuální realitu může napomoci nevýhodnému umístění vysokých škol a univerzit (z hlediska dostupnosti) – zkoumaná oblast je dobře vybavena školami a zařízeními dalšího vzdělávání, a tím má teoreticky k dispozici i dostatečný potenciál pro veskrze vícejazyčné vzdělávací prostředí – „krátké vzdálenosti“ umožňují existenci přeshraničního kampusu Žitava – Liberec 	
---	--

4.8.5 SHRNU TÍ

Oblast výzkumu a vzdělávání je na obou stranách hranice **rozmanitá** a vyznačuje se **několika vlajkovými loděmi**, které však bývají v národním a mezinárodním kontextu přehlíženy.

Řešené území je dobře vybaveno vzdělávacími institucemi nabízejícími terciární vzdělání a disponuje hustou sítí vyšších odborných škol. Terciární vzdělávání se tradičně zaměřuje na inženýrské obory, elektrotechniku, textil a pedagogiku a ekonomii a v posledních desetiletích se rozšířilo o ekologii, informatiku, architekturu a umění. Tímto „novým“ zaměřením vzdělávacích a výzkumných profilů se Liberec a Žitava doplňují.

S ohledem na trinacionální kontext, konec těžby hnědého uhlí a s ním související strukturální proměnu Lužice se krystalizují **tematické profily transformačních procesů, trvale udržitelného rozvoje a energetického výzkumu**. V této oblasti převzala německá strana roli průkopníka. Do jaké míry se Česko a Polsko vydají tímto společensko-politicky nastaveným směrem, zůstává otevřené.

Díky své poloze v Trojzemí mají instituce **funkci mostů** a speciální potenciály vyplývají z perspektivy sousedských vztahů. Mezinárodní soutěž ale vyžaduje i oprostít se od čistě regionálně relevantních témat.

Díky malé vzdálenosti a relativně dobrému dopravnímu spojení mezi Žitavou a Libercem tu jsou příznivé předpoklady pro vytvoření přeshraničního kampusu Žitava – Liberec (přeshraniční studijní obory s přednáškami jak v Žitavě, tak i v Liberci).

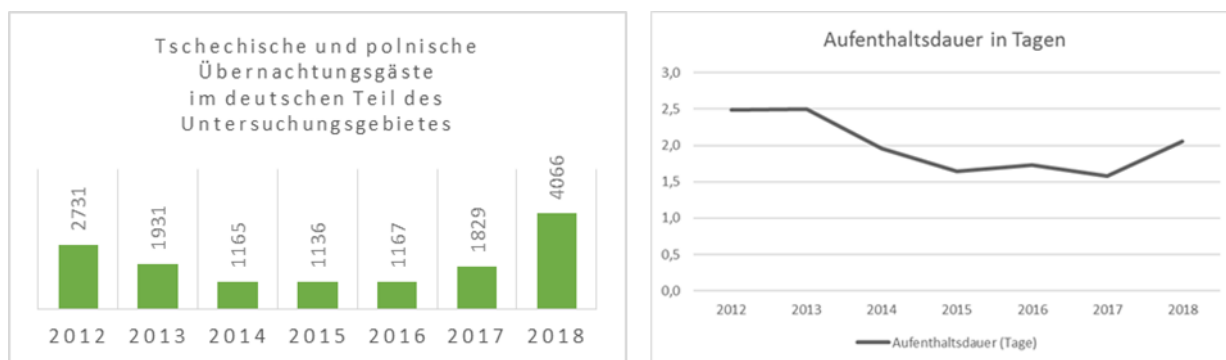
Žitava postrádá typickou vysokoškolskou atmosféru.

Řešená oblast je dobře vybavena **vyššími odbornými školami** a má tak teoreticky dostatečný potenciál pro kompletně vícejazyčný vzdělávací systém. V praxi se však tyto možnosti zcela nevyužívají.

4.9 KULTURA, VOLNÝ ČAS A TURISMUS

4.9.1 ANALÝZA KULTURNÍCH, VOLNOČASOVÝCH A TURISTICKÝCH NABÍDEK

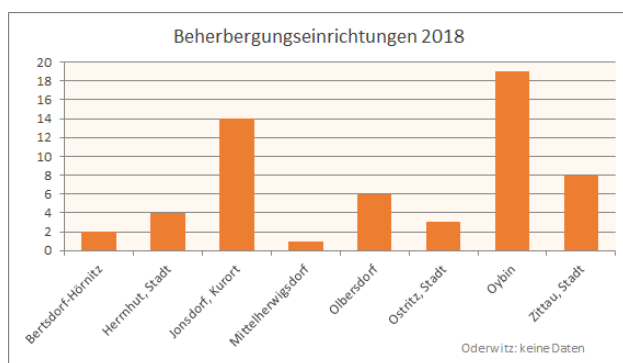
Výrazným znakem regionu Liberec – Žitava je obzvlášť rozmanitá nabídka kultury a uměleckých zážitků uprostřed půvabné krajiny, která se tak zejména s ohledem na přeshraniční rozměr stává pro turisty velmi atraktivní.

Obr. 35: Vývoj počtu přenocování a délky pobytu hostů v německé části zkoumaného území⁶⁴

Důkazem pro rostoucí oblibu lokality je počet českých a polských hostů, kteří zde přenocují a tráví krátkou dovolenou; toto číslo od roku 2015 nepřetržitě roste a spolu s ním i související hospodářské efekty generované hosty ze sousedních zemí.

Pohled na počet zařízení nabízejících ubytování zdůrazňuje na německé straně zkoumaného území význam obcí v Přírodním parku Žitavské hory – zejména obcí Oybin a Jonsdorf (lázně) – jakožto turistického regionu.

Obr. 36: Ubytovací zařízení (> 9 lůžek) v německé části zkoumaného území⁶⁵

Kromě pamětihodností známých i za hranicí regionu disponuje tento kraj rozmanitou nabídkou kulturních a volnočasových zařízení. Celkově vzato je zde nevšedně velká kulturní rozmanitost.

⁶⁴ Statistisches Landesamt des Freistaates Sachsen: Tourismus: Einrichtungen, Betten, Auslastung, Ankünfte, Gebietsstand 01.01.2019 Übernachtungen, Aufenthaltsdauer – Gemeinden.

⁶⁵ Ebd.

Spolu s krásnou krajinou se tak region stává atraktivním cílem pro jednodenní výlety – před branami velkoměsta Liberce a hlavního města Prahy, které se nachází v přijatelné vzdálenosti. S ohledem na jejich přeshraniční význam je třeba vyzdvihnout zejména následující aspekty, které jsou pro turismus a místní rekreaci relevantní:

- **Kultura:** Mimořádná rozmanitost kulturních pamětihodností a volnočasových zařízení (divadla, muzea, galerie, společensko-kulturní centra, knihovny, hudební školy, orchestry, hrady a zámky, kostely a kláštery, sportoviště, parky, zoologické zahrady atd.) v regionu vedla v neposlední řadě ke skutečnosti, že se Žitava ucházela o titul **hlavního evropského města kultury pro rok 2025**: S mottem „365°LEBEN“⁶⁶ se Žitava zastupující i region Trojzemí a jeho partnery v České republice a Polsku ucházela o titul hlavního evropského města kultury pro rok 2025. Tento ambiciózní záměr se nemá omezovat pouze na oblast kultury, chce totiž být katalyzátorem pro regionální procesy rozvoje. Bohužel Žitava na konci roku 2019 z procesu přípravy soutěžní přihlášky vypadla. Niméně i tak byly s procesem přihlášky vyslány impulzy pro přeshraniční vnímání řešeného území.

„Velmi mě těší, že se nám podařilo shrnout vize a strategie pro region příhraničí a představit návrh příručky pro naši budoucnost. Potřebujeme perspektivy, které představují pozitivní protipól k demografickým a strukturním změnám, jakož i k trendu urbanizace.“
(Thomas Zenker, primátor města Žitava).⁶⁷

„Máme za to, že je načase objevit sami sebe. Tady u nás, kdesi „na okraji“ a přesto uprostřed všeho lze oživit evropskou myšlenku zejména v jejím lidském rozměru. Chceme tímto pozvat všechny, aby se zúčastnili a naše vize spoluutvářeli.“⁶⁸

- **Žitavské hory/Lužické hory, Jizerské hory a Ještědský hřbet** mají coby turistické oblasti dlouhou tradici. Turismus dnes v „Přírodním parku Žitavské hory“ představuje hlavní ekonomické odvětví a označení v rámci regionálního plánování jako „**turistická oblast celorepublikového významu**“ tuto skutečnost zohledňuje. Rekreační potenciál Jizerských hor a části Ještědského hřebene bezprostředně přiléhající k Liberci je zejména v zimní lyžařské sezóně zcela vyčerpán. Kromě své funkce upřednostňované oblasti pro dovolenou a rekreaci v regionu je území významné i jako ekologicky cenný, bohatě strukturovaný životní prostor různých vzácných druhů či druhů, kterým hrozí vyhynutí.⁶⁹ V průběhu uplynulých let se přírodní park profiluje jako **aktivní region** a do popředí staví svůj potenciál pro venkovní aktivity a vyžití. Díky sdružení „Outdoor Land“ tak vznikla přeshraniční kooperační společnost vyznačující se spoluprací českých a

⁶⁶ Bewerbung zur Europäischen Kulturhauptstadt 2025, BidBook.

⁶⁷ ebd.

⁶⁸ ebd.

⁶⁹ Regionalplan Region Oberlausitz-Niederschlesien, Zweite Gesamtfortschreibung, Vorentwurf, 16. 06.2015, S.22 ff.

německých orgánů. Cílem je harmonizovaný a udržitelný rozvoj území, který zohledňuje daný potenciál pro trendové druhy sportu, turistiku za přírodními krásami i zdravím.⁷⁰

- **Síť turistických cest a stezek:** Zkoumaným územím prochází řada turistických, jezdeckých, cyklistických i tematických cest a stezek nejen regionálního významu. Propojení s důležitými centry volnočasového a rekreačního využití v regionu je pro přeshraniční cestovní ruch důležitým předpokladem. Významnými částmi turisticky relevantní sítě cest a stezek jsou následující: hřebenovka Kammweg (součást evropské dálkové turistické trasy), cyklostezka krajem podstávkových domů, Krakonošova cyklostezka Rübezahrladweg, turistická trasa Saským středohořím.⁷¹ Via Sacra (jediná tematická přeshraniční trasa) obrací pozornost na proměnlivou společnou historii euroregionu Neisse-Nisa-Nysa a díky svým trinacionálním zastávkám je důležitým, i když ještě ne příliš známým stavebním kamenem pro tvorbu přeshraničního propojení v regionu Trojzemí.⁷²
- **Úzkorozchodná dráha Žitava – Oybin/lázně Kurort Jonsdorf** má velký význam pro cestovní ruch; byl zde zaznamenán i kladný vývoj příjmů díky rostoucímu počtu cestujících. Tato železniční trať je i s ohledem na cíl rekreace v místní krajině a udržitelný cestovní ruch pro Přírodní park Žitavské hory velkým plusem (redukování individuální motorizované dopravy).
- V regionu jsou k dispozici **cesty s (výhradně) turistickým využitím**.⁷³
- Pro region je charakteristickým znakem **krajina podstávkových domů**. Je atributem kulturní krajiny, který utváří její image a posiluje její identitu, a to zejména pro region Horní Lužice-Dolní Slezsko, ale též pro českou a polskou část zkoumaného území (a dál). Zachování a rozvoj, konkrétně pak zejména udržování domů v souladu s nároky památkové péče a péče o jejich okolí, rozvoj turistických nabídek (turistická značka), jakož i inovativní (nové) využití podstávkových domů představují velkou výzvu.⁷⁴
- **Sport:** Nejen Přírodní park Žitavské hory, ale též město Žitava jako takové („European Town of Sport 2014“) a okolí Liberce se v průběhu několika uplynulých let staly nadšeným sportovním regionem, ve kterém se v této době etablovaly národní soutěže, jakož i mezinárodní akce. Přeshraničními magnety pro publikum jsou zejména hokejové zápasy. Jelikož tyto události lákají do regionu nejen místní obyvatelé, ale i hosty, přispívají k dalšímu rozšíření povědomí o regionu a vedou k hospodářským efektům synergie. Z oblasti individuálního sportovního využití ve volném čase lze kromě pěší turistiky, zimních sportů a dalších outdoorových aktivit uvést též návštěvu jezera Olbersdorfer See.
- **NISA:GO** je interaktivní plánovač výletů a volného času pro saskou Horní Lužici a Liberecký kraj využívající přesnou kartografii a podporu GIS (turistické cíle a jejich

⁷⁰ Leader Rozvojová strategie Přírodního parku Žitavské hory, stav 30.9.2015.

⁷¹ Regionalplan Region Oberlausitz-Niederschlesien, Zweite Gesamtfortschreibung, Vorentwurf, 16. 06.2015, S.22 ff.

⁷² <https://www.viasacra.de/>.

⁷³ Regionalplan Region Oberlausitz-Niederschlesien, Zweite Gesamtfortschreibung, Vorentwurf, 16. 06.2015, S.22 ff.

⁷⁴ Integrierte Konzeption zur Beförderung des grenzüberschreitenden Zusammenwachsens im deutschen und polnischen Teil des Umgebungslandes (Landkreise Löbau-Zittau, Bautzen, Sächsische Schweiz, Zgorzelec und Lubań). Korff Agentur für Regionalentwicklung, 2005.

dostupnost prostředky veřejné dopravy). Tuto digitální platformu spravuje Účelový dopravní svaz Horní Lužice-Dolní Slezsko (ZVON) a Liberecký kraj.⁷⁵

Rozmanitost kulturních a volnočasových nabídek je patrná ve vyslovené „přemíře informací“, se kterou se hosté potýkají, a která se k nim dostává prostřednictvím nejrůznějších internetových platforem. (např. www.naturpark-zittauer-gebirge.de / www.das-outdoor-land.de / www.zittauer-gebirge.com / www.hrebenovka.cz).

4.9.2 VÝSLEDKY Z ROZHOVORŮ S ODBORNÍKY K TEMATICKÉM OKRUHU KULTURA, SPORT A CESTOVNÍ RUCH

Napříč odbornými zaměřenými i státy zdůrazňovali téměř všichni diskutující kulturní rozmanitost a atraktivní krajinu v regionu; diskutující zabývající se oblastí kultury a cestovního ruchu pak zejména vyzdvihovali turistický potenciál regionu. Patrné je to z následujících citátů:

„Velký potenciál pro rekreaci, jak v oblasti kultury, tak i přírody...“

„Turisticky atraktivní místa se nacházejí po obou stranách hranice.“

„Společnou atraktivní oblast pro cestovní ruch – Trojzemí nevnímat jako oddělené oblasti, nýbrž komplexně; lidé by měli vidět, že přicházejí do centra oblasti, ne někam na periferii.“

„Pro místní rekreaci je tu ráj!“

Koncentrace a rozmanitost kulturních nabídek zde představuje „kulturní maják“ sám o sobě.

„... koho to nepohladí na duši, ten nemá srdce.“

„Jsme na stejné řece!“ – „Řeka Nisa nás všechny spojuje i rozděluje.“

Kulturní a turistická scéna je na základě zkušeností obzvláště přístupná propojení nejrůznějších aktérů; v tomto smyslu zdůrazňovali diskutující také přidanou hodnotu přeshraniční spolupráce.

„... větší množství možností – ...více partnerů a větší publikum.“

Tento citát vystihuje to, co dotazovaní odborníci vnímají jako velkou výhodu přeshraniční územní situace. K tomu přidejme inspiraci z Liberce pro žitavskou kulturní scénu a příležitosti, které pohled do Česka otevírá pro německou scénu:

⁷⁵ <https://www.neisse-go.de>.

„V Liberci ... se toho opravdu nebojí! Mají i moderní umění.“

„Orientace směrem na Liberec je zajímavější než být v Drážďanech vždy jen žadatelem.“

Řeč přišla samozřejmě i na soutěž o titul hlavního evropského města kultury pro rok 2025. Účast v ní iniciovala Žitava zástupně jménem Trojzemí:

„Se soutěží o evropské hlavní město kultury je to skvěle vymyšleno, hlavně to, jak jsou do akce zapojeni občané.“

„Žitava má zájem stát se hlavním městem kultury, to je znát i v Liberci.“

I řadu let po pádu zdi a železné opony jsou si lidé vědomi toho, jakými zvláštními historickými rámcovými podmínkami se region Trojzemí vyznačuje. A pokud jde o okruh dotazovaných odborníků, stále ještě si i v tomto smyslu užívají vícero dostupných možností a evropský kontext.

Stejně jako všechny příhraniční oblasti, i region Trojzemí je místem, kde mají emocionální vazby velký význam. V následujících výpovědích německých i českých diskutujících se toto zvláštní vnímání, které právě kulturní scéna živě uchopuje, zrcadlí:

„Občas musím krátce přemýšlet, ve které zemi právě jsem.“

„... evropskou myšlenku nese v první řadě kulturní scéna.“

„Život v Evropě: nasídat se v Německu, naobědvat se v Česku a na večeři zajet do Polska.“

„Potenciál objevování – překrývání historie 20. stol., oblast přicházení a odcházení.“

„Návrat k přirozenému regionu podél Nisy.

Propojení a posílení v oblasti kultury a rekreace.

Společné zájmy díky historickému spojení.“

Kromě řady zásadních témat zavedli někteří diskutující řeč i na zcela pragmatické aspekty, jako třeba téma informací. Kritizováno bylo chybějící uživatelsky přívětivé a vícejazyčně zpracované provázání informací relevantních pro turisty v přeshraničním kontextu.

„... informace je třeba více provazovat.“

V této souvislosti je třeba se zamyslet i nad následující poznámkou jednoho z diskutujících:

„Sdružení Hillersche Villa v Liberci nikdo nezná.“

S ohledem na atraktivitu nabídek mobility relevantních i pro turisty bylo poznamenáno, že téměř neexistují interregionální a mezinárodní autobusová spojení a linkové přípoje, které jsou zaměřeny na přepravu turistů (zaměření na každodenní pendlery a přepravu žáků a studentů). A navzdory rozmanitosti kulturních nabídek se zdá, že v Žitavě chybí „to něco“, co je významné pro místní obyvatele, ale zejména pak pro turisty, a sice:

„Mně v Žitavě chybí možnosti „jít si jen tak ponakupovat a courat městem“.“

Téma interkulturní kompetence občas ve výpovědích německých diskutujících rezonovalo, což značí jistou pozornost, která je tomuto tématu věnována.

Diskutující z české strany upozorňovali na budoucí další potenciál pro rekreaci, který vznikne, až Polsko jednou upustí od těžby uhlí:

„V rámci rekultivace se uvádí zatopení povrchového lomu a zřízení (...) vodní plochy, která bude mít zcela jistě potenciál stát se rekreační oblastí. V rámci toho bude možné využít zkušeností ze Saska, které tímto způsobem vytvořilo krajinu Lužických jezer.“

4.9.3 VZTAHY A PROPOJENÍ

Jako doplnění provedené regionální analýzy (viz kap. 4.9.1) níže blíže rozvádíme některé vybrané významné vztahy na základě šetření, jež máme k dispozici⁷⁶:

Přeshraniční festivaly a spolupráce v regionu Trojzemí

- spolupráce divadel Žitava – Liberec – Jelení Hora
- Nisa Film Festival
- hudební festival Lípa Musica
- Mandava Jazz

Příklady pro trávení volného času individuálně a v rámci spolků a sdružení na obou stranách hranice:

- venkovní koupaliště Olbersdorf, jezero Olbersdorfer See
- Jizerské hory (LL), Ještěd (Alpin)

⁷⁶ Präsentation Sächs.-böhm. AG Raumentwicklung 18.5.2018 zur Entwicklungskonzeption für den Internationalen Entwicklungsraum Liberec – Zittau.

- hokejový klub HC Bílí Tygři Liberec: 600-1.000 německých fanoušků na domácích zápasech
- Science Center IQ Landia (34.000 německých hostů ročně)

→ Rozmanitost kulturních a volnočasových zařízení uprostřed půvabné krajiny je v pravém slova smyslu potenciálem pro propojování v regionu Trojzemí. Již nyní jsou aktéři působící v oblasti kultury a cestovního ruchu jakýmiisi pionýry pro přeshraniční propojování.

4.9.4 SWOT ANALÝZA

Tab. 16: SWOT analýza pro téma kultura, volný čas a rekreace

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> – přeshraničně přitažlivá a rozmanitá příroda a kulturní nabídky – velká hustota a vysoká kvalita kulturních nabídek (kulturní scéna, spolky, umělecké skvosty, znak jedinečnosti v podobě podstávkových domů a dalších stavebních památek, historická centra měst, sakrální památky) – Lužické hory vč. Žitavských hor, Ještědský hřbet a Jizerské hory jsou známé a celostátně významné turistické oblasti s významnou ekonomickou důležitostí – dobře vybudovaná síť turistických stezek, žádné omezení hraničními přechody – výhodná poloha (zvláštnost regionu trojzemí, místo, kde se stýká východní a západní Evropa) – strategicky dobrá poloha (Liberec, Praha, Drážďany, Berlín), krátké vzdálenosti – image / povědomí jako region zasvěcený sportu – silné regionální povědomí v Horní Lužici – atraktivní možnosti nakupování a trávení volného času v Liberci – etablované a fungující sítě dlouholeté spolupráce 	<ul style="list-style-type: none"> – zřídka kdy vícejazyčné nápisy, nedostatečná znalost jazyků sousedních států – velké množství informací bez vzájemného provázání: uživatelsky přívětivé a vícejazyčné provázání informací relevantních pro turisty v přeshraničním kontextu dosud chybí, on-line i off-line – nedostatek informací ohledně kulturní scény (německých, polských, českých) sousedů – nejistota ohledně stálosti kulturní nabídky vzhledem k napjaté finanční situaci kulturních zařízení – rozdílné měnové jednotky, měnu je třeba neustále směňovat – politická situace, ve které jsou stále častěji zmiňovány nacionalistické pocity křivdy a zpochybňování společných evropských hodnot a stávají se společensky přijímanými – částečně vnímatelné poškozování přírody a krajiny (silniční doprava, rozvoj sídel, těžba hnědého uhlí) – málo existujících nabídek mobility zaměřených na potřeby turistů a odpovídající (přeshraniční) koordinace veřejné dopravy
Příležitosti	Rizika
<ul style="list-style-type: none"> – krajina disponuje významným potenciálem pro možnosti trávení volného času v přírodě nebo při cestách za kulturou (zimní sporty, pěší turistika a cykloturistika, koupání, muzea a hudební akce, sakrální umělecké skvosty) a činí z regionu atraktivní cíl zejména pro jednodenní výlety a krátkou dovolenou – větší ekonomické synergické efekty díky (mezinárodním) sportovním událostem – rostoucí počet návštěvníků a ubytovaných hostů 	<ul style="list-style-type: none"> – pokračující poškozování přírody a krajiny, a tím ztráta potenciálu pro rekreaci z důvodu: <ul style="list-style-type: none"> – rostoucího počtu volnočasových aktivit, které jsou intenzivně zaměřené na pobyt v krajině – výrazné dopravní zátěže ve vybraných oblastech, které výletníci navštěvují – povrchové těžby hnědého uhlí v dole Turów (pokles podzemní vody, světelné znečištění, kvalita ovzduší)

<p>díky rostoucí a rozmanitější turistické poptávce vyžadující udržitelnost</p> <ul style="list-style-type: none"> – změna image směrem k „zelenému“ regionu, rekultivované povrchové doly na hnědé uhlí mají potenciál stát se rekreační oblastí (Bogatynia/Turów), čerpání zkušeností z Německa ohledně ukončení využívání uhlí a strukturální změny v Lužici – ucházení se Žitavy o evropské hlavní město kultury pro rok 2025 může být i v případě neúspěchu impulzem a katalyzátorem pro procesy regionálního rozvoje, spolu s posílením spolupráce jednotlivých aktérů v regionu trojzemí – pionýrská úloha kultury (např. evropská myšlenka, interkulturní kompetence), která se tak stává důležitým prvkem pro tvorbu image regionu – rozmanitá (sociálně) kulturní nabídka může být demografickým faktorem, který udrží obyvatele v regionu – trinacionalita a evropský kontext přinášející: <ul style="list-style-type: none"> – více možností (více návštěvníků/zákazníků, více nabídek, nové partnery, regionální síť s řadou odborníků) – inspiraci pro kulturní scénu – styčné body díky „společné historii“ – rozšíření o nové cílové skupiny (zvědavost na východní Evropu) 	<ul style="list-style-type: none"> – ztráta stavebně-kulturních hodnot (např. podstávkové domy, památkově chráněné budovy), jakož i ekologicky a esteticky cenných volných prostorů v krajině a osídlení kvůli nedostatečnému uznání a rostoucímu tlaku na výstavbu s pokračujícím zastavováním volných ploch – poškozování a nedostatečné využití turistického potenciálu z důvodu neexistence udržitelných a uživatelsky přívětivých nabídek (multi)mobility a dopravních řešení – nedostatečná atraktivita pro turisty v důsledku trvání negativní image (vyplývající z historických reminiscencí a vnímaných bezpečnostních problémů, nacionalistické tendence)
---	--

4.9.5 SHRnutí

Zkoumané území představuje rozmanitou kulturní a uměleckou krajinu uprostřed půvabného prostředí, a je tak **atraktivní cílovou oblastí zejména** pro jednodenní výlety a krátké dovolené.

Žitavské hory, Lužické hory, Jizerské hory a Ještědský hřbet jsou významnými turistickými oblastmi v dané zemi, v nichž cestovní ruch představuje významný **ekonomický faktor**.

Skutečnost, že se Žitava ucházela o titul **evropského hlavního města kultury pro rok 2025**, byla a je impulzem a katalyzátorem též pro regionální procesy rozvoje s ohledem na kulturní scénu i mimo ni.

Zkoumané území je „**regionem zasvěceným sportu**“. Má nejlepší předpoklady zejména pro **rekreaci v přírodě a outdoorové aktivity**. Místní obyvatelé i turisté z tohoto měkkého faktoru lokality profitují, kromě toho jsou zde ekonomicky relevantní synergické efekty.

Rýsují se konflikty mezi **volnočasovými aktivitami** v krajině a **ochranou přírody**.

„Krajina podstávkových domů“ je charakteristickým znakem, který vytváří image regionu, zároveň ale představuje velkou výzvu a závazek s ohledem na údržbu a zachování v souladu s aktuálním využíváním.

U českých a polských hostů je Žitavsko stále oblíbenější, což je patrné i z počtu přenocování těchto skupin turistů, který od roku 2015 opět mírně stoupá.

Zkoumané území disponuje dobrou sítí **turistických cest a stezek** s řadou přeshraničních, turisticky využitelných napojení cest. Propojení cest představuje s ohledem na vytváření dalších přeshraničních turistických napojení akční oblast, kterou je třeba neustále optimalizovat.

Žádoucí je koordinace různých nabídek mobility.

Aktéři v oblasti kultury a cestovního ruchu jsou na jednu stranu často **pionýry** pro přeshraniční propojení. Na stranu druhou je pro kulturní scénu trinacionální a evropský kontext **inspirací**.

Přeshraniční síť zařízení a jejich vzájemné propojení znamená **více možností**, více diváků a publika, lepší vytížení.

Zkoumané území je „**oblastí přicházení a odcházení**“. V regionu Trojzemí se překrývá proměnlivá historie 20. stol. Díky tomu je zde potenciál pro (znovu)objevování – jak pro místní, tak i pro hosty.

Na jednu stranu: „Přemíra informací“: dosud chybí uživatelsky přívětivé a vícejazyčné **propojení** turisticky relevantních informací v přeshraničním kontextu, on-line i off-line.
Na stranu druhou: nedostatek informací ohledně kulturní nabídky v příslušné sousední zemi.

Tématu **interkulturní kompetence** je připisován stále větší význam, přičemž tuto tematickou oblast by mohli dobře obsáhnout aktéři v oblasti kultury a cestovního ruchu.

Potenciál pro rekreaci po skončení těžby v povrchovém dole Turów: hudba budoucnosti?

4.10 IDENTITA A IMAGE

4.10.1 VÝZNAM IDENTITY A IMAGE PRO ROZVOJ REGIONU

„Odcházení mladých lidí“

Kapitál a pracovní síly jsou dnes velmi mobilní, řada lidí změni své bydliště nejméně jednou za život. Pouze 17% Sasů starších 16 let žije nepřetržitě v místě svého narození a také jen polovina se jich po dočasném pobytu mimo region vrací zpět do regionu.⁷⁷ Tato vysoká mobilita znamená, že města a regiony navzájem intenzivně soutěží o obyvatelstvo, především o kvalifikovanou pracovní sílu. V Česku je sice mobilita o něco nižší, nežli v Německu (například Jablonec nad Nisou má i přes téměř dvojnásobný počet obyvatel menší počet přistěhovalých a odstěhovaných, nežli Žitava), ale i zde si města a regiony navzájem konkurují. Jde stejnou měrou o udržení místního obyvatelstva pomocí pozitivní identity v regionu, případně jej po několika letech „nabývání zkušeností mimo domov“ získat zpět, ale i o získání přistěhovalců pomocí pozitivní image.

4.10.2 TREND, POTŘEBY

*„Tendence k centralizaci, humbuk kolem metropolí a kolem rankingů
(The place to be) vede k tomu, že venkovský prostor téměř není vnímán..“*

Větší města a jejich okolí jsou tendenčně atraktivnější, nežli malá města a periferní venkovské obce. Ve všech třech zemích našeho regionu zaznamenávají aglomerace neustálý růst počtu obyvatel, zatímco venkovské oblasti bez větších urbánních center naopak obyvatele ztrácejí. „Zhruba 70 % 16- až 19letých, kteří již mají představu o svém budoucím bydlišti, by si jej zvolilo ve velkoměstě.“⁷⁸ Vzájemná závislost podniků a pracovních sil způsobuje efekt, který sám sebe zesiluje. Velký potenciál kvalifikované pracovní síly a nabídka služeb ve velkých městech a aglomeracích přitahuje podniky, rozmanité atraktivní pracovní příležitosti a existence řady vysoce kvalifikovaných, kreativních lidí zase přitahuje další kvalifikované pracovní síly. Navíc zde působí i kvalitní dopravní napojení a rozmanitá nabídka vzdělávání, kultury a využití volného času.

Velké metropole však mají i stinné stránky, jako jsou vysoké ceny, velké vzdálenosti, přeplněné dopravní prostředky, špatné ovzduší a nedostatek zeleně. Z tohoto důvodu jsou atraktivní i menší velká města, případně městské regiony, pokud nabízejí urbánní rozmanitost a životní styl bez těchto negativních doprovodných jevů.

⁷⁷ Zweite Sächsische Wanderungsanalyse 2016 (Druhá saská migrační analýza, 2016), <https://www.statistik.sachsen.de/html/47978.htm>.

⁷⁸ Zweite Sächsische Wanderungsanalyse 2016 (Druhá saská migrační analýza, 2016), <https://www.statistik.sachsen.de/html/47978.htm>.

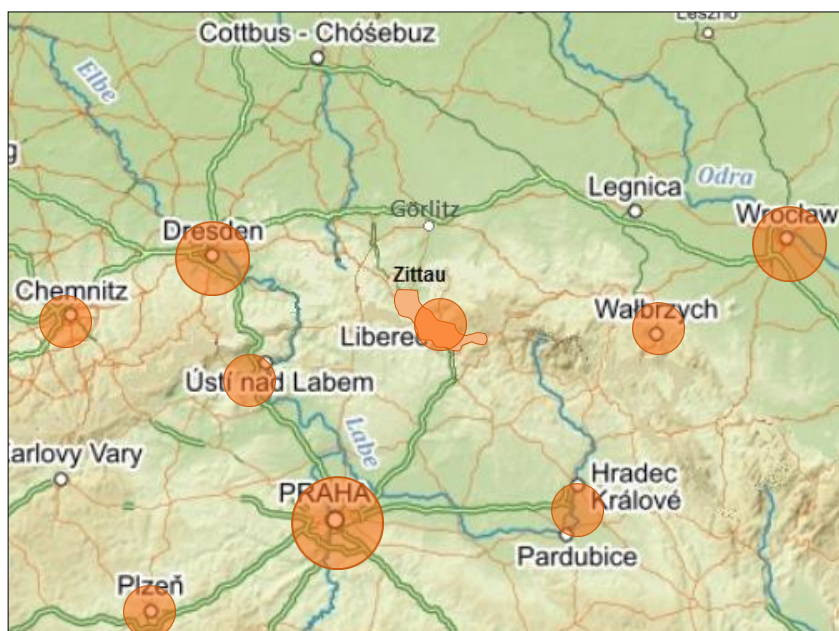
4.10.3 POTENCIÁLNÍ ATRAKTIVITA REGIONU

„Liberec je dostatečně velký k tomu, aby zde existovala veškerá městská infrastruktura, možnosti kulturního i sportovního vyžití, ale zároveň dostatečně malý, takže je zde vše blízko, i příroda...“

Urbánní region Liberec – Žitava má z těchto hledisek velmi dobré předpoklady. Liberec je třetím největším městem v Čechách, pátým největším v České republice a tedy jedním z nejdůležitějších urbánních center země. Ze saského pohledu má aglomerace podobnou váhu: mezi saskými městy by se Liberec zařadil na čtvrté místo po Lipsku (Leipzig), Drážďanech (Dresden) a Saské Kamenici (Chemnitz). V aglomeraci kolem Liberce žije mezi Žitavou a Tanvaldem cca 250.000 obyvatel. Metropole Praha a Drážďany se nacházejí ve vzdálenosti 1 - 1,5 hodiny jízdy. Tato aglomerace nabízí diverzifikovaný trh práce, vysoké školy, nákupní centra, kulturní a volnočasová zařízení, pravidelná mezinárodní kulturní a sportovní akce a plnou šíři zařízení a funkce vyššího centra.

„Žitava je klidné malé město, ve kterém stojí za to žít, s krátkými vzdálenostmi, kulturní rozmanitostí a evropskými nabídkami.“

K atraktivitě regionu přispívá kromě toho výraznou měrou i jeho jedinečná poloha bezprostředně v horách, což mohou obyvatelé využít po skončení pracovní doby pro volnočasové aktivity, které mohou jiní provozovat pouze o dovolené. V Žitavě k tomu přistupuje dokonce ještě poloha bezprostředně na břehu jezera. Srovnatelná kombinace urbanity a krajiny neexistuje nikde jinde ani v Česku, ani v Sasku.

Obr. 37: Poloha aglomerace Liberec - Žitava v území (zvýrazněné městské regiony > 200.000 obyvatel)⁷⁹

⁷⁹ www.mapy.cz, vlastní úprava.

4.10.4 DOSAVADNÍ IDENTITA A IMAGE REGIONU

„Musí se ještě více dostat lidem do hlavy, že hranice jsou pryč.“

Přeshraniční regionální identita však i přes čilé kontakty především ve volnočasové oblasti dosud téměř nevzrostla. Regionální identita na obou stranách ještě stále staví na vnímání „s hranicí“, tedy Liberec/Ještěd/Jizerské hory na straně jedné a Žitava/Žitavské hory/Horní Lužice na straně druhé. Typickým příkladem tohoto omezeného pohledu je často se vyskytující prezentace Žitavských hor (Zittauer Gebirge) jako „nejmenšího středohoří v Německu“, jako kdyby Lužické hory nebyly krajinou jednotkou, ale kdyby toto „nejmenší středohoří“ končilo na vrcholu Luže.

„Liberec je velmi příjemné místo k životu. Město je obklopeno horami, je zde mnoho zeleně.“

Liberec

Pro českou část regionu má toto na vlastní státní území omezené vnímání menší negativní vliv, protože česká část regionu nabízí sama o sobě pozitivně hodnocenou kombinaci urbanity a krajiny. Z toho vyplývá pozitivní identita a pozitivní image, což se odráží v přistěhovalectví a růstu počtu obyvatel. Spokojenost obyvatel s městem a regionem je vysoká, vnímání města Liberce jako urbánního centra je samozřejmé.

Měřeno počtem obyvatel je Liberec po Praze nejrychleji rostoucím velkým městem v Česku. Pozitivní image má nejen město Liberec, ale přistěhovalci vnímají město a okolí společně. Ve většině obcí v okolí, v nichž jsou náklady na bydlení většinou výrazně příznivější, urbánní funkce centra jsou ale ještě dobře dostupné, roste počet obyvatel rovněž, někdy i rychleji, nežli v Liberci samotném.

Českým územním plánováním však není liberecká aglomerace dosud řazena mezi špičkovou skupinu urbánních území v Česku. Například ve výběru celkem sedmi metropolitních regionů a sídelních aglomerací pro integrované územní investice Ministerstva pro místní rozvoj (2015) se liberecká aglomerace neobjevuje. To by se však mělo do dalšího období po roce 2021 změnit a liberecko-jablonecká aglomerace se zařadí mezi integrované územní investice.

„Poloha na hranici vede stále ještě k problémům s image, protože jsme na okraji. Dříve byla Žitava posledním výběžkem, nejdále v Budyšíně končil svět.“

Žitava

Pro německou stranu má regionální vnímání, omezené pouze na území vlastního státu, závažné důsledky. Díky tomu totiž dochází k vytěsňování urbánního jádra regionu a Žitava je tak vnímána jako venkovské sídlo, které je od urbánních center velmi vzdálené. Řada obyvatel Žitavy sice své město a region hodnotí pozitivně, především pro hezkou krajinu, to samo ale mladším, mobilnějším ročníkům často nestačí. Žádanou urbanitu pocítují především v Drážďanech. Řada obyvatel Žitavy sice využívá urbánní funkce v Liberci, jako je nakupování, návštěva kulturních a sportovních akcí, nicméně činí tak pouze příležitostně. Z ankety k nákupnímu chování 2015 například vyplynulo, že obyvatelé Žitavy nakupují mimo své město především v Drážďanech a Zhořelci (D), Liberec nehraje žádnou významnější úlohu. Obyvatelé Žitavy se sice identifikují s pojmem Trojzemí, mají však na mysli přednostně Žitavu a její bezprostřední sousední města Hrádek nad Nisou a Bogatynia. Většina se necítí být součástí městského regionu kolem vyššího centra Liberec.

„... tam vzadu v rohu...“

To samé lze vyvozovat z migračního chování pro vnější obraz v Německu. I v Žitavě již sice několik let převažuje počet přistěhovaných nad počtem odstěhovaných, důvodem je však migrační přírůstek cizinců. Mezi německými státními příslušníky převažuje i nadále odchod, který se nedaří vyrovnat ani migračními přírůstky Čechů a Poláků (viz kap. 4.4.1).⁸⁰ Podniky a veřejné instituce jako jsou školy, nemocnice a vysoké školy mají stále větší problémy se získáváním dostatečného počtu odborníků do Žitavy. V soukromém sektoru to je často vysvětlováno na německé poměry nízkou úrovní mezd. Že je toto vysvětlení nedostačující, ukazuje veřejná sféra, například rozložení nedostatku učitelů v území. Zde je situace obrácená: při stejných platech a výrazně nižších životních nákladech je finanční situace učitelů lepší, nežli například v Drážďanech, i přesto zde zůstává mnoho učitelských míst neobsazených, zatímco uchazeči se tlačí především do Lipska a Drážďan. Žitava dosud není vnímána jako součást (přeshraničního) velkoměstského regionu, ale - bez konkrétní vazby k urbánnímu centru Liberci - jako venkovská oblast v nejzazší periferii Saska.

4.10.5 EXISTUJE PŘESHRANIČNÍ REGIONÁLNÍ IDENTITA?

„Já osobně doufám ve větší propojení aktivit na ose Jablonec – Liberec – Chrastava – Hrádek – Žitava. Pro mě je to přirozená, přeshraniční osa rozvoje se zhruba 200.000 obyvateli.“

Regionální identity mají různé příčiny. Typické jsou krajinné jednotky (například Jizerské hory), historické hranice (například Horní Lužice), aktuální hranice (například Sasko) nebo funkční vazby mezi městem a okolím (například oblast Prahy). Většinou se překrývají, tzn., že lidé v jednom místě mají zpravidla několik regionálních identit.

⁸⁰ Údaje za období 2014-19, odbor evidence obyvatel města Žitavy.

Pocit příslušnosti ke krajině nebo k městu, které utváří své okolí, nemusí končit na hranicích. V důsledku prudkých národnostních konfliktů, výměny obyvatelstva a rozsáhlého uzavření státních hranic ve 20. století došlo ve střední Evropě na mnoha místech ke ztrátě přeshraniční regionální identity, která se však může díky procesu evropské integrace nově rozvíjet. Řada měst a regionů v pohraničí poznala, že národní periferní poloha je jako regionální identita nevýhodná a pokouší se proto působit proti marginalizaci pomocí opětovného získání 360° rozhledu a zdůraznění své funkce „mostu“ a internacionality. Takto dnes vystupují města na Odře a Nise, rozdělená v roce 1945, jako „Dvojměstí s Evropskou univerzitou“ (Frankfurt nad Odrou-Słubice), „Euroměsto“ (Guben-Gubin) a „Evropské město“ (Zhořelec – Görlitz – Zgorzelec). Německé obce, vzdálené 20 minut od polské metropole Štětína, (Szczecin) se dnes chápou jako součást metropolitního regionu, zatímco do německého okresního města Greifswald to je 1,5 hodiny cesty autem. V Krušných horách je historická hornická identita společným česko-německým kulturním dědictvím UNESCO. To, jak rychle tyto znovuobjevené regionální vazby skutečně najdou cestu do osobní regionální identity obyvatel, závisí i na prožitku každého jednotlivce. Oficiálně vyhlášené územní zařazení města nebo regionu však vyšle jasný signál dovnitř i navenek a natrvalo velmi významně ovlivní regionální identifikaci obyvatel i obraz navenek.

Příkladem silné přeshraniční regionální identity je region Bodamského jezera. Přeshraniční identita zde byla podpořena charakteristickým krajinným prvkem, Bodamským jezerem, které spojuje tři země. Ale i to se muselo nejprve vyvíjet. Dlouhou dobu se o břehy obrovského jezera (66 km dlouhé) dělily různé státy. Životní pocit zde dnes neurčuje extrémní národní periferní poloha, ale sebevědomí regionu s vysokou kvalitou života, ke které jezero rozhodující měrou přispívá. Prostřednictvím společného přeshraničního úsilí o zachování ekosystému Bodamského jezera a o vytvoření společné turistické destinace „Region Bodamského jezera“ se rozvinula spolupráce, sahající až po zavedení značky „Region čtyřzemí Bodamské jezero“ (Vierländerregion Bodensee), která přednosti regionu Bodamského jezera komunikuje směrem dovnitř i ven.⁸¹

Přeshraniční regionální identita však může existovat i bez takového společného krajinného prvku, jakým je Bodamské jezero. Příkladem je Městský region Štrasburk (Stadtregion Straßburg) na německo-francouzské hranici. Město Štrasburk (280.000 obyvatel), které je zdrojem identity, leží celé ve Francii. Přílehlé německé město Kehl (37.000 obyvatel) nedefinuje svoji polohu v území prostřednictvím společného krajinného prvku (například řeky Rýna), ani ne ve vztahu k nejbližšímu německému vyššímu centru, ale jako „německé sousední město Štrasburku“. Kehl se nechápe být na periferii Německa, ale chápe se jako brána do Francie v dynamickém přeshraničním hospodářském regionu.⁸²

Rozhodující pro přeshraniční identitu jsou i zde - podobně jako v jiných aglomeracích – intenzivní vazby uvnitř městského regionu. Ve Štrasburku žije více než 5 000 Němců, v Kehlu 2 700 Francouzů. 20 % zaměstnanců v průmyslové zóně u rýnského přístavu v Kehlu pochází z Francie. Od roku 2017 jezdí štrasburská tramvaj přímo do centra Kehlu. Odpovídající význam má rovněž bilingvní vyrůstání dětí v Kehlu. S francouzštinou se děti dostanou do kontaktu ve všech 21 mateřských školách, na základních školách jsou nabízeny dvoujazyčné třídy a studenti gymnázia mohou skládat německo-francouzskou maturitu (Abi/Bac).⁸³

⁸¹ Viz <https://www.vierlaenderregion-bodensee.info/de/leben/leben-details/werden-sie-botschafter-der-vierlaenderregion-bodensee.html>.

⁸² Viz www.kehl.de.

⁸³ Viz www.kehl.de.

Tak jako celé Alsasko byl i Štrasburk v minulosti dvoujazyčným městem, v důsledku válečných událostí a kulturní politiky v poválečném období však tuto dvoujazyčnost z velké části ztratil. Dnes se sice pyšní několika tisíci dětmi ve bilingválních školkách a školách, svojí identitu však neomezuje na německo-francouzský aspekt, ale vnímá se z důvodů svých funkcí v EU jako evropská metropole.

Podobná je situace v německo-rakouské aglomeraci Salcbursko v okolí Salcburku (Salzburg, 150 000 obyvatel). Rozvojová koncepce sousedního německého města Freilassing (17.000 obyvatel) k tomu uvádí následující: „Počínaje začleněním Rakouska do evropského vnitřního trhu, jeho vstupem do EU v roce 1995 a zrušením hraničních kontrol v roce 1998 ustupují pro občana hranice do pozadí s tím důsledkem, že je region stále více vnímán jako společná aglomerace, jako společný pracovní a životní prostor.“ Zdrojem identity není ani zde společná řeka, jezero nebo hora, ale urbánní centrum regionu.

Výrazné paralely k těmto dvěma městským regionům, avšak trilaterálně, lze konstatovat i v případě aglomerace Basileje (Agglomeration Basel) ve švýcarsko-německo-francouzském trojzemí. Ani zde není zdrojem regionální identity společný krajinný prvek, ale silné přeshraniční vazby mezi jádrovým městem (170.000 obyvatel) a jeho okolím.⁸⁴ „Více než 60 000 osob překročí denně hranice při své cestě do práce.“⁸⁵ Příměstské linky S-Bahn jezdí přes hranice a jsou rovněž organizovány trilaterálně. Rovněž bazilejská tramvaj jezdí přes vnější hranici EU do německého města Weil am Rhein a do francouzského Saint Louis.

Specifickým případem přeshraničního utváření identity je Sársko. To se nechápe jako součást většího německo-francouzského regionu, ale vytváří tak zvanou „francouzskou strategii“ samo německo-francouzskou identitu. Jádrem této strategie je dvoujazyčné vyrůstání dalších generací ve spojení se silnou přítomností francouzštiny ve veřejném prostoru, v médiích a ve veřejné správě. Sársko tak velmi důsledně sleduje cíl, přeměnit svojí dosavadní polohu na periferii Německa v centrální německo-francouzskou, a tím i evropskou identitu.⁸⁶

„Obě strany budou moci v budoucnu zdůraznit, že není nic nepřírodního, když Češi žijí v Německu a Němci v Česku, že je to normální a přirozené. To by se mohlo v budoucnu prosadit. V západní Evropě je to již normální...“

Tyto příklady ukazují, že přeshraniční regionální identity a image na mnoha místech existují a rostou a to i přes jazykové hranice a dokonce i přes vnější hranici EU. Jelikož státní a jazykové hranice rozdělují, jsou pro přeshraniční regionální identity nutné skutečnosti, které spojují, a jejich vědomé vnímání. Břehy spojovaly Bodamské jezero sice již odedávna, avšak vědomé vnímání a artikulace tohoto přeshraničního území roste teprve v uplynulých desetiletích. Každodenní vazby ve formě přeshraničního zaměstnání, nakupování a trávení volného času mohly v přeshraničních aglomeracích růst teprve díky procesu evropské integrace. I zde však přeshraniční vazby nevedou automaticky k přeshraniční regionální identitě a image, pro jejich utváření jsou i zde nutné aktivní uvědomění, utváření vůle a komunikace.

⁸⁴ Viz například preambule územního plánu měst Lörrach - Weil am Rhein, https://www.weil-am-rhein.de/pb/site/weil-am-rhein/get/params_E1823810380/1889300/FNP_Erl%C3%A4uterungsbericht.pdf.

⁸⁵ Viz <https://www.eurodistrictbasel.eu/de/ueber-den-teb/der-trinationale-eurodistrict-basel.html>.

⁸⁶ Viz <https://www.saarland.de/frankreichstrategie.htm>.

Souboj o chytré hlavy

Lidé jsou mobilní, zejména ti mladí.

Pouze 17 % mladých Sasů starších 16 let žije bez přerušení ve svém rodišti a také pouze polovina se jich po jistém přerušení vrací do regionu zpět. (Zdroj: Druhá saská analýza migrace 2016 (Zweite Sächsische Wanderungsanalyse 2016), <https://www.statistik.sachsen.de/html/47978.htm>)

Mobilní lidi to táhne do velkých měst a předměstí.

Zhruba 70 % mladých ve věku mezi 16 a 19 lety, kteří již mají představy o svém budoucím místě bydliště, by volilo velkoměsto. (Zdroj: Saský zemský statistický úřad, Druhá saská analýza migrace 2016). I v České republice počet obyvatel v městských aglomeracích roste, v periferním venkovském prostoru naopak klesá.

Čím jsou aglomerace atraktivní?

- rozmanitost pracovních možností a odborných pracovních sil
- rozmanitost možností v oblasti nakupování, kultury, vzdělávání a volného času
- dobré dopravní spojení

Potenciál regionu

Urbánní region Liberec – Žitava má dobré předpoklady:

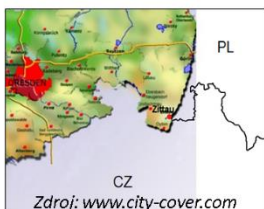
- **Urbanita**
vysoké školy, divadla, nákupní centra, nadregionální sportovní a kulturní akce
- **Internacionalita**
trinacionální městský region CZ-D-PL má mezinárodní charakter
- **Kvalita života**
nejvyšší kvalita života díky umístění v krajině – hory a jezera
- **Blížkost k metropolím**
Praha i Drážďany jsou vzdáleny zhruba 100 km

Jaký region máme?

V našich hlavách dosud neexistuje region Liberec – Žitava; ani společná identita, ani přeshraniční regionální image.

Mnoho lidí je pravidelně na cestách v sousední zemi, většinou ale bez osobních kontaktů a vazeb. Nakupování ani cyklistika žádnou přeshraniční identitu nevytvářejí. Z Prahy ani Drážďan nejsme vnímáni jako trinacionální městský region, nýbrž jako provincie každého z jednotlivých států.

Porovnání: Jiné příhraniční regiony mají společnou regionální identitu a mezinárodní image:

Kernregion Salzburg
Agglomerace Salzburg (A/D)

Agglomerace Štrasburk (F/D)

Agglomerace Basilej (CH/F/D)

Jaký region chceme?

Potřebujeme přeshraniční regionální identitu? Potřebuje ji Žitava? Potřebuje ji Liberec?

- Co říká politika?
- Co říká hospodářství?
- Co říká kultura?
- Co říkají vysoké školy?
- Co říká mládež?

4.10.6 VÝSLEDKY Z ROZHOVORŮ S ODBORNÍKY K TEMATICKÉMU OKRUHU REGIONÁLNÍ IDENTITA

Regionální identita & image

^ Liberec

... jako tvůrčí faktor regionálních rozvojových procesů

Faktory vlivu¹

Regionální znaky

- např. historie, tradice, jazyk, kultura stavitelství, přírodní a hospodářský prostor

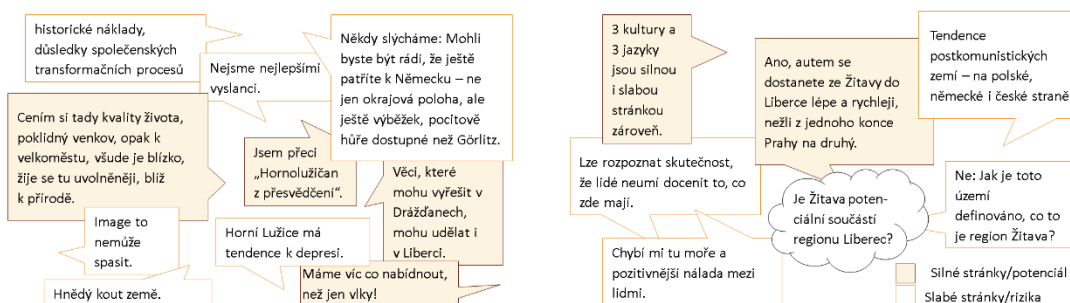
Znaky na základě vazeb

- ekonomické vazby, např. práce / vzdělávání
- sociální vazby, např. rodina, přátelé, návštěvy, sítě
- kulturní vazby, např. umělci, kulturní a sportovní akce, spolky a sdružení

Přisouzení

- zevnitř: vlastní pohled, pohled insiderů
- zvenčí: médií, návštěvníky, lidmi „zvenčí“

→ ukotvení identity jako součástí image

Německá perspektiva

Silné stránky a potenciály

- Člověk tu je ve venkovské oblasti, ale blízko metropolím; to je tady Evropa! Kdo jede do Drážďan, může si za to sám.
- Krása venkova, výhody malého města.
- Zpomalení a deurbanizace. Tím se stávají patrnými výhody venkovského prostoru.
- Závaznost, bezprostřednost (nelze se schovat).
- Slabé stránky regionu mi nejsou tak důležité. – To, co mi tu chybí, pořídím jinde.
- Rychle přecházíme k angličtině. Raději umět jeden jazyk pořádně, než vícero jen trochu. Ale mělo by být samozřejmostí, že má člověk nějaké základy i v jiných jazycích.

Slabé stránky a rizika

- Pohled na sebe sama je charakteristický sebesnižováním a interkulturní nemotorností; Hornolužická žulová lebka – trucovitá pýcha.
- Samozvolená image má negativní konotace.
- Nepříliš otevřený svět.
- Na jedné straně existují skutečné funkční deficity. Na druhé straně by se dalo říci: Přestaňte už konečně fňukat!
- Generace rodičů říkala: Jděte pryč! To ještě působí.
- Image města Görlitz je lepší. ... často je zaměňováno s Zwickau.
- Jazyková bariéra: Strašně!

Česká perspektiva

Silné stránky a potenciály

- Obě strany mohou v budoucnosti zdůrazňovat, že není nic nepřírozaného, když Češi bydlí v Německu a Němci v Česku.
- Hovořím střídavě německy (strašně) a anglicky (přijatelně).
- Vnímají se jako přátelé, ne jako cizinci.
- Je Žitava potenciální součástí regionu Liberec?
- Ano, má to jak geografické tak i historické důvody.
- Ano, autem se dostanete ze Žitavy do Liberce lépe a rychleji, nežli z jednoho konce Prahy na druhý.
- Čím dál více ano, ale není to na první pohled poznat!

Slabé stránky a rizika

- Jazyková bariéra: velká, významná role. To je ten „problém“ v trojzemi.
- Při odborné diskuzi mluvím nejraději česky s tlumočnickem. U společenských akcí se pokouším konverzovat německy.
- Problém je také v tom, že Žitava a okolí je zapadlým vysídleným regionem.
- ... ale to nesouvisí jen s jazykem – prostě je tam ještě státní hranice.
- Je zajímavé, že se v Německu na školách a ve školkách učí čeština, ale němčina skoro na žádné škole v Liberci.

Dieses Projekt wird gefördert durch:

Evropská unie, Evropský fond pro regionální rozvoj.

1. Díl: Baumlék, L.: „Formule“ regionální identity

Obr. 38: Regionální identita a image⁸⁷⁸⁷ Vlastní grafika na základě rozhovorů s odborníky.

4.10.7 SWOT ANALÝZA

Tab. 17: SWOT analýza pro téma regionální identita a image

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> – Liberec je v České republice vnímán jako urbánní centrum s vysokou kvalitou života a výhodnou polohou z hlediska umístění v krajině – Žitava boduje z hlediska vnímání vlastními obyvateli díky obrazu města, poklidnosti, krátkým vzdálenostem, kulturní rozmanitosti a umístění v krajině; z hlediska vnímání zvenčí jsou v popředí krásy přírodní a kulturní krajiny a zvědavost na neznámý půvab regionu – pojem „region trojzemí“ je etablován na obou stranách hranice 	<ul style="list-style-type: none"> – region je na obou stranách hranice dosud zřídka kdy přeshraniční, nýbrž je vnímán vždy jako národní periferie – Žitava je (kromě toho) navzdory své blízkosti k velkoměstu Liberci vnímána jako periferní a venkovská – převažující obraz v národních médiích (např. školní učebnice, noviny, TV) ztěžuje přeshraniční vnímání uvnitř i vně regionu, v nadregionálních médiích jsou kromě toho používány stereotypy / paušalizace (přeshraniční a drogová kriminalita, chudoba, nacisti) – nacionalistické a vůči Evropě kritické postoje poškozující image – rozšířený negativní obraz sama sebe v regionu Žitavy – státní hranice a rozdílné jazyky ztěžují budování společné přeshraniční identity
Příležitosti	Rizika
<ul style="list-style-type: none"> – region Liberec-Žitava je jediným přeshraničním urbánním prostorem podél česko-německé hranice (znak jedinečnosti) – region Liberec-Žitava má potenciál atraktivního urbánního, trinacionálního prostoru k životu v blízkosti velkých měst se zvláštní výhodou v podobě velmi atraktivního umístění v krajině (úzce souvisí s překonáním jazykové bariéry) – díky „regionu trojzemí“ je k dispozici společné jádro identifikace, <ul style="list-style-type: none"> – přičemž jako přeshraniční silná stránka je vnímána a oceňována především příroda, kulturní krajina a venkovský prostor spolu s tím, co region nabízí (blízkost přírodě, zpomalení), – kterému může napomoci mezinárodní/evropská dimenze, a tím i základní kameny tvorby image jako vícejazyčnost, mezikulturní kompetence a otevřenost světu, 	<ul style="list-style-type: none"> – marginalizace regionu kvůli setrvání u regionálního / národního úhlu pohledu a posilování nacionalistických postojů – omezení přeshraniční spolupráce na „nedělní rozmluvy“ a akvizici prostředků finanční podpory – ztráta atraktivity regionu kvůli další koncentraci pohybu osob a investic směrem k metropolím (a městům vyznačujícím se velkou přitažlivostí) – „kosmetické úpravy zevnějšku“ díky kampaním, které nejsou založeny na autentické regionální identitě – regionální nerovnosti, které se ukazují být překážkou pro kampaně zaměřené na společnou image, jakož i nedostatečná ochota relevantních národních aktérů, resp. pomalé tempo při odstraňování těchto nerovností

- ve kterém historické vztahy, společné kulturní dědictví a společná historie nabízejí rozmanité styčné body
- posílení identity „regionu trojzemí“ díky zdůraznění urbánního a trinacionálního aspektu
- výraznější národní a mezinárodní vnímání regionu díky pozitivní trinacionální image

4.10.8 SHRnutí

„Udělat ze tří hranic centrum – nikoli periferii.“

Celkový region Liberec - Žitava má potenciál atraktivního urbánního, mezinárodního životního prostoru v blízkosti metropole s mimořádným kladem polohy ve velmi atraktivní krajině. Vnější a vnitřní obraz tento potenciál v Liberci z velké části využívá, více rozvíjet je zde možno mezinárodní aspekt. Urbánní aspekt regionu a jeho centrální poloha mezi metropolitními regiony není v případě Žitavy v jejím vnitřním a vnějším obraze téměř zastoupena, v důsledku toho je její atraktivita ve vnějším i vnitřním obraze silně snížena.

„Zdůraznit potenciál (Trojzemí), komunikovat dovnitř i navenek.“

Rozšířená identita **Žitavy** jako malého města na okraji Horní Lužice není řadou obyvatel Žitavy, především z řad starší generace, vnímána negativně. Mobilní, a proto jako cílová skupina důležitější, jsou ale především mladší ročníky, které po svém studiu nebo vyučení a případně i prvních pracovních zkušenostech hledají místo pro práci, život a většinou i pro založení rodiny. Pro mladší, jak místní, především však na potenciální „přespolní“, nejen z Německa, ale i z Česka, Polska a případně dalších zemí, však malé město na východní periferii Německa není tak atraktivní, jako trilaterální velkoměstský region. Jelikož je Žitava odkázaná na obyvatele, kteří v regionu zůstávají, kteří se do regionu vracejí a kteří se do regionu přistěhují, jako na učitele, lékaře, studenty a kvalifikované pracovní síly ve stále více profesích, ve kterých je nedostatek kvalifikované pracovní síly pocítován, je ve velkém zájmu města a regionu, urbanizovat a internacionalizovat stávající identitu „Trojzemí“, tzn. zdůraznit urbánní a mezinárodní aspekt trilaterálního urbánního městského území Liberec - Žitava.

Výhody malého města, jako jsou klid, krátké vzdálenosti a blízkost přírody, které jsou mnoha obyvateli ceněny, se přeshraničním vnímáním neztratí. Blízká urbanita a mezinárodní atmosféra se k těmto výhodám přidá jako pozitivní faktor. Skutečnost, že atraktivní okraje urbánních regionů jsou velmi vyhledávané, není bezdůvodná.

„Liberec má obrovský potenciál – blízko do Prahy, Žitavy a na polskou stranu.“

Potřeba opatření ke zvýšení atraktivity je v **Liberci** vzhledem k pozitivnímu vnitřnímu a vnějšímu image v tuzemsku a k přistěhovalectví menší než v Žitavě. Atraktivita Liberce se však dosud na rozdíl od Prahy a jejího okolí neodráží v koncentraci vysoce kvalitních pracovních příležitostí s nadprůměrnými příjmy, což je ale pro rozhodování vysoce kvalifikovaných pracovních sil často rozhodující. V konkurenční soutěži s Prahou a dalšími českými regionálními centry, jako jsou Plzeň, Hradec Králové/Pardubice a Ústí nad Labem/Teplice, které jsou dopravně lépe položeny na důležitých nadregionálních silničních a železničních osách, zatím Liberec boduje především díky krajině, ve které leží. Poloha v trojzemí nabízí dodatečný identifikační znak, kterým se Liberec může profilovat jako centrum trilaterálního městského regionu a posílit tak trh práce především kvalitativně. Brána Česka do Evropy a do světa nemusí být v Praze, ale mohla by se otevřít i prostřednictvím velkého města mezinárodního charakteru jako je Liberec ve směru na Berlín a Vratislav. Německo je nejvýznamnějším obchodním partnerem Česka (zdroj: ČSU). Svojí image jako urbánní průsečík česko-německých vztahů by byl Liberec zajímavější nejen pro německé investice v Česku (viz německo-polský metropolitní region Štětín, Francouzská strategie Sársky), ale byl by v národní i mezinárodní konkurenční soutěži silněji vnímatelný.

Jelikož je prostorová expanze zástavby v Liberci a jeho bezprostředním okolí již nyní významná a měla by být z hlediska zachování kvality života spíše zpomalována, nežli urychlována, naskytá se otázka, jak lze oba cíle, zvýšení atraktivity a zachování kvality života, uvést do vzájemného souladu. Uspořádaný urbanistický vývoj, zachování volných ploch, koncentrace stavební činnosti na vnitroměstské browfield je přitom úkolem územního plánování. Silnější regionální, přeshraniční identita by však ve spojení s lepším spojením veřejnou osobní dopravou mohla sídelní tlak na jádrové město trochu snížit.

4.11 JAZYKOVÁ BARIÉRA

4.11.1 ANALÝZA STÁVAJÍCÍ JAZYKOVÉ BARIÉRY

„Já to nevnímám jako bariéru, bavíme se rukama nohama.“

To, zda chybění společného jazyka budeme vnímat jako bariéru nebo ne závisí na tom, jaké úrovně komunikace bychom chtěli dosáhnout. Přeshraniční aktivity se dnes většinou omezují jen na „němé“ aktivity, jako je nakupování, zážitky z přírody (turistika, koupání, cykloturistika) a na jazyce nezávislé formy kultury a volného času (koncert, galerie, muzeum). Při těchto aktivitách téměř nedochází ke komunikaci s lidmi v sousední zemi. Minimum komunikace, která je během těchto aktivit občas nutná, lze přitom opravdu zvládnout rukama nohama. Na organizovaných akcích pracují zpravidla tlumočníci.

„Jazyková bariéra hraje velkou roli. Většina zájemců o levné bydlení v Německu nedisponuje potřebnou jazykovou vybaveností.“

Zcela jinak je jazyková bariéra hodnocena tehdy, pokud chceme, aby lidé v pohraničí mohli také využívat evropský volný pohyb osob v oblasti bydlení, práce a vzdělávání, což by bylo opět předpokladem pro to, aby náš hraniční region překonal svoji okrajovou polohu, která brzdí jeho rozvoj. I přes hezké a upravené domy a příznivé náklady by bez jazykových znalostí nechtěl téměř nikdo chtít v sousední zemi bydlet, protože by pak byl sociálně izolovaný. Studovat či pracovat není bez použitelného jazyka možné vůbec. A také práce ve sdružení, spolku nebo jen tak poklábosení si se sousedy bez znalosti jazyka nefunguje. Pokud se zaměříme na tuto formu přeshraničního spoluzití, pak je stávající jazyková bariéra nepřehlédnutelná.

„Obrovská bariéra. Spoustu věcí se nedá využít, protože člověk neovládá řeč, například divadelní představení.“

Měřítkem pro posouzení jazykových dovedností je společný evropský referenční rámec jazyků, který rozeznává šest úrovní:

Tab. 18: Základní používání jazyka, samostatné používání jazyka a kompetentní používání jazyka⁸⁸

Základní používání jazyka	
A1	A2
Uživatel jazyka na úrovni A1 rozumí známým každodenním výrazům a zcela základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním potřebám, a umí tyto výrazy a fráze používat. Uživatel jazyka umí představit sebe a ostatní a klást jednoduché otázky týkající se informací osobního rázu, např. o místě, kde žije, o lidech, které zná, a věcech, které vlastní, a na podobné otázky umí odpovídat. Dokáže se jednoduchým způsobem domluvit, mluví-li partner pomalu a jasně a je ochoten mu/jí pomoci.	Rozumí větám a často používaným výrazům vztahujícím se k oblastem, které se ho/jí bezprostředně týkají (např. základní informace o něm/ní a jeho/její rodině, o nakupování, místopisu a zaměstnání). Dokáže komunikovat prostřednictvím jednoduchých a běžných úloh, jež vyžadují jednoduchou a přímou výměnu informací o známých a běžných skutečnostech. Uživatel jazyka umí jednoduchým způsobem popsat svou vlastní rodinu, bezprostřední okolí a záležitosti týkající se jeho/jejích nejnaléhavějších potřeb.
Samostatné používání jazyka	
B1	B2
Uživatel jazyka rozumí hlavním myšlenkám srozumitelné spisovné vstupní informace týkající se běžných témat, se kterými se pravidelně setkává v práci, ve škole, ve volném čase atd. Umí si poradit s většinou situací, jež mohou nastat při cestování v oblasti, kde se tímto jazykem mluví. Umí napsat jednoduchý souvislý text na témata, která dobře zná nebo která ho/ji osobně zajímají. Uživatel jazyka dokáže popsat své zážitky a události, sny, naděje a cíle a umí stručně vysvětlit a odůvodnit své názory a plány.	Uživatel jazyka mající úroveň B2 dokáže porozumět hlavním myšlenkám složitých textů týkajících se jak konkrétních, tak abstraktních témat včetně odborně zaměřených diskusí ve svém oboru. Dokáže se účastnit rozhovoru natolik plynule a spontánně, že může vést běžný rozhovor s rodilými mluvčími, aniž by to představovalo zvýšené úsilí pro kteréhokoliv účastníka interakce. Uživatel jazyka na této úrovni B2 umí napsat srozumitelné podrobné texty na širokou škálu témat a vysvětlit své názorové stanovisko týkající se aktuálního problému s uvedením výhod a nevýhod různých možností.
Kompetentní používání jazyka	
C1	C2
Uživatel jazyka s jazykovou úrovní C1 rozumí širokému rejstříku náročných a dlouhých textů a rozpozná implicitní významy textů. Umí se plynule a pohotově vyjadřovat bez zjevného hledání výrazů. Umí jazyka užívat pružně a efektivně pro společenské, akademické a profesní účely. Uživatel jazyka mající úroveň C1 umí vytvořit srozumitelné, dobře uspořádané, podrobné texty na složitá témata, čímž prokazuje ovládnutí kompozičních útvarů, spojovacích výrazů a prostředků koheze.	Uživatel jazyka mající úroveň C2 snadno rozumí téměř všemu, co si vyslechne nebo přečte. Dokáže shrnout informace z různých mluvených a psaných zdrojů a přitom dokáže přednést polemiku a vysvětlení v logicky uspořádané podobě. Uživatel jazyka s úrovní C2 se dokáže spontánně, velmi plynule a přesně vyjadřovat a rozlišovat jemné významové odstíny dokonce i ve složitějších situacích.

⁸⁸ Viz <https://www.jazykove-urovne.cz/spolecny-evropsky-referencni-ramec/>.

„Chybějící jazykové znalosti brání zaměstnání.“

Cizinci musí pro výkon povolání v Německu většinou doložit jazykové schopnosti na úrovni B2, kdy se „dokáže se účastnit rozhovoru natolik plynule a spontánně, že může vést běžný rozhovor s rodilými mluvčími, aniž by to představovalo zvýšené úsilí pro kteréhokoliv účastníka interakce“. Stejná „normální“ komunikace bez většího úsilí nebo ohledů je nutná i pro vznik „normálních“ vztahů. Pokud nějaký amatérský hráč kopané nastřílí za sportovní družstvo v sousední zemi čtyři branky, není tam ještě integrován. K integraci dojde až ve chvíli, kdy je schopen se zapojit do následného rozhovoru v kabině nebo u piva.

„Je to určitě bariéra. Významná. Je to problém.“

Budeme-li úroveň B2 považovat za měřítko pro jazykové znalosti, umožňující integraci, pak mezi českou, polskou a německou částí regionu existuje bez pochyby významná jazyková bariéra. I bez přesných empirických dat lze konstatovat, že znalosti jazyka sousedů, přesahujících úroveň A2, jsou spíše výjimkou.

Děti se sice v některých mateřských školách hravou formou s jazykem sousedů setkávají. Ze žáků v německé části řešeného území se zhruba jedna čtvrtina, z českých žáků dokonce cca 90 %, zabývá někdy během školní docházky jazykem sousedů, většinou ale jako druhým nebo třetím jazykem. Kromě toho existuje řada organizovaných setkání všech věkových kategorií. Znalosti češtiny (stejně jako polštiny), které by bylo možno použít, jsou však v německé části velmi vzácné. V české a polské části mluví o něco více lidí německy, především v případě, kdy profesně přicházejí do kontaktu s německými zákazníky. I zde jsou však znalosti na úrovni B2 výjimkou. Většina lidí ve všech třech zemích vyrůstá s jedním jazykem, kromě daného národního a mateřského jazyka však neovládá žádný další jazyk na úrovni B2 a výše. To se týká rovněž angličtiny, i když ta je dnes ve všech třech zemích v obecně vzdělávacích školách pravidelně vyučována jako první cizí jazyk a v případě chybějících znalostí jazyka sousedů nabízí šanci se v sousední zemi domluvit.

„Dosáhnout trojjazyčnosti na vysoké úrovni... to by spíš měla být posílena úloha Lingua franca“.

Pokud se jedná o překonání jazykové bariéry, zaměří se pozornost často spontánně na angličtinu. To je zřejmě způsobeno dvěma nedorozuměními. Jednak zažívá mnoho lidí tuto lingua franca sama jako jedinou možnost, jak se s lidmi ze sousední země domluvit a vyvozuje z toho, že by jazyková bariéra byla překonána, pokud by všichni ovládali dost dobře angličtinu. To se ale týká pouze individuálních rozhovorů a mezinárodní spolupráce v oblasti ekonomiky a ve vědě, které mohou samozřejmě probíhat i v angličtině. Přeshraniční učení se, práce a život však probíhají většinou ve skupinách. Skupina lidí, ať se jedná o pracovní kolektiv, školní třídu nebo sportovní skupinu, není zpravidla schopná ani ochotná vést komunikaci kvůli jednomu nebo několika málo cizincům trvale v angličtině, ale předpokladem pro integraci cizinců do této skupiny je jejich znalost „jazyka skupiny“, tedy zpravidla národního jazyka dané země. V mezinárodně utvářených metropolích mohou existovat prostředí globálně, anglofilně orientovaných lidí, kteří jsou jak profesně, tak i soukromě aktivní v mezinárodních týmech a hovoří výlučně anglicky. V Trojzemí to ale bude spíše výjimka a na tom se v dohledně době ani nic nezmění. Zde spočívá klíč k sociální interakci na druhé straně hranice v jazyce sousedů.

„To je i tím, že slovanské jazyky jsou těžké na učení“.

Druhé, široce rozšíření nedorozumění pro překonání jazykové bariéry se týká cílové skupiny a metodiky. Dospělí si to většinou projektují na sebe a své zkušenosti se svízelnou výukou cizích jazyků ve škole nebo ve večerních kurzech. To často vede ke shora citovanému závěru, že by bylo lepší se soustředit raději na angličtinu, protože další cizí jazyky na použitelné úrovni se jeví být nereálné a už vůbec v dospělém věku.

Přirozené získání jazykových dovedností však probíhá v předškolním věku. Během této fáze jsou děti schopny se bez větší námahy a zcela bez výuky naučit několika jazykům bez akcentu v případě, kdy jim jsou tyto jazyky nabízeny stejně, jako mateřština. Představují proto nejvýznamnější cílovou skupinu pro překonání jazykové bariéry. Hraniční region nabízí šanci to zrealizovat i prakticky.

4.11.2 MOŽNOSTI PRO PŘEKONÁNÍ JAZYKOVÉ BARIÉRY

Výuka cizích jazyků ve škole

Jazyková výuka na obecně vzdělávacích školách je pouze na gymnáziích zaměřena na dosažení úrovně B2 u prvního jazyka.⁸⁹ Jelikož se v případě prvního jazyka jedná zpravidla o angličtinu, je dosažení úrovně B2 pro jazyk sousedů ve škole velmi vzácné. Jedinou výjimkou je německé oddělení Gymnázia F. X. Šaldy v Liberci, zahrnující německou maturitu. Možnost osvojit si znalosti češtiny na úrovni B2 existuje pouze na soukromém gymnáziu v Ochranově (Herrnhut) a Ebersbachu, je však využívána pouze málo žáky. Žáci 1. až 10. tříd v Sasku, případně 1. až 9. tříd v Česku úrovně B2 zpravidla nedosahují.⁹⁰ Dosažení úrovně B2 pro jazyk sousedů během jazykové výuky tak představuje výjimku. Cíle, aby se mladí lidé po ukončení školy mohli spontánně a plyně dorozumívat jazykem svých sousedů a tak vnímali region přeshraničně, tedy není stávající výukou cizích jazyků na školách dosahováno.

⁸⁹ Bildungsstandards für die fortgeführte Fremdsprache (Englisch/Französisch) für die Allgemeine Hochschulreife (Vzdělávací standardy pro pokročilý cizí jazyk (angličtina/francouzština) pro obecnou úroveň vzdělání nutného pro přijetí na vysokou školu); <http://www.nuv.cz/t/rvp>; Rámcový Vzdělávací program pro gymnázia

⁹⁰ Kultusministerkonferenz 2003: Bildungsstandards für die erste Fremdsprache (Englisch/Französisch) für den Mittleren Schulabschluss (Konference ministrů kultury 2003: vzdělávací standardy pro první cizí jazyk pro absolutorium druhého stupně základní školy); Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání S. 17.

Vícejazyčné mateřské školy

Úspěšnější, nežli klasická výuka cizích jazyků ve škole, je vícejazyčné vyrůstání hned od začátku. Tak, jako si každé dítě osvojí svoji mateřštinu, může si během prvních let svého života osvojit více jazyků souběžně. Tím nejjednodušším příkladem jsou dvoujazyčné rodiny, v nichž mohou děti bez problémů vyrůst bilingvně. Pokud je komunikačním jazykem třetí řeč, pak si děti bez problémů osvojí jazyky tři. Předpokladem je pouze pravidelné přirozený kontakt s jazyky. Celosvětově vyrůstají dvě třetiny všech lidí vícejazyčně.⁹¹

Adaptací principu „bilingvní rodina“ je dvoujazyčná mateřská škola, ve které dítě v plné péči (8 – 9 hodin v pracovních dnech) stráví téměř tolik času, jako doma. Existuje-li zde každodenní kontakt s druhým jazykem, lze si jej osvojit stejně, jako v bilingvní rodině. Rozhodující je pouze přirozené používání jazyka minimálně jedním pedagogem a čas, který děti s tímto jazykem stráví. Tato metoda se jmenuje imerze (jazykové ponoření). Podle saského zemského pracoviště pro rané vzdělávání sousedních jazyků lze považovat mateřskou školu za dvojjazyčnou za následujících podmínek:

- Pedagog/pedagožka je rodilým mluvčím nebo má jazykovou kompetenci na podobné úrovni.
- Pracuje se podle principu „jedna osoba, jeden jazyk“.
- Nový jazyk je integrován do každodenního života, tj. nový jazyk je jazykem k běžnému dorozumívání (imerze).
- Kontakt s jazykem proběhne nejméně po polovinu doby strávené ve školce. Nový jazyk je používán každodenně k běžné komunikaci.⁹²

Princip imerze (jazykové ponoření) je používán ve více než tisícovce mateřských škol v Německu. Předpokladem je vícejazyčná koncepce zařízení a podpora této koncepce ze strany pracovníků školky. Pro zprostředkování jazyka sousedů jsou nejhodnější rodilí mluvčí. Ti jsou díky blízkosti hranice v podstatě k dispozici. Překážkou však dosud v Sasku bylo neuznávání zahraničních absolutorí v oblasti výchovy dětí. Od srpna 2019 však může Saský zemský úřad pro mládež (Landesjugendamt) na základě žádosti zřizovatele mateřské školy souhlasit se zaměstnáním pedagogického personálu se zahraničním absolutoriem. Obecným předpokladem jsou přiměřené znalosti němčiny uchazeče a jeho účast na školení.⁹³ V závislosti na konkrétní odborné kvalifikaci zájemce je třeba získat další odborné znalosti. K tomu by si měl zájemce individuálně informovat v Informačním a poradenském centru pro trh práce v Sasku.⁹⁴ Další možností jsou dobrovolníci, vykonávající tuto dobrovolnou službu po určitou dobu (například rok). Princip imerze funguje i ne-rodilými mluvčími, pokud tito cílový jazyk ovládají na vysoké úrovni (například po delším pobytu v cizině) a pokud tito s dětmi důsledně hovoří pouze tímto jazykem.

⁹¹ www.fmks.eu.

⁹² Viz <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/bilinguale-kita.html>.

⁹³ Informace Saského zemského úřadu pro mládež ze dne 11.12.2019.

⁹⁴ Informations- und Beratungsstelle Arbeitsmarkt Sachsen, IBAS) (viz také <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/erkennung-auslaendischer-berufsabschluesse.html>).

Vícejazyčná škola

O dvoujazyčné škole lze hovořit tehdy, pokud je alespoň jeden z předmětů vyučován v jiném jazyce, nežli je jazyk, v němž probíhá výuka. Existují rovněž bilingvní školy, ve kterých více než 50 % výuky probíhá v cizím jazyce.

Nejpříznivější variantou při přechodu dětí z vícejazyčné mateřské školy do základní školy je, pokud je druhý jazyk nejen vyučováním předmětem, ale je také používán jako jazyk výuky dalších předmětů, čímž je přirozeně dále rozvíjen. Ale i děti bez předchozích znalostí jazyka sousedů mohou být v některých předmětech v tomto jazyce vzdělávány, zprostředkování znalostí v odborných předmětech bude samozřejmě zpočátku trvat o něco déle.

Pro personální zajištění vícejazyčných škol platí podobné podmínky, jako v případě mateřských škol. V Sasku je situace pro české pedagogy díky nedostatku učitelů v současné chvíli příznivá. Obráceně je však situace v důsledku platových rozdílů komplikovanější. Zato ale v Česku existuje více místních učitelů s dobrými znalostmi němčiny.

„Kdo ovládá jazyky, může se dobře uplatnit.“

Praktické příklady: regiony, ve kterých děti nezávisle na rodině vyrůstají dvoujazyčně

Vícejazyčné mateřské školy se neomezují pouze na jednotlivé pilotní nebo prestižní projekty, ale v některých částech Německa jsou naprosto běžnou záležitostí. Podle průzkumu Sdružení pro ranou vícejazyčnost (Verein für frühe Mehrsprachigkeit) existovalo v roce 2014 v Německu již 1035 dvoujazyčných mateřských škol a 287 dvoujazyčných základních škol. Mezi lety 2004 a 2014 vzrostl počet dvoujazyčných mateřských škol na trojnásobek.⁹⁵ Tato zařízení se koncentrují jednak ve velkých městech, ale i v regionech, které z kulturních a / nebo strategických důvodů vícejazyčné dospívání svých nejmladších vědomě podporují.

Příklad Sársko

Sársko sleduje od roku 2014 tak zvanou „Francouzskou strategii“ (Frankreichstrategie), kterou se chce v soutěži lokalit vymezit od ostatních hraničních regionů svojí kompetencí pro Francii. Kompetence pro Francii znamená v první řadě dvoujazyčnost a interkulturní dovednosti obyvatelstva. V rámci jedné generace (30 let) má vzniknout vícejazyčný, německo-francouzsky utvářený region. Mladá generace si má osvojit znalosti francouzštiny pro komunikaci v každodenním i profesním životě. V Sársku existuje více než 200 dvoujazyčných mateřských škol, ve kterých německé a francouzské vychovatelky dětem umožňují vyrůstat dvoujazyčně. Na všech základních školách je počínaje 1. třídou vyučována francouzština. Řada základních škol je bilingvních, tzn., nabízejí od první třídy kromě francouzštiny i další předměty ve francouzštině.

⁹⁵ www.fmks-online.de.

Příklad Lužických Srbů

Rovněž v Lužici, obývané Lužickými Srby, existuje řada mateřských škol a škol, na kterých děti vyrůstají dvoujazyčně. Tato zařízení nejsou zaměřena pouze na děti z lužicko-srbských, případně bilingvních rodin, ale jsou v současné době navštěvovány dokonce převážně dětmi, jejichž rodiče jazyk Lužických Srbů neovládají.⁹⁶

Mezi mateřskými školami existují různé koncepce – od čistě lužicko-srbských mateřských škol, nabízejících německy mluvícím dětem nejintenzivnější jazykové ponoření, přes německo-lužickosrbské až po mateřské školy, ve kterých v obou jazycích pracují pouze jednotlivé skupiny. Zde je třeba zdůraznit výslovnou politickou vůli posílit menšinový srbský jazyk. Proto nabízí Svobodný stát Sasko dvojazyčným školám dotatečné financování např. pro dotatečný personál ve skupinách.⁹⁷

Pro pokračování výuky a rozvoj jazykových znalostí, získaných v mateřské škole, slouží v saské části devět lužickosrbsko-německých gymnázií, šest středních škol a lužickosrbské gymnázium v Budyšině.⁹⁸ Princip je v zásadě podobný principu dvoujazyčných škol v Sársku, tzn., kromě výuky v lužické srbštině jsou i odborné předměty vyučovány zcela nebo zčásti v lužické srbštině. Počínaje školním rokem 2013/14 jsou všichni žáci na lužickosrbských školách ve Svobodném státě Sasko vzdělávání dvoujazyčně podle koncepce „2plus“, jejíž zpracování zadalo Saské státní ministerstvo kultu (Sächsisches Staatsministerium für Kultus) a Saský institut vzdělávání (Sächsischen Bildungsinstitut). Začátečníkům je přístup do dvoujazyčných tříd zajištěn dodatečnou výukou lužické srbštiny tak, aby si osvojili potřebnou jazykovou úroveň.⁹⁹

„Nová generace může vyrůst dvoujazyčně.“

4.11.3 DVOUJAZYČNÉ MATEŘSKÉ ŠKOLY A ŠKOLY V REGIONU

Gymnasium F. X. Šaldy, Liberec

Gymnázium F. X. Šaldy v Liberci je nejstarší dvoujazyčnou školou v regionu. Poté, co toto gymnázium nabízelo již v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století vícejazyčnou výuku (například biologie v němčině, fyzika a dějepis v angličtině), oživilo tuto tradici od roku 1991 bilingvální česko-německou třídou. V německém oddělení gymnázia pracuje šest německých pedagogů, vyslaných Spolkovou republikou Německo. V prvních dvou ročnících gymnázia jsou studenti v rámci intenzivní výuky němčiny (10 hodin týdně) připravováni na dvoujazyčnou výuku ve vyšších ročnících. Počínaje devátou třídou pak nastupuje výuka odborných předmětů – geografie, historie a matematiky – v němčině. Škola udržuje řadu partnerství s Německem, mimo jiné se Schkolou v Ebersbachu. Někteří studenti mají každý rok možnost studovat na partnerské škole ve Wiesentheidu v Dolních Francích. Ve 12. třídě pak škola všem studentům nabízí praxi v Německu. Studenti skládají českou i německou maturitní zkoušku a splňují tak předpoklady pro studium vysoké školy jak v Česku, tak i v Německu a Rakousku.

⁹⁶ <https://www.sorbischer-schulverein.de/de/witaj-kindertagesstaetten>.

⁹⁷ Gellrich 24.01.2020.

⁹⁸ <https://schule.sachsen.de/166.htm>.

⁹⁹ https://schule.sachsen.de/download/19_03_21_2plus_UA_barrierefrei.pdf

Základní škola Husova, Liberec

Na rozdíl od ostatních základních škol v Česku se mohou žáci na ZŠ Husova učit němčině jako prvnímu cizímu jazyku již od 1. třídy, avšak pouze v běžném rozsahu (2 hodiny týdně). Druhý cizí jazyk pak přistupuje v šesté třídě, je však vyučován intenzivněji (5 hodin týdně).

Tato škola byla jako jediná v Česku zahrnuta do programu německého ministerstva zahraničí „Škola – partner pro budoucnost“. (Schulen – Partner der Zukunft). Díky tomu mohou na této škole pracovat němečtí pedagogové (aktuálně dva) a žáci mohou získávat stipendia pro pobyt v Německu. Škola kromě toho udržuje kontakty s německojazyčnými školami v Německu, Dánsku a Švýcarsku s možností výměnných pobytů. Požadovaná jazyková úroveň pro první cizí jazyk (minimálně A2) se však dosud neliší od obecně platného cíle na českých základních školách. Podle hodnocení ředitelky školy však řada absolventů dosahuje úrovně B1. Počínaje školním rokem 2018/19 jsou v německé třídě vyučovány i některé části předmětů matematika, občanská nauka, umění a sport v němčině (v anglické třídě v angličtině). To představuje první krok směrem k vícejazyčné škole.

Jako státní základní škola je i tato škola sice vázána spádovostí, ta je však vědomě volena jako nízká, aby na základě specifického profilu školy bylo možno nabídnout možnost intenzivnější jazykové výuky i dětem z dalších částí města. Zájem o návštěvu této školy je větší, nežli je maximálně možný počet žáků.¹⁰⁰

Dvojazyčné mateřské školy v Liberci

Česko-německé mateřské školy zatím v Liberci neexistují, existují však dvě dvojazyčné česko-anglické mateřské školy, a sice česko-anglická montessori školka „Život hrou“ a česko-anglická „Liberecká jazyková školka“. V obou zařízeních probíhá péče o děti dvojazyčně, v Liberecké jazykové školce je téměř polovina personálu anglickými rodilými mluvčími. Tato specifická nabídka má však svojí cenu. Rodičovské příspěvky ve výši 6.100,00 CZK, případně 8.500,00 CZK měsíčně za celodenní pobyt jsou výrazně nadprůměrné.¹⁰¹

Mateřská škola Zwergenhaus'1 Lückendorf

Na německé straně řešeného území existují dvě dvojazyčné mateřské školy. Školka v Lückendorfu má kapacitu 36 dětí, z toho 9 ve věku do tří let, 17 ve věku 3-6 let a 10 míst pro školní družiny základní školy v Jonsdorfu. Pro české děti je k dispozici až 9 míst. O děti se stará devět vychovatelek, tři německé a jedna česká. Mateřská škola pracuje imerzní metodou, tzn., vychovatelky hovoří s dětmi zásadně pouze ve své mateřštině. Kromě toho má tato školka partnerskou školu v 5 km vzdáleném Jablonném v Podještědí, se kterou je týdně realizováno jedno jednodenní setkání dětí ve věku 4 – 6 let a jeden společný týden exkurzí ročně.¹⁰²

¹⁰⁰ <http://www.zskola.cz/nase-skola>; rozhovor s ředitelkou školy pí. Lukeš-Reindlovou dne 26.9.2018.

¹⁰¹ www.english-kindergarten.eu, www.zivothrou.cz/materska-skola.

¹⁰² Konzepte Zwergenhaus'1 <https://schkola.de/wp/wp-content/uploads/2014/09/konzeption-schkola-lueckendorf-stand.pdf>

Německo-polská školka St. Franziskus Ostritz

Podobný koncept má školka v Ostritzu. Už od roku 2007 zde pracuje polská vychovatelka v rámci běžného plánu pracovních míst, která mluví s dětmi převážně polsky. Princip „jedna osoba jeden jazyk“ bohužel není důsledně prosazován, polská kolegyně někdy hovoří i německy, což samozřejmě děti registrují. Děti do značné míry rozumí polské vychovatelce, ale odpovídají jí výhradně v němčině. U několika polských dětí, které zařízení navštěvují, je to jiné. Užívají si intenzivní jazykové ponoření v němčině, a tak si rychle osvojí sousední jazyk.

Ve Zhořelci je také partnerské zařízení, se kterým se konají měsíční setkání.¹⁰³

Mateřská škola Waldhäus'l Eichgraben

Mateřská škola Waldhäus'l v Eichgrabenu také pracuje podle konceptu jazykového ponoření s českou vychovatelkou, která důsledně mluví s dětmi česky. Tady se však dosud nepodařilo obsadit řádné pracovní místo českým rodilým mluvčím, ale pouze na základě projektů po omezenou dobu. Po skončení jednoho projektu se školka snaží o navazující projekt, přičemž intenzita imerze se mezi jednotlivými projekty liší. Během tříletého velkého projektu v letech 2016–19 se česká vychovatelka starala o děti každý den po dobu půl dne. V této intenzivní fázi fungovalo jazykové ponoření dobře, německé děti nejen rozuměly české vychovatelce, ale také jí odpovídaly česky. Chybí však kontinuita jazykového ponoření.

Důležitým faktorem je, aby byla imerze zapojena do prostředí, které má pozitivní vztah vůči sousednímu jazyku. Školka udržuje dlouhodobé partnerství s českou školkou v Práchni. Některé vychovatelky se učí sousednímu jazyku a účastnili se také výměn s partnerskou školkou v rámci projektů. Rodiče také oceňují dvojjazyčné vyrůstání svých dětí a podporují úsilí školky.¹⁰⁴

Školy ve skupině Schkola

V německé části řešeného území zatím dvoujazyčné školy neexistují. Ve školách skupiny Schkola, tedy v Základní škole v Hartavě (Grundschule Hartau, třída 1–4.), na základní škole v Ostřici (Grund- und Oberschule Ostritz, třídy 1.-9.) a ve škole „Schkola „Oberland““ v Ebersbachu (první a druhý stupeň ZŠ, střední škola) se děti sice od první třídy učí průběžně češtině, případně polštině, pravidelně se účastní setkání s českými / polskými partnerskými třídami, do nichž je rovněž integrován obsah učiva, nicméně dvoujazyčná výuka, případně výuka odborných předmětů v jazyce sousedů se v koncepci školy dosud nepředpokládá. Pouze jedna učitelka na prvním stupni základní školy (1.-3. třída) v Ebersbachu zprostředkovává odborná témata bilingvně z vlastní iniciativy.¹⁰⁵ Přitom jsou personální předpoklady pro výuku odborných předmětů v češtině nebo ve dvou jazycích dobré. Na škole „Schkola Oberland“ působí v současné době deset českých pedagogů, kteří zde vyučují nejen češtinu, ale i různé další předměty, ty však nevyučují ve své mateřštině, ale v němčině.

¹⁰³ Franke 31.01.2020

¹⁰⁴ Glähte 03.02.2020

¹⁰⁵ Wunderlich 18.6.19

4.11.4 SWOT ANALÝZA

Tab. 19: Analýza SWOT jazyk

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> – dvojjazyčná třída gymnázia (stávající stav), jakož i dvojjazyčná základní škola (1-9) (ve výstavbě) v Liberci – dvojjazyčná předškolní zařízení v Lückendorfu, Ostritzu a Eichgrabenu – cca 25 % (D), resp. 90 % (CZ) žáků a studentů se učí alespoň základy jazyka sousední země 	<ul style="list-style-type: none"> – vzdělávací systém nabízí možnost dvojjazyčného vyrůstání pouze jednotlivým dětem – jen málo obyvatel disponuje znalostmi jazyka sousední země, které by mohli použít – stávající jazyková bariéra představuje pro většinu lidí v regionu překážku v tom, aby v rámci regionu využívali celoevropskou volnost ohledně bydlení, práce a vzdělávání – jazyková bariéra se výraznou měrou podílí na vnímání regionu jakožto okrajové pozice ve vlastním státě, namísto aby byl region vnímán z celkového pohledu
Příležitosti	Rizika
<ul style="list-style-type: none"> – díky dvojjazyčným předškolním zařízením, která lze zřídit relativně snadno, by děti měly příležitost bez obtíží vyrůstát dvojjazyčně – je zde zájem o více dvojjazyčných zařízení předškolního vzdělávání a škol – personál pro péči o děti a jejich výuku v jazyce sousedního státu je v příhraničí k dispozici, zčásti je již v daných zařízeních zaměstnán – pro bilingvální zařízení předškolního vzdělávání a školy existují v Německu stovky příkladů, které fungují, i v Sasku – právní překážky, se kterými se dvojjazyčná zařízení předškolního vzdělávání dříve potýkala (uznání profesního vzdělání), byly ve velké míře odstraněny – kdo vyrůstá s jazykem/jazyky sousedního státu, vnímá region spíše jako celek 	<ul style="list-style-type: none"> – téma „překonání jazykové bariéry“ se nadále oddaluje, takže šance na vícejazyčné vyrůstání není k dispozici ani pro další generaci – jednojazyčná generace rodičů nevidí ve vícejazyčnosti přidanou hodnotu pro své děti – trvání jazykové bariéry je překážkou pro srůstání regionu, každá jeho část setrvává ve své národní pozici na okraji – příliš úzké zaměření na dvojjazyčnost (česko-německou), a tím omezení konkurenceschopnosti na mezinárodním trhu (angličtina), jakož i nedostatečné využití potenciálu polské části regionu trojzemí pro rozvoj regionu jako celku

4.11.5 SHRnutí

Každé dítě, i to, které nevyrůstá v bilingvní rodině, může díky návštěvě dvoujazyčné mateřské školy a školy **vyrůstát dvoujazyčně**. Metodika dvoujazyčných mateřských škol a škol byla vyzkoušena na stovkách zařízení a funguje. To, zda dětem našeho regionu tuto jedinečnou šanci vícejazyčného vyrůstání darujeme či ne, leží zejména v zodpovědnosti místní politiky, zřizovatelů těchto zařízení a samozřejmě rodičů.

V Liberci existuje pro jednu třídu gymnázia v ročníku možnost získat česko-německou dvoujazyčnost. Na základě škole Husova (1.-9. třída) se dvoujazyčná výuka připravuje. Nabídka pro dvoujazyčné vyrůstání v češtině / němčině pro předškolní děti na české straně neexistuje.

Na německé straně je situace opačná. Zde existují v Lückendorfu a v Ostritzu dvoujazyčné česko-německé mateřské školy. Pokračování ve formě dvoujazyčné školy dosud neexistuje a to přesto, že lückendorfská mateřská škola patří do skupiny škol Schkola a ostritzká „Schkola“ by mohla stavět na předchozích znalostech z německo-polské školky.

„Jazyková bariéra představuje hlavní problém Trojzemí.“

Celkově tyto **bilingvní struktury** nepostačují pro rozvoj přeshraničního urbánního regionu s 250 000 obyvateli, jsou spíše příslovečnou **kapkou na horkém kameni**.

*„Musí to být daleko více samozřejmostí. Musí to být standard.
Učme se v Žitavě prosím česky.“*

4.12 ZELENÉ PLOCHY JAKO DŮLEŽITÁ SOUČÁST MĚSTA

Městské zelené plochy se skládají z rozdílných druhů (např. parky, zahrady, hřbitovy), zahrnují i střechy a fasády a mohou být jak soukromé tak i městské. K městské zeleni patří všechny druhy volných prostor a ozeleněných budov včetně Ozbořenišť a vnitrobloků.

Městské zelené plochy:

- veřejná zeleň a parky
- městské zelené plochy
- vodní plochy (vybudovaná infrastruktura),
- památné zahrady
- přírodní památky v městských oblastech,
- zeleň podél ulic včetně stromořadí,
- přístupné prostory u veřejných budov
- veřejná hřiště,
- sportoviště
- zahrádkářské kolonie
- hřbitovy,
- oblasti biotopů,
- les,
- zemědělská půda,
- zeleň okolo obytných zón
- soukromé zahrady a parky,
- zeleň u výrobních provozů

Při popisu zelených ploch, zelené infrastruktury a funkcí městského ekosystému musí být zohledněny všechny „zelené“ plochy, především ty vyjmenované výše. Celistvost městské zeleně je klíčovým faktorem fungování ekosystému bez ohledu na to, jestli se jedná o funkci kulturní, volnočasovou, rekreační nebo pozitivní dopad jako je například klima neb pestrost přírodních druhů.

Liberec i Žitava jsou i přes své odlišnosti typická evropská města vyznačující se kompaktností a trvalostí stavebních struktur. Tři čtvrtiny evropských obyvatel si přejí jako místo k žití město.

Členské státy EU se přijetím tzv. Lipské charty a rozsáhlejší charty SmartCity zavázaly usilovat o obyvatelná evropská města, v kterých je také ochrana klimatu prioritou.

Zelené plochy plní v úsilí o ochranu klimatu důležitou roli. Výraz „zelená infrastruktura“ tak získává na čím dál větší významnosti. Zelenou infrastrukturou je myšlena strategicky plánovaná síť z cenných přírodních, přírodě blízkých, uměle vytvořených ploch i dalších přírodních prvků zajišťujících důležité funkce ekosystému a které přispívají k ochraně biologické rozmanitosti.

Praxe obecních samospráv ale ukazuje, že takový integrovaný přístup plánování rozvoje města není dostatečně uplatňován.

Zelené plochy jsou důležitým životním prostorem pro mnoho živočišných a rostlinných druhů a slouží tak k zachování druhové rozmanitosti a zachování samotných druhů

Zelené plochy jsou důležité součástí ploch sídel plnící více funkcí:

Kvalita života, dobré žití

Městská zeleň není jen od toho, aby se na ní dobře dívalo, ale posiluje blahobyt obyvatel. Pomocí stromů a keřů může být dosaženo takových formujících účinků, které jsou vnímány jako zlepšující a zhodnocující okolí. Parky jsou místem setkání pro různé skupiny obyvatel a stávají se tak veřejným sociálním prostorem. Mnoho zelených ploch slouží jako hřiště, odpočinková místa i sportoviště. Lidé potřebují ke zdravému životu pohyb a sport. Rostliny zvlhčují vzduch, absorbují škodliviny, prach a mírní hluk. Mají tak blahodárný vliv na zdraví lidí a zvířat.

Přínos pro klima ve městě

Zelené plochy nejsou zpevněné plochy. Proto mohou vsakovat vodu a mohou mírnit rizika povodní i stále častější případy přivalových dešťů. Zelené plochy hrají klíčovou roli při omezování následků klimatických změn ve městech, především stromy a parky plní řadu klima ovlivňujících úloh:

- Omezené přehřívání tvorbou stínu a výparem (přeměna vody v páru výparem z listů způsobuje redukci tepelné energie)
- Zlepšení kvality vzduchu vstřebáváním škodlivin ze vzduchu, včetně jemného prachu
- Stromy ukládají v sobě uhlík prostřednictvím fotosyntézy spotřebovávající CO₂ z atmosféry

Technický a funkční význam

Zelené plochy člení prostory města. Například se jimi oddělují dopravní koridory od volných prostor, slouží jako vymezení hřišť nebo obytných ploch. Parky, zahrádkářské kolonie a další zelené plochy slouží k oddychu, pohybu, k sociální výměně a jsou také životním prostorem pro řadu rostlinných a živočišných druhů. Proto je důležité zelené plochy navrhovat a starat se o ně tak, aby byly zohledněny rozdílné aspekty.

Přínos pro ochranu živočišných druhů

Udržet dlouhodobě biologickou různost při zachování funkce zelených ploch se může zdařit jen tehdy, pokud všichni aktéři v politice, společnosti i hospodářství si toto téma přisvojí jako vlastní. Například počet druhů bezobratlých roste s větším stářím zelených ploch a s méně častou péčí. Počet ptáků je odvislý od vyskytujících se různých stromů, keřů a živých plotů.

Ačkoliv vznikla obě města ve stejné době, liší se v rozvržení půdorysu města díky historickému vývoji. Především za posledních třech desetiletích došlo v Liberci díky výrazné přeměně průmyslu z textilního průmyslu na automotive a nanotechnologie k výstavbě nových budov, nové infrastruktury a také k rekonstrukci historických budov. Tyto změny vedou k zahušťování sídelní oblasti. Oproti tomu v Žitavě se podobné změny se realizovaly jen na ploše průmyslové zóny. Z důvodů demografických a ekonomických změn, vznikly jak v jádrových částech Žitavy, tak v městských částech venkovského charakteru volné plochy z důvodu ztráty využití. Tyto opuštěné plochy se přeměňují svévolně vzniklým porostem v zelené plochy.

Obě města se nacházejí v Žitavské pánvi. Město Liberec je skoro o 100 m položeno výše než Žitava a má proto o trochu nižší dlouhodobou průměrnou teplotu. Průměrné srážkové úhrny jsou v Liberci vyšší než v Žitavě (Liberec 870 mm, Žitava 636 mm). Lužická Nisa pramenící v Jizerských horách protéká město a jako hraniční řeka mezi Německem a Polskem míjí Žitavu. Zatímco jsou v Žitavě podél Lužické Nisy i dalších toků (Mandava a další menší vodoteče) zelené pásy, břehové zóny v Liberci jsou spíše zastavěné.

Oproti Žitavě je profil Liberce výrazně členitější. Nejnižší bod se nachází ve čtvrti Machnín s výškou 307 m n. m., ale nejvyšší bod se nachází na vrcholu Ještědu v 1 012 m n. m. Stejně tak i jádrová oblast Liberce se rozkládá v rozdílných nadmořských výškách: Radnice se nachází ve výšce 373 m n. m., ale hustě osídlené obytné čtvrti jsou ve výškách od 450 m n. m. po 570 m n. m. To má řadu dopadů: V Liberci se vyskytuje mnoho prudkých svahů, které jsou porostlé divoce rostoucí zelení. Z důvodu rychleji odtékající vody jsou dv elších epizodách sucha ohroženy zelené plochy ve vyšších polohách. Zeleň na strmých svazích je obtížně využitelná pro funkci rekreační. Vegetace se výrazně liší podle dané polohy, proto jednotné péče o zelené plochy není možná. Svahy Jizerských hor a Ještědského hřebene většinou porostlé stabilními smíšenými lesy. Ty zajišťují ochranu před erozí, ochlazují město a jsou prostorem pro všemožné sportovní využití a odpočinek.

Výrazně plošší reliéf Žitavy dává lepší podmínky pro správu zelených ploch.

Sledované území je vymezeno vždy celým katastrem obce včetně všech čtvrtí a městských částí. Zelené plochy v majetku města, ale nacházející se mimo katastr nejsou do analýzy zahrnuty.

Městská zeleň se skládá z rozličných ploch: zahradnický opečované plochy, původní přírodní plochy, zbořeniště, ale také kulturní krajina.

Mezi zelené plochy se počítají i budovy s prvky zeleně (ozeleněné budovy). Mezi zelené plochy patří: Parky, hřbitovy, soukromé zahrady, zahrádkářské kolonie, zbořeniště, hřiště a hrací plochy, sportoviště, uliční zeleň, stromořadí, zeleň u veřejných budov, území ochrany přírody, lesy a také zemědělsky využívaná plochy.

Všechny tyto plochy fungují jako ekosystémy se svými specifickými přínosy a přebírají tímto rozdílné funkce. Veřejné vnímání důležitosti jednotlivých druhů zeleně jako městské zeleně je velmi rozdílné. Často bývají upřednostňovány estetické a sociální funkce zelených ploch, jako plochy pro volnočasové aktivity ale také jako plochy vytvářející a členící městský prostor. Zatímco vnímání soukromých ploch a zemědělských ploch jako městská zeleň není tak silný. Přesto je nutné zahrnout do zelených ploch všechny druhy zeleně.

4.12.1 METODOLOGIE, ZDROJE DAT

Použité údaje pocházejí z dat poskytnutých oběma městskými správami v Liberci a Žitavě a také městského obvodu Vratislavice. Jedná se tedy v principu o sekundární data. Další data nebyla aktivně sbírána. Na německé straně byly provedeny ojedinělé rozhovory s experty s cílem získat kvalitativní posouzení získaných dat. Konkrétní mapový materiál, který byl zkontrolován na základě vzorků skutečného použití, nebyl použit.

Původ dat o stavu zeleně je založen na rozdílných datových zdrojích, které umožňují jen jejich omezené srovnání. Definice jednotlivých zelených ploch nemohla být vždy zcela shodná. Cíl této analýzy je ukázat, v čem spočívají rozdíly a charakter zelených ploch v obou městech.

Základ analýzy zelených ploch v Liberci za založen především na Územní studii krajiny správního obvodu ORP Liberec z 04/2019, která je metodologicky založena převážně na leteckých snímcích. Zelené plochy byly nejdříve identifikovány na leteckých snímcích a následně použitím map nebo místním ohledáním bylo určeno reálné využití zelené plochy. Určení zeleně dle územního plánu je možné jen v jádrové zóně města. Proto tento zdroj informací nemohl být použit.

Data pro město Žitava jsou založena informacích jen o pozemcích ve správě města a popisuje kategorie zeleně: Parky, zahrádkářské kolonie, sportoviště hřiště, plochy pro volný čas a hřbitovy. Do studie nemohly být zařazeny zelené plochy jiných veřejných subjektů (kupř. Zelené plochy podél řek Mandava a Nisa ve vlastnictví státu Sasko).

4.12.2 POPIS ZELENÝCH PLOCH

Tab. 20: Popis zelených ploch

	Zeleň	Počet	Plocha v ha	Počet	Plocha v ha
		Žitava	Žitava	Liberec	Liberec
S jistotou srovnatelné plochy	Lesy	--	800	--	4.533
	Trvalé travní porosty	--	239	--	1.790
	Zahradní a chatové kolonie	43	68	19	7
	Nezastřešená sportoviště hrací plochy	--	26	--	89
	Hřbitovy	5	13	11	62
	Parky	15	39	43	33
	Počet stromů v péči města	11.600	--	120.000	--
	Zeleň podél ulic - alej km	--	12	--	4
Podmíněně srovnatelné oblasti	Nelesní stromová a křovištní vegetace	--	268	--	348
	Sídelní vegetace	--	--	--	2.055
	Trvalé zemědělské porosty	--	1.601	--	1
	Přístávací plocha	--	--	--	39
Celkem v ha			3.414		8.957
Srovnávací velikost celé oblasti města			6.675		10.600

Podle uvedených dat je podíl zelených ploch na rozloze města Liberec více jak dvoutřetinový, zatímco v Žitavě to je jen jedna polovina.

Průměr podílu zelených ploch a volnočasových ploch v německých městech je s cca 9 % tedy výrazně nižší. Větší podíl zelených ploch na rozloze mají spíše menší města.

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že největší podíl zelených ploch tvoří především lesy. Díky poloze mezi dvěma pohořími je z celkové rozlohy města cca 42 % pokryto lesy (51,87 % smrk, 22,81 % buk). Na území Žitavy a jejích částí se vyskytují lesy jen na ploše cca 12 % celkové plochy. Oproti Liberci vlastní Žitava lesy mimo svůj katastr, ale většinou poblíž jeho hranic. Celkem takové plochy představují 7 853 hektarů městských lesů (smrk 57 %, borovice 15 %, modřín 12 %, buk a dub 8 % bříza a další stromy 8 %). Městské lesy zahrnují například téměř celou oblast Žitavských hor.

Zemědělské plochy představují v Žitavě největší podíle zelených ploch. Jsou to části Žitavy, které byly dříve nezávislé, často silně zemědělsky orientované vesnice. V městě Liberec není téměř žádná orná půda. Důvodem je fakt, že se Liberec nachází v typické české podhorské oblasti, která se vyznačuje malým podílem orné půdy. O to více se zde vyskytuje luk a pastvin.

Lesní a zemědělské pozemky se u o bou měst nacházejí na okrajích katastru. Jejich funkce ke členění města je tak malá, ale zastávají jiné důležité ekosystémové funkce.

Jako protiklad k zeleným plochám jsou v Liberci definovány nezelené plochy jako budovy, ulice, parkoviště a výrobní haly. Jako městská sídelní zeleň se zde rozumí veškerá vegetace, která se vyskytuje na soukromých zahradách, mezi domy. Téměř pětina celkové plochy v Liberci je porostlá tímto druhem zeleně. V Žitavě jsou proti tomu zelené plochy ve vnitroblocích a soukromé zahrady započítávány do ploch obytné výstavby a ne jako zelené plochy. Srovnání z tohoto důvodu nebylo možné.

Důležitým elementem městské zeleně jsou parky. Ty jsou sice svou rozlohou malé, ale díky svému sociálnímu a částečně i hospodářskému významu vnímány jako důležité. V Liberci je celkem 43 parků, v Žitavě 15.

Žitava je zelené město střední velikosti také díky stromořadím a alejím. Na 11 km ulic skýtají stromy stín, absorbují škodliviny a prach a vážou vodu. Stromořadím v Liberci je o něco málo více jak 3km, často se jedná o zbytky stromořadí v ulicích.

Pro celkový rozsah jsou spíše nevýznamné zelené plochy: Hřbitovy, zelené pásy podél ulic, sportoviště, zahradní a chatařské kolonie.

Ačkoliv město plní řadu funkcí a nabízí obyvatelům, řadu aktivit, je jen málo skutečností, které přímo ovlivňují ceny nemovitostí, jako jsou zelené plochy. Právě pohled do zeleně, blízkost parku, hřiště a sportoviště jsou atraktivní prvky, za které si kupci a nájemníci rádi připlatí.

Pokud jde o malé a rekreační zahrady, je mezi oběma městy velký rozdíl. V Žitavě je více než 67 hektarů malých a rekreačních zahrad, v Liberci je necelých 7 hektarů, a tedy výrazně méně.

Městské parky slouží především k odpočinku. Zelené plocha nehrají pro podporu turismu v Liberci ani Žitavě významnou roli. Pouze Weinauer Park je spolu v něm umístěné ZOO turistickou atrakcí.

Aktivní turismus a turistika v přírodě se realizují především v okolních sousedících oblastech obou měst, jako jsou Jizerské hory, Lužické hory a přírodní park Žitavské hory. Obě města z této blízkosti profitují.

Výjimečným je určitě tzv. zelený prstenec okolo starého města. Je svými historickými budovami a upravenými parky nejen souborem památek ale i sám o sobě je ojedinělý.

4.12.3 SWOT ANALÝZA

Silné stránky	
Liberec	Žitava
– V Liberci je velká část zeleně tvořena stovkou tisíc vzrostlých stromů	– Žitava má velký podíl zeleně především v parcích, podél městského okruhu a na soukromých zahradách
– Velký rozsah parkové úpravě blízkých zelených ploch se nachází v blízkosti obytných souborů	– Žitava má několik velkých parků, které hrají zásadní roli v rekreačních a volnočasových aktivitách obyvatel.
– Město je téměř ze všech stran obklopeno lesy. Výsledné ochranné funkce (ochrana vody, půdy, znečištění a klimatu) ovlivňují také městskou oblast.	– Byly ojediněle vytvořeny nádrže zachycující dešťovou vodu.
– Přírodou daný reliéf města způsobuje vyšší podíl zelených ploch.	– Velký potenciál vytvářet zelené plochy z důvodu prázdných pozemků – zbořeníšť.
– Liberec má velký podíl sportovišť, hřišť na své ploše.	– V Žitavě se nachází desetkrát více malých a zahradnických kolonií než v celoněmeckém průměru.
– V Liberci jsou vyšší srážkové úhrny než v Česku, oproti Žitavě je to skoro o 44% více (841mm proti 636 mm)	
Slabé stránky	
Liberec	Žitava
– Ve městě nejsou žádné vytvořené systémy pro zachycování vody k vyrovnání srážek a teploty ve městě.	
– Neexistují zavlažovací systémy pro exponované zelené plochy.	
– Stav strom ve stromořadích není dobrý, jedná se často jen o fragmenty.	– Většina vzrostlé zeleně se nachází manměstských pozemcích. Podél hlavních ulic má Žitava jen málo vzrostlé zeleně (s výjimkou „Zelného prstenu“, který má zvláštní postavení.
– Nejsou zde větší parky	– Díky převisu nabídky na realitním trhu je realizováno jen málo nových staveb a s tím i stavebních opatření zajištění retence vody ozeleněním budov.
– Neprobíhá systematická investiční aktivita do zeleně, především se jedná o opatření spojená s dotačními projekty.	
	– Centrum města s řadou stavebních památek nabízí jen malý potenciál pro nové ozelenění budov.

<ul style="list-style-type: none"> – Kvalitativní a kvantitativní sledování stavu zelených ploch a také investic a nákladů na péči o zeleni probíhá resortně. Chybějí mezioborové datové zdroje a jejich vyhodnocení. Následkem je slabé povědomí o stavu zelených ploch a jejich vývoji. 	
<ul style="list-style-type: none"> – Evidence vzrostlých stromů se provádí bez ohledu na jejich vlastnictví. 	<ul style="list-style-type: none"> – V Žitavě se evidují soukromé zahrady jako obytná výstavba, nikoliv jako zeleň.
Příležitosti	
Liberec	Žitava
<ul style="list-style-type: none"> – Stoupá povědomí veřejnosti a podpora veřejnosti opatřením proti klimatické změně. 	
<ul style="list-style-type: none"> – Stále ještě nadprůměrné srážkové úhrny mohou spolu s opatřeními na retenci vody smysluplně využity. 	<ul style="list-style-type: none"> – Vytváření zelených ploch a přeměna lesních porostů při použití původních druhů rostlin a druhů vhodných pro dané klima.
<ul style="list-style-type: none"> – Velké lesní plochy v blízkosti města mohou při odpovídající péči nahradit chybějící parky a mohou podpořit tzv. aktivní turistiku. 	<ul style="list-style-type: none"> – Velké lesní plochy v blízkosti města přispívají k turismu blízkého přírody a aktivnímu trávení dovolené.
<ul style="list-style-type: none"> – Propojením velkého počtu malých izolovaných zelených ploch pomocí „zelených os“ (kupř. podél ulic, železničních tratí) lze dosáhnout propojení jednotlivých biotopů a posílení biodiverzity 	<ul style="list-style-type: none"> – Existující volné plochy mohou být rozvíjeny jako potenciál společenské odpovědnosti a spoluvytváření.
<ul style="list-style-type: none"> – Vysoký podíl novostaveb a menší podíl památkově chráněných budov nabízí potenciál při instalaci zelených střeš a fasád (Living walls). Střešní paneláků mohou být zapojeny do systému zachytávání dešťové vody. 	<ul style="list-style-type: none"> – Proluky a zbořeniště mohou být přeměněny v zelené plochy. O jejich péči mohou převzít zodpovědnost občanské iniciativy a tím podpořit sociální a společenskou integraci.
Rizika	
Liberec	Žitava
<ul style="list-style-type: none"> – Trvale klesající srážkové úhrny vedou bez zavlažování k ohrožení stávajících zelených ploch. 	
<ul style="list-style-type: none"> – Nejsou známy dopady povrchového dolu Turow na spodní vody (a vegetaci). 	
<ul style="list-style-type: none"> – Podloží z perku udrží méně vody. 	<ul style="list-style-type: none"> – Úrodné sprašové hlinité půdy v povodí Žitava jsou ohroženy odplavením a erozí.
<ul style="list-style-type: none"> – Častější přivalové srážky zvyšují nebezpečí povodní a erozních škod. 	
<ul style="list-style-type: none"> – Invazní rostlinné druhy šířící se podél vodních toků omezují reálné využití zelených ploch, ohrožují druhovou pestrost a vyvolávají zvýšené nároky na údržbu. 	
<ul style="list-style-type: none"> – Kvůli nepřesné znalosti zdraví stromů a z důvodu častěji se vyskytujících bouří lze očekávat častější škody na stromech způsobené počasím. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zvyšující se počet zbořenišť vede k jejich divokému zarůstání a to má negativní vliv na podobu města.

4.12.4 SRHNUTÍ

Obě města mají rozsáhlé zelené plochy, jejichž popis je možný spíše kvantitativně. Kvalitativní posouzení údržby zelených ploch se vztahuje především na zeleň v městském vlastnictví. Rozšířením dostupných dat o data za všechny zelené plochy a jejich kvalitativní popis i analýza s ohledem na ekologické funkce by byl první krok pro zavedení monitorovacího systému použitelného pro rozvojové a plánovací strategie.

Dnes neexistuje v obou městech srovnatelná sběr dat. Vznikají různé dokumenty pro rozdílné účely (rozpočet, údržba, investice, inventarizace).

Stejně tak jsou obtížně srovnatelná data o péči o zelené plochy. Chybějící data a statistiky vedou k nepřesným informacím o rozsahu zelených ploch. Nejsou k dispozici informace o způsobu hodnocení kvality. Proto je možné aplikovat rozvojové strategie a plánování aktivit jen na malé plochy.

Je řada dalších témat, která je smysluplné rozvíjet na úrovni celého města, v kontextu regionálním i nadregionálním: Ochrana zdrojů, péče o životní prostředí, změna využívání krajiny, sociální a hospodářská udržitelnost.

Je obtížné bez znalosti výchozí situace a vhodného monitoringu pozorovat vývojové trendy a změny je obtížné pojmenovat.

Nejdříve je potřeba vytvořit spolupráci napříč odbory města k propojení správních agend.

Cílem je sladění strategie péče o pozemky, například pomocí společného technického vybavení k udržitelnému obhospodařování pozemků, plánování a zakládání propojených zelených ploch i za hranice katastru nebo také společné projekty vodního hospodářství a ochranná opatření. Péče a rozvíjení zelených ploch se tak může stát úspornější a smysluplnější.

Aby se dosáhlo jednotného vnímání zelených ploch, je naléhavě třeba integrace zelené infrastruktury a jejího ekologického dopadu na město do nástrojů městského plánování skrze doplnění přehledu užívání ploch a popisu ekologických potřeb.

Přínosy ekosystému jsou hodnoceny z hlediska jejich potenciálu, jak pozitivně mohou ovlivňovat lidské blaho, prostřednictvím studií vnímání nebo preferencí.

Je potřebné aktuální a přesné zmapování biotop. Obě města mají na svém území mnoho městské zeleně, ovšem měla by být rozmístěna rovnoměrně a být pro všechny přístupná (také zahrádkářské kolonie, stavební pozemky, zboženiště a další)

Městská zeleň by měla být strukturovaná s ohledem na biodiverzitu a možnosti kvalitního oddychu. Především by měla být lépe strukturovaná funkčně a být geograficky lépe propojená, aby vznikla opravdová zelená infrastruktura.

Městská zeleň může plnit mnoho funkcí, pokud bude k tomu navržena. Důležitá jako u „šedivé infrastruktury“ je i průchodnost území a funkce zelené infrastruktury.

Shrnuto a podtrženo: v budoucnu nastanou rozdílné stavební potřeby az toho plynoucí působení na podobu zelených ploch, přesto může být společně prováděno společné získávání dat a jejich využívání.

Zahušťování zástavby v Liberci může vést k vytváření alternativních zelených ploch, jako jsou zelené střechy nebo svíslé zelené prvky nebo posilování zelených prvků v ulicích, případně jejich zakotvení do stavebních projektů.

Čím větší je hustota výstavby, tím větší je z principu požadavek na retenci vody. Oproti tomu i v Žitavě se budou dlouho vyskytovat prázdné budovy a v budoucnu stavební proluky a zbořeniště.

Zde je ke zvážení, jestli má na těchto plochách nastat obnova budov nebo jejich přeměna na zelené plochy. Sociální rozumět může spočívat v účasti a sdílené odpovědnosti občanů.

Obě města se podílela na dvou projektech orientovaných na ekologická témata. Vznikla tak potenciál pro strategický rozvoj zeleno-modré infrastruktury a potenciál pro posílení pozitivních efektů životního prostředí a biodiverzity.

Přínosy společných výsledků projektů z Česko-Saského projektu BIDE LIN a také Interreg Central Europe ProjektMaGICLandscapes pro Německo-Česko-Polské pohraničí by měly být využity k zahájení společného standardizovaného získávání a zpracování dat v obou městech.

To lze použít k odvození strategických rozvojových cílů, které jsou vhodné pro město a další závislosti. Patří sem také udržitelná a hospodárná údržba zeleně.

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Klíčová témata v plánovacích dokumentech s přeshraničními vazbami.....	20
Tab. 2: Námitky proti přeshraničnímu posuzování řešeného území jako aglomerace.....	48
Tab. 3: Analýza SWOT prostorová struktura.....	50
Tab. 4: Počet obyvatel v obcích řešeného území v roce 2019 (k 1. 1.)	52
Tab. 5 Podíl postproduktivních skupin na celkovém počtu obyvatel v řešeném území a sousedním městě Bogatynia a nadřazených územních jednotkách v roce 2017	63
Tab. 6: Podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním na obyvatelstvu 15+ v řešeném území a v nadřazených administrativně správních celcích v r. 2011 (v %)	64
Tab. 7: Analýza SWOT demografický rozvoj	67
Tab. 8: Vývoj počtu bytů a domů	69
Tab. 9: SWOT analýza trh s bydlením.	78
Tab. 10: Vývoj HDP s a bez očištění kupní síly v Zemském okrese Zhořelec a v Libereckém kraji a ve srovnávacích regionech (HDP/obyv. a Standardy kupní síly KKS/obyvatele).	85
Tab. 11: Vývoj počtu nezaměstnaných na řešeném území a relevantních územních celcích v období 2011 až 2018.....	86
Tab. 12: Dostupné plochy v průmyslových a komerčních zónách v řešeném území.....	90
Tab. 13: Analýza SWOT hospodářství a trh práce.....	94
Tab. 14: SWOT Analýza	101
Tab. 15: Analýza SWOT pro oblast vzdělávání a výzkumu.....	109
Tab. 16: SWOT analýza pro téma kultura, volný čas a rekreace.....	117
Tab. 17: SWOT analýza pro téma regionální identita a image.....	128
Tab. 18: Základní používání jazyka, samostatné používání jazyka a kompetentní používání jazyka.....	132
Tab. 21: Analýza SWOT jazyk	140
Tab. 22: Popis zelených ploch.....	145

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Vzájemné vztahy v regionu Trojzemí	1
Obr. 2: Schématické znázornění struktury průzkumu	3
Obr. 3: Proces zpracování - přehled.....	4
Obr. 4: Průběh 1. Workshopu dne 04. 11. 2019 v Žitavě.....	7
Obr. 5: Průběh 2. Workshopu dne 05. 03. 2020 v Liberci.....	9
Obr. 6: Tvorba vize.....	10
Obr. 7: Přehled obcí v řešeném území.....	16
Obr. 8: Využití území řešeného území	17
Obr. 9: Schéma širších územních vztahů řešeného území.....	18
Obr. 10: Rozvojové oblasti republikového významu (oranžově podbarvené plochy)	43
Obr. 11: Prostorové kategorie v oblasti Žitava; světle zelená: kategorie venkov, zelená: venkovská aglomerace.....	44
Obr. 12: Strukturovaná mapa přeshraniční salcburské aglomerace na německé straně (bavorská část aglomerace fialově vybarvena)	47
Obr. 13: Vývoj počtu obyvatel v období 1993 – 2019 (k 01.01.)	53
Obr. 14: Procentuální vývoj počtu obyvatel v období 1993 – 2019.....	53
Obr. 15: Změna počtu obyvatel v obcích řešeného území mezi lety 1993 a 2019	54
Obr. 16: Vývoj celkového přírůstku obyvatel v období 1999 a 2017.....	56
Obr. 17: Migrace v německých obcích do/z Česka a Polska v období 1999 a 2016.....	58
Obr. 18: Vývoj průměrného věku ve sledovaném území a nadřazených prostorových jednotkách v období 2008 – 2018.....	59
Obr. 19: Rozdíl průměrného věku mezi lety 2000 a 2018 v obcích řešeného území.....	60
Obr. 20: Vývoj podílu produktivní skupiny obyvatel (15-64 let) v řešeném území v období 2007 – 2017.....	61
Obr. 21: Podíl ekonomicky aktivních obyvatel v obcích řešeného území a v sousedním městě Bogatynia (Pol) v r. 20171	62
Obr. 22: Podíl vysokoškolsky vzdělaných z celkového počtu osob ve věku 15 a více let v krajích Česka (2017, v %).....	65
Obr. 23: Podíl vysokoškolsky vzdělaných osob na obyvatelstvu ve věku 15+ v roce 2011.....	66
Obr. 24: Podíl obydlených bytů v roce 2011.....	70
Obr. 25: Vývoj počtu dokončených bytů v řešeném území v období 1997–2017	72
Obr. 26: Stávající plochy pro bydlení a jejich změna mezi lety 1990 a 2018	73
Obr. 27: Cena bydlení v obcích řešeného území v roce 2019.....	74
Obr. 28: Vývoj počtu právnických osob/podniků, popř. ekonomických subjektů v obcích řešeného území v letech 2012 a 2016	81
Obr. 29: Vývoj podílu ekonomických sektorů v řešeném území v období 2012–2018.....	83
Obr. 30: HDP/obyvatele (v €).....	84
Obr. 31: Změna podílu nezaměstnaných* v období od 2011 do 2017 (v %)	87
Obr. 32: Vývoj počtu českých občanů, kteří pracují v německých obcích zkoumaného území a bydlí v Čechách.....	88
Obr. 33: Vývoj průměrné hrubé měsíční mzdy v € v období 2014–2017 (2018 na české části území)	89
Obr. 34: Nadregionální dopravní spojení regionu Liberec – Žitava	98
Obr. 35: Vývoj počtu přenocování a délky pobytu hostů v německé části zkoumaného území	111
Obr. 36: Ubytovací zařízení (> 9 lůžek) v německé části zkoumaného území	111
Obr. 37: Poloha aglomerace Liberec - Žitava v území (zvýrazněné městské regiony > 200.000 obyvatel) ...	121
Obr. 38: Regionální identita a image	127

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Pokyny pro vedení rozhovorů s odborníky

Příloha 2: Přehled oslovených institucí

Příloha 3: Oslovení aktérů pro rozhovory s odborníky (příklad)

Příloha 4: Metodika hodnocení a interpretace rozhovorů s odborníky

Příloha 5: Anonymizovaná dokumentace rozhovorů s odborníky (viz dodatečný dokument)

Příloha 6: Hlavní poselství z rozhovorů s odborníky

Příloha 7: Save the Date 1. a 2. workshop

Příloha 8: Materiály pro moderaci 1. workshopu

Příloha 9: Doprovodná prezentace k 1. workshopu

Příloha 10: Doprovodná prezentace k 2. workshopu

Příloha 11: Pracovní zadání Table-Sessions 1. workshopu

Příloha 11a: Impressionen 1. Workshop

Příloha 11b: Ergebnisprotokolle der Table-Sessions des 1. Workshop

Příloha 12: Formulář k účasti online 2. workshop

Příloha 13: Sestava obsahů s přeshraniční relevancí jako stávající plánovací dokumenty

Příloha 14: Plakát k 1. workshopu: Prostorová struktura, demografie, bydlení, hospodářství